

70350

რუსულიდან

თარგმნა კარლო არსენაშვილმა

კალოსთან, ზვინზე წამოწოლილი დიდხანს ვკითხულობდი—და უცებ აღვშფოთდი. კვლავ ალიონიდან მოყოლებული ვკითხულობ, კვლავ წიგნი მიკავია ხელთ! ბავშვობიდან ასე ვარ ყოველდღე. სიცოცხლის ნახევარი გამოგონილ სამყაროში გატარე, იმ ადამიანთა შორის, რომლებიც არ არსებულან ამქვეყნად. მათი ბედ-იღბალი, სიხარული თუ მწუხარება საკუთარივით მალეღვებდა. სამუდამოდ დავუკავშირე ჩემი თავი აბრაამსა და ისააკს, პელაზგებსა და ეტრუსკებს, სოკრატესა და იულიუს კეისარს, ჰამლეტსა და დანტეს, გრეტჰენსა და ჩაცკის, სობაკევიჩისა და ოფელიას, პეჩორინსა და ნატაშა როსტოვას! ახლა კი როგორ გავერკვიო, რომელია ნამდვილი და რომელი გამოგონილი ჩემი მიწიერი არსებობის თანამგზავრთა შორის? როგორ გავაცალკევო ისინი, რანაირად ავწონ-დავწონო, ვინ როგორი და რა ძალის ზეგავლენა მოახდინა ჩემზე?

ვინემ მე ვკითხულობდი, სხვათა გამონაგონებით ვცხოვრობდი, მინდორი, კარ-მიდამო, სოფელი, გლეხები, ცხენები, ბუხები, კელები, ფრინველები, ღრუბლები, — ყველა თავისი ნამდვილი ცხოვრებით ცხოვრობდა. ჰოდა, როცა ეს მოულოდნელად ვიგრძენი, გონს მოვედი, წიგნი ნამჯაზე დავაგდე და, გაკვირვებულმა და გახარებულმა, რაღაც სხვა თვალთ მიმოვიხედე ირგვლივ; მკაფიოდ დავინახე, გავიგონე, ვიყნოსე ყველაფერი — რაც მთავარია, ვიგრძენ რაღაც არაჩვეულებრივი უბრალოება და ამავე დროს არაჩვეულებრივი სირთულე, ის ღრმა, გასაოცარი, ენით უთქმელი და გამოუხატავი რაღაც, რაიც არსებობს ცხოვრებაში, არსებობს თვით ჩემს სულში და რაზეც არასოდეს ისე არ წერენ წიგნებში, როგორც საჭიროა.

სანამ ვკითხულობდი, ბუნება იდუმლად შეცვლილიყო. თუ მანამდე მზიანი, ჩინებული ამინდი იდგა, ახლა ყველაფერს ჟამისფერი დაჰკრავდა, გარინდულიყო. ცაში თანდათან მოჯარებულა ღრუბლები. აქა-იქ — განსაკუთრებით სამხრეთით, ჯერ კიდევ ქათქათა, ლამაზი ქულები ჩანდა, ხოლო დასავლეთით,

სოფელს იქით, ტირიფებს მიღმა ცა საავდროდ, მოლურჯოდ და მოწყენით მოღრუბლულიყო, იგრძნობოდა შორეული მინდვრის წვიმის თბილი სურნელი. ბაღში ერთი მოლალური გალობდა.

სასაფლაოდან გლახკაცი ბრუნდებოდა გამომხმარ ბილიკზე, კალოსა და ბაღს შუა რომ გადიოდა და იისფერი ჩანდა. მხარზე თეთრი ბარი გაედო. ბარს ლურჯად მბზინავი შავი მიწა მიჰკვროდა. გაახალგაზრდავებულები, პირისახეზე ნათელი გადასდიოდა, გაოფლილი შუბლიდან ქუდი გადაეწია.

— ჟასმინის ბუჩქი დავურგე ჩემს გოგოს! — მხნედ ჩაილაპარაკა მან. — გამარჯობა თქვენ. სულ კითხულობთ, სულ წიგნებს იგონებთ?

ეს კაცი ბედნიერია. რატომ? მხოლოდ იმიტომ, რომ სულდგმულობს ამქვეყნად, მაშასადამე, რაღაც ყველაზე მიუწვდომელს ასრულებს სამყაროში.

ბაღში მოლალური გალობდა, სხვა ყველაფერი მიყუჩებულები, მამლის ყივილიც არ ისმოდა. მარტო მოლალური გალობდა — აუჩქარებლად რაკრაკებდა. რატომ, ვისთვის? თავისათვის თუ იმ ცხოვრებისთვის, რითაც ეს ასი წელია ცხოვრობს ბაღი და კარ-მიღამო? ან იქნება ეს კარ-მიღამო იმისთვის არსებოს, რომ მან იგალობოს?

„ჟასმინის ბუჩქი დავურგე ჩემს გოგოსო“. მაგრამ გოგო გაიგებს ამას? გლახკაცს ჰგონია, გაიგებსო, და შეიძლება მართალიც იყოს. გლახკაცს მწუხრის ჟამს გადაავიწყდება ის ბუჩქი, — „მაშ, ვისთვისაა აყვავდება იგი? აყვავებით კი აყვავდება, შენც გეგონება, რომ ამაოდ კი არა, ვიღაცისთვის და რაღაცისთვის ჰყვავის.“

„სულ კითხულობთ, სულ წიგნებს იგონებთო“. მაგრამ რატომ ვიგონებთ? რა საჭიროა გმირები? რა საჭიროა რომანი, მოთხრობა, კვანძის შეკვრა და გახსნა? იმიტომ რომ, სულ გეშინია, არავის ეგონო ნაკლებ წიგნიერი, ნაკლებ მიმგვანებული სახელგანთქმულთ და სახელმოხვეჭილთ! იმიტომაც ეწამები და იტანჯები ნიადაგ — მუდამ დუმხარ, არ ლაპარაკობ სწორედ იმაზე, რაც ჭეშმარიტად შენია და რაც ერთადერთი სინამდვილეა, რაიც კანონით ყველაზე მეტად მოითხოვს გამოთქმას, ესე იგი ხორცშესხმასა და კვალის დარჩენას თუნდაც სიტყვაში!

20 აგვისტო, 1924 წ.

უკრაინულიდან

თარგმნა რაულ ჩილაჩავამ

* *

დღეს უკვე წლები აღარ მიგელავს
ფაფარაშლილი კვიცების რემად,
ვით აქლემები ცხელ უდაბნოში,
მიიზღაზნება დაღლილი წლები...
უფრო და უფრო ადვილად ამჩნევ,
როგორ ყალბდება ვიღაცის კდებმა,
უფრო და უფრო ვერცხლის ჩხრიალით
მოუსყიდველი და მკაცრი ხდები.

უკვე ზოგადად უამის კი არა,
გაწევს კისერზე წამების ღალა,
ფხიზელ ანალიზს გრძნობა მარწუხში
ჰყავს მომწყვდეული ძალისძალათი.
უფრო და უფრო ატყობ ვიღაცას
უზენაესი ოცნების ღალატს,
უფრო და უფრო, უფრო და უფრო
ჭირს მიტეგება მსგავსი ღალატის.

უკვე პირველი აღფრთოვანებით
არ გიბრმავდება ორთავე თვალი,
გამოცდილ თვალებს არ უჭირთ უკვე
ის ხარჩიონ, იყოს რაც ღირსი.

უფრო და უფრო მოიწევს შენსკენ,
 გიახლოვდება მარადი რკალი,
 უფრო და უფრო უჩინარდება
 დაუბინდავი, შორი საწყისი.

უკვე ერთბაშად არ იხიბლები,
 როცა პირველი ენძელა ჰყვავის,
 ძნელია ნახო ქალი, რომ იყოს
 შენი საქები და მოსაწონი.
 უკვე არ გნუსხავს პირველი მზერა,
 არც უმიზეზოდ გიბრუნის თავი,
 უფრო და უფრო მატულობს შენში
 სურვილი განსჯის, აწონ-დაწონვის.

ფრთხილად იტოვებ განზე ორმოებს
 და ძველებურად არა ხარ ჩქარი.
 ყოველ ხუმრობას და მოძრაობას
 ბრძნული სიძუნწის ბეჭედი აზის.
 უფრო და უფრო ცოტაა საფრთხე,
 რომ გადაიდგას ნაბიჯი მცდარი,
 რადგან მატულობს უფრო და უფრო
 ნებისმიერი შეცდომის ფასი.

□

მელოდია

შემეყრება სენი,
 ცრემლებს დავღვრი, ვიქვითინებ მწარედ,
 ხოლო ხალხში დიმილს
 გადავიფენ, არ დამცდება კვნესა.
 შენს ზესლაგურ სახეს
 დავუჩოქებ, მასზე მგლოვიარე.
 ვარსკვლავები ბეჭედს
 დაუსვამენ მდუმარებას ჩემსას.

დაიბარდნა თეთრად,
 კიდით-კიდე დაიბარდნა მიწა.
 ვუმზერ ფოთლის ფარფატს,
 ვით თოლიას მოტეხილი ფრთების.

სად ზაფხული ჩვენი
 ბალახების მწვანე ყდაში იწვა,
 დაიბარდნა თეთრად,
 დაიბარდნა უხილავის ნებით.

სიზმარეულ ხმებად,
 სიზმარეულ ხმებად მოდის ასე
 მდინარეთა ჩქამი
 თუ ცრემლები თუ ჩურჩული ნელი?
 ჰორიზონტზე წვება,
 ვით ელინურ მარმარილოს ქვაზე.
 სილუეტი მკრთალი
 შროშანივით უნაზესი ხელის.

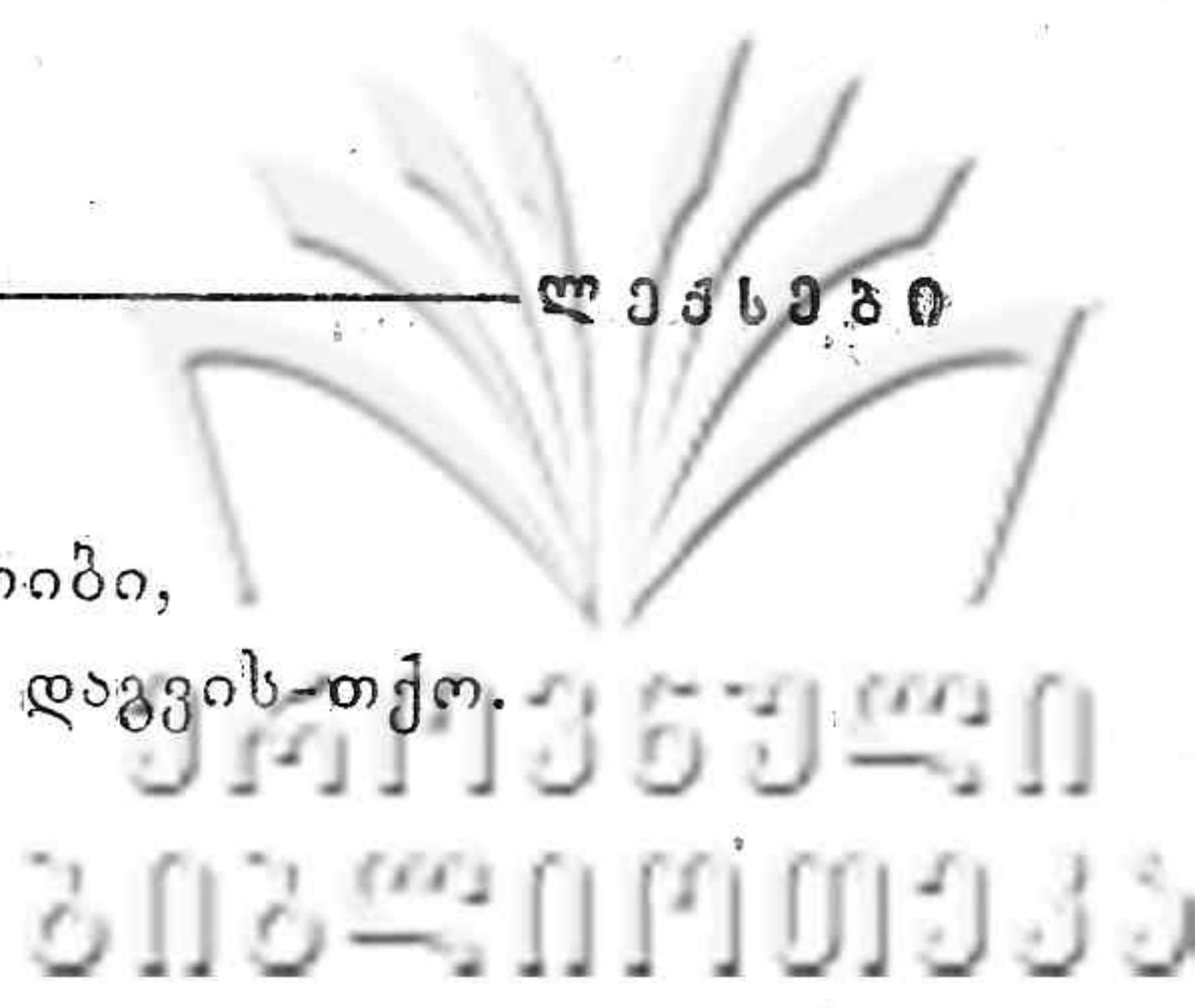
მე სხვებისთვის დავჭკნი,
 მე ყვავილი გულში გადავმალე.
 უცხო თვალთა გამო
 შემოდგომის ნისლი მოვიფარე,
 მაგრამ შენ თუ მოხვალ,
 თუ ჩემს ტოტებს უწილადებ ალერსს,
 მოგანათებ ისე,
 როგორც ახლადგავსებული მთვარე.

შემეყრება სენი,
 ცრემლებს დავღვრი, ვიქვითინებ მწარედ,
 ხოლო ხალხში დიმილს
 გადავიფენ, არ დამცდება კვნესა.
 შენს ზესლავურ სახეს
 დავუჩოქებ, მასზე მგლოვიარე,
 ვარსკვლავები ბეჭედს
 დაუსვამენ მდუმარებას ჩემსას.

□

* *

უკვე არბევენ ჩემს საყუდარს ცივი ქარები
 და ლურჯი კვრინისი გრძნობს, მის ფოთლებს მალე აჰგვის დრო.
 შენ ხარ აპრილი, კვირტთა სკდომას ნაზიარები,
 მე კი აგვისტო... ყრუ აგვისტო...
 მუნჯი აგვისტო.

დამდგარა უამი, მწუხრისპირზე ვთიბო ქათიბი,
 ბარემ თქვას მთვარემ, — ეგ შენი გზა გზაა დაგვის-თქო.
 შენ, ჩემო ერთავ, სამაისოდ განემზადები,
 მე სააგვისტოდ... სააგვისტოდ...
 მე სააგვისტოდ.

თანა მდევს წყევლა: არ ამიხდეს მე განზრახული,
 შეადნეს ჩემი ლაღი ფრთები ცისკიდეს მღუარს,
 და ჩვენს ორს შუა საუკუნოდ იდგეს ზაფხული,
 ვით აპრილსა და... აპრილსა და აგვისტოს
 შუა.

* *

ო, ეს წეროთა დაძახილი გულგამბობელი!
 ფოთლები კვდება, ქვაფენილზე ცვივა გუნდებად.
 წრეს პირველადქმნილს უბრუნდება ქვეყნად ყოველი,
 ქვეყნად ყოველი პირველადქმნილ წრეს უბრუნდება.

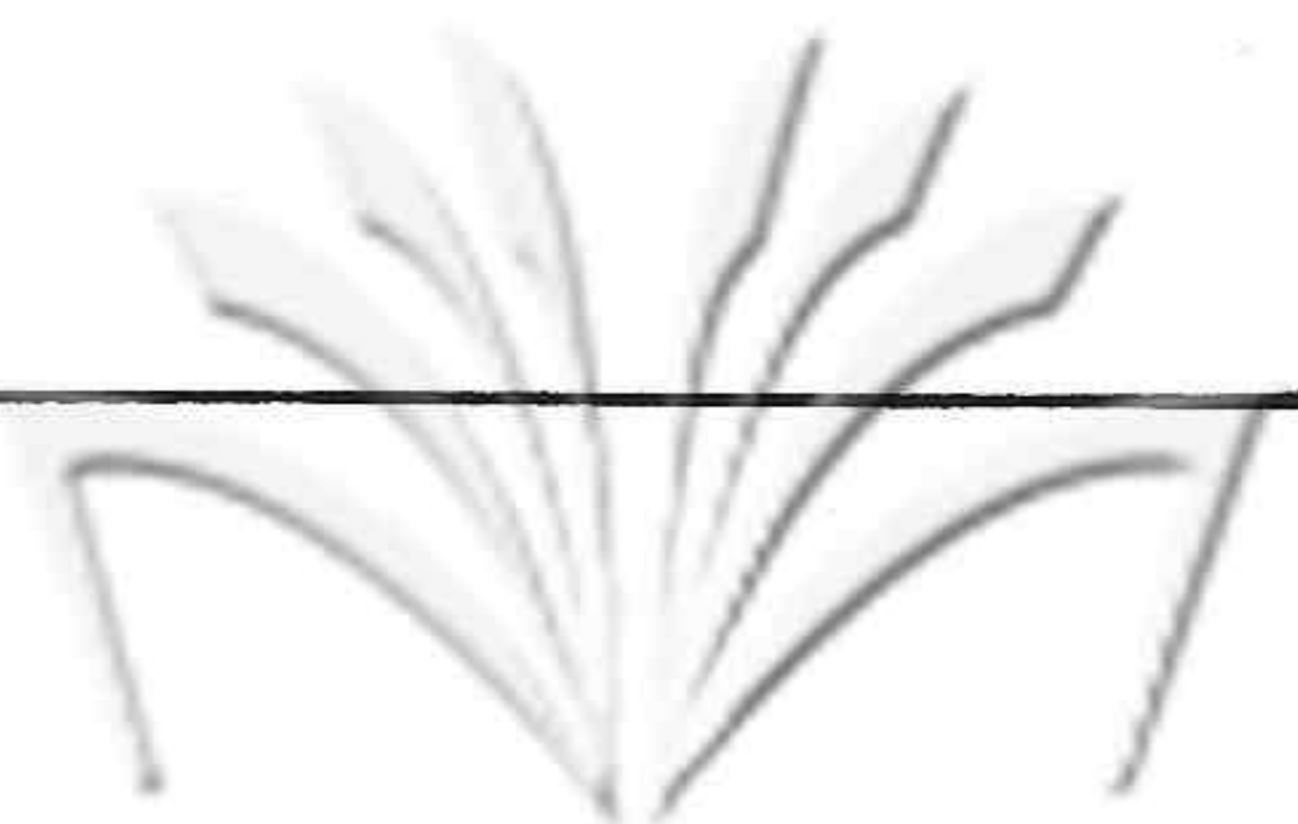
ჩემო ჭაღარა მეგობარო! შენგან მოველი
 საჩინო სიბრძნით გაამხნევო მიუსაფარი:
 წრეს პირველადქმნილს უბრუნდება ქვეყნად ყოველი
 და აჩრდილივით მიქანაობს შორი ზღაპარი.

აჰა, ტაიჭმა გადასერა მთა, მინდორ-ველი,
 ბედი წყალობს და მუსლი მისი არ მოდუნდება.
 წრეს პირველადქმნილს უბრუნდება ქვეყნად ყოველი,
 მარტოდენ წლები სიჭაბუკის არ უბრუნდება.

რა მათრობელი ნაწნავები გეყარა მხრებზე,
 რა სანუკვარი... მეშინოდა მათგან მონუსხვის.
 დასანანია, რომ მათ ხილვას ვერასდროს შევძლებ,
 რომ ის დღეები დღეს შორსაა, როგორც პოლუსი.

სიმყუდროვეა... სიმყუდროვე ძნელსაპოვნელი,
 ვიდაცა ცოდვას ინანიებს... ცრემლი ღვარად დის.
 წრეს პირველადქმნილს უბრუნდება ქვეყნად ყოველი,
 არ უბრუნდება ოდენ სიტყვა. რჩება მარადის.

გეორგიული
ოლიმპიკი

* *

წრის ცენტრში დგომას მნათობს ვუმაღლი,
შავმიწითა მაქვს პეშვები სავსე.
ნაძვთა გოთური ტაძრის გუმბათი
ლამის ნიაღვრად დამექცეს თავზე.

გადავიწვიმებ... სდევდეს წამი წამს...
მე აქ დავიცდი... არ წავალ არსად...
და როცა ვიგრძნობ, რომ დედამიწა
მიმიღებს ხეთა ფესვების მსგავსად,

რომ ვერ დამშლიან ციფრების წყებად
(მეც ჩემებურად ვხვდები ზოგ რამეს!),
რომ ჩემს სატკივარს, სურვილს და ნებას
უკვე ვერავინ დააპროგრამებს,—

ვიყვირებ:

უქმად ნუ იხარჯებით
და შორ პლანეტებს გამოეკიდეთ,
მე კი მიწაზე ძეწნად დავრჩები,
როგორც პირველი ბორბლის მემკვიდრე.

ნაძვის ხე

რუსი ყურცქვიტა,
აგრე ციცქნა...
აგრე ეული.
ბომბორა მგელი,
თეთრი ციყვი,
ცბიერი მელა...
საით წავიდნენ,
საით უძევთ
გმა შორეული,

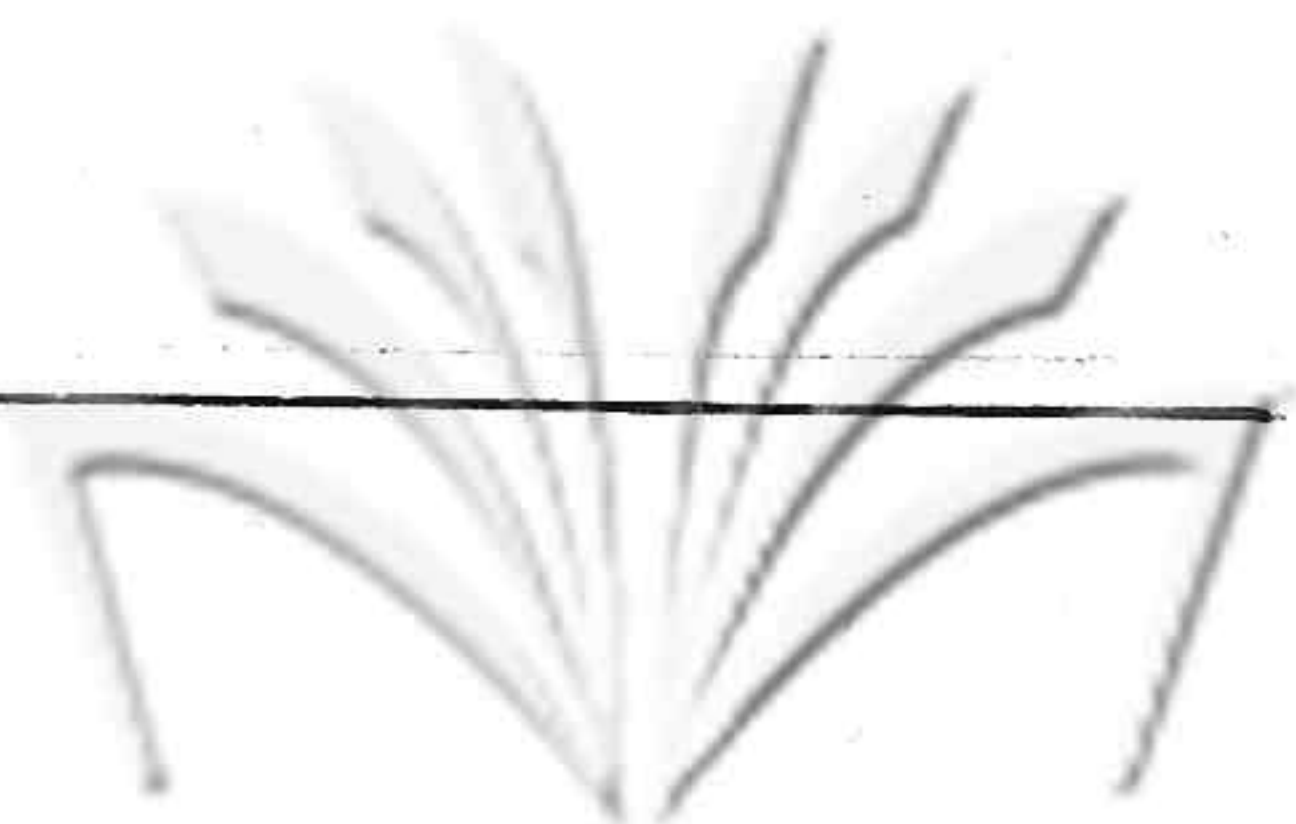

მორჩა ზღაპარი,
 არსით ჩქამი...
 დავკარგე ყველა.

ჭაღარა ტევრის,
 ლურჯი ტევრის
 თავზე ზუზუნით
 დაძრწის ზამთარი,
 ღმუის, ბორგავს,
 იბრალებს არც ვის.
 ციციქნა ყურციქვიტა
 კუნძის ძირას
 ზის მობუზული
 და ტირის მწარედ,
 მოუჭრია
 ვიღაცას ნაძვი.

მე ის ბაზრიდან
 მოვიტანე
 წუხელ და ხელად
 ოთახში დავდგი —
 უნეტარეს
 ხილვათა მცველი.
 ფერხულს უვლიან
 მის გარშემო
 ცბიერი მელა,
 მხდალი კურდღელი,
 ნაზი ციყვი,
 მელოტი მგელი.

რა მომდის ნეტავ,
 რატომ ვეძებ
 სიცილში შველას,
 ნაცვლად იმისა,
 რომ მდიოდეს
 ცრემლები ცხელი?
 მიტყაპუნებენ
 ზურგზე ძმურად
 ცბიერი მელა,
 მხდალი კურდღელი,
 ნაზი ციყვი,
 მელოტი მგელი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ისინი სულაც
 არ გაზრდილან
 ზღაპრის მხარეში.
 მათ არ ეშლებათ
 ზომა-წონა,
 მცირე და დიდი.
 მე მათთან ერთად
 ვაჩხაკუნებ
 საანგარიშოს
 და ხელგამლილი
 ძვირფას ზღაპარს...
 გულგრილად ვყიდი.

რა მომდის, ნეტავ,
 მეგობრებო,
 რა შემართება?
 ვერცხლისფერ მწუსრზე
 თუ მიწამლებს
 მე ნეკერჩხალი.
 გაცივდა გული,
 მეც არ მათბობს,
 თვითაც არ თბება,
 მთვარეც, მთიებიც
 ჩაინაფლა.
 ვით ნაკვერჩხალი.
 გაქრა ზღაპარი...
 შემრჩა დარდი
 ფიხივით ხმელი...
 ვინ მექაჩება
 სახელთზე
 ნელი ჩურჩულით:
 — შეხედე... შეხე...
 ეფარება
 ნაძვის ხეს მგელი,
 იქვეა მელაც
 საჩუქრებით
 შემთქუჩული.

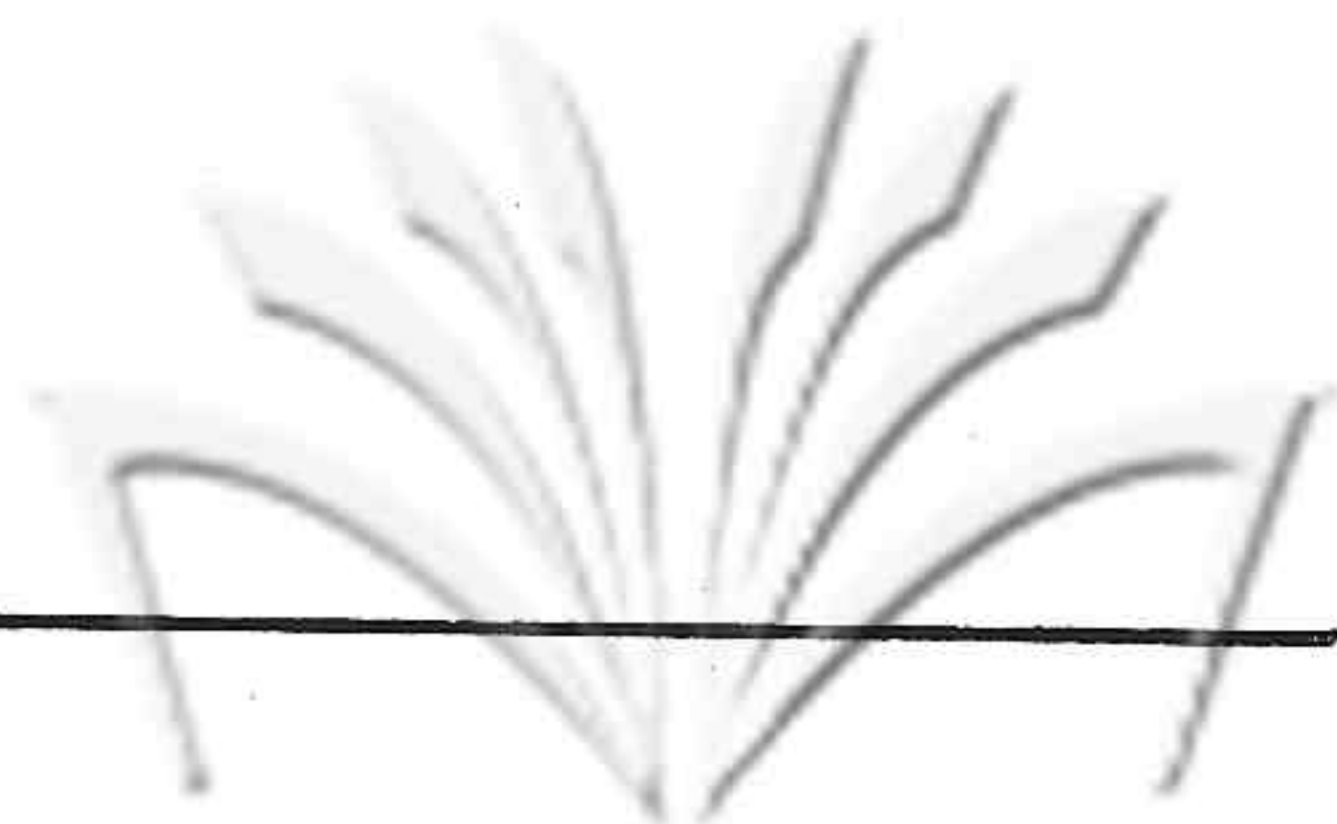
— ეს შენ ხარ, შვილო?
 გჯერა ზღაპრის?
 რა გენადგლება,

გწამდეს სიკეთის,
სისპეტაკის
არსება გრძელი.
მე არ გაგიმხელ,
რომ იქ ერთურთს
გლეჯენ ძაღლები,
გეგონოს მელა,
თეთრი ციყვი,
მელოტი მგელი.

წამიყვან, შვილო,
საუფლოში
ბავშვობის ფერთა?
სად გარდასული,
სანუკვარი
ქანაობს ჩრდილი,
სად ბარდას ფქვილს
დათუნები
მელასთან ერთად,
პირს იტკბარუნებს
თეთრი ციყვი
ოქროსფერ თხილით.

ეს ალბათ, სვალე...
დღეს კი, შვილო,
მიჯობს წავიდე
მაძღარ ოჯახში,
სად მელასთან
თამაშობს მგელი.
მე ჩემს ნაძვის ხეს
მოკრძალებით
მხარზე გავიდებ
და ბრძენ ნაძვენარში
დავაბრუნებ
საკუთარ ხელით.

იქნება დილაც,
მზის ამოსვლაც,
იქნება თოვლიც,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ცბიერი მელაც,
თეთრი ციყვიც,
ტკბილი ზღაპარიც.
რუსი ყურცქვიტა
მივარდება
ქვეყანამოვლილ
ნაძვის ხეს ჩემსას,
რათა სთხოვოს
თავშესაფარი.

შემინდეთ შვილო,
თეთრო ციყვო,
ცბიერო მელაგ —
მსარი მექცა და...
სიბერისკენ
მივეხეტები.
შესეთ, მშობელ ტყეს
უბრუნდება
ნაძვები ნელა,
ჩვენც ვუბრუნდებით
მარადიულ
ზღაპარს დედების.

ქაქავაძე იასუნარი

მშვილდის უბე

მონოგრაფია

თარგმნა ინგა კალაძე

ტაე სასტუმრო ოთახში შევიდა და მამას მოახსენა, ერთი ქალბატონი გკითხულობსო. ასე თქვა, მამათქვენი — კასუმი ამ ოცდაათი წლის წინ გავიცანიო პატარა ქალაქ იუმიურაში. კასუმიმ ოთახში მიიწვია ქალბატონი.

ისე დღე არ გავიდოდა, მწერალ კასუმის ვინმე არ სწვეოდა უცხო სტუმარი. ახლაც, დეკემბრის კვალობაზე უჩვეულოდ თბილ საღამოს, მასთან სამი სტუმარი მოსულიყო ერთად. ყველა თავის სატკივარზე სწვეოდა მწერალს, მაგრამ ამჟამად საერთო საუბრით იქცევდნენ თავს.

ახალმოსულმა კარი გააღო და დამხვდურთ მდაბლად მიესალმა, ოთახში შესვლა რატომღაც დააყოვნა, უცხოების დანახვამ თუ შეაკრთო.

— მობრძანდით, ქალბატონო, გთხოვთ, — შეეგება კასუმი.

— ოჰ, დიახ... დავიბენი... — ქალს ხმა აუთრთოლდა, — იმდენი ხანია, ერთმანეთი არ გვინახავს... ჩემი გვარია ტაი, ხომ გახსოვთ?.. ახლა ქმრის გვარზე ვარ — მურანო.

კასუმიმ ყურადღებით შეათვალიერა სტუმარი. ქალი ორმოცდაათს იქნებოდა გადაცილებული, მაგრამ მაინც თავშენახულად გამოიყურებოდა, ფერმკრთალ სახეზე თვალები ახალგაზრდულად უელავდა, არც სიმსუქნე შეჰპარვოდა გარეგნობაში, როგორც მისი ასაკის ქალებს სჩვევიათ.

— თქვენ სულ არ შეცვლილხართ, კასუმი-სან, — ქალი აღტაცებული შესცქეროდა მასპინძელს. ის კი უაზროდ მისჩერებოდა სტუმარს და ცდილობდა გაეხსენებინა მოსულის ვინაობა. — სახის მოყვანილობა, გამოკვეთილი ნიკაპი, მხრები წინანდებური შეგრჩენიათ, წლები არ დაგტყობიათ.

კასუმი შეაცბუნა საკუთარი გარეგნობის ასე გამოწვლილვით აღწერამ. უხერხულობის გრძნობა კიდევ უფრო გაუძლიერდა მაშინ, როცა თავს გამოუტყდა, ნამდვილად არ მახსოვსო ეს ქალბატონი.

ქალი ტანდაბალი იყო, მოქნილი სხეული და თხელი, ცოცხალი სახე ჰქონდა. სადა, გვარიანად დაძველებული კიმონო ემოსა. სახელოებზე საგვარეუ-

ლო გერბები ამოექარგათ. პატარა ხელის თითებს ერთი ბეჭედიც არ უმშვენებდა, მაგრამ არც ღარიბსა და მიუსაფარს ჰგავდა იგი.

— გახსოვთ, კასუმი-სან, ოცდაათი წლის წინათ ჩვენს პატარა ქალაქ იუმურაში რომ ჩამობრძანდით? სწორედ მაშინ მესტუმრეთ შინაც, ერთ პატარა ოთახში. ეგებ დაგავიწყდათ კიდევ, საღამო ხანს ტაძრის დღეობაზე რომ შევხვდით ერთმანეთს...

— მართლა? საკვირველია... — ნუთუ ოდესღაც შინაც სტუმრებია ამ ქალს? კასუმიმ გონება დაძაბა, იქნებ როგორმე გავიხსენო. ოცდაათი წლის წინ ეს ქალი, ალბათ, ლამაზი იქნებოდა, თვითონაც მაშინ ოცდახუთი წლის უცოლო ყმაწვილი იყო..

— თქვენ მაშინ ხიროსი კიდას და კურო აკიამას ახლდით კიუსიუზე მოგზაურობის დროს. ჩვენთან, იუმურაში, ნაგასაკიდან ჩამობრძანდით. არ გახსოვთ, ახლად დაარსებული გაზეთი თავის დაბადებას ზეიმობდა, თქვენც მოგიწვიათ რედაქციამ ამ ზეიმზე.

მწერლები ხიროსი კიდა და კურო აკიამა ახლა არც ერთი აღარ იყო ცოცხალი. კასუმიზე უხნესი იყვნენ ათი წლით მაინც. ოცდაათი წლის წინ ისინი სამწერლო დიდების მწვერვალზე იმყოფებოდნენ და მას, ოცდახუთი წლის დამწყებ მწერალს, მფარველობდნენ, იმ ხანებში ხიროსი კიდას და კურო აკიამამ მართლა იმოგზაურეს ნაგასაკიში. მართო კასუმიმ კი არა, მთელმა იაპონიამ იცოდა ამ მოგზაურობის შთაბეჭდილებანი ზოგი მათი წიგნებიდან, ზოგიც — დღიურებიდან.

ამ ქალბატონს რაღაცა ეშლება. გამოდის, საქვეყნოდ ცნობილმა მწერლებმა ახლად გამომცხვარ მწერალს პატივი დასდეს და ნაგასაკიში მოგზაურობისას თან იახლეს, ჰოდა, ახლა კასუმი ისე გაკადნიერდა და გამოჩერჩეტდა, რომ დავიწყებას მისცა ეს ღირსშესანიშნავი ამბავი! შეცბუნებული კასუმი აწრიალდა, მერე გარკვევით და ნათლად აღუდგა მეხსიერებაში ესოდენ საყვარელ და პატივსაცემ მწერალთა სახეები. ვინ მოთვლის, რამდენჯერ ამოდგომიან მხარში და დახმარების ხელი გაუწვდიათ მისთვის გაჭირვების ყამს! კასუმის ნელ-ნელა დაეუფლა ის თბილი და სევდიანი გრძნობა, რაც ხშირად თან სდევს ხოლმე მოგონებას, და ეს გრძნობა, ეტყობა, მის სახეზეც აღიბეჭდა.

— აი, ხომ ხედავთ, გაგახსენდათ, — აღელვებით წარმოთქვა ქალმა. — მე სწორედ თქვენი ჩამოსვლის წინ შევიჭერი თმა და ახლებურად დავივარცხნე. გახსოვთ, გითხარით კიდევ, ახალი ვარცხნილობა ძალზე მეხამუშება, ყურებზე ისე მცივა, თითქოს ყინული მედოს-მეთქი. მაშინ ხომ გვიანი შემოდგომა იდგა. ჩვენს პატარა ქალაქში გაზეთის გამოშვება დაიწყეს, მე კი რედაქციაში რეპორტიორად მოვეწყვე და თმაც მოკლედ შევიკრიჭე. ნემსის ნაჩხვლეტივით ვკრთებოდი, როცა გაშიშვლებულ კისერზე შემომხედავდით. მერე კი გახსოვთ, ოთახში შესვლისთანავე ნაირფერი ბაფთებით სავსე ყუთი გიჩვენეთ. მინდოდა დამერწმუნებინეთ, ცოტა ხნის წინ მეც გრძელი თმა რომ მქონდა. თქვენ გაგიკვირდათ კიდევ, რამდენი ბაფთა გქონიათო. მე ბავშვობიდანვე მიყვარდა ბაფთები...

ქალის ქცევაში იყო რაღაც ისეთი, რამაც პირველად მოსული სამი სტუმარი დაადუმა. მათ თავი ისე ეჭირათ, თითქოს არც ესმოდათ, რაზე მუსაიფობდნენ ქალი და მათი მასპინძელი.

— ... საზეიმო სხდომის შემდეგ ზღვისკენ დავეშვიტ. გრძელი და სწორი ბილიკი ჩასდევდა გორაკს. ისეთი დაისი ენთო, კაცი იფიქრებდა, სადაცაა მთელ ქვეყანას ცეცხლი წაეკიდებაო. ახლაც მახსოვს, კასუმი-სან, თქვენი სიტყვები: ირგვლივ ყველაფერი — სახლების სახურავები და თქვენი სახეც — მეწამული სპილენძისაგან ჩამოსხმულს ჰგავსო. მე კი გინასუხეთ, იუმიურა განთქმულია თავისი დაისით-მეთქი. იმ დღეს ხომ საგანგებოდ ლამაზი იყო მზის ჩასვლა! მთიან ნაპირში შეჭრილი უბე მშვილდს წააგავს. ამიტომ ჰქვია ქალაქსაც იუმიურა — მშვილდის უბე. მის სიღრმეში დაისის ფერებს სიმუქე და სიმკვეთრე ემატება. ფუმფულა ღრუბლებით აფორეჯებული ცაც იმ საღამოს უჩვეულოდ დაბლა დაწეულიყო, ჰორიზონტიც ისე ახლოს ჩანდა, კაცი იფიქრებდა, ფრინველებს გასაფრენი ადგილი აღარსად აქვთო. უბეში აღისფრად ანთებული ცა ჩაყუდებულიყო. წყალზე ნაირფერი ალმებით აჭრელე-ბული ნაგები დასრიალებდნენ. ნაგებში ლამაზად გამოწყობილი ბავშვები დოლსა სცემდნენ და საყვირს უკრავდნენ. თქვენ უყურებდით ნაგებს და უცებ თქვით: ასე მგონია, ამ ბავშვების აღისფერ ტანსაცმელს ასანთი რომ მიეკაროს, მთელი ზღვა და ცა აბრიალდებაო. გახსოვთ?

— საოცარია, მაგრამ არაფერი არ მახსოვს.

— მეც ძალიან გულმავიწყი გავხდი გათხოვების შემდეგ. ცხოვრებაში აღამიანს ცოტა რამ ახარებს და ამიტომაც არც არაფერი აქვს მოსაგონარი. თუმცა თქვენსავით საქმიან და ქუდბედნიერ კაცსაც აღარ უნდა რაიმეს გახსენება, აბა, რაში სჭირდება ყოველგვარი წვრილმანის გახსენებით შეიწუხოს თავი! ჩემთვის კი ყველაზე საუკეთესო მოსაგონარი იუმიურაში გატარებული დროა.

— ახლაც იქ ცხოვრობთ? — საუბრის აწყობა სცადა კასუმი.

— არა, ჩვენი შეხვედრიდან ნახევარი წლის შემდეგ გავთხოვდი და ნუმადუში გადავედი. ახლა უკვე მოსწრებული შვილები მყავს. ვაჟმა უნივერსიტეტი დაამთავრა და მუშაობს, ქალიშვილი კი დანიშნულია... მე სიძუოკაში დავიბადე და გავიზარდე, მაგრამ შემდეგ დედინაცვალს ვეღარ შევეთვისე და იუმიურაში გამგზავნეს, ნათესავებთან. ჩასვლისთანავე პროტესტის ნიშნად გაზეთში დავიწყე მუშაობა, მაგრამ ოჯახში შეიტყვეს, დამაბრუნეს და ნუმადუში გამათხოვეს. ერთი სიტყვით, იუმიურაში სულ შვიდი თვე დავყავი...

— თქვენი ქმარი სად მუშაობს?

— ნუმადუს სინთოისტური ტაძრის წინამძღვარია.

კასუმი ასეთს არავის იცნობდა და მეტის ინტერესით შეათვალიერა მოსაუბრე, მისი მაღალი, ლამაზი შუბლი და ძველმოდური ვარცხნილობა, ახლა ასე აღარავინ ივარცხნის თმას. სახელი — „ფუძიც“ კი გადაავიწყდა ყველას. კასუმის კი სწორედ ამ ვარცხნილობამ მოსწყვიტა თვალი.

—... ადრე ქმარს კარგი შემოსავალი ჰქონდა და არ გვიჭირდა. ომის შემდეგ ცხოვრება შეიცვალა, გაუარესდა... შვილებს ძალიან ვუყვარვარ, აი, მამას კი ვერ ეწყობიან — ყველაფერზე ედავებიან.

ქალის მოკლე, მაგრამ ბევრისმთქმელმა ერთმა წინადადებამ კასუმი მიახვედრა, ოჯახში განხეთქილება ჩამოვარდნილიყო.

— ნუმადუს სინთოისტური ტაძარი ბევრად დიდია იუმიურას ტაძარზე, სადაც ამ ოცდაათი წლის წინათ შეგხვდით, დიდია და მისი წინამძღვრობაც არ არის ადვილი. ახლა, ყველა სიკეთესთან ერთად, ჩემმა ქმარმა ტაძრის ბა-

დიდან ათი ძირი კრიპტომერია გაყიდა თვითნებურად... იცით, ახლა ქმრის უჩუმრად ჩამოვედი ტოკიოში.

—?..

— კუროხეული რამ არის ადამიანის მეხსიერება! ღვთის წყალობაა, როცა კაცს უნარი შესწევს, ცხოვრების მთელი დავიდარაბის მიუხედავად შეინახოს წარსულის ხსოვნა... გახსოვთ, კასუმი-სან, ზღვისკენ რომ დავუყუევით ბილიკს და იმ ტაძარს ჩავუარეთ, სადაც საწეიმო პარაკლისი სრულდებოდა, თქვენ მითხარით: „ნუ შევალთ, ბავშვებით არის სავსე“. ტაძრის მახლობლად კამელიის ბუჩქი ხარობდა... რამდენჯერ მიფიქრია, რა ფაქიზი სულის პატრონი უნდა იყოს ის კაცი, ვინც ეს ბუჩქი დარგო-მეთქი.

კასუმის ეჭვი აღარ ეპარებოდა — ქალის მოგონებებში იგი ცხოვრობდა, როგორც იუმითრაში მომხდარი ამ პატარა ამბების რეალური მონაწილე და თვითმხილველი, უსმენდა სტუმარს და ეჩვენებოდა, თვითონაც ენახოს თითქოს დაისის ფერებით ცეცხლწაკიდებული, მშვილდად მოზიდული სანაპირო და კამელიის აყვავებული ბუჩქი. თუმცა იმასაც გრძნობდა, მოგონებათა ზღვაში შეცურებულ ქალს ვერაფრით ვერ აუბამდა მხარს, რაღაც გადაულახავი ზღუდე ჰყოფდა მათ ერთმანეთისაგან, თითქოს ერთი მათგანი ცოცხალი იყო, მეორე — მკვდარი.

ბოლო ხანებში კასუმის თავისი ასაკისათვის ნაადრევი გულმავიწყობა დასჩემდა. დიდი ხნის ნაცნობ ადამიანთან საუბრისას უცებ დასცეცხლავდა თავში: მოსაუბრის სახელი აღარ ახსოვდა. ეს საშინელიც იყო და დამაფიქრებელიც. აი, ახლაც იგი გონებას ძაბავდა და დაჟინებით ცდილობდა იუმითრაში მოგზაურობა როგორმე გაეხსენებინა, მაგრამ ეს მტანჯველი ძიება მდუმარე სიცარიელეს აწყდებოდა კვლავაც და კასუმისაც ლამის თავი გასკდომოდა ფიქრით.

—... იუმითრაში ერთ პატარა უბრალოდ მოწყობილ ოთახში ვცხოვრობდი, ყოველთვის, როცა კი კამელიის დამრგველი გამახსენდება, მაშინვე გავივლებ გუნებაში, უფრო ლამაზად უნდა მომერთო ჩემი პატარა სამყოფელი, ისე ლამაზად, რომ იმის დამნახავს მაშინვე ეფიქრა, ამ ოთახში ნამდვილად ქალიშვილი ცხოვრობსო... თქვენ მხოლოდ ერთხელ მესტუმრეთ იქ... და აი, ახლაც შეგხვდით ოცდაათი წლის შემდეგ...

რამდენიც არ ეცადა, კასუმიმ ვერა და ვერ შესძლო ქალის ოთახი მაინც გაეხსენებინა. დაძაბულობისაგან წარბები შეკრა და სახე მოექუფრა. ქალმა შენიშნა და აჩქარდა:

— მაპატიეთ, ასე დაუპატიუებლად რომ შემოგეჭვრით, ძალიან, ძალიან დიდი ხანია, თქვენთან შეხვედრას ველოდი. ძალზე მოხარული ვარ, რომ გიხილეთ. მე... მე კიდევ იმდენი რამის თქმა მინდოდა... თუ ნებას მომცემთ ერთხელ კიდევ გესტუმრებით.

—დიდი სიამოვნებით, მობრძანდით.

ქალს, ეტყობა, დამხვდური სტუმრებისა მოერიდა და სათქმელი ბოლომდე ვერ თქვა. კასუმი გასაცილებლად გაჰყვა, ოთახის კარი რომ მოიხურა, უცბად შეაჩნია — ქალი თითქოს სხეულს ვეღარ იმორჩილებსო, ერთბაშად მოდუნდა და მოითენთა. ასეთ სისუსტეს ქალი მხოლოდ იმ მამაკაცის წინაშე გრძნობს, ვინც ოდესმე მას მოჰხვევია.

— წელან რომ ოთახში შემომიძღვა, თქვენი ქალიშვილი იყო?

— დიახ.

— ვწუხვარ, თქვენი მეუღლეც რომ ვერ ვნახე.

კასუმის არაფერი უთქვამს. იგი წინ მიდიოდა. წინკარში ქალს მოუბრუნდა და ჰკითხა:

— თქვენ ამბობთ, ოდესღაც შინაც მსტუმრებიხართო?

— დიახ, სწორედ იქ, ჩემს პატარა ოთახში, მთხოვეთ ხელი.

— რა თქვით?

—... მაგრამ მე უკვე დანიშნული ვიყავი ჩემს ახლანდელ ქმარზე, არც დამიმალავს. უარი გითხარით, თუმცა...

კასუმის გული შეეკუმშა. რაც გინდა ცუდი მეხსიერება ჰქონდეს კაცს, ისე როგორ უნდა გამოთავყვანდეს, ველარაფრით მოიგონოს ის ქალიშვილი, ვისთვისაც ხელი უთხოვია. ეს უკვე სასაცილო კი არა, შემადრწუნებელი ამბავი იყო. არადა, არც ახალგაზრდობაში ეხერხებოდა კასუმის სასიყვარულოდ გადაეშალა ვინმესთვის გული.

— თქვენ მაშინ გონივრულად მომექეცით, კასუმი-სან, — ქალს თვალეში ცრემლი გაუბრწყინდა. ხელის კანკალით გახსნა ჩანთა და სურათი ამოიღო. — ჩემი შვილებია. ქალიშვილი ჩემზე მაღალია. ძალიან მაგონებს ჩემს ახალგაზრდობას.

კასუმი სურათს დააცქერდა, ნუთუ ოდესმე იმ ქალაქში მართლა შეხვდა ასეთ ქალიშვილს, ცოლობა სთხოვა და ახლა კი არ ახსოვს?

— იქნებ ქალიშვილთან ერთად გესტუმროთ როდისმე. ჩემს ახალგაზრდობას გაგახსენებთ, — ქალის ხმაში ცრემლმა იძალა. — ორივე შვილს ვუამბებ თქვენზე, მათ ყველაფერი იციან, კასუმი-სან, და სიყვარულითაც გახსენებენ... ჰო, კიდევ იმისი თქმა მინდოდა... ორივე ფეხმძიმობა ძალზე მძიმე მქონდა. მაგრამ იცით, ზოგჯერ მეჩვენებოდა, თითქოს... თითქოს თქვენს შვილს ვატარებდი მუცლით და ეს ფიქრი ტკივილს მიუყრებდა, ტანჯვას მიმსუბუქებდა... უცნაურია, არა? რამდენჯერ გამოვტყდომივარ თავს, რომ ქმრის მოკვლა მეწადა... შვილებმა ესეც იციან.

— რას ბრძანებთ, ეგ რამ გაფიქრებინათ!.. — კასუმის სიტყვა შემოაკლდა და გაჩუმდა, მაგრამ ერთი რამ მაინც მისთვის ცხადი გახდა: ეს ქალი ძალიან უბედური უნდა ყოფილიყო, ოჯახშიც უთანხმოება დატრიალებულიყო და ყოველივე ამის მიზეზი, როგორც ჩანს, მხოლოდ კასუმია... თუმცა ვინ იცის, იქნებ სულაც კასუმიზე ოცნება აცოცხლებდა ქალს, ალამაზებდა მის უღიმღამო ცხოვრებას...

კასუმი თავს დამნაშავედ გრძნობდა: რატომ და რანაირად მოხდა, რომ დავიწყებას მისცა, უკვალოდ გააქრო ის წარსული, რასაც ასე სათუთად ინახავდა ეს ქალი?

— სურათი დაგიტოვოთ?

— არა, რა საჭიროა.

ქალი ნელი ნაბიჯით გაუყვა ჭიშკრისაკენ მიმავალ ბილიკს და ბოლოს თვალსაც მიეფარა.

სასტუმრო ოთახში კასუმი იაპონიის დიდი ატლასითა და „გეოგრაფიულ სახელების ლექსიკონით“ ხელში დაბრუნდა. სტუმრებთან ერთად გულ-

დასმით გადასინჯა ატლასიც და ლექსიკონიც, მაგრამ ვერც კუნძულ კიუსიუზე და ვერც ერთ სხვა კუნძულზე ქალაქი იუმიურა ვერ იპოვა.

— საოცარია პირდაპირ, — კასუმიმ თვალები მოჭუტა და სმამალად ფიქრს მიჰყვა: — კარგად მახსოვს, ომამდე კიუსიუზე არ ვყოფილვარ... ნამდვილად არ ვყოფილვარ. კიუსიუზე პირველად ომის დროს გავფრინდი, სამხედრო კორესპონდენტად ვიყავი მივლინებული. მეორეჯერ ნაგასაკიში გავემგზავრე იმ საბედისწერო აფეთქების შემდეგ. სწორედ მაშინ მიამბო ერთმა იქაურმა კაცმა კიდასა და აკიამას მოგზაურობის შესახებ.

სტუმრებმა ერთხმად აღნიშნეს, მთელი ეს ამბავი ამ უცნაური ქალბატონის ფანტაზიის ნაყოფიაო და დაასკვნეს, დალაგებული ჭკუის პატრონი არ ჩანდაო მოსული. არანაკლებ არეოდა გონება კასუმისაც, მართალია, იგი თავიდანვე ეჭვით უსმენდა სტუმარ ქალს, მაგრამ მაინც რამდენი დრო და ძალა შეაღია იმის გარკვევას, იქნებ მართლა მოხდაო ჩემს ცხოვრებაში ასეთი რამ. კიდევ კარგი, ამჯერად ტყუილი გამოდგა — ქალაქი იუმიურა არ არსებობს, მაგრამ კასუმის ცხოვრებიდან რამდენი ნამდვილი შემთხვევა, თავად რომ დავიწყების ფერფლი გადააყარა, ცოცხლობს უცნობი ადამიანების მეხსიერებაში... ცოცხლობს ისევე წარუშლელად, როგორც ამ ქალის გონებაში... დრო მოვა, კასუმი აღარ იქნება, მაგრამ ქალი მაინც დაჯერებულად მოიგონებს იმ დღეს, როცა კასუმიმ ერთ პატარა ქალაქში ოდესღაც ცოლობა სთხოვა...

□

თარგმნა ჯარჯი ფროველმა

სიზმრად ვხედავ ლი ბოს

რომ დავეშორეთ სიკვდილის წამს, ცივს და ნისლიანს,
დავმშვიდდებოდე მაშინ უდავოდ.

მაგრამ ამგვარი განშორება გაუძლისია,
გაუძლისია და სამუდამო

და ძიანანი — უამური მხარე — ჭირის და
ჭაობების და სნების მხარეა.

ჩემი დევნილი მეგობარი იმ ადგილიდან
აღარ მწერს წერილს დიდი ხანია...

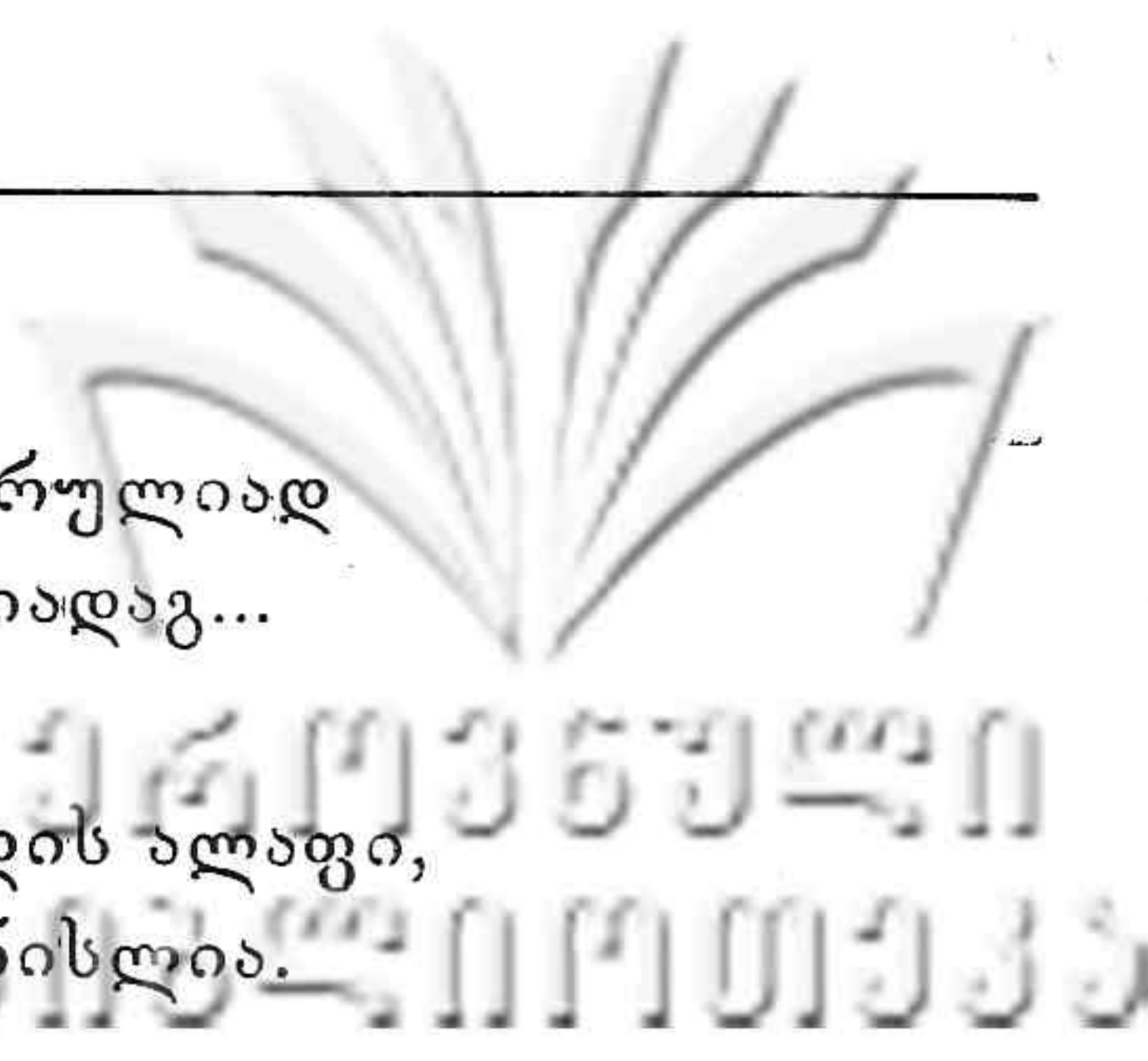
შენ დამესიზმრე, მეგობარო, სამგზის გიხილე
სიზმრად... შემაშრა თვალზე სისველე.

მაშ, ცოცხალი ხარ, შენი რაშიც ისევ ჭიხვინებს,
და ჩემზე ფიქრობ, ალბათ, ისევე.

მაგრამ იქნება შავეთს ხარ და შენი სულია
ჩემს სიზმრებში რომ შემოფრიალდა.

რომ შემოფრინდა ჩემს სენაკში თავისუფალი
და შეიფარა ქოხის წყვდიადმა.

ჭაობიანი სამსრეთიდან მოვიდა იგი,
გადმოიარა სივრცე ზვიადად.

და ისევ წავა, გაფრინდება და მე სრულიად
მარტო დავრჩები, მარტო ნიადაგ...

ბედის ბადეში გახლართულხარ ბედის ალაფი,
ვერ გამოდიხარ, ირგვლივ ნისლია.

და მძლავრი ფრთების აწევა და გაშლა არაფრით,
ვატყობ, არაფრით არ შეგიძლია...

მთვარე დანათის ქოხის წინკარს, მთვარემ ციხლით
აარიურაჟა არე მდუმარი.

მე მეჩვენება ღი ბოს სახის ნათელი არის
ცით ჩამოსული — ჩემი სტუმარი...

მანდ, სად ტალღები შფოთავენ და ნაგებს მრისხანედ
ფსკერზე ახლიან, — მინდა მჯეროდეს, —

რომ აყალყული დრაკონები და ქარიშხალი
ვერ წაგაქცევენ, ძმაო, ვეროდეს.

ფიქრები ჩავიძირე

ჟღურტულებს სველ ტოტზე,
ჟღურტულებს მოლაღური;

ვზი ბებრუსუნა.
ვხდი შარბათს ფეტვისას.

შორს, კუნძულს ზემოით
ფარფატებს თოლია.

მწუსრი დგას ფანჯრებთან
და წვიმა ხმიანებს.

დახრილა ყვავილი,
მიმწუსრით მოლახული,

წასულან წელნი...
წაუღიათ მეხის ფეხის ხმა —

მოღელავს მდინარე —
წაგვლეკავს მგონია...

აწ ის დიდება აღარ გვალხენს
აღამიანებს.

Handwritten notes and stamps at the bottom of the page.

ღამავალი მზე .

ფარდას დანათის ალისფერი
დღის მიწურვილი,

გადახუნძლულან ბედურებათ
სეთა წვეტები,

ნაკადულს ქარი ჩამოუქრის —
თითქოს აფხიზლებს,

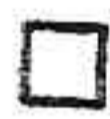
შორით მოფრინავს
ნემსიყლაპია...

ბაღიდან მოაქვს ყვავილებას
ამო სურნელი

ვინ დააყენა ეს ქაფქაფა
ღვინო, ნეტავი? —

და აქანავებს
სანდალს ნაპირზე.

დალევ და ქრება მწუსარება,
თითქოს ქაფია.

სიმართლის შამს ვსვამ ღვინოს

უღრანში დავეხეტები
მშვიდი და აუშფოთველი,

შორს მიმავალი არა ვარ,
არ ველი ამა სოფელით

არსაით მიმეჩქარება,
ღვინოს ვსვამ სვენებ-სვენებით...

ქუდს და ეტლს... საქმეს ვერა ვიქმ
დიდმოსელეთა დასადარს.

შევხედავ: მისწებებია
ფუტკარს ტირიფის ფოთოლი,

ეულად ყოფნა მიხარის,
გულს ვალხენ მარტომყოფელი,

შესცოცებიან ფათალოდ
ხეს შავი ჭიანჭველები.

კაცთა წინაშე ტრაბახი
არ მიღირს ჩალის ფასადა.

შემოდგომის სტანსუბიდან

I

ნიშანს გაჰყურებს პენლაის სახლის
ბჭე ნათლიერში მდგარი.

ჩენლუს ოქროს სვეტს ეცემა მალლით
ციფი ციური ცვარი.

იაოჩის ტბას ვხედავ დასავლით,
ტბაში სივანმუ ჩადის.

ხოლო იისფერ კვამლში სავსავეებს
ხანის კარიბჭის ლანდი.

გადამავალი ღრუბლის მარათ
ადგას სასახლის თაღებს.

მზეზე აენტო დრაკონის ქერცლი —
ვიცან ხელმწიფის სახე.

ვზი მდინარესთან ხანმოთეული,
მაწვეს სიბერის ნისლი.

სად არს წყალობა ხელმწიფეული? —
კვალიც გამქრალა ძისი.

II

ძიუიტანის ვიწროები... შორს: არემარე,
ამოდ სამზერი ძიუძიანის.

ათი ათასი ღი აშორებთ, თუმცა ქარ-წვიმით
აერთებს სოვედის უამი გვიანი.

ხუაეს კოშკის დერეფნები, სად სვედიადი
იმპერატორი დაიარების.

ლოტოსის ბაღი... მტილოვანი... აქ ყოვლიანი
გასენილია სევდის ქარებით.

ფარდების ბრწყინვა... ზარნაშიან სვეტთა გარშემო
დაგოგავს, დადის ყანჩა ყვითელი.

სპილოს ძვლის ანბებს თოლიები შემოსხდომიან,
ეტლაშუნება ნაპირს ზვირთები.

სხვა მხარეს ვუმზერ... არ ეთნევის გულს სიმღერები,
ძიუძიანის ცას რომ მიაპობს...

ო, ჩანიანო! დიდმეფეთა სამკვიდრებელო,
უძველეს ცინის მიწავ დიადო!

ბორის ლავრენიევი

სასწრაფო დავალება

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მოთხრობა

რუსულიდან თარგმნა ელგუჯა მერაბიშვილმა

1

კონსტანტინეპოლის ნავსადგურში „მეჯი დალტონი“ რეიდზე იდგა. ის იყო მარჯვენა ქიმიდან ლუზა და ჟანგიანი კიბე ჩამოუშვეს, რომ მასთან ნავიც მიცურდა. თურქმა ფოსტალიონმა, ფესის გაქონილი ფოჩი გაოფლილ კეხიან ცხვირთან რომ დასთამაშებდა, მოქანავე კიბე აიარა და დეპეშა გემზე აიტანა.

კიბის ზედა ბაქანზე კაპიტანი ჯიბინსი იდგა, დეპეშა მან ჩაიბარა. კალმის ერთი მოსმით მიაჩხაპნა გვარი, ფოსტალიონს მუკში პიასტრი ჩაუდო და კაიუტას მიაშურა. იქ აუჩქარებლივ გატენა ჩიბუხი ყანთრით „Navy cut“, რამდენიმე ნაფაზი დაარტყა და დეპეშას კიდევებზე დაწებებული ვიწრო, ცისფერი არშია აახია.

დეპეშა ნიუ-ორლეანიდან იყო. გემის პატრონი ატყობინებდა, რომ კომპანია „ლენსბი, ლენსბი და ვაჟიშვილი“, ვისაც ახლა „მეჯი“ ემსახურებოდა, დაჟინებით მოითხოვდა, გემი ოდესაში სასწრაფოდ დაეტვირთათ და დაუყოვნებლივ უკან გამობრუნებულიყვნენ, რადგან კოპტონის სასუქს, რისთვისაც „მეჯი“ შორეულ რუსეთში წამოსულიყო, შესაძლოა კარგი მუშტარი გამოუჩნდესო.

კაპიტანმა მხრები აიჩეჩა, ჩიბუხი პირის ერთი კუთხიდან მეორეში გადაიტანა, კვამლის შავი ბოლქვები გამოუშვა და კბილებში გამოსცრა:

— Cod damn! ¹

გაახსენდა, როგორი ხელმომჭირნეობა გამოიჩინა პატრონმა, ქვანახშირში ორიოდ ცენტით ზედმეტის გადახდა დაენანა და გემი ისეთი ნაგავით გატენა, რომ ატლანტიკის ოკეანეში „მეჯი“ ტალღებისა და ქარის საწინააღმდეგოდ ძლივს მილოდავდა.

ასე რომ, რაც უნდა მოენდომებინა, გემი უფრო სწრაფად ვერ ივლიდა,

¹ დალაზვროს ეშმაკმა! (ინგლ.)

მაგრამ კაპიტანს ბრძანება ხელში ეჭირა, ბრძანებას კი შესრულება უნდოდა. ზარით მოიხმო სტიუარდი და უფროსი მექანიკოსი ო'ჰიდი დაიბარა.

ერთი წუთის შემდეგ კაიუტის კარში მოკლედ თმაშეკრეჭილი ქერა თავი გამოჩნდა. წელში ოდნავ მოხრილს, ტანთ ფეხბურთელის მაისური და საბანაო ტრუსები ეცვა. კაიუტას კეთილი, დიდილოსფერი თვალები მოავლო და კაპიტანს მიუბრუნდა.

— ფრედ, რამ მოგაფიქრათ ჩემი შეწუხება? — ჰკითხა უხალისოდ, — ლამის დამახრჩოს ამ დაწყევლილმა ჰავამ, აბაზანიდან ვერ ამოვსულვარ. შინ რომ დავბრუნდებით, პატრონს ვთხოვ, ჩრდილოეთისაკენ გამაგზავნოს.

ო'ჰიდიმ, მუცელი ჩავარდნაზე რომ ჰქონდა, ტრუსები აიწია და დაუმატა:

— თუ კაცი კლონდაიკში დაიბადე და ნახევარი სიცოცხლე ბეწვის ტომარაში გაატარე, ძნელია მიეჩვიო ამ ჯოჯოხეთურ სიცხეს.

— მაშინ სამახარობლო შენზეა, — გაეპასუხა კაპიტანი, — მე აქ კვირამდე ვაპირებდი დარჩენას, რომ მეზღვაურებს მოესწროთ გალატის დუქნებში ფულის გაფლანგვა, თანაც მინდოდა ოდესაში შესვლამდე გემის ქიმი შემეღებო, მაგრამ აგერ, პატრონის დებეშა მივიღე... მაჩქარებს, ერთი სიტყვით, სადამოს გავდივართ. ოდესა ალიასკა არ არის, მაგრამ მაინც უფრო გრილა.

— ასე რამ შეაფუცხუნათ? — ჰკითხა ო'ჰიდიმ და ჩიბუხი კაპიტნის თუთუნით გატენა.

— ლენსბებს საჩქაროდ სჭირდებათ კოპტონი, ბაზარზე მუშტრები გამოუჩნდათ.

შეფიქრიანებულმა მექანიკოსმა ხელი შიშველ მუხლზე დაიტყაპუნა.

— მაგრამ თქვენ ხომ იცით, ფრედ, რომ ოდესაში ქვაბების გასაწმენდად მოგვიხდება გაჩერება.

ახლა კი აქამდე გულგრილი კაპიტანი ჯიბინსი უმაღ დაინტერესდა. პირიდან ჩიბუხი გამოიღო.

— რაო, რაო? წინა რეისზე არ დავწმინდეთ, ახლა მაგის დრო გვაქვს, ისედაც გვაჩქარებენ.

ო'ჰიდიმ საფერფლეში ჩააწიტა და ჩაიციხა.

— რა ძუძუმწოვარა ბალღით გულუბრყვილო კითხვებს იძლევი. ხომ იცით, რანაირი ქვანახშირით ვახურებთ?

— ვიცი, — ცივად მიუგო კაპიტანმა.

— მაშ რაღას მეკითხებით! ამისთანა ნარევი შეიძლება მხოლოდ ბეჰემოთის სწორ ნაწლავში იპოვოთ. მიღები ისე გაიმჭვარტლა, კვამლს აღარ ატარებს. თუ არ გავწმინდეთ, უკან ვედარც წავალთ, მით უმეტეს ასე დატვირთულები.

— ეგ შეუძლებელია, ვინ იცის, პრემიაც დავკარგოთ. რაც შეიძლება მალე მორჩით ამ დავიდარაბას. ყოველი წუთი ძვირფასია.

— შევეცდები. საბედნიეროდ, ოდესაში ბატონი ბიკოვი მეგულება. ფულის გულისათვის შეუძლებელს შეიძლებს.

კაპიტანი, ეტყობა, დააკმაყოფილა ამ პასუხმა და პირისახე კვლავ გულგრილი გაუხდა.

— კარგი, თქვენი იმედი მექნება. ოღონდ ყველანი გააფრთხილეთ, რომ

სალამოს ექვს საათზე აქ იყვნენ. თუ ვინმე დააგვიანებს, არ დავუცდი. დაე, ჩვენს დაბრუნებამდე გალატში იმათხოვროს. შავ ზღვაში მზის ჩასვლამდე უნდა გავიდეთ, სანამ წყეული თურქები სასიგნალო ზარბაზანს გაივრიან, არადა, დილამდე მოგვიხდება დაცდა.

II

მზის ჩასვლისას, როცა ტალღები ოქროსფრად აელვარდა, „მეჯი დალტონ-მა“ ბოსფორის ვიწრო კარიბჭე გაიარა და გეზი ჩრდილოეთისაკენ აიღო.

კაპიტან ჯიბინსს ლურჯსირმებიანი ქუდი ჩამოეფხატა და ჯიბეებში ხელებ-ჩაწყობილი ბოგურაზე იდგა.

იმ დროს, როცა ტალღები ოქროსფრად აბრწყინდება, მსოფლიო საზღვაო გზებსაც მრავალი გემი დაადგება—ოკეანისა თუ ზღვის მლაშე წყლით აღთკილი ძველი ტვირთმზიდავები, სწრაფი სტიმერები, დიდებული ექვსსართულიანი სამგზავრო ბუმბერაზები, ხმაურით რომ მიარღვევენ დამორჩილებული წყლის ტალღებს, ღამით კი ვარსკვლავთა მოციმციმე მაქმანებით ნაქსოვ საზღვაო გზებს სერავენ და წყვდიადში დანთქმულ სამყაროს ფერად-ფერადი ნათურების შუქით გაჰყურებენ.

ამ მწვანე უფსკრულთა დასალაშქრად გემებს მიერეკება ბანკები, კანტორები, გემთკომპანიები. მიერეკება ფულის ძალა, რომელიც არავის ინდობს და არავის იბრალებს, რომელიც არავის და არაფრის გულისათვის წუთითაც არ შეფერხდება. ზღვის დასალიერის ცისფერ ბინდბუნდში ზღაპრული ქვეყნების მირაჟები მოჩანს. იქ ელოდება ამ გემებს ბანკებისა და კანტორებისათვის ესოდენ სასურველი ტვირთი. ყვითელკანიანი, ყავისფერი თუ შავი მონები ლანძღვა-გინებასა და შოლტების ტკაცუნში ავსებენ გემთა რკინის სტომაქებს ქსოვილებითა და სანელებლებით, ბამბითა და მადნით, ხილითა და კაუჩუკით, ასეთივე შოლტების ტკაცუნში რომ მოუპოვებიათ და მოუწევიათ მათ თანამოძმეებს. ჯალამბრების გრუხუნში გემი ნელ-ნელა ეშვება სარკესავით კრიალა სიღრმეში, სანამ სატვირთო წყალხაზს არ დაფარავს წყალი.

ნისლიანსა თუ ვარსკვლავიან ღამეებში, გრიგალების შემზარავ ღმუილში გემებს ციმციმ მიაქვთ თავიანთი ტვირთი შორეული ნავსადგურისაკენ. რათა იქ, ხმაურიან ქუჩებზე მდგარ შენობათა სარკისებრი მინების ნახევრად ჩამოშვებული აბრეშუმის ფარდებს მიღმა არ შეწყდეს საანგარიშო კოჭების იდუმალი ჩხაკუნი. ამ ფარდებს მიღმა სიხარბე მეფობს.

მალლა დაკიდული ნათურებიდან თანაბარი, მქრქალი შუქი იღვრება მაღალ მაგიდებზე, სადაც დავთრებს ჩაჰკირკიტებენ გამელოტებული, სათვალისანი ადამიანები, მიწისფერი რომ ადევთ სახეზე. ისინი ისე გამომშრალან და გამომხმარან, როგორც საკანტორო წიგნის ფურცლები. მათი ტუჩების ცმაცუნიც ფურცლების შრიალს მოგაგონებთ. ქაღალდზე ციფრთა სვეტები იზრდება. ისინი განაგებენ გემებით ჩამოტანილი ტვირთის ბედს, იმ ტვირთისა; აბრეშუმივით ნეჭში რომ გაუხვევიათ და ჰორიზონტის ცისფერი ნისლის მიღმა მდებარე ზღაპრული ქვეყნების უცნაური, გამაღიზიანებელი სურნელი შემორჩენიათ.

თუმცა ბანკებსა და კანტორებში ჩამსხდარი ადამიანები ამ სურნელს

ვერ გრძნობენ, მათ მხოლოდ ტკიცინა ქაღალდების სუნი იცინა, სადაც ასე მოსაწყენად ჩარიგებულა ციფრები და მსოფლიოს ხალხთა ყველა ენაზე ჩაწერილი მოკლე-მოკლე სიტყვები.

ბანკებსა და კანტორებში მომუშავე ადამიანებმა დავთრებში გატარებული ტვირთი ფერად-ფერადი ქაღალდებისა და წკრიალა ლითონის ფულად უნდა აქციონ. ეს ჯადოსნური ფერისცვალება კი რაც შეიძლება ჩქარა უნდა მოახდინონ, რათა ბირჟის შავ დაფაზე მაკლერის მიუკერძოებელი ხელით გამოყვანილმა ციფრებმა კეთილდღეობის სასურველი დონე აჩვენოს. ჰოდა, დახარბებული გემებიც კვლავ დაბავენ ფოლადის კუნთებს, ამოდრავებენ გაზეთილ მუხლებსა და ბერკეტის იდაყვებს, ოკეანეთა კრიალა ცაში გაორკეცებული ძალით აბოლქვებენ მომწამვლელ ჭვარტლს, სწრაფად ატრიალებენ სრაზნებს, კაპიტნებიც ხშირ-ხშირად ეკითხებიან მორიგე გუშაგებს, ლაგი რას უჩვენებსო.

კაპიტნები ისეთივე გამოცდილი და მშვიდი ხალხია, როგორც კაპიტანი ჯიბინსი. ლურჯსირმებიანი ქუდი ჩამოფხატიათ და, ჯიბეებში ხვლებჩაწყობილნი, გულგრილად დგანან ბოგურებზე, თვალმოჭუტულნი გასცქერიან ვერცხლისფერი ქაფის ნაფლეთებში გამავალ სხვებისათვის უხილავ გზას.

კაპიტანი ჯიბინსი კარგად იცნობს ამ გზას, რომელიც ნიუ-ორლეანის მწვანე დამრეცი ნაპირებიდან იწყება და ოდესის ზღვისპირეთის ღიაყვითელ ფხვიერ კლდეებამდე აღწევს. მისთვის ნაცნობია ის გზაც, როგორ უნდა გადაიქცეს მისი გემის ტვირთი ფერადი ქაღალდისა და ლითონის ფულად, რომლის ნაწილი კაპიტნისა და მეზღვაურების შრომის ანაზღაურებას მოხმარდება. კაპიტანი ამ ფულის მეტ ნაწილს ოჯახის უზრუნველსაყოფად, შავი დღისათვის ზოგავს. მეზღვაურები კი, დასაზოგი რომ არაფერი აბადიათ, როცა სევდა შემოაწვებათ, ფულს ნავსადგურის მიკიტნებთან და საცოდავ, გათხუპნულ კახპებთან ფლანგავენ. ფულიც წინასწარ ნავარაუდევ წრებრუნვას შეასრულებს და კვლავ ბანკებს დაუბრუნდება, კანტორის წიგნებში გატარდება და ახალ ტვირთად გადაიქცევა. გემებიც გაავსებენ ტრიუმებს და კვლავ იმ მუხანათ საზღვაო გზებს გაუყვებიან, კაპიტანსა და მეზღვაურებს დალუპვითა თუ სამუშაოს დაკარგვით რომ ემუქრება. ეს უკანასკნელი კი დალუპვაზე უარესია. ამიტომაც მოკლე პალტოში გამოწყობილი კაპიტანი ჯიბინსი ღამით სამჯერ გამოვიდა გემბანზე. მალ-მალე ეკითხებოდა გუშაგს, რას აჩვენებსო სპილენძის ტრიალა, სევდიანად რომ დასწკრიალებდა კიჩომდე ამოფოფრილ, ქაფ-მორეულ ტალღებს.

III

რკინიგზის ლიანდაგს მიღმა, გველივით დაგორგლილი ხიმინჯებიანი ფიცარნაგის ქვემოთ, დამრეც ქუჩაზე ქვით ნაშენი დაბალი, გაჭვარტლული სახლები ჩარიგებულა. შენობებს დღითა და ღამით ნაკადად მიმავალი აგურისფერი მატარებლები აზანზარებენ და ჭვარტლს აფრქვევენ. ამ მატარებლებს ტვირთი მიაქვთ და მოაქვთ ნავმისადგომიდან, რომელსაც მუქმწვანე წყალი შარიშურით ეხახუნება.

ერთ-ერთი სახლის კარზე აქერცლილი ოქროსფერი ასოები მოჩანს: „პ. კ. ბიკოვის გემის ქვაბების გამწმენდი და შემკეთებელი კანტორა“.

კანტორაში, საწერ მაგიდასთან თვით პროვ ბიკოვი ზის. იგი მარტო ემსახურება თავის საწარმოს და დილიდან საღამომდე ფეხს არ იცვლის განიერ სავარძლიდან. კანტორაში სხვა არავინ არის, თუ სათვალავში არ ჩავაგდებთ სრულიად რუსეთის მბრძანებელ იმპერატორ ნიკოლოზ მეორისა და იოანე კრონშტანდელის სურათებს.

თვითმპყრობლის სურათი ორ ადგილას ტყვიით არის გახვრეტული. ეს ორი წლის წინათ მოხდა, სწორედ იმ დღეებში, აჯანყებული ჯავშნოსანი „პოტიომკინი“ ოდესის ნავსადგურში რომ შემოდის. ჯავშნოსანი ნავსადგურში ორი დღე იდგა, ქალაქში რევოლუციის ქარიშხალი აბობოქრა, ხელისუფალთ გაუგონარი შიში აჭამა და მერე სამხრეთისაკენ წავიდა. გონსმოსულმა სატრაპებმა ოდესა ბარიკადების დამცველთა და ქალაქის მშვიდობიანი მოსახლეობის სისხლით მორწყეს, გაათრებულმა შავრაზმელებმა სისხლიანი რბევა მოაწყვეს. აი, პროვ ბიკოვის კანტორაშიც მეფის სურათისათვის მაშინ შემოცვივდნენ მთვრალი მაწანწალები, რომ მბრძანებლის სახელს ამოფარებოდნენ და მოსახლეობის რბევით გული მოეოხებინათ. მეფის სურათს უნდა ეკურთხებინა ძარცვა და ხოცვა-ჟლეტა, მაგრამ პირიქით მოხდა: რბევა მარტო ქალაქის ღატაკ უბნებს კი არა, მდიდართა უბნებსაც დაემუქრა, ეტყობა, გაქეღვას ველარც ებრაელთა სახლები გადაურჩებოდა. შეშინებულმა ქალაქის ხელისუფლებმა ბრძანება გამოსცეს, ყველა ზომა ეხმარათ რბევა-თარეშის შესაწყვეტად. ის იყო გაცოფებული შერდო კანტორის კუთხეს მიეფარა, რომ თოფმა სამჯერ იგრილა. პროვ ბიკოვმა დაინახა, როგორ ჩაუქროლეს მის ფანჯრებს გონდაკარგულმა მძარცველებმა. ერთმა მათგანმა კი მეფის სურათი ქვაფენილზე დააგდო.

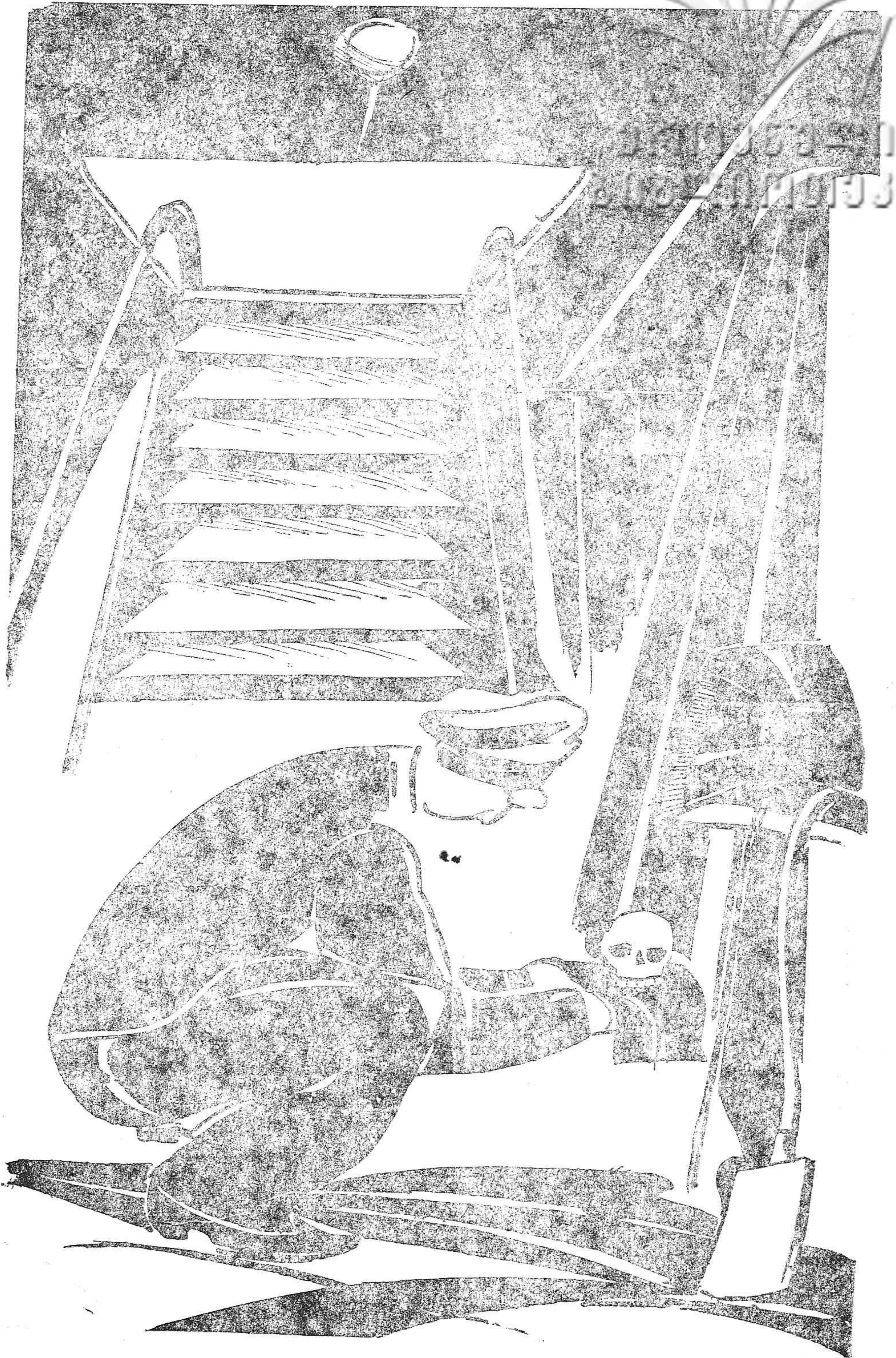
დრაგუნებმა რომ ჩაიქროლეს და ყველაფერი მიწყნარდა, პროვ ბიკოვი თავისი სოროდან მაჩვივით გამოძვრა და უკანვე შეიტანა მეფის სურათი. ჩარჩოდან შუშა გამოვარდნილიყო, თვითმპყრობელს კი ორი ტყვია მოხვედროდა. ერთ ტყვიას ყური გაეხვრიტა, მეორეს კი ნესტო, როგორც ჩანს, ვილაც ორ მსროლელს მეფის სურათზე მაინც ეყარა ჯავრი.

პროვ კირიაკოვიჩმა მწარედ ამოიოხრა. ცხადია, ახალი სურათი უნდა ეყიდა, მაგრამ ფული დაენანა. ჰოდა, სურათი რომ შეათვალიერა, დაასკვნა, საქმის გამოკეთება კიდევ შეიძლებაო. გახვრეტული ნესტო აღარ დაუწებებია — სულ ერთია, იქ მაინც ნახვრეტი უნდა იყოსო, ყურზე კი ქალაღი მიაწება და ფანქრით გააფერადა.

ასე შერჩა თვითმპყრობელს ერთი საღი ნესტო კანტორის მტვრის შესასუნთქად. ბიკოვის ქვაბის მფხეკავმა ბიჭუნებმა, ყოველთვის კანტორის ეზოში რომ ირეოდნენ, ფანჯრიდან თვალი შეასწრეს ამ სურათს და აგდებულად შეარქვეს: „კოლკა — გაგლეჯილი ნესტო“.

პროვ ბიკოვის კანტორა მთელ ნავსადგურში ცნობილი იყო. წელიწადის ყველა დროს ასობით გემი შემოდის ოდესის ნავსადგურში. ზოგ მათგანს კიჩოზე სახელი და ნავსადგურის ნიშანი ისეთ ენაზე აწერია, რომ თვით ლოთი სტუდენტი-ფილოლოგი მიტკა ხლიუბიც კი, ზამთარში წაღების მაგიერ ფეხებზე თათრულ ნაბდის ქუდებს რომ იხვევს, ვერაფერს იგებს.

დიდხანს არიან გემები ზღვაში, ჭვარტლით ევსებათ საკვამლე თუ საქვაბე მილები. გზა რომ განაგრძოს, გემმა უნდა უაქიმოს თავის სტომაქს, გაიწმინდოს რკინის ნაწლავები, ჩამოაფხიკოს მას ჭვარტლი და ჭუჭყი. ამისთანა წვრილმანის გულისათვის დოკში გაჩერება ხელსაყრელი არაა, და ამიტომაც,

მხატვარი ტარნოზ ვართაგაძე

რომ გზაშივე იჭერენ თადარიგს. აი, მაშინ ეწვევა ხოლმე ავადმყოფ გემებს დასახმარებლად ქვაბების ექიმი პროვ კირიაკოვიჩი.

საამისოდ მას ბიჭუნების მთელი ასეული ჰყავს.

ისედაც წვრილი მილები ჭვარტლისა და ნახშირისაგან მეტისმეტად ვიწროვდებიან და მოზრდილი ადამიანი აქ ვერაფერს გახდება, ათ წლამდე ბიჭუნა კი სწორედ მისწრებაა, — გასხმარტალდება და დაცოცავს იმ ჩახუთულ და აქოთებულ მილში ფოლადის საფხეკით, ხოლო სადაც საჭიროა, ჭვარტლისა და ნახშირის სქელ ფენებს თევით ამტვრევს.

პროვ კირიაკოვიჩი ამ ბიჭებს ქალაქის ყველაზე ღარიბ ბუნაგებში — პერესიპზე, ახლო თუ შორეულ წისქვილებსა და მოლდავანკაზე¹ აგროვებს. მხოლოდ იქ იმოვი დღეში ხუთ ალტინად ტანჯვის მსურველებს.

ბიკოვის კანტორის კარს დასნეულებული გემების ყველა ეროვნების მექანიკოსები მოადგებიან ხოლმე. ბიკოვი შეკვეთებს დებულობს და ბატისფეხურით დიდი ვაივაგლახით შეაქვს სავაჭრო წიგნში. წერა უჭირს, რის ვაინაჩრობით აქვს შესწავლილი. ასობის გამოყვანისას ქსუტუნებს, ქალაღზე მელანს წვერით თხაპნის, ჯუჯა ჩერნომორივით რომ გაჩეჩია. მიიღებს თუ არა შეკვეთას, სარკმელს აღებს და ეზოში მთელი ხმით გასძახის:

— სენკა, მიშკა, პაშკა, ლიოშკა... ჰაიდა, ძილისგუდებო, სამუშაოზე! ნუ ზოზინებთ, ცოცხლად!

IV

ღარაიის ახალ კოსტუმში და პრიალა ნარინჯისფერ უყულო წაღებში გამოწყებილი ო'პიდის ბამბუკის საბიჯგი ჯოხით ოდესის ბულგარის ფართე კიბეზე დაეშვა. აქ ნაყინი დიდძალი მიირთვა და ნახშირის მტვრით დაფარულ ქუჩას გაუყვა. თან კომისიონერი ლეიზერ ცვიბელი ახლდა.

ლეიზერს ყველა კაპიტანი და მექანიკოსი იცნობდა, ვისაც კი ერთხელ მაინც დაუდგამს ფეხი ოდესის ნავსადგურში. იგი ყველანაირ დავალებას კისრულობდა, ეს იქნებოდა ოკეანის ბუმბერაზების დოკში ურიგოდ შეყვანა თუ მიწაზე გადმოსულ გართობას მოწყურებული მეზღვაურებისათვის უზრუნველი, თავპატიყს მიუჩვეველი გოგოების შოვნა.

ამიტომაც ლეიზერმა ყველა ენა იცოდა იმდენად, რამდენადაც ეს ნავსადგურის კომისიონერისათვის იყო საჭირო. ყველა ენას უმოწყალოდ ამახინჯებდა, მაგრამ იმდენს მაინც ახერხებდა, რომ სათქმელს უსათუოდ იტყოდა. იგი უცხო ქალაქში გზაბნეულ მეზღვაურებს დიახაც ლაბირინთის ხლართებიდან გამომყვან არიადნას მხსნელ ძაფად მოვლენოდა. მაგრამ თუ რამეზე აღელვებული იყო, ყველა ენას ერთად ურევდა ხოლმე და მისი ლაპარაკიდან აზრის გამოტანა მაშინ მართლაც შეუძლებელი იყო.

ამჯერად ლეიზერი ო'პიდის აცილებდა პროვ კირიაკოვიჩის კანტორამდე. მექანიკოსი თვითონაც გაიგნებდა გზას — იგი პირველად როდი ტკეპნიდა ლავის ლურჯ ფილებს ოდესის ტროტუარებზე — მაგრამ ბიკოვთან მოლაპარაკ-

¹ ოდესის გარეუბანი.

კება დამოუკიდებლად არ შეეძლო. პროვ კირიაკოვიჩმა ინგლისურად მარტო მეზღვაურული გინება იცოდა, ო'ჰიდის კი შეეძლო წარმოეთქვა სულ რამდენიმე აუცილებელი რუსული წინადადება: „გამარჯობ“, „როგორ ცხოვრობ“ „შენ ლამაზი გოგო, მიკვარხარ“, მაგრამ საქმიანი მოლაპარაკებისათვის ეს არ კმაროდა.

პროვ კირიაკოვიჩი დარბაისლურად შეეგება მექანიკოსს და ფუნჩულა, შავბალნიანი კოტიტა თათი გაუწოდა. ო'ჰიდიმ ღონივრად ჩამოართვა ხელი. ლეიზერი კი ფრთხილად შეეხო ბიკოვის კოტიტა თითებს.

— რას შვრებით, პროვ კირიაკოვიჩ? — ალერსიანად მოიკითხა მან და დამფრთხალი, დაბეჩავებული კაცის ღიმილი შეაგება.

— ვცხოვრობ ნელ-ნელა. შენ როგორღა ხარ, იერუსალიმის ქათამო?

— ეჰ, ქათამი რა ბედენაა, მე რომ ქათამი ვყოფილიყავი, შინ ყოველდღიურად თითო-თითო მარცვალს მივუტანდი შვილებს, მაგრამ აბა სადაური ქათამი ვარ... სათქმელადაც მეთაკილება.... ფუჰ... აი, იქნება დღეს ვიშოვო რამე, ასე თუ ისე, მუშტარი მოგიყვანეთ... მერე როგორი მუშტარი, ღმერთმა დიდხანს აცოცხლოს! ცოტაოდენს ეგ მომცემს, ცოტაოდენს თქვენც და გავკეთდები საწყალი ებრაელი.

— რა სამუშაოა? — იკითხა ბიკოვმა და თან დაკვეთების წიგნი გადაფურცლა.

— აბა რა საკითხავია? მეფური სამუშაოა, ისემც კაი დაგემართოს! ამ ბატონს სურს, რომ ორ დღეში გაიწმინდოს ქვაბები, რადგან ბატონს თავის ამერიკაში მიეჩქარება. მას ისეთი სასწრაფო დავალება აქვს, როგორიც მე არასოდეს მექნება.

— ორ დღეში? მაშინ გასამრჯელოც ორი დღის შესაფერისი უნდა იყოს, — გაეპასუხა მოღუშული ბიკოვი.

— განა მეც მაგას არ ვამბობ? ბატონს აბა რა ენაღვლება? ის ხომ ბებერ ლეიზერზე ცოტა მდიდარია. ყაბულსაა გადაიხადოს.

— რაკი ყაბულსაა, მით უკეთესი. გადაეცი, რომ ეს ეღირება...

ბიკოვმა ცხვირი მოიფხანა და თავბრუსხვევი ციფრი დაასახელა. ცვიბელი შეცბუნდა და გაფითრდა.

— ოჰო-ჰო, — დაიჩურჩულა, — მეტისმეტია, გამეორებაც კი მიჭირს. გავიმეორო?

— რაც არ უნდა, ღმერთმა ნუ მისცეს, — იმავე კილოზე უპასუხა ბიკოვმა, — ახლა ისეთი დროა, მუშტრები არ მაკლია, ეგ თუ არა, სხვა გამოჩნდება.

ლეიზერმა ხელები გაასავსავა და მექანიკოსს მორიდებულად დაუსახელა ციფრი. მისდა გასაკვირად ო'ჰიდის წარბიც არ შეუხრია, მოკლედ უპასუხა: „very well!“ და თან დასძინა, თუ სამუშაო ორ დღელამეში არ მომთავრდება, ყოველი გადაცდენილი დღისათვის ბიკოვს ამ თანხის ოცდახუთი პროცენტი დაეჭვითებაო.

— ეგრე იყოს, — ჩაილაპარაკა ბიკოვმა და თან შეკვეთა ჩაიწერა, — ეგენი მაინც ვერაფერს დამიჭვითავენ. რახან თავს ვიდებ, გავაკეთებ კიდევ.

მექანიკოსმა ბე დადო მაგიდაზე, ხელწერილი აიღო და ცვიბელს საკომისიო ხუთი დოლარი მიუგდო, მერე ისევ ჩამოართვა ხელი ბიკოვს და კანტორიდან გავიდა, ცვიბელი კი ბიკოვთან წვრილმანებზე მოსალაპარაკებლად დატოვა.

ტროტუარზე რომ გავიდა, შეჩერდა. მისი ყურადღება ხმაურმა და სიცილ-მა მიიპყრო. ხუთიოდე ტურტლიანი, შემოგლეჯილი ბიჭი ქვაფენილზე კლასობანას თამაშობდა, ისინი ტაფელს ისროდნენ და ასკინკილათი მისდევდნენ უკან.

ო'პიდის არასოდეს ენახა ეს თამაში და ახლა ცნობისმოყვარეობით უმზერდა.

ყველაზე მარჯვედ ერთი პატარა, თმააბურღნილი ბიჭი დახტოდა და თან ლაღად კისკისებდა. ალბათ ის თუ უხაროდა, ბედი რომ უმართლებდა. ტერფის მოხერხებული მოძრაობით ცარცით მოხაზული კვადრატიდან ტაფელი რომ გამოისროლა, თავი ასწია და მექანიკოსი დაინახა. დაინახა და მყის ღიმილი მოეფინა პირისახეზე, იელვა რძესავით თეთრი კბილების ორმა სწორმა მწკრივმა.

მერე ხტუნვა-ხტუნვით მიირბინა ო'პიდისთან, მაიმუნივით შავი თათი გაუშვირა და შესძახა:

— კაპიტან, კაპიტან! გიფ მი შილინგ იფ იუ პლიზ, შე მგლის კერძო შენა! გუდ ბაი, ჰავ დუ იუ დუ?

ო'პიდიმ კბილები დაკრიჭა, ინგლისურ ფრაზაში გარეული რუსული სიტყვები ვერ გაიგო, მაგრამ გაახსენდა ნიუ-ორლეანის ნავმისადგომებთან ნანახი ასეთივე თამამი ეშმაკუნები და მშობლიური ქარის თბილი სუნთქვა იგრძნო.

მისი ხელი თავისით ჩაცურდა პიჯაკის ჯიბეში და ბიჭის გამოწვდილ თათზე ბრჭყვიალა დოლარი დადო. ბიჭმა ელვის სისწრაფით ჩაიგდო ფული პირში, მერე გადაკოტრიალდა, ყირაზე დადგა, შიშველი ტერფები ერთმანეთს მიუტყაპუნა და დაიძახა: „ჰიპ, ჰიპ, ვაშაა!“

ო'პიდიმ უფრო ალერსიანად დაკრიჭა კბილები, ფეხზე წამომდგარ ბიჭუნას ლოყაზე ხელი მოუთათუნა. გააკვირვა ბიჭუნას საუცხოო კბილებმა, და თავისი მხსნელი ნაწყვეტ-ნაწყვეტი წინადადებებიდან ერთ-ერთი მოიშველია:

— გამარჯობ, როგორ ცხოვრებ?

ბიჭები ახორხოცდნენ, ერთმა გააპურჭყა და აღტაცებით წამოიძახა:

— უყურე ერთი, ჩვენებური სცოდნია ამ პირქალღს.

ო'პიდის კიდევ უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ლამაზი გოგოსათვის სიყვარულის ასახსნელი სიტყვები აშკარად არ შეეფერებოდა ამ ვითარებას და უმწეოდ ჩაახველა.

უხერხული მდგომარეობიდან კანტორის პარმალზე გამომდგარი ბიკოვის მჭექარე ხმამ იხსნა.

— პეტკა!.. სანკა!.. ვირთხავ! სამუშაოზე!

ო'პიდიმ თავაზიანად ასწია ქუდი, ბიჭუნებს თავი დაუკრა და ნავსადგურისაკენ გასწია.

V

ქვაბისმხეხავ ბიჭებში, ბიკოვთან რომ მუშაობდნენ, მთელ შავ ზღვაზე განთქმული იყო თერთმეტი წლის მიტკა, მეტსახელად „ვირთხა“, სწორედ ის, ვინაც ცინცხალი დოლარი დასტყუა ო'პიდის და ვისი თეთრი კბილებიც ასე მოეწონა მექანიკოსს.

არავინ იცოდა, საიდან იყო მიტკა, ვისი შვილი ან რა გვარისა. ორი წლის წინათ, შემოდგომის ერთ ღამეს პროვ კირიაკოვიჩმა ხიმინჯებიანი ფიცარნაგის ქვეშ სიციხით გათანგული ცოცხალ-მკვდარი ბიჭი იპოვა, მოარჩინა, აჭამა, ასვა და საქმეში ჩააბა.

დანარჩენი ბიჭები ოდესელი დარბების—მტვირთავებისა და მედროვეების შვილები იყვნენ. მიტკას კი, ოდესაში თუ მის ირგვლივ, არავინ ჰყავდა. მოავალგზის გამოკითხვის შედეგად მას მხოლოდ ერთი წვრილმანი გამოსძალეს, რომ დედამისს ლურჯი ქვედაკაბა ეცვა. მაგრამ ქვეყნად ბევრს აცვია ლურჯი კაბა და მიტკასაც არავითარი იმედი არ უნდა ჰქონოდა. ამ ნიშნით ეპოვა დაკარგული დედოკო, რომელმაც ნავსადგურში მიატოვა შვილი.

პროვ კირიაკოვიჩის მიტკაზე გაღებულ ხარჯებს უქმად არ ჩაუვლია. კანტორისათვის იგი მართლაც რომ ვანძი გამოდგა. ეს ჩხირივით წვრილი შავგვრემანი ბიჭი ისეთნაირად ილუნებოდა და იგრიხებოდა, მის ადგილას სხვა ადამიანს ალბათ ძვლები გადაემტვრეოდა და სისხლძარღვებიც დააწყდებოდა. პროვ კირიაკოვიჩის საქმეში კი მოქნილობა ითვლებოდა მთავარ ღირსებად. თუ სხვა ბიჭები ვერაფერს გააწყობდნენ, მაშინ მიტკას უხმობდნენ. ის გველთევზასავით დაძვრებოდა ყველაზე ვიწრო მილებში, ისეთ კუნჭულებში და ხვრელებში შეცოცდებოდა, სადაც არავითარი ხერხით არ შეიძლებოდა შეღწევა. ერთხელ მან მოახერხა გამძვრალიყო ისეთ დაგრებილ მილშიაც კი. ყოველი მეტრ-ნახევრის შემდეგ მახრჩობელა გველის რგოლებივით რომ დახვეულიყო. ამ ოინმა მთელ ნავსადგურში გაუთქვა სახელი. ბიკოვის მოშურნეებმა ორმაგი ხელფასი შეაძლიეს, რათა გადაებირებინათ ეს საოცარი ბიჭი, მაგრამ მიტკას, ვისაც მხოლოდ დედის კაბის ფერი ახსოვდა, თავისი რაინდული წესები ჰქონდა. ის ზიზღით ჩაისრუტუნებდა, წაწვეტებულ ცხვირს ააბზუებდა, სწორედ ამის გამოც შეარქვეს „ვირთხა“, და ბრაზმორეული პასუხობდა:

— მაშ მე ჩემს პატრონს ქურდზე უარესი ოინი ვუყო? მან მასვა, მაჭამა, მე კი ბრანწი შევჩარო ცხვირში? მასთან თავს კარვად ვგრძნობ.

გაწბილებული მოშურნეები ლანძღვაგინებით მიდიოდნენ. ისიც სცადეს, მიტკა თავიდან მოეშორებინათ და ათამდე ბიჭი წააქეზეს „პალტო წაეუარებინათ“ მიტკასათვის, მაგრამ ჩხუბი დროულად შეამჩნიეს „ჩიხაჩევის“ მეზღვაურებმა და გასისხლიანებული ბიჭი ხელიდან გააგდებინეს მათ.

ასე დარჩა თავისი პირველი პატრონის ერთგული ვირთხა. პროვ კირიაკოვიჩი სულ უბრალო რამისათვის, რითაც მოხვდებოდა, იმით სცემდა ზოლმე ბიჭებს, მაგრამ თავის დღეში თითი არ დაუკარებია მიტკასთვის, იმიტომ კი არა, რომ ეცოდებოდა, არამედ იმიტომ, რომ ეშინოდა, ასე ძვირფასსა და საუცხოო ქმნილებას რაიმე ზიანი არ მივაყენო.

ახლაც მიიღო თუ არა ხელსაყრელი დაკვეთა, გადაწყვიტა სამუშაოდ მიტკა გაეგზავნა, რადგან იცოდა, რომ ის ერთი შეასრულებდა ათი ბიჭის სამუშაოს. ბიკოვმა საფხეკები, თეგები და ჩაქუჩები დაურიგა ბიჭებს და თან ლეიზერიც გააყოლა, უჩვენე ბიჭებს, გემი სადაც დგასო.

ო'პიდი გემზე მისვლისთანავე კაპიტან ჯიბინსის კაიუტაში შევიდა.

— ღობობაა, — თქვა მან და შუბლი შეიმშრალა, — წელს ოდესაში ტროპიკებზე მეტად არ გრილა, მთლად გამოვშრი კაცი. მოიტათ, ჩამაყლაპეთ ის თქვენი წყეული ჩერი.

— გადაჰკარით, — ჯიბინსმა ჭიქა გაუვსო, — როგორაა ქვაბებსა საქმე?

— მოვურიგდი. მისტერ ბიკოფი კისრულობს, ორ დღე-ღამეში გავაგებებო.

— ოლ რაიტ. პატრონისაგან ახალი დებეშაა. ლენსბები თანახმანი არიან გაგვიორკეცონ პრემია, თუ უკან დაბრუნებისას გზას კიდევ ორი დღით შევამცირებთ. ჩვენ გავმდიდრდებით, დიკი. მე შემეძლება ბანკში ცოტათუნე ფული შევიტანო ჩემი ბავშვების მომავლის უზრუნველსაყოფად.

მექანიკოსმა ერთი მოსმით დაცალა ჭიქა.

— მე რაში მჭირდება, ბავშვები არ მყავს... მაგრამ თქვენ თანაგიგრძნობთ. ახლა წავალ, საბანაო კოსტუმში გამოვეწყობი, თორემ ლამის კიბოსავით მოვიხარშო.

ო'პიდი წავიდა. ჯიბინსი საწოლთან მიდგა. კედელზე ტანსრული, გრუზათმიანი ქალის სურათი ეკიდა. ქალს ორი ბავშვი ეჭირა ხელში. კაპიტანმა ამოიოხრა, საწოლზე გაიშოტა და წათვლიდა.

VI

ო'პიდი ის იყო ჭყუმპალს მორჩა, რომ კაიუტის კარი ყურთამდე გააღო ზეთით გაპოხილ კომბინიზონიანმა ცეცხლფარეშმა.

— სერ, ქვაბების გასაწმენდად მოვიდნენ.

— საქვაბეში ჩაიყვანეთ, ახლავე მოვალ.

ტანი შეიწმინდა, ტრუსები ტანზე აიწუთხა, პირსახოცი ჩამოჰკიდა და გემბანით სამანქანო ლუკამდე მივიდა, მსუბუქად ჩაირბინა ლითონის მოზრიალე კიბე და საქვაბეში შევიდა. მიღებში რომ ტანი არ დაფხაჭნოდათ, ბიჭებს ბრეზენტის ამოჭრილი ტომრები გადაეცვათ.

ლეიზერ ცვიბელმა ზრდილობიანად დაუკრა თავი მექანიკოსს.

— ესენი ახლავე დაიწყებენ, ისეთი მარდი ბიჭები არიან, არხეინად ბრძანდებოდეთ.

ცვიბელის ხმაზე ერთი ბიჭი შემობრუნდა და ჩაბნელებულ საქვაბეში მისმა ბროლივით თეთრმა კბილებმა იელვა. მექანიკოსმა ის ბიჭი იცნო, ვისაც დოლარი აჩუქა, თვალი ჩაუკრა და ძველებურად შეესიტყვა:

— გამარჯობ, როგორ ცხოვრებ?

— აიჩემა რალა კაჭკაჭივით ერთი და იგივე, — ჩაიციხა მიტკამ, — გითხარი, რომ კარგად ვარ. შენ ნუ გეშინია, ბიძავ, რახან დავიწყეთ, გავწმენდთ. აბა, ბიჭებო, ჰაიდა!

მან თეგი და ჩაქუჩი ტომრის ჯიბეში ჩაიწყო, ხელში საფხეკი აიღო, ერთხელ კიდევ გაუღიმა მექანიკოსს და მერე მიღში შეძვრა. ო'პიდიმ დაიცადა, ვინემ სხვა მფხეკავებიც გაუჩინარდებოდნენ მიღებში, ცვიბელს მოუბრუნდა და თავაზიანად მიიწვია ყავაზე. ცვიბელს ფრიად ეამა ასეთი დაფასება და მექანიკოსს უკან მიჰყვა კიბეზე. ფეხებს ისე მალლა სწევდა, დაფხრეწილი წინდებიც კი უჩანდა.

მერე ამერიკელის კრიალა კუბეში ტკბილ ყავას სვამდა და ნამცხვარს ატანდა. დალია ერთი ჭიქა ლიჭიორიც და უცბად სევდა შეამოაწვა. მოაგონდა თავისი საცოდავი ბინა მოლდავანკაზე, სადაც მუდამ მშიერი რახილი და ხუთი ბავშვი უცდის, მოაგონდა, რომ მისი ბინის ახლოს პოლიციის უბანია, სადაც ბატონი ბოჭაული ზის და ამ ბოჭაულს ყოველთვიურად ათი მანეთი უნ-

და მიუტანოს, სამიც უბნის პოლიციელს მიართვას. ამ ფიქრებმა ცვიბელს გული ისე დაუმძიმა, დაავიწყდა კიდევ, სად იყო. თავისი დამტვრეული ინგლისურით მოუყვა ამერიკელს თავისი გაჭირვება და ისიც ზრდილობიანად უსმენდა. მაგრამ ლეიზერმა მალე შეამჩნია, რომ ამერიკელს თავი მოაბეზრა, შერცხვა, წამოდგა და გამოსამშვიდობებლად აწრიალდა ამ დროს კაიუტის კარი გაიღო და ზღურბლთან ისევ ის ცეცხლფარეში გამოჩნდა.

— მაპატიეთ, სერ... დაუყოვნებლივ დაბლა უნდა ჩამოხვიდეთ.

— რა მოხდა? — უკმაყოფილოდ იკითხა ო'ჰიდიმ.

— ცუდი ამბავია, სერ. ერთი ბიჭი მილში გაიჭედა და ველარ გამოდის.

— რაო? Damn. — შეიგინა მექანიკოსმა და კაიუტიდან გავარდა.

საქვაბეში მემანქანეები, ცეცხლფარეშები და ბიკოვის ბიჭუნები დახვდნენ. მათ მჭიდრო რკალი შეეკრათ მილის ღიობთან.

— რაშია საქმე? — მკაცრად იკითხა ო'ჰიდიმ, — რატომაა ეს ზედახორა? რანაირად მოხდა ასეთი რამე?

— ბიჭი უკვე კარგა ღრმად იყო მილში, — დინჯად აუხსნა უფროსმა მემანქანემ, — რომ უცბად ყვირილი მორთო. ჩვენ მაშინვე მივცვივდით, — მაგრამ რას ყვიროდა, ვერ გავიგეთ. ახლა ტირის. ეტყობა, გაიჭედა და წინ ველარ მიდის.

— ვაიმე, რა ამბავია? — წამოიყვირა ო'ჰიდის კვალდაკვალ ზემოდან ჩამოფოფხებულმა ლეიზერმა, — ბიჭებო, მითხარით, რა მოხდა?

— მიტკა ჩაიჭედა მილში.

— შეძვრა და გამოძვრომა აღარ შეუძლია.

— ღრიალებს.

— უნდა გამოვიყვანოთ, — აყაყანდნენ ბიჭები სხვადასხვა ხმაზე.

ლეიზერმა თავი მილში შეყო და, როცა ჩუმი სლუკუნი გაიგონა, აღელვებით ჰკითხა:

— „ვირთხავ“, ეგ რას ნიშნავს? რა დაგემართა, შენ გაგიხმეს ეგ თავი, ასე რომ გვარცხვენ მეცა და პატრონსაც. ❄

„ვირთხას“ ხმა, დროდადრო ტირილი რომ გამოერეოდა, ყრუდ ისმოდა მილიდან:

— მე თვითონ ვერ გამიგია, ლეიზერ აბრამოვიჩ... მე, ღმერთმანი, დამნაშავე არა ვარ. მივძვრებოდი, როგორც ყოველთვის, და უცბად მკლავი მუცელქვეშ ამომიბრუნდა... ვერა და ვერ გამომიღია... მტკივა! — მიტკა კვლავ ატირდა.

ლეიზერმა ხელი ხელს შემოჰკრა.

— მკლავი ამოუბრუნდა! გინახავთ ასეთი რამ? ან რატომ ამოგიბრუნდა, როცა ფულს იმაში გაძღვევენ, რომ არ ამოგიბრუნდეს. გამოძვერ, შე სასიკვდილევ, შე დამთხვეულო შენა!

მილიდან ფაჩუნი და კვნესა მოისმა.

— უჰ, არ შემიძლია... უჰ, ძვალი მემტვრევა, — ისმოდა ხმა.

ლეიზერი აცმუკდა.

— შენ გინდა დამღუპო, საძაგელო? — შესძახა მან მილში, — გიჯობს გამოძვერე, თორემ ვეტყვი პროვ კირიაკოვიჩს და ყურებს დავაგლეჯს.

— არ შემიძლია...

— ჰაა?... არ შეუძლია.. გაგიგონიათ ასეთი რამ? პეტკა, შეძვერი მილში,

სწვდი ფეხებში, ჩვენ კი ორივეს ერთად გამოვათრევთ. შეძვერი-მეთქი, საზიზღარო. ვაჰ, ეს რა უკუღმართი ბავშვები არიან.

პეტკა მილში შეძვრა.

— ფეხები მაგრად დაუჭირე, არ გაგეშვას, — იძლეოდა განკარგულებას ლეიზერი, — ჩასჭიდე ხელი? აბა, ბიჭებო, ფეხებით დაითრიეთ პეტკა. ის ისევე უვნებელი უნდა გამოვიყვანოთ, როგორც მე ვარ.

ბიჭები ხარხარით მოეჭიდნენ მილიდან გამოშვერილ პეტკას ჭუჭყიან შიშველ ფეხებს და გამოსწიეს. ანაზღად მილიდან მიტკას განაწამები, გულის გამგმირავი კივილი მოისმა:

— ვაიმე, ბიჭებო, გენაცვალეთ!.. გამოშვით!.. მტკივა!.. ვაი, ხელი!.. ვაი... ვაი, ვაი!..

დაბნეულმა ბიჭებმა ხელი უშვეს პეტკას ფეხებს და მოლუშვით შეხედეს ერთმანეთს. ლეიზერი გაფითრდა.

— თქვენ ნუ შეწუხდებით, ბატონო მექანიკოსო, — სწრაფად ჩაილაპარაკა მან, — ეს არაფერია... სულ უბრალო რამეა... მე ახლავე ბატონ ბიკოსს მოვიყვან, ის წუთში გამოათრევს.

კიბისაკენ გავარდა და ისეთი სისწრაფით აირბინა, თვითონ ო' ჰიდისაც კი შეშურდებოდა.

დანარჩენები ჩუმად იდგნენ მილთან, საიდანაც ქვითინი ისმოდა.

— ზეთი უნდა ჩავასხათ, — წაილაპარაკა მემანქანემ, — მილი გაილიპება და ბიჭსაც ადვილად გამოვათრევთ.

ო'ჰიდი მილის ღიობთან დაიხარა. იგი შეწუხდა, როცა გაიგო, რომ მილში სწორედ ის თეთრკბილება ეშმაკუნა გაჭედილიყო, ვინაც დანახვისთანავე მიიბყრო მისი ყურადღება.

მექანიკოსს გულისკოვზთან დაუწყო წიწკნა, ძალიან უნდოდა რითიმე დახმარებოდა ბიჭს და, თავისი უძლურებით გულდაწყვეტილმა, ალერსიანი ხმით შესძახა:

— ჰელო, ბები, გამარჯობ, როგორ ცხოვრებ?

ბიჭებმა ჩაიხითხითეს. მილიდან ტირილთან ერთად სევდიანი პასუხი მოისმა:

— ცუდად... ხელი მტკივა, ნაღდად მოტეხილია.

რაკი ვერაფერი გაიგო, ო'ჰიდი უფრო მეტად შეწუხდა და აღელდა. იგი მოლუშული სცემდა ბოლთას ვიწრო საქვაბეში.

VII

კიბე შექანდა და შეზანზარდა. ზედ პროვ კირიაკოვიჩი ჩამოდიოდა.

ბიკოსს აღელვებულ ო'ჰიდისათვის არც შეუხედავს, მაშინვე მილთან შექუჩულ ენაჩავარდნილ ბიჭებს ებღღვნა.

— თქვენ რა, მუქთახორობას აპირებთ აქა? მერედა ვილამ იმუშაოს? შეძვერით მილებში, ძაღლის ნაშიერებო, თორემ ყველას თაქები მოგხვდებათ.

— „ვირთხა“ გაიჭედა, პროვ კირიაკოვიჩ, — საწყალობლად აწრიპინდა პეტკა.

პროვ კირიაკოვიჩმა ლამის ყური აახია ბიჭს.

— შენ კიდევ ხმას იღებ, ცინგლიანო? შენ ვიღა გეკითხება?... ჩაჭედდაო... მე მაგას ვაჩვენებ ჩაჭედვას... ჰაიდა მიღებში. თუ სამუშაოს ვადაზე არ შეგვასრულებ, ფულს თქვენ გადამიხდით?... უჰ, თქვე დაღლილ ლეკვიაო! ბიჭები დაიფანტნენ და მიღებში გაუჩინარდნენ.

პროვ კირიაკოვიჩი მძიმე ნაბიჯებით მივიდა იმ დანავსულ მილში.
— მიტკა, — მუქარით დაუძახა მან, — შენ რა, უსირცხვილო, საქმე გინდა წამიხდინო? გამოძვერი ამ წუთში.

— პროვ კირიაკოვიჩ, გეთაყვა, ნუ გამიჯავრდებით, საყვარელო, მე თვითონ სიხარულით გამოვძვრებოდი, მაგრამ არ შემიძლიან, ღმერთი, რჯული, ხატი. ძალიან ვიღრძე ხელი, — მოისმა ლითონით დახშული სუსტი ხმა.

ბიკოვს სისხლი მოაწვა.

— მე შენ სეირს ნუ გამიმართავ, ეშმაკის კერძო, გამოძვერი, გეუბნება, თორემ სიფათს ამოგინაყავ.

მილიდან ტირილი მოისმა.

— სჯობია, მომკლათ, მეტი ტანჯვის ატანა აღარ შემიძლია, ვაი, მიტკივანა...

პროვ კირიაკოვიჩმა კეფა მოიფხანა.

— ხედავ შენ... მართლა გაჭედილა ძაღლის ლეკვი... საჭიროა ფეხებზე თოკი მოვაბათ და გამოვათრიოთ.

ლეიზერი უკანიდან ფრთხილად მიუახლოვდა ბიკოვს.

— რა უბედურებაა, რა უბედურება... ჩვენ უკვე ვსინჯეთ, მაგრამ ვერ გამოვათრიეთ... ბატონი მემანქანე ამბობს, საპოხი ზეთის ჩასხმააო საჭირო, მაშინ უფრო გალიბდებაო...

— აცხა, ურიავ! — შეაწყვეტიან ბიკოვმა, — უშენოდაც ვიცი. უთხარი ინგლისელებს, მოიტანონ ზეთი.

მხარბეჭიანმა კანადელმა ცეცხლფარეშმა, ნაჭრილობევი რომ აჩნდა მთელ ლოყაზე, სათლით მოიტანა სქელი ზეთი. პროვ კირიაკოვიჩმა ლუსტრინის პიჯაკი გაიძრო და ერთი აქნევით ღრმად შეასხა ზეთი მილში.

— ცოცხი! — უყვირა მან შეშინებულ ლეიზერს, მერე ცეცხლფარეშს ხელიდან გამოსტაცა ცოცხი და მილში ატაკა.

— კიდევ ზეთი!

მუქმწვანე ლიპი წუმპით სავსე მეორე სათლიც დგაფუნით ჩაიღვარა მილში.

— პეტკა, შეძვერი, არამზადავ, და თოკი მოაბი ფეხებზე.

პეტკა მილში შეძვრა. ჭუჭყიან ლოყებზე ოფლი და ცრემლი დასდიოდა, ეშინოდა და თან „ვირთხაც“ ეცოდებოდა. მალე უკანვე გამოძვრა გამურული და ზეთით გალიბული.

— მოვაბი, — თქვა და გააფურთხა.

პროვ კირიაკოვიჩმა თოკის ბოლო ხელზე დაიხვია, მხარზე გადაიგდო და გამოსწია. მილი განწირულმა კივილმა შესძრა.

— კრინტი! — გაშმაგდა ბიკოვი, — ბატონი გამიხდა! მოუთმინე, ამწამს გამოგაძრობ, — მან მეორედ მოსწია თოკი და საქვაზე აუტანელმა ღრიალმა გააყრუა.

ვინემ პროვ კირიაკოვიჩი მესამედ გამოსწევდა, თ'პიდი მხრებში სწვდა და საქვების კუთხეში მიყრილ წიდის გროვაზე გადაისროლა.

— უთხარით, მე ნებას არ მივცემ აწვალოს ბიჭუკელა, — დაუყვირა მან ლეიზერს.

სიბრაზისაგან წამოჭარხლებული ბიკოვი წამოდგა.

— შენ... გადაეცი ამ ურჯულოს — რაკი ასეა, დაე თვითონ იწვალოს. თუ ესეც არ უნდა, მაშინ მილის გამომტვრევა მოგვიწევს.

გაშეშებულმა ლეიზერმა გადათარგმნა.

ო'ჰიდიმ თავი დააქნია.

— კარგი. მე წავალ, კაპიტანს მოვახსენებ.

მან კიბე აირბინა და საძრომში გაუჩინარდა. პროვ კირიაკოვიჩს უნდოდა ერთხელ კიდევ გამოეწია თოკი, მაგრამ სახენაჭრილობევმა კანადელმა მუქარით აღმართა მუშტი და ბიკოვიც აღარ განძრეულა.

საძრომიდან კვლავ გამოჩნდა ო'ჰიდის თავი.

— ბატონო ცვიბელ, ამოდით და სთხოვეთ ბატონ ბიკოვსაც ამოგყვეთ. კაპიტანს სურს მოგელაპარაკოთ.

პროვ კირიაკოვიჩმა გააპურჭყა, შეიგინა და ზემოთ ავიდა.

კაპიტანი ჯიბინსი საძრომთან იდგა და ცივი, მოჭუტული თვალებით ბიკოვს შესცქეროდა. მან სთხოვა, აეხსნათ მისთვის, თუ რა მოხდა. ლეიზერს მოუსმინა და ნაყე-ნაყედ, მოწყენილად თქვა:

— გემისა და ტვირთის მფლობელების თანხმობის გარეშე მილის გამომტვრევის უფლებას ვერ მოგცემთ. მე ახლავე გავგზავნი სასწრაფო დეპეშას ნიუ-ორლეანში. მანამდე სცადეთ, იქნებ როგორმე გაათავისუფლოთ ბიჭუნა.

გაცოფებული ბიკოვი ძირს ჩავიდა. მილში კვლავ ზეთს ასხამდნენ, თოკს ხან სწრაფად, ხან ფრთხილად, დაყოვნებით ეწეოდნენ. თოკის ყოველი გამოწევა აუტანელ ტკივილს აყენებდა მიტკას და იქაურობას გულისწამლები კივილით სძრავდა. მიტკა ქვითინებდა და იხვეწებოდა, მირჩევნია უცბად მომკლათო.

ასე გაგრძელდა საღამომდე. საღამოს ბიკოვს ლანძღვა-გინების მარაგი შემოეღია და ნაპირზე ჩავიდა. ცეცხლფარეშები ბიჭის ყრუ ქვითინს უგდებდნენ ყურს და ჩუმად საუბრობდნენ.

— ის დიდხანს ვერ გაატანს, — თქვა შეფიქრიანებულმა კანადელმა, — ისევ აცეტილენით უნდა გაიხერხოს მილი.

— ჯიბინსი არ დათანხმდება, — გამოეპასუხა მეორე ცეცხლფარეში.

— არამზადა! — ჩაიხიხინა კანადელმა და მილს მუშტი შემოჰკრა.

VIII

კაპიტანმა ჯიბინსმა დილითვე მიიღო დეპეშის პასუხი და კაიუტაში წაიკითხა. ყოველი სტრიქონის წაკითხვის შემდეგ სახე უფრო და უფრო უქვავდებოდა. პატრონი აუწყებდა: ის არამც და არამც არ დაუშვებს რომელიღაც მურდალი რუსი ბიჭის გულისთვის საქმე შეფერხდეს და დაგვიანების გამო მთელ პასუხისმგებლობას ჯიბინსს აკისრებს.

„ამერიკაში მუდამ მოვნახავთ ისეთ კაპიტანს, ვინაც შესძლებს უფრო ერთგულად დაიცვას ფირმის ინტერესები“, — ასე თავდებოდა დეპეშა.

კაპიტანმა ჯიბინსმა თვალები დახუჭა. თვალწინ წარმოუდგა ცოლი და

ორი ბავშვი. სახე მოეღრიცა. სწრაფად გაფხრიწა დეპეშის ფურცელი და გემბანზე გავიდა. იქ, ო'ჰიდის წინ ბიკოვი იდგა და ცვიბელს ხელების ქნევით რალაცას უხსნიდა. ცვიბელმა კაპიტანი დაინახა და საცოდავი, შეშინებული მზერა მიაპყრო.

— ბატონო კაპიტან, ამერიკიდან უკვე მიიღეთ პასუხი?

— დიახ, — ცივად უპასუხა ჯიბინსმა, — გადაუთარგმნეთ ბატონ ბიკოვს, რომ არც ერთი საათით არ შევფერხდები. დღეს საღამოს საცეცხლეები უნდა აინთოს, ხვალ დილით გავალთ. თუ ბატონი ბიკოვის მიზეზით ეს არ მოხდება, ის მოვალე იქნება გადაიხადოს ჩემი და კომპანიის ზარალიც.

ბიკოვმა ხელები მომუშტა და გულიანად შეიგინა.

— ოჰ, შე წყეულო ნაბუშარო! ჩაეღრძე მაინც მაგ მილში, მამაძალლო! ლეიზერი უკან გახტა.

— ეგ რა თქვით, პროვ კირიაკოვიჩ! განა ბავშვმა რა დააშავა, რომ ასეთ ცუდ ადგილას მოკვდეს?

— ეშმაკსაც წაუღიხარ! — დაიღრიალა ბიკოვმა.

კაპიტანმა ჯიბინსმა კაიუტაში დააპირა წასვლა, მაგრამ იგი სახენაჭრილობემა კანადელმა შეაჩერა, სამანქანოდან რომ ამომძვრალიყო გემბანზე:

— მაპატიეთ, ბატონო, ხალხი მილის გაჭრის ნებართვას გთხოვთ. მეტის დაყოვნება აღარ შეიძლება, ბავშვი ოდნავდა სუნთქავს. ჩვენ...

ჯიბინსის გაპარსულ ლოყებს ვარდისფერმა გადაჰკრა. ხმა არ აუწევია, ისე უპასუხა:

— გიკრძალავთ.

— მაგრამ ეს მკვლელობაა, ბატონო, — მუქარით წაიწია მისკენ კანადელი, — ჩვენ ამას არ დავუშვებთ, თქვენი თანხმობის გარეშეც გავჭრით მილს.

— აბა სცადეთ! — უფრო ჩუმად წარმოთქვა ჯიბინსმა, — თქვენ კარგად იცით, რას ნიშნავს ამბოხება გემზე და რას ამბობს ამაზე კანონი. მე ორ პენსსაც არ გავიმეტებდი თქვენს ტყავში. გასაგებია?

კანადელს სისხლი მოაწვა ნაჭრილობეზე. მან გამგმირავად შეხედა ჯიბინსს, სწრაფად მიბრუნდა და საძრომში გაუჩინარდა.

— თვალი გეჭიროთ, ო'ჰიდი, სამანქანოს ხალხზე თქვენ აგებთ პასუხს, — ბრაზით ესროლა ჯიბინსმა მექანიკოსს და კაიუტისაკენ წავიდა.

ბიკოვი და ცვიბელი საჭვაბეში ჩავიდნენ. მიტკა აღარ პასუხობდა ძახილზე, მხოლოდ ოდნავ გასაგონად გმინავდა. ზარმა სადილზე მოუხმო მეზღვაურებს, საჭვაბე დაცარიელდა. ბიკოვი მილთან დაიხარა და დიდხანს აყურადებდა, მერე გასწორდა და წარბებზე კეპი ჩამოიფხატა.

— წავიდეთ კაპიტანთან, — უბრძანა მან ცვიბელს და ზევით აფოფხდა.

კაპიტანი ჯიბინსი ბივფშტექსს გეახლებოდათ და მშვიდი, უშფოთველი თვალებით შეჰყურებდა ბიკოვსა და ცვიბელს.

— გამოიყვანეთ? — იკითხა მან და თან ხორცს ცვრიანი ნაჭერი მოათალა.

— არაფერი გამოდის, ბატონო კაპიტანო, ვაი, რა უბედური შემთხვევაა, — დაიწყო ლეიზერმა, მაგრამ ბიკოვმა შეაწყვეტინა, ორივე ხელით მაგიდას დაეყრდნო და აჭარხლებული სახე უცბად გადაუფითრდა.

— უთხარი მას, ლეიზერ, — წამოიწყო ხმადაბლა, თუმცაღა მისი ნათქვამის გაგება ცვიბელის მეტს არავის შეეძლო, — უთხარი, რომ იმ ტუტუცის გამოყვანა შეუძლებელია, მე კი ზარალის გადახდა არ შემიძლია. სადა მაქვს

ამდენი ფული! — ბიკოვი შეჩერდა, მთელი მკერდით ჩაისუნთქა ჰაერი და ყრუდ ამოიოხრა, — დაე გაახურონ საცეცხლეები.

ლეიზერმა ამოიგმინა.

— ვაიმე, პროვ კირიაკოვიჩ! ვის გაუგია ასეთი ხუმრობა? როგორ ვუთხრა ამერიკელ კაპიტანს, რომ ბავშვი მოკლას? ჯობია თქვენ თვითონ უთხრათ, რაც გასურთ, მე არ შემიძლია. აწი ხომ აღარ გაგვახარებს ღმერთი არც მე და არც ჩემს შვილებს.

ბიკოვი მაგიდაზე გადაიხარა.

— მომისმინე, ლეიზერ, — ჩაუსისინა მან, — არ გეხუმრები. მე არ შემიძლია სამათხოვროდ გავიხადო საქმე ამ ნაბიჭვრის გულისათვის. აი, ჩემი სიტყვა: თუ არ ეტყვი კაპიტანს, რაც გითხარი, პირჯვრის მადლმა, ბატონ ბოქაულს ვუამბობ, შარშანწინ რომ დადიოდი დერბასოვკაზე წითელი ალმით და მეფის წინააღმდეგ ყვიროდი.

ლეიზერს ზურგში ცივმა ჟრუანტელმა დაუარა, მაგრამ წინააღმდეგობის გაწევა მაინც სცადა.

— მერედა რა მოხდა? — თქვა მან საცოდავი ღიმილით, — ბატონი ბოქაული არაფერსაც არ იტყვის. რომელი ებრაელი არ დადიოდა მაშინ წითელი ალმით და არ ყვიროდა სისულელეებს?

— სისულელეებს? არწივის ამბავი დაგავიწყდა? თუ გგონია, არ ვიცი.

ლეიზერი შეტორტმანდა. ეს მომავლინებელი ლახვარი იყო. მაშ ბიკოვს სცოდნია ის, რასაც ლეიზერი მთელი ეს ხანი გულმოდგინედ მალავდა და ეგონა, მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარაო. მაშ იცის, რომ მარაზლიევსკაიაზე გამწარებულ სტუდენტებთან ერთად ლეიზერ ცვიბელმა აფთიაქიდან არწივი ჩამოგლიჯა და გაშმაგებით თელავდა ფეხებით მის შავ ფრთებს. ეს წითელ ალამზე გაცილებით უარესი ამბავი იყო. ლეიზერმა თვალები დახუჭა, ბიკოვი კი სისინს განაგრძობდა:

— შლიკერმანიც აღარ გახსოვს?

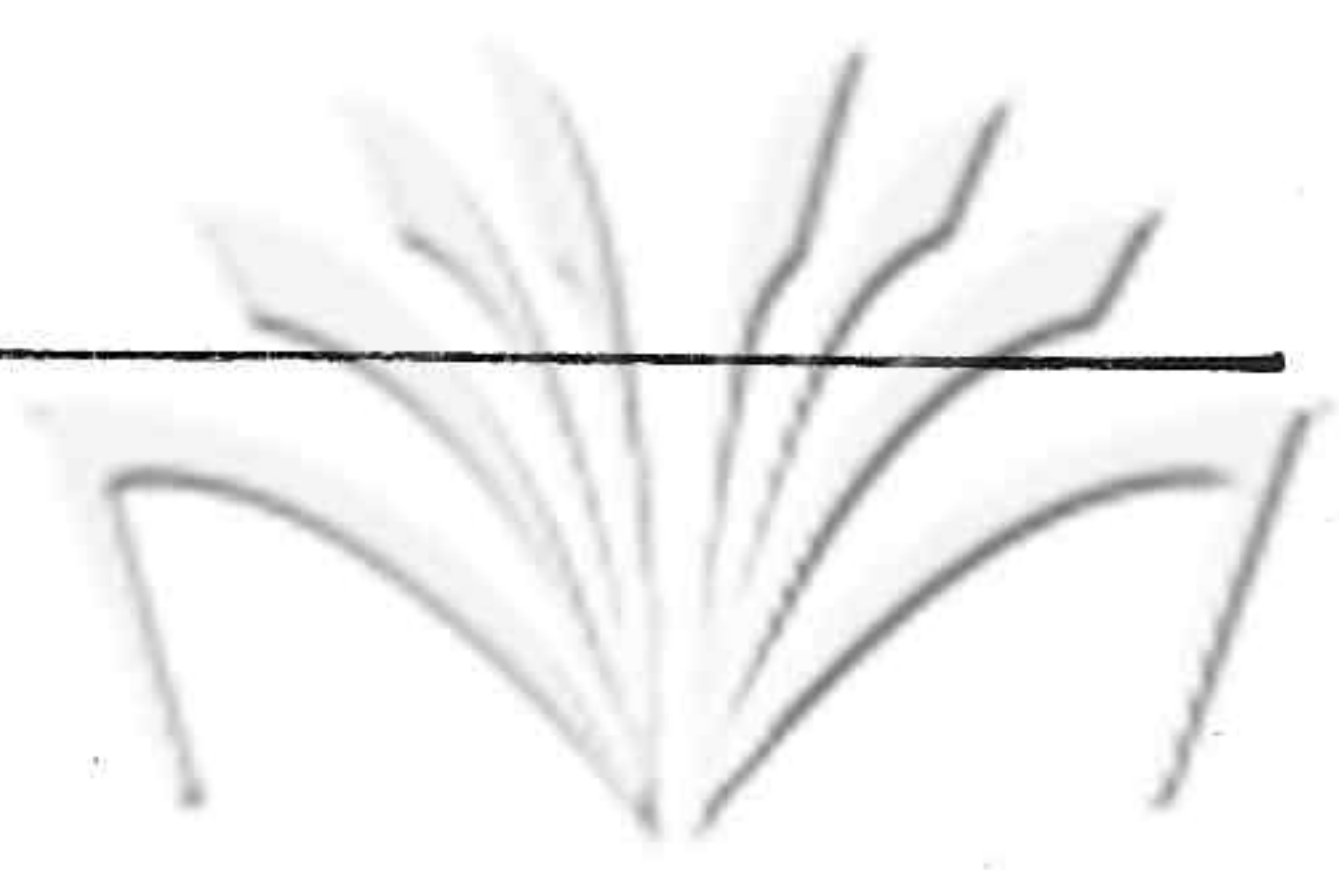
ცვიბელმა დაიკვნესა. მას გაახსენდა საპოლიციო უბანი, შლიკერმანის დამახინჯებული სხეული, პოლიციელებმა რომ ცემით მოკლეს, მწარედ ამოიოხრა და წაილულლულა:

— ცოდვა თქვენზე იყოს, პროვ კირიაკოვიჩ... კარგი, ვეტყვი კაპიტანს. როცა ბიკოვის სიტყვებს კაპიტან ჯიბინსს უთარგმნიდა, ლეიზერს ხელები უკანკალებდა, ტუჩები უთრთოდა. ჯიბინსი ხმაამოუღებლივ უსმენდა. სახეზე ერთი ნაკვთიც არ შეტოკებია. მერე პირიდან ჩიბუხი გამოიღო და დინჯად უპასუხა:

— უთხარით ბატონ ბიკოვს, რომ ეს მისი საქმეა, ბიჭუნაც მისია და საწარმოც. დაე მოაგვაროს ისე, როგორც საჭიროდ მიაჩნია... თუკი შესძლებს ყოველივე დაუმალოს მეზღვაურებს და როგორმე მოატყუოს ხალხი. მე არაფერი მსმენია და არაფერი ვიცი. ოღონდ სალამოს საცეცხლეები უნდა აინთოს.

ბიკოვი პირმოკუმული გამოვიდა გემბანზე ცვიბელთან ერთად. სალამო იყო, წყნარ ზღვაზე ფირუზისფერი ჩრდილები გაწოლილიყო. სიმშვიდეს მხოლოდ თოლიების კივილი არღვევდა. ბიკოვი ცვიბელს მიუბრუნდა და მრისხანედ ჩასჩურჩულა:

— გახსოვდეს, ვინმესთან კრინტი და — გამქრალი ხარ.

საქვაბეში ბიჭების გარდა არავინ იყო. ამერიკელები ჯერ არ ჩამობრუნებულყვნენ სადილიდან. ბიჭები მილთან იდგნენ, რომლის ღრუშიც პეტკას შეეყო თავი, და ჩურჩულებდნენ... ბიკოვი ბეჭებზე აჩაჩულ ბრეზენტში სწვდა პეტკას და თავისკენ მოსწია. პეტკას გამურულ სახეზე თეთრი ღილებივით აინთო შიშისაგან დაჭყეტილი თვალები.

— სად შემძვრალხარ, უსირცხვილოვ? ისევ ზარმაცობთ? ყველას დაგხოცავთ, ეშმაკსაც წაუღიხართ! — დაიყვირა პროვ კირიაკოვიჩმა და პეტკა მალა ასწია.

— უკვე მოვრჩით, პროვ კირიაკოვიჩ, — აწრიპინდა პეტკა, — ხელდახელ მოვრჩით ყველა მილს. „ვირთხა“ რომ არა, გეფიცებით, ყველაფერს ერთი საათით ადრე მოვათავებდით.

პროვ კირიაკოვიჩმა ახედა საძრომის კვადრატულ ჭრილს, საიდანაც ლურჯი ცა მოჩანდა, თავისკენ მიითრია პეტკა და წაუღუღლუნა:

— ახლავე მილში შეძვერი „ვირთხასთან“. აჰა თოკი, ფეხზე შეიბი და შეძვერი. როგორც კი ინგლისელები სადილიდან დაბრუნდებიან, მე გამოთრევას დაგიწყებ, შენ კი ისეთ ხმაზე იყვირე, ვითომ პეტკა კი არა, ვირთხა ხარ.

— ეგ რისთვის, პროვ კირიაკოვიჩ?

— კიდევ რომ მეკითხება... როგორც კი გამოგათრევ, ძროხასავით დაიწყებ ზღავილი, ვითომ სიხარულისაგან. აბა გასწი, თორემ ხელდახელ ეშმაკთან გაგამწესებ, თქვენ კი ენას კბილი დააჭირეთ, ქვად იქეცით, თორემ ათმაგ ტყავს გაგაძრობთ, — უყვირა მან დანარჩენ სამს.

პეტკა მილში გაუჩინარდა, საიდანაც ნხოლოდ თოკის ბოლო მოჩანდა. საძრომის ჭრილი დაიჩრდილა, ამერიკელი მეზღვაურების ფეხქვეშ კიბე აუღრიალდა. ცვიბელმა ხმაურით ამოიოხრა და ბიკოვს იდაყვზე გაუბედავად შეეხო.

— პროვ კირიაკოვიჩ, — უთხრა ხმის კანკალით, — ნუთუ თქვენს თავს გინდათ ანაცვალოთ უდანაშაულო ბავშვი?

ბიკოვმა შეხედა.

— მეტისმეტად კეთილი გული აქვს შენს ერს! — თქვა მან ზიზღნარევი გაკვირვებით, — ეტყობა, ამიტომაც გდევნიან ყველა ქვეყანაში... — და უცბად ბრაზით აენტო და დაუყვირა: — შენია თუ? შენი რა საქმეა? მე ვიპოვე და მევე ვაგებ მაგაზე პასუხს. სულ ერთია უსახლკაროა, არავინ მოიკითხავს. თუ მოიკითხავენ, ვეტყვი, გაიქცა, ინგლისელებს გაჰყვა-მეთქი... მომწყდი თავიდან.

ლეიზერი უკან გახტა. ჩამოსული ცეცხლფარეშები მილს მიუახლოვდნენ. ბიკოვმა ჩაახველა, თოკს ჩაეჭიდა და მთელი ძალით მოსწია.

მილში პეტკა აყმუვდა, თოკი დაიძრა.

— გამოსწი, გამოსწი! — აყვირდა ბიკოვი.

ცეცხლფარეშები მიხვდნენ, ისინიც ჩაეჭიდნენ თოკის ბოლოს. გამოჩნდა პეტკას ფეხები, საჯდომი და ბოლოს მთელი ტანი გამოცურდა. ხელეგაფარჩხული პეტკა პირქვე დაენარცხა წილის წვეტიანი ბელტებით დაფარულ

რკინის იატაკზე, შუბლი დაარტყა და უკვე გულწრფელად აბღავლდა. აყაყანე-ბულმა ცეცხლფარეშებმა ასწიეს და კიბე-კიბე აათრიეს გემბანამდე. კანადელმა ხელსახოცით მოსწმინდა პეტკას გამსკდარი შუბლიდან მონადენი სისხლი, უნდოდა სახიდანაც მოეწმინდა შავი ზეთი, მაგრამ ბიკოვმა ხელიდან წაგლიჯა ბიჭი და ნავსადგურზე ჩამავალ კიბისკენ წაათრია. გზაში სმაურზე გამოსულ ო'ჰიდის შეეფეთა.

— რა მოხდა? — იკითხა მექანიკოსმა.

კანადელმა სხაპასხუპით აუხსნა, ბავშვის გამოყვანა მოხერხდაო.

ო'ჰიდი ბიკოვთან მივიდა. უნდოდა გამამხნევებელი საალერსო რამე ეთქვა გადარჩენილისათვის, ხელისგულით შეეხო პეტკას გაწებულ თმას. პეტკამ თავი მოაბრუნა და პირი გააღო. მექანიკოსმა შავი, ჭიანი კბილები დაინახა, სულ რომ არ ჰგავდა მიტკას ჩაკიწკიწებულ ბროლივით კბილებს.

ო'ჰიდიმ ხელი მოაშორა და გაკვირვებულმა გაადევნა თვალი ბიკოვს, სწრაფად რომ ჩარბოდა ნავმისადგომზე და თან პეტკას მიათრევდა. როცა ისინი საწყობის კუთხეს მიეფარნენ, მექანიკოსი ჭიმს მოშორდა და საქვაბეში ჩავიდა.

ბიჭებს იარაღი შეეგროვებინათ და წასასვლელად ემზადებოდნენ. ო'ჰიდიმ შეიცადა, სანამ ისინი მალლა ავიდოდნენ, მერე ბარჯი აიღო და ღრმად შეყო მილში. ბარჯი რალაცა რბილს წამოედო და ო'ჰიდის ოდნავ გასაგონი კნავილი მოესმა.

მან ბარჯი ძირს დააგდო და რამდენიმე ნახტომით აირბინა კიბე. გემბანზე ნაბიჯი შეანელა და კაპიტნის კაიუტის კარზე დააკაკუნა.

ჯიბინსმა გაკვირვებით შეათვალიერა მექანიკოსის გაფითრებული პირისაზე, გაგანიერებული ღილილოსფერი თვალები და ოფლით დაცვარული შუბლი.

— დიკი, რა დაგემართათ? — შეეკითხა იგი.

მექანიკოსს სული ეხუთებოდა.

— ფრედ!.. საშინელება მოხდა, ამ არამზადა ბიკოვმა მოგვატყუა. მილიდან სხვა ბიჭი გამოათრია, ის იქვე დარჩა, თითქმის მკვდარია, პასუხის გაცემაც კი აღარ შეუძლია...

კაპიტანი ჯიბინსი ჩიბუხს ატრიალებდა ხელში, პირისაზე გაუქვავდა.

— ასეც მეგონა, — წყნარად ჩაილაპარაკა.

მექანიკოსი განცვიფრდა.

— როგორ? თქვენ ეს იცოდით?

— არ ვიცოდი, მაგრამ ეჭვი მქონდა, — ჯიბინსმა კბილები დააჭირა ჩიბუხს, ასანთის ღერი ლანჩს ამოჰკრა და ნელა მოუკიდა თუთუნს. — მაგრამ ეს სულ ერთია. ჩვენ მეტი გამოსავალი არა გვაქვს. ჩვენ მოვალენი ვართ ხვალ დილით გავიდეთ, როგორც კი უკანასკნელ ტომარა კოპტონს გადმოვიტანთ. საღამოს ათ საათზე საცეცხლეებს გაახურებთ.

— თქვენ გაგიყდით? მერე ბავშვი?

კაპიტანმა ჯიბინსმა თავი ასწია. მომწვანო თვალები ყინულის ნატეხებად ექცა.

— მომისმინეთ, მეგობარო, თუ მე პატრონის ბრძანებას არ შევასრულებ, გამაგდებენ და შავ სიაში შემიტანენ. მერე არც ერთი კომპანია აღარ მიმიღებს სამუშაოზე. თქვენ უცოლო ხართ, მე კი ცოლიც მყავს და შვილებიც. ვიცი, რომ ჩადენილია დანაშაული, თუკი მაღალი ზნეობის თვალსაზრისით

ვიმსჯელებთ, მაგრამ ამ შემთხვევაში მე პირადი ზნეობის თვალსაზრისით ვმსჯელობ. მე არ მინდა ჩემი ოჯახი ქუჩაში შიმშილით ამოწყდეს. ჩემთვის ძვირფასნი არიან ჩემი ბავშვები. შეიძლება თქვენ ვერ გამოგოთ, მაგრამ როცა ვფიქრობ იმაზე, თუ რა მოუვათ ჩემს შვილებს, ჩემს თავზე ვიღებ პასუხისმგებლობას... და არც თქვენ მოინდომებთ ჩემი შვილებიც ისეთსავე მათხოვრებად და მაწანწალებად აქციოთ, როგორიც ეგ ბიჭია...

— მაგრამ მეზღვაურები?..

— ისინი ვერაფერს გაიგებენ, თუ თქვენ არ ეტყვით. თქვენ კი გაჩუმდებით. იმიტომ, რომ არ ისურვებთ ჩემი შვილების დაღუპვას. ეგ ბიჭი სულერთია ვერ გადარჩება, კიდევ ორი-სამი საათი და გაიგუდება... ათზე ჩვენ ნახშირს ვყრით საცეცხლეებში, ეს ჩემი ბრძანებაა!

ო'პიდიმ საფეთქლები მოისრისა, მოეჩვენა, რომ თავი რეზინის ბურთით ებერებოდა და სადაც იყო გაუსკდებოდა.

— კარგი... ჩუმად ვიქნები. ღმერთმა შეგვინდოს მეცა და შენც, ფრედ.

X

„მეჯი დალტონი“ ზუსტად შუადღისას გავიდა ოდესის ნავსადგურიდან. ნავმისადგომზე კაციშვილი არ ჭაჭანებდა, მხოლოდ საწყობებთან ჩანდა გაცვეთილ, გრძელ სერთუკიანი ვილაც მოკრუნჩხული კაცი. ლეიზერ ცვიბელი გემის გასაცილებლად მოსულიყო. მას მხოლოდ ცარიელი ჯიბე და ადამიანისათვის უსარგებლო ჩვილი გული გააჩნდა. როცა „მეჯი“ თვალს მოეფარა, ცვიბელი ნავმისადგომს წელში მოხრილი მოსცილდა, თითქოსდა ზურგზე ყველასათვის უჩინარი საშინელი ტვირთი აწვა.

„მეჯიმ“ მშვიდობიანად გაიარა ბოსფორი და გიბრალტარი. მანქანები კარგად მუშაობდნენ, ოდესაში ნაყიდი ნახშირი კარგი ხარისხისა გამოდგა, ხალხიც ჩინებულად მუშაობდა. მხოლოდ უფროსი მექანიკოსი ო'პიდი ვერ იყო გუნებაზე, დილიდანვე უგონოდ თვრებოდა ხოლმე და ისე დასიებული და შეშუპებული იწვა თავის კაიუტაში, კაცს მისი დანახვა შეაშინებდა.

„მეჯი“ გიბრალტარის სრუტით ატლანტიკის ოკეანეში გავიდა — შეუპოვარი გენუელის მიერ ხუთი საუკუნის წინათ გაკვალულ გზაზე. პირველსავე ღამეს, გუშაგის, მეზღვაურების თვალწინ, ო'პიდი ზღვაში გადახტა. გრილი ამინდი იყო, ქარს ტალღები წამოეფოფრა და კანჯოების ჩაშვება სარისკო იყო. კაპიტანმა ჯიბინსმა მხოლოდ რამდენიმე სიტყვით აღნიშნა ეს სამწუხარო შემთხვევა სავახტო ჟურნალში.

თერთმეტი დღე სერავდა „მეჯი“ ოკეანის ტალღებს, მეთორმეტე დღეს კი მშობლიურ ნავმისაბმელთან გაჩერდა ნიუ-ორლეანის ნავსადგურში. გემის პატრონი და ხმელ-ხმელი ჯენტლმენი, ფირმის მეთაური ლენსბი, თეთრი ცილინდრი რომ ეხურა, ერთად ავიდნენ გემბანზე, რათა კაპიტანისათვის მადლობა ეთქვათ მარჯვე მგზავრობისა და სანიმუშო სამსახურისათვის.

— პრემიის გარდა ჩვენ გაძლევთ საგანგებო ჯილდოსაც. მისტერ ლენსბიმაც თავის მხრივ საჭიროდ სცნო დაეჯილდოებინეთ გულმოდგინებისათვის... ჰო, მართლა, ოდესაში როგორ მოაგვარეთ ის საქმე?

კაპიტანმა ჯიბინსმა თავი დახარა.

— გმადლობთ. უბრალო რამე იყო, არც ღირს გასახსენებლად, — უბასუხა კაპიტანმა. მას, როგორც ყოველთვის, სირმებიანი ლურჯი ქუდი ეხურა და ტარდაღრღნილი ჩიბუხი კბილით ეკავა. მშვიდ პირისახეზე არც ერთი ნათქვი არ ემჩნეოდა.

ღამით, როცა განთავისუფლებული მეზღვაურები ნაპირზე ჩავიდნენ და გემზე მხოლოდ გუშაგი დარჩა, კაპიტანი ჯიბინსი საქვაბეში ჩავიდა. საგულდაგულოდ დაკეტა ბანის საძრომი, გრძელი საჩხრეკი აიღო და მილში შეყო. დიდხანს უჩხიკინებდა მილს. რკინის იატაკზე რამდენიმე დამწვარი ძვალი ჩამოვარდა, მერე ხმაურით ჩიკორივით პატარა თავის ქალა გამოგორდა. ხელმეორედ რომ შეჰყო საჩხრეკი, იატაკზე ზრიალით დაეცა რაღაც. ჯიბინსი დაიხარა და აიღო. ეს იყო რკინის პატარა კოლოფი, რომელშიც იაფფასიან შაქარყინულს ინახავენ ხოლმე. კოლოფი გამურული იყო. კაპიტანმა დანა ამოიღო და კოლოფი გახსნა. მის ფსკერზე სპილენძის რამდენიმე ღილი და ცეცხლისგან გაშავებული დოლარი ეყარა. ჯიბინსმა კოლოფი დახურა და ჯიბეში ჩაიღო, მერე ჩაიმუხლა, ცხვირსახოცი გაშალა და ზედ ძვლები და თავის ქალა დააწყო. შემდეგ გემბანზე ავიდა, ქიმთან მიდგა და გამოკრული ცხვირსახოცი ოდნავ მოციმციმე შავ წყალში გადააგდო.

კაიუტაში დაბრუნდა, მაგიდიდან ვისკით სავსე ბოთლი აიღო და ჭიქაში ჩაისხა, მაგრამ ვერ დალია. ერთ წუთს ასე იყო გარინდული, მერე პირისახეზე ხელი მოისვა, თითქოს უნდოდა ყვრიმალს ქვემოთ აკანკალებული კუნთის მოძრაობა შეეჩერებინა, ღია ილუმინატორთან მივიდა და ვისკი ზღვაში გადაასხა. დილით, ნაპირზე ჩამოსვლისთანავე, კაპიტანმა ჯიბინსმა ნაცნობ ოქრომჭედელთან შეიარა და სთხოვა, დამწვარი დოლარი მისი სათუთუნის სახურავზე მიერჩილა.

— ეს დოლარი საიდან? — შეეკითხა ოქრომჭედელი და თან დოლარი მსუქან თითებში შეატრიალა.

კაპიტანი ჯიბინსი მოიღუშა.

— არ მსურს მოყოლა, არასასიამოვნო ამბავია, მაგრამ მინდა კი ეს ფული სახსოვრად მქონდეს.

იგი თავაზიანად დაემშვიდობა ოქრომჭედელს და ქუჩაში გავიდა. მიუხაროდა შინ, რადგან ნახავდა ცოლ-შვილს და გააბედნიერებდა ოჯახს, მას ხომ გულმოდგინე სამსახურისათვის პრემიას მისცემდნენ. ხვალინდელი დღე უკვე აღარ აშინებდა, მშვიდად მიაბიჯებდა ქუჩის ორომტრიალში, იმ სახლების გვერდით, სადაც აბრეშუმის ფარდებით ნახევრად დაფარული სარკისებური ფანჯრების მიღმა საანგარიშო კოჭები ტკაცუნობდა და სადაც ადამიანური სიხარბე მეფობდა.

თარგმნა გივი ალხაზიშვილმა

ღვთისმშობლის ნამცხვები

მიწის სხეული — ქვები ვეება,
მთა — ხერხემალი შუა გამყოფი,
მდინარეები — ღურჯი ვენები,
სხეული ჩემი — მიწის ნაყოფი.

მინდვრის ყვავილთა შუქით ავინთე,
მე ჩრდილოეთის მზრდიდნენ ქარები,
ეს მე ვარ წყალი,

ცეცხლი,

ამინდი,

ცად ღრუბელივით მივექანები.

თოვლის ფიფქიდან, სუსტი ღეროდან
და გლეხის თფლით მორწყულ მიწიდან,
სხეული ჩემი მოიმღეროდა,
ეგი ხორბლიდან ამოიზიდა.

ეს მე ვარ ბური —

შრომით, კვნესითა,

ვინმე მაშვრალი შინ რომ მიიტანს,
ამოვიზარდე მძლავრი ფესვიდან,
ქერის მარცვლიდან,

მზიდან,

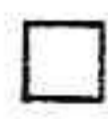
სვიიდან.

ქართული ენციკლოპედია

მე ვარ ერთობა თევზთა და ზღვათა
ჩამორღვეული კლდეთა ფიქალი,
მწიფე ნაყოფი, ხეზე რომ ჩანდა,
ჩემი სათავეც ალბათ იქ არი.

ჩემი მდინარე დრომ თუ დაწრიტა,
თუ დავუბრუნდი მიწას წვეთ-წვეთად,
ვიცი აღვდგები კვლავაც ნაცრიდან,
ისევ ჭაბუკი და ტანწერწეტა.

36320
0101333

მხატვარი ავთანდილ პართავაძე

ინგლისურიდან

თარგმნა ზაურ კილაძემ

სწიგნი

ნიუ-იორკში ქოლერის მძვინვარების ჟამს ერთმა ნათესავ-მა მიმიწვია ორიოდ კვირით ჰუძონის ნაპირას მდებარე cottage orne¹-ში. საზაფხულო გასართობი არაფერი გვაკლკდა, ასე რომ ტყე-ტყე ხეტიალით, ხატვით, თევზაობით, ბანაობით, მუსიკითა თუ წიგნებით დროს კარგადაც გავატარებდით, რომ ხალხმრავალი ქალაქიდან შემადრწუნებელი ცნობები არ მოგვსვლოდა ყოველ დღით. დღე ისე არ გავიდოდა, ვინმე ნაცნობის ავადმყოფობა არ გავგეგო. რაკილა ეს უბედურება აღარ თავდებოდა, შიშმა დაგვრია ხელი, ვაითუ, დღეს-ხვალ რომელიმე მეგობრის დაღუპვის ამბავი შეგვატყობინონ-თქო. ამ ყოფაში ჩვენი დაგვემართა და თავგზააბნეული ველოდით წერილის დამტარებლის მოსვლას. თითქოს სულთამხუთავის სუნთქვა მოჰქონდა სამხრეთულ ქარებსაც. დაბოლოს, მთლად მომიცვა დონის წამრ-თმევმა ფიქრებმა და ასე გატანჯული ვალამებდი და ვათენებდი. მასპინძელი არ გახლდათ ჩემსავით მგრძნობიარე კაცი და თუმც თავადაც შეურევებული იყო, ჩემს გამხნევებას მაინც ცდილობდა. ფანტაზიები არასდროს ჩაითრევდა მის ძალუმ ფილოსოფიურ გონს. საზარელ სინამდვილეს დიახაც განიცდიდა, მაგრამ მის ჩრდილებს არ დაგიდევდათ.

შავი ფიქრებით დათრგუნვილ კაცს გუნება ვერ გამომიკეთა. ჩემი გულისმომწყვლელი განწყობილება კი გამოეწვია მის ბიბლიოთეკაში მიკვლევულ წიგნებს. სწორედ ამ წიგნებში ამონაკითხმა გამიღვივა მემკვიდრეობით გამოყოლილი მორწმუნეობის თესლი. ნათესავმა არ იცოდა, რას ვკითხულობდი. ასე რომ, ხშირად ვერც ხვდებოდა ჩემი ნამეტნავი შფოთის მიზეზს.

ხალხში გავრცელებული იმ ავის მომასწავებელი ნიშნების ამბავმა გამიტაცა, წინათგრძნობას რომ უკავშირებენ. ამ ნიშნების არსებობას იმხანად

¹ ქალაქგარე აგარაკი (ფრანგ.).

თითქმის გაუთავებლად ვამტკიცებდი და ცხარედ ვეკამათებოდი ნათესავს ამ საგანზე. მას სრულიად უსაფუძვლოდ მიაჩნდა ასეთი შეხედულებანი. მე კი ვეუბნებოდი, ადამიანის უნებური რაიმე წინათგრძნობა მისდათავად შეიცავს-მეთქი უცდომელი ჭეშმარიტების ყურადსაღებ კვალს.

საქმე ის იყო, რომ მთლად აუხსნელი რაღაც შემთხვევა ახალჩამოსულს, ფრიად ღირსშესანიშნავი ამბავი გადამხდა, რომლის ავნიშნად მიჩნევა სწორედ რომ მეპატიება, თავზარი დამცა, რამდენიმე ხანს საგონებელში ჩამაგდო და გონება ამიმღვრია. მხოლოდ მრავალი დღის შემდეგ მოვიკრიბე. ძალა, ჩემი ნათესავისთვის ეს შემთხვევა მეამბნა.

პაპანება დღე ილეოდა, წიგნით ხელში ვუჯექი ღია სარკმელს, საიდანაც მოჩანდა მდინარის სანაპიროს თვალუწვდომელი ხედი და შორეული სერი, რომლის უახლოესი კალთა თითქმის მოტიტვლებული იყო, რამდენიმე ხელა შერჩენოდა ნამეწყრალ ალაგს. წანაკითხს ვერაფერს ვხვდებოდი, რაკილა ფიქრები მომძალებოდა მეზობლად მდებარე გაჩანაგებულ ქალაქზე. წიგნს თვალი რომ მოვაცილე, დავინახე მთის მოშიშვლებული ფერდობი და ზედ რაღაც... რაღაც შემზარავი აღნაგობის ურჩხული, კორტოხიდან მალაღ ჩამოვიდა და ცოტა ხნის შემდეგ უსიერ ტევრში მიიმალა. ჯერ გავიფიქრე, ხომ არ შევქანდი ან თვალმა ხომ არ მომატყუა-მეთქი. მხოლოდ კარგა ხნის შემდეგ დავრწმუნდი, თურმე არც შევშლილვარ და არც სიზმარში ვყოფილვარ. მაგრამ ვაითუ იმ ურჩხულის აღწერის მერე (რომელიც ნათლად ვიხილე და ვინემ მიიმალებოდა, თვალი არ მომიშორებია) მკითხველმაც არ დაიჯეროს ეს ამბავი.

ურჩხული მეწყერს გადარჩენილ იმ გოლიათ ხეებს დავატოლე თვალით, რომელთა ახლოსაც ჩამოიარა. მაშინვე გავიფიქრე, ეს საოცრება ყველანაირ სახაზო ხომალდზე დიდია-მეთქი. სახაზო ხომალდი-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ მხოლოდ ჩვენმა სამოცდათოთხმეტზარბაზნიანმა გემმა შეიძლება წარმოგვადგენინოს ურჩხულის ანაგობა. პირი ჰქონდა სპილოს ტანის სისხო სამოცი თუ სამოცდაათი ფუტი სიგრძის ხორთუმის ბოლოს. ხორთუმის ძირში ისეთი ზშირი ბანჯგვლები უჩანდა, ოცამდე ბიზონსაც ეყოფოდა. ამ ბანჯგვლებიდან ველური ტახის დარად ცერად ჩამოშვეროდა ზღაპრული სიდიდის ორი მოზიმ-ზიმე ეშვი. ფერდებზე მოუჩანდა ოცდაათი თუ ორმოცი ფუტი სიგრძის რაღაც გამონაზარდი, წმინდა კრისტალებივით უზადოდ კრებული პრიზმის მაგვარი, თვალისმომჭრელად რომ აელაპლაპებინა ჩამავალ მზის სხივებს. მახვილივით ბოლოსკენ წაწვრილებულ სხეულზე ზევით-ქვევით ჰქონდა ლითონის ქიცვოვანი ასი იარღი ზომის ორი წყვილი ფრთა, ყოველი ქიცვი ათი თუ თორმეტი ფუტი დიამეტრისა იქნებოდა, ყველა ფრთა კი ერთმანეთთან რაღაც სქელ ჯაჭვს გადაეხდა. მაგრამ მეტადრე თავის ქალის გამოსახულებამ შემზარა, მთელი მკერდის ჩაშავებულ ზედაპირზე თითქოს ვინმე მხატვარს საგულდაგულოდ რომ გამოეყვანა თოვლზე უთეთრესი ხაზებით. ვინემ შეძრწუნებული და უბედურების მოლოდინის გრძნობით თავზარდაცემული ვუყურებდი ამ საზარელ ცხოველს და განსაკუთრებით მის მკერდს, ხორთუმის ბოლოში უცებ გაიღო ვეებერთელა ხახა და ჩამესმა ისეთი ძლიერი და სასოების წამრთმევი ხმა, რომ გულმა დოლაბივით დამიწყო ბრუნვა; მიეფარა თუ არა მთის ძირს ცხოველი, იმ წუთას უგონოდ გავიშხლართე იატაკზე.

გონს მოსულმა, რაღა თქმა უნდა, პირველად გავიფიქრე, ნანახსა და გა-

გონილს ჩემს მეგობარს ვუამბობ-მეთქი. მაგრამ რალაც ენით უთქმელმა და გაურკვეველმა ზიზღის გრძნობამ გამაჩერა და არაფერი მითქვამს.

სამი თუ ოთხი დღე იქნებოდა გასული ამ შემთხვევის შემდეგ, როცა სალამო ხანს იმავე ოთახში ვიმყოფებოდი, საიდანაც ის ჩვენება ვიხილე და იმავე სარკმელთან ვიჯექი, მასპინძელი კი იქვე ტახტზე წამოწოლილიყო. ადგილისა და დროის ასოციაციით ჩავგონებულმა ვუამბე იმ საოცრებაზე. ბოლომდე მომისმინა, ჯერ გულიანად გაეცინა, მერმე დაჩუმდა და მოიღუშა, თითქოს უკვე საბოლოოდ ირწმუნაო ჩემი სულიერი ავადობის ამბავი. უცებ ნათლად დავინახე ურჩხული და გულგახეთქილმა ჩემს მასპინძელს შევძახე, აბა შეხედე-მეთქი. გულისყურით გახედა და ასე მითხრა, ვერაფერს ვხედავო, თუმცა ზუსტად ვუჩვენებდი მოტიტვლებულ გვერდობზე ჩამომავალ ცხოველს.

უსაზღვრო შიშმა ამიტანა, რაკილა ეს ზმანება ჩემი აღსასრულის ან კიდევ უარესი, მოახლოებული სიგიჟის მაცნედ ჩავთვალე. შეწუხებული გადავაწყდი სავარძელს და სახე ხელებში ჩავმალე. თვალი რომ გავახილე, ჩვენება გამქრალიყო.

მაგრამ ჩემს ნათესავს კი რამდენადმე გამოუკეთდა გუნება და წვრილად გამომკითხა ფანტასტიკური ურჩხულის ანაგობა. ყველაფერი რომ მოვუყევი, შვებით ამოისუნთქა და, ჩემი აზრით, ფრიად შემადრწუნებელი თავდაოკებით მოჰყვა მსჯელობას ფილოსოფიის განყენებულ საკითხებზე. მახსოვს, განსაკუთრებული ხაზგასმით აღნიშნა, ყოველგვარი გამოკვლევის ცდომილებათა თავწყარო ის გარემოებაა, როცა ადამიანს არ შეუძლია სწორად შეაფასოს ან განსაზღვროს საგანი, რაკილა ზუსტად ვერ გამოითვლისო ხოლმე მანძილს ამ საგნამდე. „სრულიად რომ შეფასდეს, მაგალითად, — ასე თქვა, — კაცობრიობაზე რა გავლენას მოახდენდა დემოკრატიის საყოველთაო გავრცელება, უცილობლად უნდა განიჭვრიტოს ეპოქის სიშორე, როცა ეს გავრცელება მოხდება. დამისახელებთ თუნდაც ერთი ავტორი, რომელიც აგვიწერს მმართველობის ფორმებს და ეს საკითხი მნიშვნელოვნად მიუჩნევია?“

შემდეგ წამით შეჩერდა, წიგნის კარადასთან მივიდა და „საბუნებისმეტყველო ისტორიის“ ცნობარი გადმოიღო. მერე მთხოვა, ადგილები გავცვალოთო, რაკილა აქ, სარკმელთან უკეთ შეძლებდა წვრილად ნაბეჭდის გარჩევას. წიგნი გადაშალა და წინანდელ კილოზე განაგრძო საუბარი:

— ის ურჩხული რომ აგრე წვრილად არ აგეწერა, — მითხრა მან, — ვერც მივხვდებოდი და ვერც რასმეს გეტყოდი. მაგრამ ჯერ აი, ამ სასკოლო ცნობარიდან ერთ ადგილს წაგიკითხავ Sphinx-ის სახეობაზე, Crepuscularia-ს გვარეულობას, Lepidoptera-ს ჯგუფს, Insecta-ს კლასს რომ ეკუთვნიან, ანუ მწერები არიან. აბა, ყური მიგდე: ლითონივით მზინავი პატარა, ფერადი ქიცვებით დაფარული ოთხი აპკოვანი ფრთა; ყბების გაგრძელებაზე ხორთუმივით დახვეული პირი, რომელსაც გვერდებზე აქვს ჩანასახობრივი საღებულები და ფაფუკი საცეცები. ხეშეშა ბალნით შეერთებული ზედა და ქვედა ფრთები; მოგრძო, პრიზმისებური მსხვილობოვებიანი პრწყალები. ეს მწერი, რომელსაც თავისქალიანი სფინქსი ეწოდება, ზოგჯერ თავზარსა სცემს საქმეში ჩაუხედავ ხალხს თავისი საწყალობელი ხმითა და მკერდზე სიკვდილის ემბლემის გამოსახულებით.

წიგნი რომ დახურა, სავარძელი იმ ადგილისკენ მიაჩოჩა, საიდანაც თვალი მოვკარი „ურჩხულს“.

— ოჰო, ის არის, ის! — წამოიძახა უცებ, — ფერდობზე მოძვრება, მართლაც უცნაური სანახავი კია, უნდა გამოვტყდე. მაგრამ არც ისე დიდია და არც ისე შორსაა, შენ რომ ვეგონა. მართალი თუ გინდა, იგი მიჰყვება ამ სარკმლის კიდეებს შუა გაბმულ ობობას ქსელს, რომელიც ასე თექვსმეტი დიუმის¹ სიგრძისაა და ჩემს თვალს ასევე დაახლოებით თექვსმეტი დიუმით არის დაცილებული.

უილიამ უილსონი

ამაზე რაღა ითქმის? რას მეტყვის სინდისი, ჩემს გზაზე მდგომი მრისხანე აჩრდილი?

უ. ჩ ე მ ბ ე რ ლ ე ნ ი 2 „ფარონიდა“

თქვენი ნებართვით, უილიამ უილსონს ვუწოდებ ახლა თავს. წინარე გაშლილი სუფთა ქაღალდი ნამდვილი სახელით არ მინდა დავსვარო. ჩემს საგვარეულოს ისედაც ყოველ წუთს ზარავდა ჩემი სახელი და ნიადაგ სიძულვილითა და წყევლა-შეჩვენებით მიხსენიებდნენ. დედამიწის უშორეს კუთხეებსაც ხომ არ მოსდეს მძვინვარე ქარებმა ჩემი უმაგალითო სიბილწის ამბავი? ჰოი, მთლად მოკვეთილო, უბილწესო ბილწთა შორის! განა მკვდრადშობილი არ ხარ ამ სოფლისთვის? მის პატივს, მის ყვავილებს, მის სხივთა მთოველ სიამეთ მოკლებული? ღრუბელი განუჭვრეტელი და უკიდევანო სამარადუამოდ ხომ არ ჩადგა შენს სასოებასა და ზეცას შუა?

რომც შემძლებოდა, აქ და დღეს არ შევუდგებოდი ჩემი ცხოვრების უკანასკნელი წლების ენით უთქმელი უკუღმართობისა და მიუტევებელი ცოდვების აღწერას. ამ ბოლო დროს ისე ღრმად და ღრმად ჩავიფალ ბიწიერების ჭაობში, რომ დღეიდან ერთი მიზანი მაქვს—მხოლოდ მის სათავეზე გაამბობთ. კაცო ბიწიერებას ჩვეულებრივ თანდათან ეჩვევა ხოლმე, მე კი ქუდივით უმაღლად გამძვრამადლი. შედარებით პატარა ცოდვებიდან გოლიათური ნაბიჯებით მივალწიე იმას, რომ ჰელიოპოლიტის³ საკადრისი დიდი ცოდვა დამედო. რა შემთხვევამ ან რა ძალამ ჩამადენინა ეს ყველაფერი? გთხოვთ მომისმინოთ. აღსასრული მიახლოვდება და სულს დამეფინა იმისი წინამორბედი ჩრდილი. ბნელ ველზე მივავალს მოყვასის თანაგრძნობა მჭირდება, კინაღამ წამომცდა — შებრალება-მეთქი. მინდა დავაჯერო ჩემი მოყვასი — კაცის უნებური რამ ძალის მსხვერპლი ვიყავი და მსურს აქ გამოწვლილვით ნაამბობი ჩემი უბედურების მიზეზად

¹ დიუმი — 2,54 სმ.

² XVII ს. ინგლისელი მწერალი.

³ რომის იმპერატორი (218—222).

ბედისწერა მიიჩნეონ — რაღაც პატარა ოაზისი ცთომილებათა უდაბნოში. დაე აღიარონ, შეუძლებელია არ აღიარონ — თუმცა საცდური შეიძლება ადრეც მრავალი იყო, მაგრამ არასოდეს ასე რიგად არ უმოქმედია კაცზე და, რაღა თქმა უნდა, ასე რიგად არავინ დაცემულა და სული არ წაუწყმედია. იქნებ ამიტომ არც არავინ გატანჯულა ესოდენ? განა მე მართლაც სიზმარში არ ვიყავი? განა ახლა არ ვკვდები საშინელებისა და შეუცნობლის მსხვერპლი, მსხვერპლი უსაზარლესი ზმანებებისა მთვარისქვეშეთში?

ჩემი ჩამომავლობა იმ გვარისაა, რომელიც ყოველთვის გამოირჩეოდა სიფიცხითა და მგრძნობიარობით. ყრმობის წლებიდანვე მივხვდი: სრულად გამომყოლოდა მემკვიდრეობითი ნიშნები. გადიოდა ხანი და ხსენებული ნაკლი უფრო და უფრო მიმტკიცდებოდა და ეს ამბავი მრავალი მიზეზის გამო მეტად აშფოთებდა ჩემს მეგობრებს, თავად მე კი ძალიან მვნებდა. ერთობ ჟინიანი, თავისნება, თავგასული, დაუოკებელ ვნებათა მონა შევიქენი. მშობლებიც ჩემნაირივე ნიშნით იყვნენ ცხებული. ამ უნებისყოფო ადამიანებს ველარ მოეთოკათ ბოროტებისადმი ჩემი ლტოლვა. მათი უძალო და მოუქნელი მცდელობა მათივე სრული მარცხით და, რაღა თქმა უნდა, ჩემი სრული გამარჯვებით დასრულდა. ამის შემდეგ ჩვენს ოჯახში კანონად იქცა ყოველი ჩემი სიტყვა და იმ ასაკიდანვე, როცა ბაღს ჯერ კიდევ ჩვეულებრივ დედის ხსენი არ შეშრობია პირზე, მხოლოდ საკუთარი გულის წადილს ვისრულებდი, ჩემს ნებაზე ვიქცეოდი.

ინგლისის ერთ ნისლიან-ბურუსიან სოფელთან, ელისაბედ დედოფლის დროინდელ დიდ და ულაზათო შენობასთანაა დაკავშირებული ჩემი ადრინდელი მოგონებები. ვეება. დაკორძილ ხეებს გაედგა აქ ფესვები, სიძველე მორეოდათ სახლებს. ეს ძველი, ღირსსაცოდნელი დაბა ზღაპრული, მყუდრო და უშფოთველი ადგილი იყო. ვწერ ამ სიტყვებს და ნათლად ვგრძნობ მისი ჩრდილოვანი ბილიკების საამურ გრილოსა და მისი ყვავილოვანი ბუჩქნარის სურნელს. ცის კარი გადამეხსნება ხოლმე, როცა ჟამიდანჟამ ბინდსა და მდუმარებაში ჩაფლული გოთურჩუქურთმიანი სამრეკლოდან მესმის გარემოს შემაჩქვიფებელი ჩუმი გუგუნი.

გულსა და სულს მესალბუნება — რამდენადაც შემრჩენია ამისი უნარი — სკოლის დღეებისა და მასთან შერთული ყოველი წვრილმანის მოგონება. სატანჯველში, ვაგლახმე, უცილობელ სატანჯველში ჩავარდნილს მომეტევება შემთხვევითი და უთავბოლო წვრილმანი ამბების მოჩხრეკით თუნდაც წამიერი შევების მოპოვების სურვილი. განა რამეთი გამოირჩეოდნენ ეს წვრილმანი ამბები, ალბათ სიცილადაც არ ეყოფოდა ვინმეს, თუმცა ჩემს მოგონებაში მათ აქვთ მსწრაფლწარმავალი, მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რაკილა უკავშირდება იმ დროსა და იმ ადგილს, საიდანაც აგორდა ბედისწერის ის ბორბალი, რომელმაც შემდეგ მთლად ჩამითრია. აჰა ის, რაც გამახსენდა.

როგორც მოგახსენეთ, შენობა ძველი და უშნოდ ნაგები იყო. დიდი ეზო ყოველი მხრიდან აგურის ფართო, მაღალი კედლით შემოეზღუდათ. კედლის თავანი კირით მოეთეთრებინათ და შუშის ნატეხებით მოეფინათ. ჩვენს სამყოფელს ციხესავით შემორკალოდა გალავანი: კვირაში სამჯერ შეგვეძლო ეზოდან გასვლა — შაბათს ნაშუადღევს ორი ზედამხედველის თავდგომობით მცირე ხნით მივდიოდით შემოგარენის მინდვრებში სასეირნოდ, და კვირადლით ორჯერ — მწკრივად დაწყობილნი მივემართებოდით დილისა და მწუხრის წირვაზე

სოფლის საყდარში. ამ საყდრის წინამძღვრადაც ჩვენი სკოლის თავი იყო. რა გაოცებული და შეცბუნებული შევეყურებდი ხოლმე საქორალოდან, როცა იგინელი და საზეიმო ნაბიჯით აღიოდა კათედრაზე! სიკეთე და თავმდაბლობა დაფენოდა ამ დროს სახეზე ღირსეულ მოძღვარს, საკვირაო, ფოფინა საზეიმო სამოსელი ერთთავად უბრჭყვიალებდა და ეხურა უხვად პუდრმოფრქვეული პარიკი. ნუთუ ეს ის კაცი გახლდათ, ვინც მერე, სახეჩამომტირალი და გაავებული, სასწავლებლის საზარელი კანონების ძალით იქმოდა სამართალსა და სასჯელს? ჰოი, შეუწონელო პარადოქსო, გასაგებად მეტად შემზარავო!

დიდი კარიბჭე იბღვირებოდა ვეებერთელა ზღუდეთა კუთხიდან, მოჭედლი რკინის კოპებითა და რკინისავე წვეტებით. რა თავმოდრეკილი, რა შეშინებული ვჭვრეტდით მას! კარიბჭე, როგორც მოგახსენეთ, კვირაში მხოლოდ სამჯერ განიხვნებოდა; და ამ დროს ანჯამების ღრჭიალში მრავალსახა იდუმლების მოხილვა შეიძლებოდა, აგრეთვე უამრავი საბაბის მოძებნა ნაღვლიანი სიტყვისა და ნაღვლიანი ფიქრისთვის.

ეზოს ეს დიდი ზღუდე უსწოროდ იყო ნაგები. სათამაშოდ შიგ სამი თუ ოთხი საკმაოდ მოზრდილი, მოხრეშილი და მოსწორებული მოედანი მოეწყობოთ. კარგად მახსოვს, იქ არც ძელსკამი იდგა, არც ხე და არც არაფერი. რალა თქმა უნდა, მოედნები შენობის უკან გაემართათ. წინ კი გაეშენებინათ მარადმწვანე ბუხები, მრავალნაირი ბუჩქები და ყვავილნარი. მაგრამ სულ რამდენჯერმე თუ გაგვივლია ამ ნაკრძალში: ერთხელ მაშინ, სკოლაში პირველად რომ შევდგით ფეხი, მეორედ სკოლის დამთავრებისას და კიდევ იმ დროს, მშობლები ან მეგობრები რომ გვესტუმრებოდნენ და გახარებულნი საახალწლო ან საზაფხულო არდადეგებზე შინ მივეშურებოდით ხოლმე.

ჰოი, რა ძველი, რა საკვირველი შენობა იყო ეს ჩვენი სკოლა! ჩემთვის მართლაც მოჯადოებული სასახლე გახლდათ! ბოლოს ვერ უნახავდა კაცი იმის მიხვეულ-მოხვეულ ტალანებს, მოულოდნელ პატარ-პატარა დერეფნებს. შენობა ორსართულიანი იყო, მაგრამ კაცს მაინც გაუჭირდებოდა ეთქვა, რომელზე იმყოფებოდა იმ წუთას. ერთი ოთახიდან მეორეში შესასვლელად სამი-ოთხი საფეხური უნდა აგველო ან ჩაგველო. იმდენი დერეფანი და მოსახვევი შეგვხვდებოდა ყოველ ნაბიჯზე, რომ დიდი მცდელობის მიუხედავად ოთახების ზუსტი განლაგების დადგენა ისევე შეუძლებელი იყო, როგორც უსასრულობის მოხილვა. სკოლაში ყოფნის ხუთი წლის მანძილზე ისიც კი ვერ მოვახერხე, სწორად ამომეცნო: სად, რომელ კუთხეში მიგვიჩინეს საძინებელი ადგილი მე და ჩემს ამხანაგებს — თვრამეტ თუ ოც მოწაფეს.

ჩვენი სამეცადინო დარბაზი ყველაზე დიდი იყო ამ შენობაში და, როგორც იმხანად მეგონა, მთელ ქვეყნიერებაზეც. ამ წაგრძელებულ პალატს ჰქონდა ვიწრო, სულის შემხუთავად დაბალი მუხის ჭერი და გოთურ ყაიდაზე წაწვეტებული სარკმლები. მის შორეულ, შემზარავ კუთხეში გამოეყოთ რვა-ათი ფუტის ოდენა სამყოფი, იმ სკოლის უფროსის — პატივცემული დოქტორ ბრენ ბის sanctum¹ ადგილი. კედლებში მთლიანი, მძიმე კარი დაეტანებინათ. ჩვენი „dominie“-ს² იქ არყოფნისას მის გაღებას peine forte et dure³-ით სიკვდილი გვერჩინა. ასევე სხვა კუთხეებსაც ნახავდით აქ, იმ პირველთან შედარებით ნაკლებ მოსარიდებელს, მაგრამ მაინც ზარდამცემ ადგილებს. ერთში

¹ წმიდათაწმიდა (ლათ.).

² ბატონი (ლათ.).

³ ძლიერი და ხანგრძლივი წამებით (ფრანგ.).

„კლასიკურის“ კათედრა იმყოფებოდა, ერთიც „ინგლისურსა და მათემატიკას“ დაეკავებინა. სამეცადინო ოთახის მთელ სიგრძე-სიგანეზე უამრავი ჩაშავებული, დაძველებული, ჭიისგან დაფუტუროებული სკამი და მერხი მიმოფანტულიყო და ზედ წიგნები მიეყარ-მოეყარათ. ათასნაირი ინიციალებით, სახელებითა და უცნაური ფიგურებით დაკაწრულ სკამ-მერხებს აღრინდელი პეწი გასცლოდათ. ოთახის ერთ ბოლოში წყლიანი ვედრო იდგა, მეორეში — ვებერთელა საათი.

ჩემი ცხოვრების მესამე ხუთწლეული თითქმის მოწყენისა და ზიზღის გარეშე გავატარე ღირსსახსოვარი სასწავლებლის ჭერქვეშ. ბავშვის გონება თავისდა საზრდოდ არ საჭიროებს გარესამყაროს გასაოცარ ამბებსა და გასართობებს; ჩემი სკოლამდელი ყოფის აშკარა ერთფეროვნება უფრო სავსე და გაჯერებული იყო მძაფრი მღელვარებით, ვიდრე ამას შემდეგ, ყმაწვილკაცობის დროინდელ ფუფუნებაში ვბოულობდი, ხოლო შედარებით გვიან — მძიმე ცოდვებში. და მაინც, ეტყობა, იმთავითვე ბევრი უცნაურობა მომდგამდა, ასე განსაჯეთ — *outré*¹-ც კი. მოწიფულ ასაკში ყრმობის წლებიდან იშვიათად თუ გადმოყვება კაცს გარკვეული შთაბეჭდილებანი, ბუნდოვანი რამ ჩრდილიდა რჩება — მცირე სიამეთა და ენით უთქმელ სატანჯველთა სუსტი, აწეწილ-დაწეწილი მოგონებები. მე არ ვიყავი ასეთი. ალბათ ბავშვობიდანვე ვაჟკაცურ ძალას ვგრძნობდი, რაკილა ჩემი მაშინდელი ცხოვრების ამბები ისე მკაფიოდ, ღრმად და ცოცხლად მაქვს ჩატყული მეხსიერებაში, როგორც *exergues*² კართაგენულ მედლებს.

მართალიცაა ეს საყოველთაო აზრი, თავისი ყრმობის ხანისა კაცს ცოტადა აქვს მოსაგონარი! დილით გაღვიძება, საღამოს ძილი, გაკვეთილების ზუთხვა, გამოკითხვა, სადღესასწაულო დღეები, ხეტიალი, სათამაშო მოედანი, იქ დაკადაკა, სეირის ყურება, ზუტვა და ზაკვა. ყველაფერ ამას, მრავალი ჟამით დაფარულს, წარმოსახვის ჯადოსნურობის კვალობაზე თან სდევდა ზღვა გრძნობები, საარაკო თავგადასავლები, განცდების მთელი სამყარო და სულის დამმონებელი უსაზომო ვნებები. „Oh, le bon temps, que ce siècle de fer!“³

მართლაც გულფიცხოვამ, გრძნობიერებამ და მბრძანებლობამ მალე გამომარჩიეს თანაკლასელებში და თანდათან, მიუძალეებლად ამ ზნე-ხასიათის გამო ყველა დამმორჩილდა, ჩემზე ცოტა უფროსებიც კი, გარდა ერთისა. ეს იყო ჩემი გვარისა და სახელის მოზიარე ბიჭი — არაფერს ნიშნავდა ეს ამბავი, რაკილა, თუმც მალალ წრეს ვეკუთვნოდით, ეს უბრალო გვარი ოდითგანვე მდაბიოთა გვარი იყო. სწორედ ამიტომ დავირქვი ახლა უილიამ უილსონი, ნამდვილისგან მცირეოდნავად განსხვავებული სახელი. მხოლოდ ჩემი სეხნია მიბედავდა მეტოქეობას სწავლაში, თამაშსა და ჩხუბში იმათ შორის, ვინც, როგორც მაშინ ვიტყოდით ხოლმე, „ჩვენს მარაქაში“ გადიოდა, მხოლოდ ის ბედავდა ეჭვით მოკიდებოდა ჩემს სიტყვას, წინაღობოდა ჩემს სურვილსა და ჩემს ყოველ უდიერ საქმეს. მთელ ქვეყანაზე თუკია დიდზე დიდი და შეუზ-

1 არაბუნებრივი (ფრანგ.).

2 წარწერები (ფრანგ.).

3 ჰოი, რა კარგი ხანაა ეს რკინის საუკუნე (ფრანგ.).

ღუდავი ძალაუფლება, ეს არის ბიჭობის წლებში ერთი ბატონობა მეორეზე, იმაზე, ვინც შედარებით დამყოლია და სუსტი.

უილსონის ამბოხმა უფრო იმიტომ ამიბნია თავგზა, რომ, თუმცა ხალხის თვალწინ წესად მქონდა მისი ბაქიობა არაფრად ჩამეგდო, ჩუმად მეშინოდა ამ ბიჭისა. ვგრძნობდი, რაკილა ასე ადვილად შეუძლია ჩემთან გატოლება, ეს ამბავი მის ეჭვმიუტანელ უპირატესობას მოასწავებს-მეთქი. მართლაც მხოლოდ და მხოლოდ გაუთავებელი ბრძოლის შედეგად ვერ ეჯობნა ჩემთვის. მაგრამ რაღაც აუხსხელი სიბეცის გამო ვერავინ ამჩნევდა მის ამ უპირატესობას ან თუგინდ გატოლებას. სინამდვილეში მისი ქიშპობა და განსაკუთრებით მისი კადნიერი უნიანობა, როგორმე ჩემთვის ხელი შეეშალა გულისწადილის შესრულებაში, ფარული იყო, თუმცადა უცილობელი. ამავე დროს თითქოს სრულიად არ მოსდგამდა ის პატივმოყვარეობა, რაიც მე მამოძრავებდა და ის სიფიცხე, რითაც აგრე ვიყავი გამორჩეული სხვებში. კაცს შეიძლება ეფიქრა, ამ მეტოქეობას ერთი ნიშანი ეცხო: წინააღმდეგობა გაეწია ჩემთვის, დავეჩაგრე ან დავეპაცირებინე; თუმცა ხანდახან გაოცებულნი, გაჯავრებულნი და შეურაცხყოფილი ვამჩნევდი, რომ კამათისას დამცინოდა თუ გულს მიკლავდა, სულმუდამ ეტყობოდა ცხადი და ფრიად შეუსაბამო გულითადობა. ჩემი აზრით, წმინდა წყლის თავდაჯერებულობით გამოწვეულ ამ მის გაუგებარ საქციელს მდაბიური მზრუნველობისა და ქომაგობის ელფერი დაჰკრავდა.

ამ ამბავმა და კიდევ იმ გარემოებამ, რომ გვარი ერთი გვქონდა და განგების ნებით სკოლაში ერთ დღეს მოვედით, აფიქრებინა უფროსკლასელებს, ესენი უთუოდ ძმები არიანო. უკვე ვთქვი ან აღრევე უნდა მეთქვა, რომ უილსონი არაფრით მენათესავებოდა. ძმები რომ ვყოფილიყავით, რაღა თქმა უნდა, უსათუოდ ტყუბები ვიქნებოდით, რადგან ბატონ ბრენსბის დაწესებულება რომ დავტოვე, მაშინდა გავიგე შემთხვევით, ჩემი სეხნია 1809 წლის ცხრამეტ იანვარს დაბადებულა, რამდენადმე საყურადღებო თანხვდომილება — თურმე იმავე დღეს ამ ქვეყანაზე მეც გავჩენილვარ.

იქნებ უცნაურიც იყო, რომ უილსონის გაუთავებელი ჩუმი ჭიდილისა და ნიადაგ შემაწუხარი მეტოქეობის მიუხედავად მაინც ვერ შევიძულე ეს ბიჭი საბოლოოდ. თითქმის ყოველდღე ვჩხუბობდით და როცა საჯაროდ პირველობის ალამს დამითმობდა, კიდევაც მაგრძნობინებდა, წესით იგი მე მეკუთვნისო. და მაინც ჩემი მზვარობარი ბუნება და მისი ალალი ღირსება ხელს უწყობდა ჩვენ შორის, როგორც იტყვიან, „საერთო ენის“ გამონახვას. ამავე დროს ზნეხასიათით ერთმანეთს დიდად ვგავდით და ხშირად მიფიქრია, ჩვენი უჩვეულო მდგომარეობა რომ არა, ვინ იცის, იქნებ მეგობრებიც ვყოფილიყავით-მეთქი. მართლაცდა ძნელია განსაზღვრა ან თუნდაც აღწერა იმ გრძნობისა, მისადმი რომ განვიცდიდი. ნაირფერ გრძნობათა ნაერთი იყო ეს — ერთწილ გაარჯლებული მტრობა, ჯერ კიდევ სიძულვილში გადაუსვლელი; ერთწილ კრძალვა-მოწიწება, უფრო მეტი პატივისცემა, უსაზმო შიში და მოზღვავებული ცნობისწადილი. მორალის მქადაგებელმა კაცმა სჯობს ისიც გაიგოს, რომ სულ ერთად ვიყავით უილსონი და მე.

ეჭვი არაა, სწორედ ჩვენი უჩვეულო დამოკიდებულება განაპირობებდა, რომ ამ ბიჭის საწინააღმდეგო ჩემი ყოველი გამოხდომა (ვინდა მოთვლის, რამდენი შეფარული თუ აშკარა) უფრო ქილიკაობა და ღლაბუცი ჩანდა (ვითომცდა თავის შესაქცევადო, მაგრამ სინამდვილეში მეტად ღვარძლიანი), ვინემ

მხოლოდ მე მიხდებოდა ჩემი სეხნიის იქედნური ღიმილის მოთმენა. საწადელის მიღწევით ფრიად კმაყოფილს, თითქოს უხაროდა ჩემი გულისტკივილი და სულაც არაფრად მიაჩნდა მქუხარე ტაშისკვრა, რასაც სულ ადვილად მოიხვეჭდა თავისი გონებამახვილობით. მე კი დიდხანს მალეღვებდა და ვერ გამომეცნო ის ამბავი, სკოლაში რატომ ვერვინ მიუხვდა ამ ზრახვას და მასთან ერთად არავინ დამცინოდა. თანდათან რომ მემსგავსებოდა, შესაძლოა სწორედ ამიტომ ვერ ხვდებოდნენ ვერაფერს, თუმცა ჭკუასთან ახლოს ეს უნდა ყოფილიყო: სხვათა ყბაში რომ არ ჩავვარდნილვარ, ჩემი წამბაძველის დიდი ხელოვნების წყალობა იყო, რაკილა გარემსგავსებას არაფრად აგდებდა (მხოლოდ ბრიყვისთვისაა ეს მთავარი) და უნაკლოდ გადმოსცემდა ორიგინალის სულს. ამას კი მხოლოდ მე ვამჩნევდი და ჩემთვისლა იყო საწყენი.

ბევრჯერ ვახსენე იმისი გულისამრევი, სამოწყალო მფარველობის ამბავი, რაიც ნიადაგ ჩემს საქმეებში ჩაჩრითა და კადნიერ რჩევა-დარიგებაში გამოიხატებოდა. თანაც ეს დარიგება პირდაპირ და ნათლად კი არა, ჩუმად და მიკიბ-მოკიბულად იყო ნათქვამი. ზიზღმორეული ვისმენდი და წლიდან წლამდე მიძლიერდებოდა ამ ბიჭის სიძულვილი. მას შემდეგ დიდი დროა გასული და ახლა მინდა ჩემს მეტოქეს კუთვნილი მივაგო და ვაღიარო: ერთხელაც არ ყოფილა მისი შეგონება მცდარი ან ცეტური, თითქოს რომ უნდა ჩვეოდა მის სიყრმესა და მოჩვენებით გამოუცდებლობას; ყოველ შემთხვევაში, თავისი ნიჭითა და ცხოვრებისეული სიბრძნით თუ არა, ზნეობრივად ბევრად მჯობდა; ვინ იცის, ასე ხშირად რომ არ უარმეყო ის მრავლისმეტყველი, ჩემგან ასე სასტიკად შეძულებული ჩურჩულით წარმოთქმული დარიგება, დღეს უკეთესი ვიქნებოდი და, მაშასადამე, ბედნიერიც.

მაგრამ მისმა გულისგამაწვრილებელმა მეთვალყურეობამ ბოლოს და ბოლოს მეტად შემაშფოთა და მეც დღითი დღე ვეღარ ვმაღავდი წყენას ამ, როგორც მეგონა, უსაშველო ქედმაღლობის გამო. უკვე იცით, რომ სწავლის პირველ წლებში ადვილად შემეძლო დავმეგობრებოდი და თუმცა ჩემი იქ ყოფნის უკანასკნელ თვეებში მისი საქციელი, ჭკვი არაა, აღარ იყო ისეთი მომაბეზრებელი, მე იგი, პირიქით, კიდევ უფრო შემეზიზღდა. მეგონი, ერთხელ კიდევაც შენიშნა ეს ამბავი და მას მერე სულ მერიდებოდა ან, ყოველ შემთხვევაში, თავს მაჩვენებდა ასე.

მეხსიერება თუ არ მღალატობს, ერთ დღეს, დაახლოებით იმავე ხანებში მაგრად წავიჩხუბეთ. განრისხებულმა, მისთვის ჩვეულებრივი სიფრთხილე უკუაგდო და ისე ჭიჭურ მოიქცა, აქამომდე რომ არასოდეს გვენახა. მაშინ შევნიშნე — ან იქნებ კიდევაც მომეჩვენა — მის სიტყვაში, მის საქციელში რაღაც ისეთი, რამაც პირველად შემაშინა, შემდეგ კი მეტად დამაინტერესა. მისმა მოქცევამ ჩემი ყრმობისდროინდელი სურათები ამომიტივტივა მეხსიერებაში, იმ ხანის უწესრიგოდ მოძალებული მქრქალი მოგონებები, როცა მეხსიერება ჯერ კიდევ არ გამჩენოდა. ამ წამიერ დამთრგუნველ გრძნობას უკეთ გამცნობთ, თუ ვიტყვი, რომ ისე მეჩვენა, თითქოს უხსოვარი ხანიდან ვიცნობდი ამ ჩემ წინ მდგომ ბიჭს. თუმცა ეს ზმანება იმ წუთასვე გამიქრა და ეს ამბავი მხოლოდ იმ დღის აღსანიშნავად გავიხსენე, როცა უკანასკნელად ვესაუბრე ჩემს საკვირველ სეხნიას.

ამ ვეებერთელა ძველ შენობაში იყო ერთმანეთში გამავალი რამდენიმე დიდი დარბაზი, სადაც მოსწავლეებს ეძინათ. მაგრამ აქ ბევრგან ნახავდით

პატარ-პატარა ოთახებსაც (ასე უსწოროდ ნაგებ შენობაში ეს გარდაუვალია), დოქტორ ბრენსბის ბრძნული მომჭირნეობით ეს ადგილები ასევე საძინებლებად ექციათ, თუმცა თავდაპირველად ისინი საკუჭნაოდ უნდოდათ და თვითეულში ერთი მოწაფე თუ დაეტეოდა. სწორედ ასეთი მომცრო სამყოფელი ჰქონდა უილსონსაც.

ერთხელ ღამით, სკოლაში ყოფნის მეხუთე წლის მიწურულს ზემოთ ხსენებული ჩხუბის შემდეგ, დავიცადე, სანამ ყველა დაიძინებდა, მე რე ავდექი და ღამით ხელში ვიწრო, მიხვეულ-მოხვეული გასასვლელებით ჩემი საძინებელი ოთახიდან მეტოქესთან შევიპარე. უკვე კარგა ხანია ვაპირებდი მომეწყო მისთვის ერთი ბოროტი ოინი, რაიც აქამომდე ვერ მომეხერხებინა. ჰოდა, ახლა გულისწადილს რომ ავისრულებდი, დიახაც მიხვდებოდა, რა დიდი ბოღმა და ჯავრი მკლავდა მისი. ამ ბიჭის პატარა ოთახს რომ მივატანე, შუქფარიანი ღამ-პა კარს უკან დავდგი, უხმაუროდ გადავაბიჯე ზღურბლზე და ჩემი სენის წყნარ სუნთქვას ყური მივუგდე. სძინავს-მეთქი, რომ დავრწმუნდი, დერეფანში გავბრუნდი, ღამ-პა ავიღე, მოფარდაგებულ საწოლს მივუახლოვდი—მოსახდენი უნდა მომხდარიყო — ფარდა ფრთხილად გადავწიე და როცა სინათლე დაეფინა მძინარის სახეს, კარგად დავაკვირდი და უცებ გავხვედი, სისხლი გამეყინა ძარღვებში, ასე მეგონა, გული საგულგდან ამომივარდებოდა, მუხლი მომეკვეთა, ტან-იოგში დამშალა რაღაცა უსაგნო გრძნობამ, სული ძლივს მოვიბრუნე. ნუ-თუ ეს... ეს ნაკვთები უილიამ უილსონისაა? რა თქმა უნდა, ვხედავდი. მისი სახე იყო და არ მჯეროდა. მაინც ასე რამ შემაშფოთა? უთავბოლო ფიქრები ამეშალა. დღის ფაცაფუცში, მღვიძარე არ ჩანდა ასეთი. სახელი იგივე, ნაკვთები იგივე, სკოლაში მოსვლის დღეც იგივე! და კიდევ ჩემი სიარულის, ჩემი ხმის, ჩემი ჩვევების, ჩემი მიხრა-მოხრის უაზრო და გამუდმებული წაბაძვა. ნუ-თუ შესაძლოა, რომ ჩემს დასაცინად მომართული ჩვეულებრივი ვარჯიშის შედეგი იყო ის, რაც ახლა ვიხილე? ღამ-პა ჩავაქრე, შეძრწუნებული, აკანკალებული ოთახიდან უხმოდ გამოვსხლტი და იმ საათშივე დავტოვე ეს ძველი სკოლა, რათა იქ აღარასოდეს მიმედგა ფეხი.

რამდენიმე თვის შინ განცხრომის შემდეგ იტონის უნივერსიტეტის სტუდენტი გავხდი. საკმარისი აღმოჩნდა სულ მცირე ხანი, რომ დოქტორ ბრენსბის სასწავლებლის ამბებს ფერი მიხდოდა ან, ყოველ შემთხვევაში, შემცვლოდა ის განწყობა და ახლა იმ დროს სხვა გრძნობით ვიგონებდი. მართლაც, ხანი რომ გამოხდა, წარსული აღარ მეჩვენებოდა ასეთი ტრაგიკული. მეტად მაეჭვებდა მაშინდელი ჩემი გრძნობების სიცხადე, იშვიათადაც ვიწუხებდი თავს მათი მოგონებით და თუ ვიგონებდი, მევე მაოცებდა ჩემი გულუბრყვილობა და ღიმს მგვრიდა ის ამბავი, წინაპართაგან მემკვიდრეობით წარმოსახვის რა ძალუმი უნარი დამყვა-მეთქი. იტონში ცხოვრებამ ხომ სულ შეუწყო ხელი ამ შეხედულების განმტკიცებას. ყოველივე წარხოცა თავაწყვეტილმა და შემაქცევარმა დროსტარებამ, რასაც მყისვე მივეცი თავი, ერთბაშად დაინთქა მძიმე და ღირსსახსოვარი შთაბეჭდილება და მეხსიერებაში შემომრჩა მხოლოდ იმ პირვანდელი არსებობის აუმღვრეველი სიმსუბუქის შეგრძნება.

მაგრამ არა მსურს აქ გამოწვლილვით მოვყვე კანონთა უარმყოფელი ჩემი გარყვნილი ცხოვრება, რაიც შეუმჩნეველი რჩებოდა იტონის უფროსობას. სამი წლის გადაბმულ ღრეობას ის შედეგიდა ჰქონდა, რომ ბოროტება ძვალ-რბილში გამიჯდა. კიდევ იმხანად სიმაღლეში ძალიან მოვიმატე. ერთხელ

მთელი ერთი კვირის გაუთავებელი ქეიფის შემდეგ ჩემთან ჩუმად მოვიწვიე მცირე ჯგუფი, ისინი, ვისთანაც უფრო დაახლოებული ვიყავი. დილამდე რომ გაეტანა ლხინს, ჩვეულებისამებრ ღამე მოვიყარეთ თავი. ღვინო ულეველი გვქონდა, არც სხვა, უფრო სახიფათო გართობანი დაგვიკლია და აღმოსავლეთი შეფერვიანებული იყო, როცა ჯერ კიდევ შუა ქეიფში ვიყავით. ღვინოთა და კარტის თამაშით სახეშეშლილი, ჯიუტად ვლამობდი ერთი უსაძაგლესი სადღეგრძელოს წარმოთქმას, რომ უცებ მსწრაფლ, თუმც პატარაზე გამოიღო წინათახის კარი და მსახურის შეშფოთებულმა ხმამ გამიხმო, ვილაც კაცი ჩქარობს, სიტყვა აქვსო თქვენთან სათქმელი.

ღვინით გონებაანთებული რომ ვიყავი, ალბათ იმიტომ უფრო გამახარა მოულოდნელმა სტუმრობამ, ვიდრე გამოაცა. ფეხარეული იმ წამსვე გავედი. ამ დაბალჭერიან, პატარა სამყოფში ლამპა არ ენთო, არც სინათლე შემოდოდა, დილა-ბინდილა ატანდა მომრგვალებული სარკმლიდან. ზღურბლს გადმოვაბიჯე თუ არა, ყმაწვილი ვინმე შევნიშნე, დაახლოებით ჩემი სიმაღლისა, ახალმოდურად შეკერილ თეთრი ქიშმირის ისეთსავე სამოსელში იყო გამოწყობილი, როგორც მე მეცვა იმ ღამეს. ბინდბუნდში ესლა გავარჩიე, სახის ნაკვთები ბნელში დაძიროდა. ოთახში შემოსული მსწრაფლ შემომეგება, გაგულისებით და მოუთმენლად მტაცა ხელი და ჩამჩურჩულა: „უილსონ!“

იმ წამსვე გამოვფხიზლდი.

უცნობის მიხრა-მოხრასა და იმაში, თუ როგორ უთრთოდა ჩემ თვალწინ სარკმლის შუქზე ზე აწვდილი თითი, იყო რაღაც უზომოდ გასაოცარი. მაგრამ ამას ისე არ ავუღელვებდვარ, როგორც სულით ხორცამდე შემძრა მრავალისმეტყველმა საზეიმო გაფრთხილებამ, განუმეორებელი, ჩუმი, სისინა ხმით წარმოთქმულმა და განსაკუთრებით უბრალო, ნაცნობმა, ნაწყვეტ-ნაწყვეტმა ჩურჩულმა, რამაც განახვანა გარდასული დღეების მოგონებათა კარიბჭე და სულსა და გულში რაღაცამ დამიარა გაღვანური ბატარეის დენივით. გონს რომ მოვედი, ამ კაცის კვალაც გამქრალიყო.

თუმცა ჩემს არეულ გონებაზე ამ შემთხვევამ მეტად იმოქმედა, მაგრამ როგორადაც შთამბეჭდავი, ასევე სწრაფწარმავალი აღმოჩნდა იგი. პირველ ხანებში გულმოდგინედ ვიძიებდი ამ ამბავს, მწარე ფიქრების მღვრიე მორევში ვიყავი დანთქმული. საკუთარი თავისთვის არ დამიმაღლავს ვინაობა იმ პიროვნებისა, ვინც ასეთი თავგამოდებით ერეოდა ჩემს საქმეებში, აღარ მასვენებდა თავისი შემპარავი რჩევა-ღარიგებით. მაგრამ ვინ ან რა კაცი იყო ეს უილსონი? საიდან გამოტყვრა? გულში რა ჰქონდა? ვერც ერთ კითხვას ვერ ვუბასუხე. მხოლოდ ის გავიგე, რომ იმ საღამოს, როცა დოქტორ ბრენსბის დაწესებულება დავტოვე, ისიც წასულიყო იქიდან; თურმე შინ რაღაცა უბედურება მოსვლოდა. ამ ამბავზე ფიქრს სულ მალე თავი გავანებე, რადგან ჩემი ყურადღება მთლიანად მიიპყრო ოქსფორდში გამგზავრების სამზადისმა. მართლაც ცოტა ხანში გზას დავადექი, მშობლების უსაშველო პატივმოყვარეობისდა კვალად თავით-ფეხამდე დიდებულად ვიყავი შემოსილი, წლიური სარჩოც იმდენი დამიწესეს, ჩიტის რძეც არ დამაკლდებოდა. ფუფუნებით ცხოვრება დიახაც უკვე გამიტყბა. მფლანგველობაში მეტოქეობას გავუწევდი დიდი ბრიტანეთის უმდიდრესი და წარჩინებული ოჯახის დიდგულ შვილებსაც კი.

ამგვარად, რაკილა ბოროტება კარგად მეხერხებოდა და თანაც დაბადებითვე ვნებაუღევი ბუნებისა ვიყავი, გაორკეცებული მგზნებარებით მივეცი თავი გარყვნილების მღვრიე მორევს და ზიზლით უარყავი კაცურკაცობის წესები. საკმარისია ითქვას, რომ მხარჯველობაში ჰეროდესაც¹ კი ვაჯობებ-სხვა, ჯერ არგაგონილი ათასი სიგიჟე მოვიგონე და ამით გვარიანად გავადიდე ბიწიერების გრძელი სია, რითაც სახელი ჰქონდა გავარდნილი ევროპის ამ ყველაზე უფრო ზნედაცემულ უნივერსიტეტს.

ძნელი დასაჯერებელია, მაგრამ საკუთარი თავისთვისაც აქაც აღარ მილატნია და პროფესიონალი მოთამაშეების უმსგავსო ფანდები გადმოვიღე. ამ ბილწ მეცნიერებას ისე კარგად დავეუფლე, რომ გულუბრყვილო ძმაბიჭების ხარჯზე ისედაც აღურიცხველი ქონების პატრონი უფრო და უფრო გავმდიდრდი. და სწორედ ის, რომ დანაშაული აგრე საშინელი იყო, ყოველგვარ ადამიანურობასა და პატიოსნებას მოკლებული, უეჭველია, გახლდათ მთავარი მიზეზი, თუ ერთადერთი არა, ჩემი სრული დაუსჯელობისა. მართლაც თუნდ უგარყვნილესი ჩემი ძმაცაცი უმალ საკუთარ წმინდა გრძნობაში დაეჭვდებოდა, ვიდრე ცუდად იფიქრებდა მხიარულ, უზაკველ, გულწრფელ უილიამ უილსონზე — მთელ ოქსფორდში მორჭმულ და სახელიან სტუდენტზე, რომლის თავაშვებულობა (ასე იტყოდა მისი ჯამილოკია) მხოლოდ ბავშვური ფანტაზიის ნაყოფი იყო, ხოლო ბიწიერება მისი უმაგალითო უინიანობისა და დაუოკებელი ხასიათის შედეგი.

ასე გულმხიარულად გავატარე მთელი ორი წელი, როცა უნივერსიტეტში მოვიდა ყმაწვილი, გუშინდელი აზნაური გლენდენინგი, როგორც ამბობდნენ, სიმდიდრის აღვილად მომხვეჭელი ჰეროდე ატიკელივით² დიდ ქონებას ფლობდა. ჭკუადახედულობით რომ არ გამოირჩეოდა, ამას სულ მალე მივხვდი და, რაღა თქმა უნდა, ვიფიქრე, ჩემი საქმისთვის გამომადგება-მეთქი. ხშირად ვჯდებოდი მასთან სათამაშოდ და ბადეში კარგად რომ მომყოლოდა, ყველა არამზადა მოთამაშის დარად ჯერ დიდი ფული მოვაგებინე. დაბოლოს, როცა შესაფერისი დრო დადგა, ჩვენი მეგობრის (ბ-ნ პრესტონის) ბინაზე შევხვდი (იმ ვარაუდით, რომ ეს შეხვედრა საბოლოო იქნებოდა). ბ-ნი პრესტონი ჩვენ ორივეს ერთნაირი თვალთ გვიყურებდა და სამართალი უნდა მივაგო — ჩემს განზრახვაზე არაფერი იცოდა. სათანადო გარემოს შესაქმნელად რვა-ათკაციან ჯგუფს მოვუყარე თავი, რა არ ვიღონე და ბოლოს კიდევ მოვახერხე, რომ თითქოს სრულიად შემთხვევით მოგვინდა თამაში, და სწორედ ჩემმა მსხვერპლმა გამოთქვა პირველად სურვილი ამის თაობაზე. სიტყვას აღარ გავაგრძელებ ამ ბინძურ ამბავზე, მხოლოდ დავსძენ, რომ იმ საღამოს ყველა ხრიკი მოვიშველიე, რასაც ამ დროს მიმართავენ ხოლმე. მიკვირს და ვერ მივმხვდარვარ, ასეთი ჭკუადაბღერტილი მაინც როგორ არიან ადამიანები და აგრე იოლად როგორ გაებმებიან ხოლმე მახეში.

გვიან დამემდე ვისხედით. დაბოლოს შევძელი, რომ გლენდენინგის პირისპირ მხოლოდ მე დავრჩენილიყავი. რაღა თქმა უნდა, ჩემს საყვარელ ეკარტეს ვთამაშობდით. სხვებს დაეყარათ თავ-თავიანთი კარტი და, თამაშის

¹ იგულისხმება ჰეროდე დიდი, 40 წ. ძვ. ა. რომაელთა მიერ დანიშნული ებრაელთა მეფე.

² II ს. მცხოვრები ათენელი, სამდიდრით სახელგანთქმული კაცი.

შედევით დაინტერესებულები, ჩვენ გვიყურებდნენ. გუშინდელ ახნაური-
 შვილს მოსვლისთანავე კარგად ბლომად დავალევი და ახლა მეტად აღელვე-
 ბული ჭრიდა და არიგებდა კარტს, რაიც, ჩემი ფიქრით, ნაწილობრივ და არა
 მთლად მისი სიმთვრალით აიხსნებოდა. ცოტა ხანში დიდი ფული წააგო, თასით
 პორტვინი გადაჰკრა და ის გააკეთა, რასაც გულცივად მოველოდი, ანუ წინა-
 დადება მომცა ისედაც დიდი ფსონი ერთი-ორად გაგვეზარდა. ვითომცდა ამ
 თხოვნით შეშფოთებული ჯერ დიდ უარზე დავდექი, ხოლო როცა ცეცხლი
 გამოშალა კბილებიდან და ჩემი თანხმობა უკვე თავმოყვარეობაშელახული კა-
 ცის თანხმობად გამოჩნდებოდა, დასტური მივეცი. მერე რაც მოხდა, რაღა
 თქმა უნდა, იმას მოწმობდა, რომ სრულიად გამოჭერილი მყავდა ეს კაცი: რამ-
 დენიმე წუთიც და ვალი გაუოთხვეცდა. მალე ღვინით წამოწითლებულ სახეზე
 ჩემდა გასაოცრად მკვდრისფერი დაედო. ჩემდა გასაოცრად-მეთქი, ვინაიდან
 იმთავითვე ჩემი დაბეჯითებული გამოკითხვის შედეგად ვიცოდი, რომ გლენდე-
 ნინგი აღურიცხავი სიმდიდრის პატრონი იყო; ჰოდა, მეც გავიფიქრე, მართალია,
 ბევრი წააგო, მაგრამ ამ თანხის დაკარგვას ასე მაინც არ უნდა ემოქმედა ამ
 კაცზე, ღვინო რომ დალია, ალბათ ამათ თუ მოათავა-მეთქი; თანამესუფრეთა
 თვალში რომ ჩირქი არ მომცხებოდა, უფრო ამიტომ მოვითხოვე თამაშის შე-
 წყვეტა. ამ დროს უცებ გვერდით მსხდომნი შეწრიალდნენ, რაღაც ჩაილაპა-
 რაკეს, ხოლო გლენდენინგს კვნესა-ვაება აღმოხდა. და მივხვდი, თურმე მათ-
 ხოვრად მიქცევია ჩემი მსხვერპლი, ისე გამეკოტრებინა, რომ მისი ცოდვით
 ქვაც კი ატირდებოდა, თავად ეშმაკ ველარ მიაგებდა მეტ ბოროტებას.

აწ ძნელია იმის თქმა, რას ვიზამდი, როგორ მოვიქცეოდი. ამ არიფის სა-
 ცოდაობამ ყველა დააბნია და თავზარი დასცა; რამდენიმე ხნით გაუსაძლისი სი-
 ჩუმე ჩამოწვა და ვიგრძენი, ზოგიერთი არც ისე გათახსირებული მოქეიფის
 მრისხანე შემოხედვაზე როგორ წამომენტო დაწვები. უნდა ვაღიარო, იმ უჩ-
 ვეულო ამბავმა, რაც შემდეგ მოხდა, მღელვარებით შებოჭილი მკერდი წამით
 შვეებით ამიშვა. ერთბაშად განიხვნა ფართო, მძიმე კარი და თითქოს რაღაც
 ჯადოთი ოთახში ყველა სანთელი ჩაქრა. მაგრამ ჩამოზნელებამდე თვალი შევას-
 წარი ვიღაც ახალშემოსულს, ჩემი სიმაღლისა რომ იქნებოდა და მთლიანად
 გახვეულიყო მოსასხამში. ამ წყევლიადში მხოლოდ ვგრძნობდით, რომ ის აქ, ჩვენ
 შორის იდგა, ვერ კი ვხედავდით. ასეთი თავხედური მოხდომით თავგზადაკარ-
 გულნი ჯერ კიდევ გონზე არ ვიყავით მოსულნი, რომ ხმა გაისმა.

— ბატონებო, — თქვა ამ კაცმა დაბალი, მკაფიო, მარად დაუვიწ-
 ყარი ჩურჩულით და მეც ტანზე ეკალი ამესხა, — ბატონებო, მაპატიეთ, მაგრამ
 მოვალეობამ ჩამადენინა ეს საქციელი. თქვენ, რაღა თქმა უნდა, არ იცნობთ
 ბატონ გლენდენინგისთვის ეკარტეში დიდი თანხის მომგები კაცის ჭეშმარიტ
 ბუნებას. ამიტომ ყველაფერი ზუსტად რომ გაიგოთ, უნახეთ გადმოკეცილი სა-
 ხელოს სარჩული, გაუჩხრიკეთ ხალათის ფართო ჯიბე და იქ სხვა კარტებსაც
 უპოვით.

სანამ ამას ამბობდა, მღუმარება ჩამოვარდა. დაასრულა და როგორც მო-
 ვიდა, ისევე უცებ გაქრა. შევძლებ კი იმის აღწერას, რა დამემართა? ან რა ჯო-
 ჯოხეთური ტანჯვა გადამხდა? მაგრამ აღარ დამცალდა ფიქრი. მრავალი ხელი
 უხეშად მწვდა, იმ წუთას აანთეს სანთელი და გამჩხრიკეს. სახელოში ყველა
 მომგებიანი კარტი მიპოვეს, ხალათის ჯიბეში კი ისეთივე კარტების დასტა, რო-
 გორითაც ჩვენ ვთამაშობდით. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ, როგორც ამ საქ-

მის მცოდნენი ამბობენ, ისინი arrondées¹ დაემუშავებინათ; დიდი კარტები ბოლოებში იყო ამობურცული, მცირენი—გვერდებზე. ამ შემთხვევაში მსხვერპლი, წესისამებრ. სიგრძივ რომ მოუჭრის დასტას, მომგებიან კარტებს მოწინააღმდეგეს დაუტოვებს და თავად ბედის ანაბარაღა რჩება.

ასეთი გამოაშკარავების შემდეგ ყურის წამლები ღრიანცელი ჩემზე უფრო ნაკლებად იმოქმედებდა, ვიდრე ის ზიზლიანი სიჩუმე თუ თავშეკავებული დაცინვა, რითაც შეხვდნენ ამ ამბავს.

— ბატონო უილსონ, — წარმოთქვა მასპინძელმა და ჩემ ფერხით დაგდებული უძვირფასესი ბეწვით გაწყობილი მოსასხამი აიღო. — ბატონო უილსონ, ეს თქვენია (ციოდა, წამოსვლისას ხალათის ზემოდან მოსასხამი მოვიგდე და შემოსვლისთანავე იქვე იატაკზე მოვისროლე). კარგად დახელოვნებულხართ, მაგრამ ჩვენთვის კი მართლაც კმარა. უნდა დატოვოთ ოქსფორდი, ყოველ შემთხვევაში ეს სახლი მაინც.

დამცირებულს, თავლაფდასხმულს ამ შეურაცხყოფელ სიტყვებზე შესაძლოა სილა გამეწნა მისთვის, რომ მთელი ჩემი გულისყური ერთ შემადრწუნებელ გარემოებას არ მიეპყრო. ისე იშვიათი და ძვირფასი ბეწვით იყო გაწყობილი ის ჩემი მოსასხამი, თქმაც ვერ გამიბედავს. უსაზღვროდ მოყვარული ჩაცმა-დახურვისა რას არ ვიგონებდი, ეს მოსასხამიც ჩემი ფანტაზიის მიხედვით შევაკერინე. ამიტომ, როცა ბ-ნმა პრესტონმა კართან მიგდებული მოსასხამი აიღო და გამომიწოდა, გოცებისგან ზარდაცემულმა შევნიშნე, ის, საკუთარ მკლავზე რომ მქონდა გადაგდებული (რაც, ეჭვი არაა, უნებურად გავაკეთე) და ისიც, რომელიც ახლა მომცეს, ზუსტად ერთნაირი იყო. გამახსენდა, იმ ჩემს ასე უღვთოდ გამომაჭენებელ მომხდურსაც ჩემნაირივე მოსასხამი მოეგდო მხრებზე. გონება მთლად მაინც არ დამიკარგავს, პრესტონს მოსასხამი გამოვართვი, შეუმჩნეველად ჩემსას გადავაფარე და, ვინემ წავიდოდი, იქ მყოფთ მკაცრად, ზიზლით მოვაგლე თვალი. დილაუთენია კი გატანჯულმა და სირცხვილნაჭამმა სასწრაფოდ დავტოვე ოქსფორდი და კონტინენტზე გადავედი.

მაგრამ **ამაოდ გადავიხვეწე**. ბედისწერა რალაც ბოროტი სიხარულით ყველგან მომიწვდა და ცხადი გახდა, რომ ახლად დაეწყო თავისი იდუმალი ძალის გამოვლინება. შევდგი თუ არა პარიზში ფეხი, მაშინვე გადამხდა ერთი ამბავი, რამაც დამიდასტურა—სწორედ უილსონი ჩარეულიყო კვლავაც საზიზღრად ჩემს საქმეებში. გადიოდა წლები და ველარ და ველარ მოვითქვი სული. არამზადა! რა უდროოდ, რა ლანდად ჩადგა რომში ჩემსა და ჩემი წადილის საგანს შუა! ასევე ბერლინში, ასევე მოსკოვში! **ყველგან წყევლა-კრულვით** ვიხსენიებდი ამ კაცს! დაბოლოს ველარ ავიტანე ენით უთქმელი ჩაგვრა, გამოვექეცი, როგორც შავ ჭირს. სად არ წავედი, მაგრამ მაინც ვერაფერს გავხდი. სულ **ამაოდ გადავიხვეწე**.

ისევ და ისევ, ჩემს თავს იდუმალ რომ ვესაუბრებოდი, ვიკვლევდი: „ვინ არის? საიდანაა? რა უნდა?“ მაგრამ პასუხს ვერ ვპოულობდი და გამოწვლილვით ვიძიებდი მთავარს, რაც ამ უკადრის ზედამხედველობაში იმალებოდა. ოღონდ ამ მხრივაც დასკვნისთვის ხელმოსაჭიდი ცოტაღა მქონდა. თუმცა ეს კი ჩანდა: მრავალგზის რომ გადამიდგა, მხოლოდ იმ გულისწადილის შესრულება

¹ მრგვალად (ფრანგ.).

და მხოლოდ ის საქმეები ჩამიფუშა, რომლებსაც დიდი ბოროტების მოტანა შეეძლო. რა უსუსური გამართლება გახლავთ იმისათვის, რომ ასე უსაზღვროდ მჯახნიდა! რა კადნიერად თელავდა ჩემს თავისუფლებას, არ მანებებდა სურვილისამებრ მოვქცეულიყავ.

კარგა ხანია ამასაც ვამჩნევდი — ჩემს საქმეებში ამდენჯნის ჩარევასა ერთხელაც არ დამინახავს ჩემი მწვალებლის სახე (თუმცა ამავე დროს ცდილობდა ზუსტად ჩემსავით ჩაეცვა). ვინც უნდა ყოფილიყო უილსონი, მაინც გონებადახშული და ბეცი ბრძანდებოდა, ნუთუ ერთი წამითაც შეეძლო გულში გაეგლო, რომ ველარ ვიცნობდი ჩემს იტონელ ჭკუის დამრიგებელს, ოქსფორდში ჩემი სახელის შემარცხვენელს — იმას, ვინც რომში წინაღუდგა ჩემს პატივმოყვარეობას, პარიზში — შურისძიებას, ნეაპოლში — ვნებიან სიყვარულს ან იმას, რომელმაც ეგვიპტეში ჩემს საქმეებს ოქროსმომხვეჭელობა შეარქვა, სკოლის წლებიდანვე ჩემს მტერსა და ბოროტ სულს, უილიამ უილსონს, ჩემს სეზნიას, ძმაბიჭს, ზიზღისა და ზარის მომგვრელ მეტოქეს დოქტორ ბრენსბის სასწავლებლიდან? შეუძლებელია. მაგრამ, თქვენი ნებართვით, ამ დრამის ბოლო სურათსაც გიამბობთ ახლა.

აქამომდე უხსნოდ, თავნოდრეკით ვითმენდი მის ძალადობას. შინსა და მოწიწებას ვგრძნობდი უილსონის სიბრძნით გამორჩეული, ღრმადმხედველი, ყოვლისშემძლე გონების წინაშე. თუ დავუბრუნებთ იმ მარადიულ შემზარავ გრძნობას, რასაც მგვრიდა მისი ხასიათის სხვა თვისებები და საკუთარი ვარაუდები, რაღა გასაკვირია, რომ ბოლოს ასეთი დასკვნა გამოვიტანე: მთლად უსუსური და უილაჯო ვყოფილვარ და რა გზა მაქვს, ისევ მისი მორჩილება მმართველს-მეთქი. იმ უკანასკნელ ხანებში გაუთავებლად ვსვამდი. ღვინომ და თანდაყოლილმა სიფიცხემ უფრო ჭირვეული და მოუთმენელი გამხადა. ჰოდა, მეც დავეჭვდი, აღვშფოთდი, ავზავადი, ურჩობის გუნებაზე დავდექი. ნუთუ მხოლოდ ჩემმა ფანტაზიამ დამარწმუნა, რომ ჩემი სიმტკიცის ზრდის კვალობაზე იმისი შესუსტდა-მეთქი? ასე იყო თუ ისე, დიდი ფიქრის შემდეგ სასოწარკვეთილებამ მკაცრ გადაწყვეტილებამდე მიმიყვანა, უნდა თავი დავალწიო-მეთქი ამ გაუთავებელ დამცირებას.

18... წლის რომის კარნავალის დროს ნეაპოლელი ჰერცოგის, დი ბროლიოს სასახლეში მასკარადზე წავედი. ღვინო ჩვეულებრივზე მეტი დავლიე. ისე რომ გაუსაძლისი შეიქნა ჩემთვის სულისშემხუთველი ჰაერისა და აუარება ხალხის ატანა. თანაც სისხლი ყელში მებჯინებოდა, რომ ამ ორომტრიალში ვერა და ვერ გავალწიე. მე კი მოუთმენლად დავეძებდი (რა უღირსი მიზნისთვის, აღარ ვიტყვი) დაჩაჩანაკებული და პირგანაცრებული დი ბროლიოს მხიარულ, მშვენიერ, ნორჩ მეუღლეს. სულ ცოტა ხნით ადრე ქალმა ურცხვად შემატყობინა, რა სამეჯლისო სამოსელში იქნებოდა მორთული. თვალი მოგკარი და მაშინვე მივაშურე. იმ წუთას ვიღაცამ მხარზე რბილად დამკრა ხელი და ოდინდელი, ჩემი, დაწყევლილი **ჩურჩული** ჩამესმა.

მრისხანებისგან თვალდაბნელებული მივვარდი ჩემს სულთამხედვლს და გამეხებულმა სახელოზე ხელი ვტაცე. ზუსტად ჩემსავით იყო მორთულ-მოკაზმული, როგორც სჩვეოდა. ლურჯი ხავერდის ესპანური მოსასხამი მოესხა, წელზე მეწამული ფერის სარტყელი შემოერთყა დაშნითურთ. შავი აბრეშუმის ნიღაბი მთლიანად უფარავდა სახეს..

— გათახსირებულო! — შევძახე ბრაზით ხმაჩაბრინწულმა, თითქოს ვგრძნობდი, ყოველი წარმოთქმული ბგერა სულ უფრო მიმატებდა მრისხანებას. — გათახსირებულო! თვითმარქვია! წყეულო! აწ ველარ, ვედარ მომიწამლაგ წუთისოფელს! მომყე ან არადა, აქვე აგიგებ ანდერძს! — და სწრაფად წავათრიე გვერდით ოთახისკენ. ისიც წინააღმდეგობის გაუწევლად გამომყვა.

შესვლისთანავე გაცეცხლებულმა ხელი ვკარ და კედელს მივახეთქე. მერე წყევლა-კრულვით კარი გადავკეტე და ვუბრძანე, თავი დაიცავი-მეთქი. წამით შეყოყმანდა, შემდეგ ამოიხვნეშა, მღუმარედ ამოიღო დაშნა და თავდასაცავად მოემზადა.

ბრძოლა ხანმოკლე გამოდგა. ყველანაირი სახის და ჯურის ჩემმა მრისხანებამ ათი კაცის ძალა მომგვარა მარჯვენაში. ორიოდვე წამი და კუთხეში მივიმწყვდე გამმაგებულმა. კარგად ვხედავდი, ჩემს ხელთ იყო და მხეცტური კბილთა ღრჭენით დაშნა რამდენიმეჯერ ვატაკე მკერდში.

ამ დროს კარს ვილაცა წაებოტინა. შევშფოთდი, ვაითუ ვინმე შემოვიდეს-მეთქი, ურდული გავამაგრე და მყისვე მომაკვდავ მეტოქესთან გამოვბრუნდი. მაგრამ მეყოფა კი ძალა იმ გაცეცხლებისა და შიშის ზარის გადმოსაცემად, რაც განვიცადე? თვალი რომ მოვაცილე, ეს ერთი წამი საკმარისი აღმოჩნდა ოთახის მეორე ბოლოში მომხდარი საკვირველი ცვლილებისათვის. დიდი სარკე — ამ მღელვარებაში პირველად ასე მეგონა, მომეჩვენა-მეთქი — იქ დავინახე, სადაც წელან არაფერი შემინიშნავს და როცა შეძრწუნებულმა ფეხი გადავდგი, საკუთარი თავი დავლანდე, ფერმილეული და სისხლით მოთხვრილი, ბარბაცით ჩემკენ დაძრული.

მომეჩვენა-მეთქი, ვამბობ, მაგრამ ასე არ ყოფილა. მეტოქე — უილსონი იდგა ჩემ წინ, სულთმობრძავი, სახემორღვეული; ნილაბი და მოსასხამი იქვე ეგდო იატაკზე. მისი სამოსელის ყოველი ნაკერი, მისი განუხეორებელი სახის ყოველი ნაკვთი სრულიად დამთხვეოდა ჩემსას.

ეს გახლდათ უილსონი; და როცა დაილაპარაკა, თითქოს მე ვამბობდი ამას:

— გათავდა, მორჩა, შენ გაიმარჯვე, მაგრამ აწ მკვდარი ხარ. მკვდარი ამ სოფლისთვის, სასოებისთვის, მალლა ცისტვის! ჩემში იყო შენი არსობა და ჩემშია შენი სიკვდილიც, საკუთარი სახე გამცნობს, ვით მოიკვეთე სამარადისოდ.

„შენ ხარ კაცი, რომელმან კყავ ესე!“

რეტლბოროს გამოცანა რომ ამოვხსნა, ოიდიპოსის როლი უნდა გავითამაშო ახლა. მხოლოდ მე შემიძლია გითხრათ, რა მანქანებით გამოაშკარავდა რეტლბოროული სასწაული — ერთადერთი, ჭეშმარიტი, აღიარებული, უცილობელი, უცდომელი სასწაული, რომელმაც გულისხმაში ჩააგდო ზოგი მიუხვედრელი რეტლბოროელი და დღეს უკვე გადამღრძვალ დედაბერივით ღვთის მოშიში გახდა აქამომდე ყველა გაკადნიერებული ურწმუნო.

ეს მოხდა — უკაცრავად კი ვარ ჩემი მონათხრობის ასეთი შეუფერებელი,

მსუბუქი კილოს გამო — 18... წლის ზაფხულს. ბ-ნი ბარნაბას დგიმუაუგოთი¹, ერთი აქაური შეძლებული და პატივცემული კაცი, რამდენიმე დღე აღარ გამოჩენილა და ამ ამბავმა ხალხი საგონებელში ჩააგდო. ბ-ნი დგიმუაუგოთი რეტლბოროდან შაბათს სისხამ დილით გასულა ცხენზე ამხედრებული. ასე უთქვამს, მივემგზავრებო ქალაქ ...ს, თხუტმეტიოდე მილით რომ იყო დაცილებული. იმ საღამოსვე აპირებდა თურმე მობრუნებას. მისი გამგზავრების ორი საათის შემდეგ ცხენი უმხედროდ დაბრუნდა, ლაფში ამოვლებული, დაჭრილი, ის ჩანთებიც არ ჩანდა, პატრონს თან რომ წაეღო. ამ გარემოებამ, რაღა თქმა უნდა, მეტად შეაშფოთა დაკარგული კაცის მეგობრები. ბ-ნი ბარნაბას დგიმუაუგოთი დილითაც რომ აღარ გამოჩნდა, მთელი დაბა en masse² დაირაზმა მის საძებნელად.

ქებნის სულისჩამდგმელი გახლდათ ბ-ნი დგიმუაუგოთის გულითადი მეგობარი ბ-ნი ჩარლზ სულიკოუ ან, როგორც ყველა ეძახდა: „ჩარლი სულიკოუ“ თუ „ძია ჩარლი სულიკოუ“. ვერ გეტყვით, გასაკვირველი თანხვდომილებაა თუ თავად სახელს აქვს ხასიათზე იდუმალი ზეგავლენა, ეს კია, არასდროს მინახავს ვინმეს ჩარლი ერქვას და ის კაცური კაცი არ ყოფილიყო, ალალი, პატიოსანი, დიდბუნებოვანი, გულმხიარული, ტკბილ ხმაზე მოუბარი, სულმუდამ რომ თვალს გისწორებთ და თითქოს გეუბნებათ: „სინდისი წმინდა მაქვს, არც არავისი მეშინია, ყოველ შემთხვევაში ცუდს არასდროს ვიქმ“. აი, რაღაა, რომ ყველა გულიან, დარდიმანდ კაცს ჩარლი უნდა ერქვას ნამდვილად.

ერქვსი თვე იქნებოდა გასული, რაც „ძია ჩარლი სულიკოუ“ რეტლბოროში გამოჩნდა. და თუმცა აქაურთაგან არვინ იცნობდა, მაგრამ შეუჭირვებლად კი გაიჩინა დაბის დარბაისელ ხალხში ქვეყნის ნაცნობი. ერთი ეთქვა და დაუყოვნებლივ მიიღებდა სესხად თუნდაც ათას დოლარს; ხოლო ქალები მისთვის სულსაც არ დაიშურებდნენ. მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩარლი ერქვა, ამ სახელის პატრონი კი უთუოდ უნდა ყოფილიყო შუბლგახსნილი ადამიანი, ვისზეც ასე ამბობენ ხოლმე: „ამ კაცის თვალები მისი გულის სარკეაო“.

უკვე მოგახსენეთ, რომ ბ-ნი დგიმუაუგოთი ერთ-ერთი უპატივცემულესი და, ჭეშმარიტად. უმდიდრესი კაცი იყო რეტლბოროში, მისი გულისთვის „ძია ჩარლი სულიკოუ“, როგორც იტყვიან, წყალში გადავარდებოდა. კარის მეზობლები იყვნენ ეს მოხუცი ჯენტლმენები და თუმცა ბ-ნი დგიმუაუგოთი ათასში ერთხელ თუ შეივლიდა „ძია ჩარლისას“, თუმცა პური იქ ერთხელაც არ გაუტეხია, როგორც უკვე ვთქვით, ეს ამბავი მათ მეგობრობას ხელს არ უშლიდა. მართლაც დღე ისე არ გავიდოდა, რომ „ძია ჩარლის“ სამჯერ, ოთხჯერ არ შეერბინა მეზობლის სანახავად, ხშირადაც რჩებოდა ხოლმე საუზმეზე თუ ჩაის დასალევად, სადილზე კი ყოველთვის, ხოლო რამდენი ჭიქა ღვინო გადაუკრავთ ამ ორ ძმაკაცს, ამას ვინ მოთვლის. „ძია ჩარლის“ მეტად უყვარდა Chateau Margaux³ და, როცა ჭიქას ჭიქაზე ცლიდა, ბ-ნი დგიმუაუგოთი სიამოვნებით შესცქეროდა თავის სტუმარს; ჰოდა, ერთხელაც ღვინით კარგა რომ შეეყინდნენ, ბ-ნიმა დგიმუაუგოთმა მხარზე ხელი დაჰკრა თანამესუფრეს: „შენ გეუბ-

¹ დედანში: mr. Barnabas Shuttleworthy. ედგარ პო ზოგჯერ მოთხრობის გმირის გვარში გარკვეულ შინაარსს ჩააქსოვს ხოლმე. ასე რომ, რაღა თქმა უნდა, მთარგმნელი იძულებულია შეძლებისდაგვარად გვარიც თარგმნოს. ამ მხრივ უფრო საინტერესოა მთავარი გმირი — mr. Charles Goodfellow — მისტერ ჩარლზ გუდფელოუ. გუდფელოუ — კაცური, კარგი კაცი.

² აქ: ერთხმად (ფრანგ.).
³ შატო-მარგო.

ნები-მეთქი, „ძია ჩარლი“, სული არ წამიწყდეს, ამ ხნის კაცი ვარ და შენისთანა კაი მეგობარი ჯერ არ მყოლია; რაკილა აგრე გყვარებია ულურჯვა, ეშმაკის კერძი გავხდე, დიდი ყუთი შატო-მარგო თუ არ გაჩუქო — (ბ-ნ დგიმუაუგოთის ჰქონდა ერთი საძრახისი ჩვევა, ხანდახან შეკურთხება უყვარდა ხოლმე. „ეშმაკის კერძი გავხდე“ ან „მიწა გამისკდეს“ თუ „დასწყევლოს ღმერთმა“ — მეტს არ იკადრებდა) — „ეშმაკის კერძი გავხდე“, განაგრძო მან, „თუ ამ ნა-შუადღევს ქალაქში არ დავუკვეთო ვეებერთელა ყუთი შენი მოსაწონი საუკეთესო ღვინო. მორჩა და გათავდა, იცოდე, ამ მოკლე ხანში მოგაყენებ კარზე“. ბ-ნ დგიმუაუგოთის გულუხვობაზე იმიტომაც მოგახსენეთ, იცოდეთ-მეთქი ამ ორი ადამიანის დიდი მეგობრობის ამბავი.

ჰოდა, როცა იმ კვირა დილით მიხვდნენ, ბ-ნი დგიმუაუგოთი ხიფათს რას-მე გადაჰყრიან, „ძია ჩარლი სულიკოუსავით“ აგრე მეხდაცემული ჯერ არავინ მინახავს. პირველად რომ გაიგო, ცხენი უმხედროდ, უჩანთებოდ მობრუნდა, დამბახის ტყვიით დაჭრილი, მკერდი რომ შეენგრია საბრალო ოთხფეხისთვის, მაგრამ არ მოეკლა, — ყველაფერი ეს რომ გაიგო, სულზე უტკბესი ღვიძლი ძმის თუ მამის დამკარგავი კაცივით გადაფითრდა და ციებცხელებიანივით თავით ფეხამდე აკანკალდა.

მეტისმეტად გულდაშანთულმა პირველად ვერც ვერაფრის გაკეთება შეძლო, ვერც რამის მოსაზრება; ის კი არადა, დიდხანს ეხვეწა ბ-ნ დგიმუაუგოთის მეგობრებს, სჯობს ცოტა ხანს შევიცადოთ, ასე ერთი-ორი კვირა ან ერთი-ორი თვე, ეგებ რამე გაირკვეს ამ დროში, ეგებ თავად ბ-ნი დგიმუაუგოთი საღ-საღამათი მოვიდეს და გვითხრას, ცხენი შინ როგორ გამოექცაო. ალბათ ხშირად შეგიმჩნევიათ, დამწუხრებული კაცი რომ მუდამ ფეხს ითრევს ან სულაც სახვალიოდ გადასდებს ხოლმე საქმეს, თითქოს ჭკუაშეშლილს განძრევაც კი ზარავს და, როგორც ხანდაზმული ქალები იტყვიან, „კაეშნის სალოლიავებლად“ მივარდნილს წოლის მეტი აღარაფერი უნდა, ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ, ნიადაგ უდგას გლოვის კარავი.

მართლაც „ძია ჩარლის“ სიბრძნისა და წინდახედულობის დიდი თაყვანისმცემელი რეტლობროელების უმრავლესობა თანახმა იყო აღარაფერი მოემოქმედა, ვინემ „რაიმე გაირკვეოდა“, როგორც ბრძანებდა ეს პატივცემული მოხუცი ჯენტლმენი; და ვფიქრობ, ბოლოს ამ აზრს დაადგებოდნენ ყველანი, რომ ფრიად საეჭვოდ არ ჩარეულიყო ბ-ნ დგიმუაუგოთის დისწული, ერთი მეტად უწესო, გიჟლარა ყმაწვილი კაცი. ამ უკანასკნელს, გვარად უსავარგოს, გაგონებაც კი არ სურდა — რის ლოდინიო, რა ლოდინიო, ახლავე უნდა ვეძებოთ „მოკლულის გვამიო“. დიახ, სწორედ ასე წამოიძახა. იმწამსვე სამართლიანად ბრძანა ბ-ნმა სულიკოუმ, რა უცნაურად თქვაო ამ ბიჭმა. ბრბოსაც ასევე დასცა მეხი „ძია ჩარლის“ ამ სიტყვებმა, ერთმა კიდევ იკითხა ხაზგასმით, კი მაგრამ ამ ყმაწვილმა, ბ-ნმა უსავარგომ საიდან იცის ასე წვრილად თავისი ბიძის ასავალ-დასავალი, აგრე აშკარად და პირდაპირ რომ აცხადებს — „ბიძაჩემი მოკლულიაო“. ცოტა წაკინკლავებაც მოხდა, ზოგიერთებს კიდევაც შემოელანძლათ ერთმანეთი, მეტადრე „ძია ჩარლისა“ და ბ-ნ უსავარგოს. მაგრამ რაკილა ეს სამი თუ ოთხი თვე ისინი ერთმანეთთან ვერ იყვნენ კარგად, მათი წაკიდება, რაღა თქმა უნდა, აღარავის გაკვირვებია. ერთხელ ჩხუბიც კი მოუვიდათ — იმ დღეს ბ-ნმა უსავარგომ მუშტი სთხლიშა და ძირს დასცა ბიძამისთან სტუმრად მოსული „ძია ჩარლი“. მიზეზი ის იყო, რომ ამ უკანასკნელ-

მა თითქოს რაღაც ისე ვერა თქვა და ისე ვერ მოიქცა იმ ოჯახში, სადაც თავად ბ-ნ დგიმუაუგოთის დისწული ცხოვრობდა. როგორც ამბობენ, იმ წუთას სამაგალითო იყო „ძია ჩარლის“ თავშეკავება და ქრისტიანული სათნოება, წამოდგა, ტანისამოსი გაისწორა, სამაგიეროს გადახდა არც კი უცდია. მხოლოდ წაიდუღუნა, სულ მალე გიჟვენებო სეირს, რაიც ბუნებრივი და სრულიად მისატევებელი გამოხატულება გახლდათ მრისხანებისა და, ცხადია, ამ სიტყვების თქმა და დავიწყება ერთი იყო.

ასეა თუ ისე (ამ ამბავს ქვემოთ მონათხრობთან არავითარი კავშირი არ აქვს), ის კია ცნობილი, რომ ბ-ნ უსავარგოს დაჟინებით ბოლოს გადაწყვიტეს დაბის შემოგარენში გასვლა დაკარგული ბ-ნ დგიმუაუგოთის მოსაძებნად. ხოლო როცა ეს გადაწყვიტეს, როცა ყველა მიხვდა, ძებნა აუცილებელიაო, ესეც თქვეს, უთუოდ უნდა დაიყონ ძძებნელები, ანუ შემოგარენის უკეთ მოსაჩხრეკად ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად უნდა წავიდესო. აღარ მახსოვს, როგორ და რა სიტყვებით, მაგრამ „ძია ჩარლიმ“ ბოლოს ბრძნულად დაასაბუთა ამ გეგმის ყოვლად უვარგისობა და ბ-ნ უსავარგოს გარდა ყველამაც დაუჭერა. დასასრულ დაადგინეს, მოქალაქეებს en masse-დ გულდასმითა და გამოწვლილვით დაეძებნათ ის არემიდამო თავად „ძია ჩარლის“ წანამძლოლობით.

მართლაც ვერც კი ინატრებდნენ „ძია ჩარლიზე“ უკეთეს მეთაურს. ყველამ იცოდა, ფოცხვერივით მახვილი თვალი რომ ჰქონდა ამ კაცს. ხალხი ჭერეთუნახავი ბილიკებით სად არ ატარა და რა გადაკარგული ორმოები და კუნჭულები არ მოაჩხრეკინა. და თუმცა თითქმის მთელი ერთი კვირა დღე დაღამე ეძებდნენ, ბ-ნ დგიმუაუგოთის ნაკვალევს მაინც ვერსად მიაგნეს. ნაკვალევს ვერ მიაგნეს-მეთქი რომ ვამბობ, არაა მთლად ზუსტი ნათქვამი, რადგან რაღაც ნაკვალევი, ცხადია იპოვეს. საბრალო ჟენტლმენს მართლაც დაეტოვებინა კვალი. მისი ცხენის ნაჩლიქარმა (საგანგებო ნალებით რომ დაეჭვდათ) ხალხი დაბის აღმოსავლეთით მიიყვანა, ასე, სამიოდე მილით დაცილებულ, ქალაქს მიმავალი შარაგზის ერთ ადგილას. მერმე აქ ნაკვალევმა გადაუხვია და ტყის ვიწრო ბილიკით ისევ დიდ გზაზე გამოვიდა, რამაც ჩვეულებრივი სავალი თითქმის ნახევარი მილით მოჭრა. კიდევ ქვემოთ რომ გაუყვნენ ნაფეხურებს, ბილიკის ხელმარჯვნივ მაყვლის ბუჩქებში სანახევროდ ჩამალულ ტბორს მიაღწიეს, სადაც კვალი აღარ ჩანდა. მაგრამ კი ეტყობოდა, რომ აქ რაღაც ბრძოლა ყოფილა და კაცის სხეულზე დიდი და მძიმე რამ საგანი ბილიკიდან ტბორისკენ გადაეთრიათ. ტბორის ფსკერი საგულდაგულოდ ორგზის მოჩხრიკეს, მაგრამ ვერაფერი ნახეს და ხალხს იმედი გადაეწურა. განგებამ თუ ჩააგონა ბ-ნი სულიკოუ, როცა თქვა, ტბორიდან წყალი სულ ამოვხაპოთო, რასაც სიხარულით დაეთანხმა „ძია ჩარლის“ სიბრძნისა და მიხვედრილობის მაქებარი ხალხი. ბევრს ნიჩბები წამოედო, ეგებ გვამის ამოთხრა დაგვჭირდესო. ასე რომ წყლის ამოხაპვა არ გაძნელებიათ; ჯერ კიდევ ხეირიანად არც გამოჩენილა ფსკერი, რომ შლამში იპოვეს შავი ხავერდის ყილეტი, რომელიც. თითქმის ყველამ ბ-ნ უსავარგოს კუთვნილებად შეიცნო. ყილეტი სულ დაგლეჯილი და სისხლით მოთხვრილი იყო. რამდენიმემ დასტურ გაიხსენა, ბ-ნი დგიმუაუგოთის ქალაქს გამგზავრების დილას სწორედ ეს ყილეტი ეცვაო ბ-ნ უსავარგოს. ზოგმა ესეც კი თქვა: თუ გინდათ დავიფიცებ, იმ ავბედითი განთიადის შემდეგ მთელი დღე არ გვინახავსო ბ-ნ უსავარგოს ტანზე ეს ჩასაცმელი, ხოლო

ერთსაც არ უთქვამს, ბ-ნ დგიმუაუგოთის დაკარგვის მერმეც უტარებიაო ეს ჟილეტი ბ-ნ უ-ს.

ბ-ნ უსავარგოს საქმე ვერ იყო კარგად. ამას ისიც მოწმობდა, როცა ჩაეკითხნენ, თავს რითი იმართლებო, მკვდრისფერი დაედო, ხმა ვედარ ამოიღო. ცხადია, ამ ამბავმა უფრო დააეჭვა ხალხი. მაშინვე ბუდის ანაბარად მიატოვა ბ-ნი უსავარგო იმ ორიოდ მეგობარმაც, ქეიფებსა და დროსტარებაში გვერდიდან რომ არ შორდებოდნენ და კიდევაც აჯობეს ყვირილში ამ ბიჭის დიდი ხნის საცხადო მტრებს — იქაურობა აიკლეს, ახლავე უნდა დავიჭიროთო. ამ ამბის მერე კიდევ უფრო გაიბრწყინა ბ-ნ სულიკოუს სულგრძელობამ, რომელმაც თავი გამოიღო ბ-ნ უსავარგოს დასაცავად. და ფრიად გულიანი და მგზნებარე სიტყვა თქვა. არაერთგზის აღნიშნა, დიდი ხანია ნამდვილად დამავიწყდა და ვაპატიეო ამ ყრმა ჯენტლმენს, „პატივცემული ბ-ნ დგიმუაუგოთის მემკვიდრეს“, ის შეურაცხყოფა, რაც მან (ყრმა ჯენტლმენმა) მომაყენა. რაღა თქმა უნდა, მრისხანებისგან ჭკუაშეშლილმა. სწორედ აგრე განაცხადა, მიმიტევებია მთელი სულითა და გულითო; თავად მას (ბ-ნ სულიკოუს) სრულიადაც არ სურს დამძიმება იმ ბრალდებისა, რაც, სამწუხაროდ, ბ-ნ უსავარგოს წინააღმდეგ აღიძრა და იგი (ბ-ნი სულიკოუ) თავის უბადრუკ მჭევრმეტყველებას არ დაიშურებს, ყველაფერს გააკეთებს, რომ... რომ... რომ რამდენადმე მაინც, საკუთარ სინდისზე მიუმძლავრებლად სხვარიგად გააშუქოს ამ ბნელით მოცული საქმის სამძიმო გარემოებანი.

ბ-ნი სულიკოუ ასე და ამგვარად ლაპარაკობდა მთელი ნახევარი საათი. და თუმცა კი მოიხვეჭა სრძენი და თავლიკაციის სახელი, მაგრამ ვაი რომ თავისი კეთილი გულით მისთანა კაი ხალხი ხშირად გაებმება ხოლმე *contre-temps*-ის¹ და *mal a propos*-ის² ხვანჯერში და მეგობრის საშველად დიდად მოწადინებულს, მისთვის ყოველგვარი სიკეთის მოსურნეს, ძალაუნებურად დახმარების მაგივრად ზიანი უფრო მოაქვს.

ახლაც ასე მოხდა „ძია ჩარლის“ მჭევრმეტყველების მიუხედავად; რადგან, მართალია, თავგადაკლული კი ცდილობდა ეჭვების გაფანტვას, მაგრამ როგორღაც თუ რაღაც მანქანებით დამსწრეთა თვალში თავის გამოსაჩენად უნებლიეთ წარმოთქმულმა მისმა ყოველმა სიტყვამ ის თავდაპირველი ეჭვი და რისხვა უფრორე გაამრავლა ამ ყმაწვილისადმი და ჯავრით ააყაყანა ბრბო.

სიტყვით გამოსულის ერთ-ერთი საბედისწერო შეცდომა ის იყო, რომ წამოცდა, ეჭვმიტანილი „პატივცემული მოხუცი ჯენტლმენის, ბ-ნ დგიმუაუგოთის მემკვიდრე გახლავთო“. მართლაც, აქამომდე ხალხს ეს არც მოჰგონებია. ისღა ახსოვდათ, რომ ერთი თუ ორი წლის უკან ბიძამისი (რომელსაც დისწულის გარდა სხვა ნათესავი არ ჰყავდა) დაემუქრა, სამემკვიდრეოს დაგიკარგავო, ასე რომ უკვე შესრულებული ეგონათ მუქარა — აი, ასეთი გულუბრყვილო ხალხი ცხოვრობდა რეტლბოროში; მაგრამ „ძია ჩარლის“ უნებლიე სიტყვებმა ბრბო იმწამსვე ჩააფიქრა, ხომ შეიძლება ზოგჯერ მუქარა მუქარადვე დარჩესო. მაშინვე წამოიჭრა ბუნებრივი კითხვა: *cui bono?* — კითხვა, ჟილეტზე უფრო რომ ადანაშაულებდა ყმაწვილ კაცს. აქ კი, თქვენი ნებართვით, სწორედ რომ გამიგოთ, ორიოდ სიტყვას ვიტყვი აგრე მრავალგზის შეცდომით ნათარგმნი

1 აქ: არასასურველი წვრილმანები (ფრანგ.).
2 უადგილო განმარტებანი (ფრანგ.).

და გაგებულნი ზემოთ ხსენებული ამ სულ პატარა და უბრალო ლათინური ფრაზის გამო. „Cui bono?“ ყველა მწერალს ყველა გახმაურებულ რომანსა თუ სხვა თხზულებაში, აი, თუნდაც ერთ მწერალ ქალს, ციტატები რომ მოჰყავს ქალღმერთიდან მოყოლებული ჩიკასოს ტომის ენაზეც, ვისაც აუცილებლად მიაჩნია ბ-ნ ბეკფორდის¹ ციტირება — აი, ამ ქალბატონ გორსაც² („სესილის“ ავტორს), აგრეთვე ბულვერსა³ და დიკენსს, და კიდევ ბევრ სხვას და ბოლოს ქისისლალასა⁴ და აინსუორტს⁵, ერთი სიტყვით ყველა ამ შემოქმედს, ვიმეორებ, თავის გახმაურებულ რომანში ეს ორი ლათინური სიტყვა — cui bono — ასე აქვს განმარტებული: „რა მიზნით?“ ანდა (თითქოს ეს იყო quo bono) „რის გულისთვის?“ მაშინ როცა ამ სიტყვების ნამდვილი მნიშვნელობა ასეთია: „ვისდა სასიკეთოდ?“ cui — ვისდა, bono — შესარგოდ. წმინდა იურიდიულია ეს სიტყვები, რომლებსაც ბ-ნ უსავარგოს საქმის მსგავსს შემთხვევაში გამოიყენებენ, როდესაც ეჭვმიტანილი პიროვნება გამტყუნდება სავარაუდო სარგებლის არსებობის კვალობაზე და მას დამნაშავედ ცნობენ. ამჯერადაც ეს კითხვა — cui bono აშკარად ბრალს სდებდა ბ-ნ უსავარგოს. ბიძამისმა ჯერ ხომ თავისი ქონება მას უანდერძა, მერმე დაემუქრა, დავხვევო ანდერძის ქალაქს, მაგრამ მუქარა არ შეუსრულებია და, როგორც ჩანს, ხელიც არ უხლია პირვანდელი საბუთისთვის. ანდერძი რომ შეეცვალა, მკვლელობის ერთადერთი საგულვებელი მიზეზი იქნებოდა ყმაწვილის ჩვეულებრივი შურისგების წყურვილი. მაგრამ ამ მიზეზის უკუგდება შეეძლო ასეთ მოსაზრებას: იქნებ ბიძიას კვლავ წყალობის თვალთ შეეხედა ძმისწულისთვის. ხოლო თუ ანდერძი ხელუხლებელი იყო და ბრალდებული შიშობდა, ვაითუ ბიძიამ ძველი ანდერძი გააუქმოსო, იმწამსვე გამომწეურდებოდა მხეცური მკვლელობის საფუძველი; სწორედ ასე დაასკვნეს დიდად გამჭრიახმა და დიდად პატივცემულმა რეტლბოროელებმა.

ასე რომ ბ-ნი უსავარგო აქვე დააპატიმრეს. იმ არემიდამოს მცირეოდენი მოჩხრეკის შემდგომ ხალხი ტუსადითურთ შინ წამოვიდა. მაგრამ გზად გადახდათ ერთი ამბავი, რამაც ეჭვი უფრო გაუღრმავა ხალხს. თავგამოდებული ბ-ნი სულიკოუ, ცოტათი რომ უსწრებდა დანარჩენთ, უცებ რამდენიმე ნაბიჯით წინ გავარდა და ხალხმა დაინახა, როგორ აიღო ბალახიდან პატარა საგანი. ისიც შეამჩნიეს, ბ-ნმა სულიკოუმ მალადა რომ გადაავლო თვალი ნაპოვნს, პალტოს ჯიბეში მოინდომა ჩაჩურთვა. მაგრამ ვეღარ მოასწრო, რადგან ხალხმა მოიბინა. ესპანურ დანას მალავდა თურმე. ათიოდემ იმ წუთას თქვა, ეს იარაღი ბ-ნ უსავარგოს ეკუთვნოდაო. ტარზე ამოჭრილი ინიციალებიც ამას ადასტურებდა. სისხლიანი და უბუდო ეგდო მიწაზე. დისწულის დანაშაული უკვე ყველასთვის ნათელი გახდა და რეტლბოროში მისვლისთანავე გამომძიებელს მიჰგვარეს კიდევ.

ყმაწვილს აქ საქმე უფრო ცუდად წაუვიდა. პატიმარი რომ დაკითხეს, სად იყავი და რას იქმოდი ბ-ნ დგიმუაუგოთის დაკარგვის დილასო, ბ-ნმა უსავარგომ კადნიერად უპასუხა: იმ დროს თოფით ირემზე ვნადირობდიო ტბორის

1 ინგლისელი მწერალი (1760—1844).

2 ინგლისელი მწერალი ქალი (1799—1861).

3 ინგლისელი მწერალი ე. ბულვერ-ლიტონი (1803—1873).

4 დედანში: Turnapenny; რუსული თარგმანის მიხედვით, Зашибигрош.

5 ინგლისელი მწერალი (1805—1882).

სიახლოვეს; სწორედ იქ, სადაც ბ-ნი სულიკოუს გონებაგახსნილობის წყალობით სისხლით მოთხვრილი ყილეტი იპოვეს.

ბ-ნი სულიკოუს გამოვიდა და, ცრემლმორეულმა, ჩვენების მისაცემად სიტყვა მოითხოვა. ჩემი შემოქმედისა და ასევე ჩემი მოყვასის წინაშე მოვალეობა მალაპარაკებსო, ასე განაცხადა. ეს ყმაწვილი ძალიან უყვარდა (თუმცა იგი ბ-ნ სულიკოუს კარგად ვერ მოექცა), ამიტომაც რა არ იფიქრა, ოღონდ კი ბ-ნ უსავარგოს წინააღმდეგ მეტყველი დამაეჭვებელი გარემოებანი უკუეგდო. მაგრამ ახლა ყველაფერი მეტისმეტად ნათელია და სარწმუნო. რალაი ბევრი ჭოჭმანი აღარ ეგების, იტყვის, რაც იცის, თუმცა მწუხარებისგან მისი (ბ-ნ სულიკოუს) გული მთლად დაშანთულია. იმ ავბედითი დილის წინადლის საღამოს, ვიდრე ბ-ნი დგომუაუგოთი ქალაქს გაემგზავრებოდა, ამ პატივცემულმა მოხუცმა ჯენტლმენმა თავის დისწულს უთხრა მისი (ბ-ნ სულიკოუს) თანდასწრებით, ხვალ ვაპირებო „საფერმერო და მანქანა-იარაღების ბანკში“ კარგა დიდი თანხის შეტანას. სწორედ მაშინ ბ-ნმა დგომუაუგოთმა პირდაპირ უთხრა დისწულს, საბოლოოდ მაქვს გადაწყვეტილი, ჩემი ანდერძი გავაუქმო და სულ უკაპიკოდ დაგაგდო. ბრალდებულს მან (მოწმემ) საზეიმოდ მოუწოდა, აბა თქვი, ეს ჩემი (მოწმის) ჩვენება ძირითადად მართალია თუ არააო მართალი. ყველას გასაკვირად ბ-ნმა უსავარგომ პირდაპირ თქვა, — დიახ, მართალიაო.

მაშინ გამომძიებელმა თავის მოვალეობად ჩათვალა ებრძანებინა ორი კონსტებლისთვის იმ ოთახის გაჩხრეკა, დისწულს რომ ეჭირა ბიძამისის სახლში. გაგზავნილები მალე მობრუნდნენ და ყველასთვის კარგად ნაცნობი, ფოლადის წვრილი სალტით შემოვლებული შინდისგერი ტყავის ქისა მოიტანეს, მრავალი წელიწადი რომ თან დაჰქონდა მოხუც ჯენტლმენს. მაგრამ ქისა ცარიელი იყო. ამოდ ჩაეკითხა გამომძიებელი ტუსაღს, აბა, მითხარი, სად დახარჯე ან სად გადამალე ეს ფულიო, მაგრამ ყმაწვილმა ქვა ააგდო და თავი შეუშვირა, ფულზე არაფერი ვიცოო. კონსტებლებმა ამ უბედურის ლეიბ-საბნის ქვეშ იპოვეს მისივე ინიციალებით დაქარგული პერანგი და ყელსახვევი, ორივე მსხვერპლის სისხლით მოთხვრილი.

ასე იყო ეს ამბავი, როცა მოიტანეს ცნობა, დაღუპული მოხუცი ჯენტლმენის დაჭრილი ცხენი ეს წუთია თავის თავლაში მოკვდაო. ბ-ნმა სულიკოუმ განაცხადა, დაუყოვნებლივ უნდა მოვახდინოთ ცხოველის post-mortem¹ გაკვეთა, ეგებ ტყვია მოინახოსო. ასეც მოიქცნენ. თითქოს საბოლოო ეჭვების უკუსაგდებად ბ-ნმა სულიკოუმ მკერდის ღრუს საგულდაგულო გასინჯვის შემდეგ ნახა და ამოიღო უჩვეულო სიდიდის ტყვიის გულა, რომელიც, როგორც დაადგინეს, ბ-ნ უსავარგოს თოფით იყო ნასროლი. ასეთი თოფი არავის ჰქონდა იმ დაბასა თუ არემიდამოში. უფრო მეტიც, ტყვიას ზედ ეტყობოდა ნაკაწრი თუ ნახოკი, რაც შეჭერებისას ზუსტად დაემთხვა ჩვეულებრივ ნაჭდევს იმ თოფის ლულისას, რომელიც, როგორც განაცხადა ბ-ნმა უსავარგომ, მისი იყო. ტყვიის ნახვისა და შემოწმებისთანავე გამომძიებელმა აღარ მოისურვა ჩვენების ჩამორთმევა და პატიმრის საქმე მაშინვე გადასცა სასამართლოს. თავდებით მის განთავისუფლებაზე ლაპარაკიც არ შეიძლებოდა, თუმცა ასეთი გულქვაობა სასტიკად დაგმო ბ-ნმა სულიკოუმ და კიდევ სურვილი გამოთქვა ყმაწვილის თავდებით გამოსაყვანად შეეტანა ნებისმიერი თანხა. „ძია ჩარლის“ სულგრძელობა დიახაც შეეფერებოდა მის მაღლიან და რაინდულ ხასიათს, რითაც რეტლბოროში ჩამოსვლისთანავე გამოირჩეოდა. ამ ღირსეულ კაცს ყმაწვილის

¹ სიკვდილის მერმინდელი (ლათ.).

დახსნა ისე უნდოდა, რომ თავისი ახალგაზრდა მეგობრისთვის სათავდებო თანხის შესატანად მომზადებულს, როგორც ჩანს, სრულიად დაავიწყდა, თავად მას (ბ-ნ სულიკოუს) სულს იქით რომ არაფერი ებადა.

შემდგომ რაც მოხდა, ადვილი მისახვედრია. მთელ რეტლობროვლებში გათათხულ-მოყივნებული ბ-ნი უსავარგო წარდგა სასამართლოს წინაშე. არაპირდაპირი სამხილები (ბ-ნ სულიკოუს წმინდა სინდისმა ბევრი დამატებითი გამამტყუნებელი ფაქტი წარმოუჩინა ხალხს, ასე რომ ახლა ამ სამხილების უარყოფა აღარ იქნებოდა) ისეთი ნათელი და უთუო გამოდგა, რომ ნაფიცმა მსაჯულებმა იმწამსვე, მოუთათბირებლად გამოიტანეს ასეთი ვერდიქტი: **ბრალდებულს განზრახ მოუკლავს, დამნაშავეა**“. მალე ამ უბედურ კაცისმკვლელს სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანეს და გადააგზავნეს საოლქო საპყრობილეში, სადაც უნდა დალოდებოდა კანონის უწყალო შურისგებას.

ამის შემდგომ ღირსეული „ძია ჩარლი სულიკოუ“ პატივცემულ დაბელებს უფრო მეტად შეუყვარდათ, ათწილ უფრორე სანდომ-საამური გახდა ეს კაცი მათთვის; და რაკილა ყველასთვის სასურველი სტუმარი იყო, ცხადია, თავადაც ნება-უნებურად უარი უნდა ეთქვა თავის წინანდელ საგაგლახო ჭელმომჭირნეობაზე. ასე რომ ახლა ხშირად მართავდა შინ პატარა réunions-ს¹, სადაც, მართალია, კი ლაღობდნენ და ილხენდნენ... მაგრამ ცოტათი მაინც დაღონდებოდნენ ხოლმე, როცა მოაგონდებოდათ ამ გულუხვი მასპინძლის აწ გამოტირებული სათაყვანებელი მეგობრის დისწულის უბედური და დღემოკლე ხვედრი.

ერთ მშვენიერ დღეს ერთობ გააოცა და თან გაახარა ეს დიდებული მოხუცი ჯენტლმენი ასეთმა ბარათმა:

რეტილბორს
ჩარლზ სულიკოუს, ესკვ. ქ., ბ., ტ.
და კო. შატო-მარბ. ა — № 1. 6 ღუშ.
ბოთლ. (0,5 ბროსი)

„ჩარლზ სულიკოუს, ესკვარიკს,

მოწყალეო ხელმწიფავ, ჩვენი პატივცემული მუშტრის, ბ-ნ ბარნაბას დგიმუაუგოთის ამ ორი თვის წინანდელ თხოვნას ვასრულებთ და დღეს დილით ბიზნავნით დიდ ყუთ შატო-მარბოს, „ანტილოპას“ მარკისას, იისფარ ბეჭდიანს, ყუთის ნომერი და ნიშანი იხ. არეფი.

პატივისცემით
თქვენი მონა მორჩილი
ქოსმენი, გომბეოუ, ტავარნა და კო. ქალაქი ... 18... ფლის 21 ივნისი.

P. S.
ყუთს მიიღებთ ამ ბარათის მოსვლის მეორე დღეს, ფურგონით. ბ-ნ დგიმუაუგოთს ჩვენი კეთილი სურვილები.

ქ., ბ., ტ., კო.

ცხადია, ბ-ნ სულიკოუს დაპირებული შატო-მარგოს ხილვის იმედი გადაწუროდა ბ-ნ დგიმუაუგოთის სიკვდილის შემდეგ. ჰოდა, განგების ხელი დაინახა ამ ამბავში. სიხარულით აღფრთოვანებულმა, რალა თქმა უნდა, მეორე დღისთვის მეგობართაგან ბევრი იწვია petit souper²-ზე კეთილი მოხუცი ჯენტლმენის საჩუქრის საგემებლად. მაგრამ დაპატიყებულებისთვის არ უთ-

¹ აქ: წვეულება (ფრანგ.).
² მცირე ვახშამი (ფრანგ.).

ქვამს, „კეთილი მოხუცი ჯენტლმენის საჩუქარიაო“. დიდი ფიქრის შემდეგ, როგორც ჩანს, გადაწყვიტა, რომ ამაზე სიტყვაც არ დაეძრა. მესხიერება თუ არ მალატობს, ერთსელაც არ უხსენებია, შატო-მარგო ნაჩუქარიაო. უბრალოდ უთხრა მეგობრებს, მოდით და მშვენიერი, საამური ღვინო დავლიოთ, ორიოდ თვის უკან რომ შევუკვეთე ქალაქში და ხვალ ჩამომივალ. ხშირად მიფიქრია, „ძია ჩარლიმ“ რად არა თქვა-მეთქი, ეს ღვინო რომ მის მოხუც მეგობარს გამოეგზავნა, მაგრამ ვერა და ვერ ჩავწვდი ამ ღუმლის მიზეზს, თუმცა უთუოდ დიდებული და მეტად ქველი მოსაზრება ექნებოდა საფუძვლად.

ეს ხვალეც დადგა. ბ-ნ სულიკოუსთან დიდძალმა ღირსეულმა ხალხმა მოიყარა თავი. თითქმის ნახევარი დაბა მოსულიყო. კარგა მოსაღამოვებულყო, „ძია ჩარლის“ ხვავრიელი სუფრისთვის სტუმრებს უკვე პატივი მიეგოთ, მაგრამ შატო-მარგო კი ჯერ არსად ჩანდა და მასპინძელი დიდად სწუხდა. ბოლოს მოიტანეს ვეებერთელა ყუთი; გამხიარულდა ყველა, ისედაც დიდებულ განწყობაზე რომ იყვნენ და nem. con.¹ ასე დაადგინეს, ყუთი მაგიდაზე დადგათ და ამწამსვე ვადინოთო ბდღვირი.

თქმა და ქმნა ერთი იყო. მეც გამოვიღე ხელი: არც ვაციეთ, არც ვაცხელეთ და ყუთი მაგიდაზე, ბოთლებსა და ჭიქებს შუა ჩავდგი. ბევრი ჭურჭელი დაიღწეა ამ ჭიდილში. „ძია ჩარლი“ მაგრად შეჭიკჭიკებულყო, მთლად წამოჭარხლებული და სასაცილოდ გაფხორილი იდგა სუფრის თავში, ღოქისთვის ხელი წამოეწლო და გაშმაგებული ბაგაბუგი აეტეხა, გაჰყვიროდა, წესრიგი დავიცვათო „ამ საუნჯის გახსნისას“.

და ჰა, ბოლოს ყველა გაისუსა, როგორც მსგავს შემთხვევებში ხდება ხოლმე, გამეფდა ღრმა და მრავლისმეტყველი მდუმარება. სახურავის ახლა მე მთხოვეს და, რაღა თქმა უნდა, დიდი სიამოვნებით მივეცი დასტური. საჭრისი რომ გავურჭე და ჩაქუჩი რამდენჯერმე ოდნავ დავკარ, უეცრივ აიხადა ყუთის სახურავი და იმავე წამს იქიდან, სწორედ მასპინძლის წინარე ამოიმართა ნაგვემი, გასისხლიანებული, თითქმის გახრწნილი გვამი თავად მოკლული ბ-ნ დგიმუაუგოთისა. რამდენიმე წამს ბ-ნ სულიკოუს შეაჩერდა უსიცოცხლო, შესაბრალისად შუქდაშრეტილი, შემპალი თვალებით; მერე ყრუდ, მაგრამ ცხადლივ გაისმა გულისმომწყვლევი სიტყვები: „შენ ხარ კაცი, რომელმან ჰყავ ესე!“² შემდეგ კი, თითქოს საბოლოოდ გულმოთხილიო, ხელებგაშლილი სხეული კიდობნიდან მაგიდას გადმოაწყდა.

თუ რა მოხდა ამის მერე, ამას ვერა ენა ვერ აწერს. კარ-ფანჯრებთან შემადრწუნებელი ჯგლეთა გაიმართა, ბევრ მოწიფულ ვაჟკაცსაც კი სული კოჭებში გაეპარა, მუხლთ მოეკვეთა. მაგრამ როცა პირვანდელი შიშის ზარი ჩაცხრა, ყველა შეაცქერდა ბ-ნ სულიკოუს. ას წლამდეც რომ მივატანო, რა დამავიწყებს ამ ცოტა ხნის უკან ლხენითა და ლხინით გალაჟღათებული კაცის სულთმობრძავივით საზაროდ დაღმეჭილ სახეს. რამდენიმე წუთს მარმარლოს ქანდაკებასავით გაქვავებული იჯდა; ყოველგვარ გრძნობისგან დაცლილი თვალები თითქოს ჩაებრუნებინა თავისი ბოროტი სულის სამზერად.

¹ ერთხმად (nemine contrdicente—ლათ.).

² ბიბლიური სიტყვებია — „და ჰრქუა ნათან დავითს: „შენ ხარ კაცი, რომელმან ჰყავ ესე...“ ბიბლია. მეფეთა წიგნი.

ბოლოს უცებ თითქოს მობრუნდა სააქაოს, სკამიდან წამოიჭრა, თავ-მკერდით მძიმედ დაემხო მაგიდაზე ბ-ნ დგომუაუგოთის გვამთან და ჭკუარეულმა საჩქაროდ მოგვიყვა ის შემზარავი დანაშაული, რის გამოც ბ-ნი უსაფარგო გამოამწყვდიეს და სიკვდილი მიუსაჯეს.

და აი, რა გავიგეთ: თითქმის გუბემდე მიჰყოლია მსხვერპლს, ცხენისთვის დაუხლია დამბაჩა, ტარის დარტყმით მხედარი გაუთავებია, ცხენი, რომელიც მკვდარი ეგონა, დიდის ვაივაგლახით წყლისპირას, მაყვლის ბუჩქებში გადაუთრევია, მერე საკუთარ ბედაურზე ბ-ნ დგომუაუგოთის გვამი დაუკრავს, ტყე-ტყე წამოუღია და ერთ მივარდნილ ადგილას ჩაუჩუმქრავს.

ჟილეტი, დანა, საფულე და ტყვია კი შურისსაგებად მიუგდო ბ-ნ უსაფარგოს; ისიც მოაწყო, რომ სისხლიანი ცხვირსახოცი და ყელსახვევი ამ ყმაწვილის სახლში ეპოვათ.

შესაზარელი აღსარების დასასრულს სისხლიგუდა ენას ძლივს და იბრუნებდა, ხმაც დაკარგოდა, ჩვენება რომ მოათავა, მოსწყდა მაგიდას, გადმოქანდა და იქვე დაეცა უსულოდ.

ამ ფრიად დროული აღსარების ძალისძალად ამოგლეჯის ხერხი, მიუხედავად თავისი ქმედობაუნარიანობისა, მეტად უბრალო გახლდათ. ბ-ნ სულიკოუს ნამეტნავი პირისწყლიანობა არ მეჭაწნიკა და იმთავითვე დავეჭვდი. როცა ბ-ნმა უსაფარგომ მუშტი უთავაზა, მე მის გვერდით ვიმყოფებოდი და მისი თვალების ბოროტმა, თუმცა წამიერმა გაკვესებამ დამარწმუნა, თავის მუჭარას ეს კაცი უთუოდ აასრულებს-მეთქი. მაშასადამე კეთილი რეტლობროვლებისგან განსხვავებით უკვე შემზადებული ვიყავი სხვარიგად შემეხედა „ძია ჩარლის“ საქციელისთვის. თავიდანვე შევნიშნე, რომ ყველა პირდაპირი თუ არაპირდაპირი სამხილი ამ კაციდან მოდიოდა, ხოლო ბ-ნ სულიკოუს მიერ ცხენის გვამში ნაპოვნმა ტყვიამ საბოლოოდ ამიხილა თვალი. რეტლობროვლების მსგავსად მე არ დამვიწყებია ცხოველის ორი ნაჭრილობევი—სადაც მოხვდა ტყვია და საიდანაც გასხლტა. ჰოდა, რაკილა ტყვია ცხენის სიკვდილის შემდეგ იპოვეს, მაშინ სწორედ მისი დამმალავი იქნებოდა მისი მპოვნელი. ტყვიის შემდეგ სისხლიანმა ცხვირსახოცმა და ყელსახვევმა კიდევ უფრო დამარწმუნა ჩემს ვარაუდებში, რადგან შემოწმებისას სისხლი დიდებული წითელი ღვინო აღმოჩნდა და სხვა არაფერი. ამ ამბებმა, აგრეთვე უკანასკნელ ხანებში ბ-ნ სულიკოუს ხელგაშლილობამ და დიდმა ხარჯებმა უფრო მეტად გამიღვივა ეჭვი და თუმცა არავისთვის გამიმხელია, მაინც ოდნავადაც არ შემიმცირდა.

ამავე დროს სრულიად საიდუმლოდ დავიწყე ბ-ნ დგომუაუგოთის ნეშტის ძებნა და, რაღა თქმა უნდა, ვეძებდი იმ ადგილებიდან შორს, სადაც ბ-ნ სულიკოუს ხალხი დაჰყავდა. რამდენიმე დღის შემდეგ გადავაწყდი კიდევ მაყვლის ბუჩქებში თითქმის სულ ჩამალულ ძველ გამშრალ ჭას, რომლის ფსკერზე ვიპოვე ის, რასაც ვეძებდი.

ისე მოხდა, რომ შემთხვევით შევესწარი ორი ძმაკაცის საუბარს, როცა ბ-ნმა სულიკოუმ დაპირება დასტყუა მასპინძელს და საჩუქრად მოელოდა ერთ ყუთ შატო-მარგოს. სწორედ ეს დაპირება გამოვიყენე. ვიშოვე ვეშაპის კბილი, ყელში ჩავუყარე ბ-ნ დგომუაუგოთის ნეშტს და აგრე რიგად ჩავდევი ძველ საღვინე ყუთში. ვეშაპის კბილის გამართვისას ისიც უნდა გამართულიყო. მერმე ყუთის სახურავი ძლივძლივობით დავხურე და სანამ ლურსმნით დავჭე-

დავდი, ხელი არ ამიშვია: ასე რომ, რაღა თქმა უნდა, როგორც კი ყუთი აიხდებოდა, გვამიც წამოიწევდა.

მერე ყუთი მოვნიშნე, დავნომრე და უკვე იცით, ზედ რა მისამართი წავაწერე. შემდეგ ბ-ნი დგიმუაუგოთის ნაცნობი ღვინის-ვაჭრების სახელით წერილი დავწერე და მსახურიც დავარიგე, რომ ჩემს ნიშანზე მოეყენებინა ეს ყუთი ბ-ნ სულიკოუს კარწინ. ხოლო ის სიტყვები რომ წარმოთქვა ნეშტმა, ეს მე ვიყავი, რაკილა კარგად მომდგამდა მუცელმოგვი¹ კაცის ნიჭი, სწორედ ამ ხერხის იმედი მქონდა, კაცის მკვლელს აღსარებას წამოვაცდენინებ-მეთქი.

მეტი აღარაფერი დამრჩა სათქმელი. ბ-ნი უსავარგო იმ ღამითვე გაათავისუფლეს, მემკვიდრეობად მიიღო ბიძამისის სარჩო-საბადებელი, ამ მწარე გაკვეთილის შემდეგ ახალ ცხოვრებას მიჰყო ხელი და მას აქეთ ბედი არასოდეს შემოსწყრომია.

მ ო რ ე ლ ა

ΑΥΤΟ ΚΑΘ' ΑΥΤΟ ΜΕΘ' ΑΥΤΟΥ, ΜΟΝΟΕΙΔΕΞ ΑΕΙ ΟΥ.
თავისთავთან მიწყვივ ერთსახოვანი, თავისთავში არსებული და თავისთავადი.

პ ლ ა ტ ო ნ ი. „ნალიმი“ 2

დიდი და რაღაც გასაოცარი გრძნობით შევთვისებოდი ჩემს მეგობარ მორელას. მრავალი წლის წინ შემთხვევით შევხვდი და ამ შეხვედრამ იმთავითვე აქამდის განუცდელი ცეცხლით ამინთო გული. მაგრამ ეს არ იყო ეროსის ცეცხლი, და უფრო და უფრო გამწარებული და გაწამებული ვგრძნობდი, ვერას-გზით შევიცნობდი ამ ცეცხლის უჩვეულო ბუნებას, ანუ ვერ შევძლებდი იმისი ბუნდი გზნების მოთოკვას. და მაინც ჩვენ შევხვდით ერთმანეთს; საკურთხეველთან შეგვაერთა ბედმა, თუმცა სიტყვაც არ მითქვამს ვნებაზე, არც მიფიქრია სიყვარულზე. საზოგადოებას ზურგი აქცია და თავი მხოლოდ მე შემომწირა მორელამ, ბედნიერი გამხადა. ბედნიერებაა სასწაულის ხილვა, ბედნიერებაა ოცნება.

ფრიად განსწავლული ქალი იყო მორელა. ჩემს მზეს ვფიცავ, ნიჭიც საკვირველი ჰქონდა მომადლებული, გონების ძალამოსილება — დაუღვეველი. ვგრძნობდი ამას და ბევრ რამეში დავემოწაფე. პრესბურგში³ მიღებული განათლების ბრალი თუ იყო, რომ მალე ამ ქალმა გამაცნო აუარება მისტიკური ნაწარმოები, რომლებსაც ჩვეულებრივ ადრინდელი გერმანული ლიტერატურის

1 მუცელმოგვობა — აქ: ტუჩის უძრავად რაიმეს თქმას ნიშნავს.

2 თარგმანი ბ. ბრეგვაძისა.

3 ამჟამად ბრატისლავა.

ნაწურად მიიჩნევენ. ვერ გეტყვით, აგრე თავგამოდებული დღენიადაგ რად სწავლობდა და თაყვანსა სცემდა ამ საგანს. ხანი რომ გამოხდა, მეც ასე ვმეცადინეობდი. მიზეზი ამისა უბრალო, მაგრამ მისი ჩვეულებისა და მაგალითის ქმედობუნარიანი ზეგავლენა იყო.

ყოველივე ამას, მგონი, ჰკუამიუტანებლად ვაქეთებდი. ჩემს შეხედულებებზე, რამდენადაც მახსოვს, არასდროს უმოქმედია იდეალურს, ვერც მისტიციზმით შეზავებული წიგნების ზეგავლენის კვალს ვპოულობდი, თუ არა ვცდები, ჩემს საქმეებსა და ჩემს ფიქრებში. აგრე ჩაგონებული ბრმად მივენდე ჩემი ცოლის წინამძღოლობას და იმის ძიებათა ხვანჯერებში უშიშოდ ჩავები. და მაშინ, მაშინ, როცა ნაკრძალი სტრიქონების მკითხველი ვიგრძნობდი ნაკრძალი სულის კიაფს, მორელას გრილი ხელი ჩემსას სალბუნად დაედებოდა და მკვდარ ფილოსოფიას ფერფლს გადააცლიდა ყრუდ წარმოთქმულ რამდენიმე გასაოცარი სიტყვით, რომელთა იდუმალი მნიშვნელობა კიდევ დიდხანს მენტო მეხსიერებაში. და მაშინ, მისი ხმის მუსიკით მოჯადოებული, საათობით ვუჯექი, ვინემ შიში არ მომერეოდა, თრთოლა არ ამიტანდა ამ არამიწიერი ბგერების მსმენელ ფერდაკარგულ კაცს, შავად არ შემეღებებოდა სიხარული და მშვენიერი შესაზარელად არ წარმომიდგებოდა გვენად გადაქცეული ენომის მსგავსად.

ხსენებულ თხზულებებზე პაექრობის შესახებ გამოწვლილვით მოყოლას აქ აზრი არა აქვს. თუმცა კარგა ხანს ეს იყო ჩემი და მორელას საუბრის საგანი. მცოდნენი იმისა, რასაც თეოლოგიური მორალი შეიძლება ვუწოდოთ, უმალ მიხვდებიან ჩვენი ცილობის არსს, მაგრამ უმეცარნი ყველა შემთხვევაში ამ ამბისას ვერაფერს გაიგებენ საბოლოოდ. ფიხტეს დაუოკებელი პანთეიზმი, სახეშეცვლილი Παლიწყნებისა, და უფრო მეტად შელინგის მიერ აგრე საგულდაგულოდ შესწავლილი თავისთავადობის თეორია — აი, ჩვეულებრივ რა საკითხებით იყო გატაცებული მგრძნობიარე მორელა. პიროვნული რომ უწოდებიათ, ის თავისთავადობა, ვფიქრობ, სწორედ განუსაზღვრავს ლოკს, როგორც თავისთავადობა გონიერი არსებისა. რადგანაც პიროვნების სახით წარმოგვიდგება გონებით დაჯილდოებული ადამიანიშვილი და ცნობიერებაც აზროვნების გარეშე შეუძლებელია, ამიტომ ყველას გვაქვს ის ნიშანი, რისთვისაც მეობა შეგვირქმევია, რითაც განვსხვავდებით სხვა გონიერ არსებათაგან და რასაც ჩვენთვის პიროვნული თავისთავადობა მოუნიჭებია. ამ ამბის — ანუ principium individuationis²-ს თავისთავადობა სიკვდილისთანავე იკარგება თუ სამარადისოდ რჩება — შესწავლა სულმუდამ მიტაცებდა და ეს ცნობისწადილი არა ისე ამაღელვებელსა და ბუნდოვან დასკვნებს გამოიწვია, როგორც ამ წუთას მორელას სიტყვის მგზნებარებასა და განათებულ სახეს.

მაგრამ ბოლოს და ბოლოს, თითქოს მომნუსხესო, ცოლის იდუმალეზა გულზე ლურსმნად დამერჭო. უკვე მზარავდა მისი ცვილისფერი თითების შეხება, ყრუ ხმა, სევდიანი თვალეზი. ეს ყველაფერი იცოდა მორელამ, მაგრამ ერთხელაც არ უთქვამს საყვედური; მგონი, მიხვდა ჩემს ულონობასა თუ გონების დაბნელებას და დიმილით განგების ნებად მიეჩნია. ეტყობა, მიმიხვდა ჩემ-

1 აქ: სულების გადავლენა (ძვ. ბერძნ.).

2 ინდივიდუალუროს საწყისი (ლათ.).

თვისაც გაუგებარ თანდათანობითი გულისაყრის მიზეზს, მაგრამ ამაზე სიტყვაც არ გადმოუკრავს. მაგრამ ქალი იყო და დღითი დღე ილეოდა. რამდენიმე ხნის შემდეგ სახეზე მეწამული ფერის ლაქები დააჩნდა და ფერმილეულ შუბლზე დაეტყო ცისფერი ძარღვები. ამ ქალის სიბრაღულმა წამით გული მოშიკლა. მაგრამ მის მრავალსმეტყველ გამოხედვას რომ წავაწყდი, მაშინვე მუხლი მომეჭრა და თავბრუ დამესხა. ასე დაესხმის რეტი უსაზმო, შავბნელ უფსკრულში მაცქერალ კაცს.

განა უნდა დავმალო, რომ დიდხანს მოუთმენლად ველოდი მორელას სიკვდილს? დიახ, ასე იყო; მაგრამ კიდევ მრავალ დღეს, მრავალ კვირას და მრავალ გულის გადამლევ თვეს მისი ნაზი სული ეპოტინებოდა მტვრის ამ საუფლოს, ვიდრე არ მძლია გაწამებულმა ნერვებმა და მთლად არ გამაცოფა ასეთმა დაგვიანებამ. ეშმასებრ გაბოროტებული უკვე ვწყევლიდი იმ გაუთავებელ დღეებს, საათებსა და მწარე წამებს, როდესაც ილეოდა ამ ქალის სათუთი სიცოცხლე მომაკვდავი დღის ჩრდილის მსგავსად. მაგრამ ერთხელ, შემოდგომის დღის მწუხრზე, ზესკნელს რომ გარინდულიყო ქარი, თავის სარეცელთან მიმიხმო მორელამ. რძისფერი ნისლი მოჰფენოდა მთელ მიწას. თბილი ნათელი დადგომოდა წყალს, ხოლო ოქტომბრის ხვავრიელფოთლოვან ტყეს ცის კიდურიდან მოწყვეტილი ცისარტყელა დასცემოდა.

— დღეს დღეა დღეთაგანი, — თქვა როგორც კი მივუახლოვდი, — დღეა ყველა დღეთაგან — დღე სიცოცხლის ან სიკვდილისა. დიდებული დღეა მიწისა და სიცოცხლის ძეთათვის... ჰაი, უფრორე დიდებულია ზეცისა და სიკვდილის ასულთათვის!

შუბლზე ვაკოცე, მან კი განაგრძო:

— ვკვდები და მაინც ვიცოცხლებ.

— მორელა!

— დღე არ იყო, რომ გყვარებოდი... და სიცოცხლეში შესაზარელს ცამდე აიყვან სიკვდილის შემდეგ.

— მორელა!

— ვკვდები-მეთქი, ხომ გეუბნები. მაგრამ ჩემშია ნაყოფი იმ ალერსის — ჰოი, რა მცირედის! — მე, მორელას რომ მომაგებდი. და ახლა, სული რომ გამეყრება, ბავშვი იცოცხლებს, შენი და ჩემი, მორელას ბავშვი. და დღენი შენი იქნება სევდის დღენი, იმ სევდისა, ყველაზე დიდხანს რომ ძლებს კვიპაროსის დარად. დაილია საათები შენი ბედნიერებისა; სიცოცხლეში ორგზის არ იყვავილებს სიხარული პესტუმის¹ ვარდივით. დროს არ გაეთამაშები აწ ტეოსელის² მსგავსად და, ვით მუსულმანი მექაში, სუდარამოსხმული ივლი ამ მიწაზე, დამვიწყებელი ტვიისა და ღვინის.

— მორელა! — შევეყვირე, — მორელა! ეს საიდანღა იცი? — მაგრამ სახე მიაბრუნა თავით ფეხამდე თრთოლამოკიდებულმა, სული დალია და მისი ხმა უკვე აღარასოდეს გამიგონია.

და ამიხდა მისი სიტყვები — დედის სიკვდილამდე დაიბადა ბავშვი. ჩვილი სუნთქავდა, დედას კი სული ამოხდომოდა, მისი შვილიდა ცოცხლობდა, მისი გოგონა. და როცა საოცრად მოიჩიტა სულიერად და ანაგობითაც, სრულიად

¹ ძველი ქალაქი იტალიის ტერიტორიაზე.

² ანაკრეონტი ტეოსიდან, ძველი ბერძენი პოეტი.

დაემგვანა წასულს იმქვეყნად. მაშინ შევიყვარე იგი მხურვალე სიყვარულით. ვერასგზით ვიფიქრებდი აქამომდე, აგრე ძლიერად თუ გავალმერებდი ვინმე სულდგმულს.

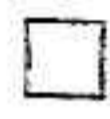
ვავლახ, ამ წმინდა გრძნობის ცარგვალს მალე მოედო შავბნელი, შემზარავი, სევდამომგვრელი, მტანჯავი ღრუბელი. აკი ვთქვი, ანაგობითაც და სულიერადაც იზრდებოდა-მეთქი ბავშვი. მართლაც, რა უცებ მოიმატა სიმაღლეში, მაგრამ როცა მის საზრიანობას ვაკვირდებოდი, ჰოი, რა შესაზარელი ფიქრები მომეძალებოდა; ან გასაკვირი აქ რა იყო, თუკი დღითი დღე ვამჩნევდი ბაღის მსჯელობაში მოწიფული ქალის ძალასა და ნიჭს, თუკი ნორჩის ბაგენი ცხოვრებისეულ სიბრძნეს მეტყველებდნენ, თუკი ნიადაგ ვჭვრეტდი მის დიდრონ, ჭკვიან თვალეში ასაკსრულის გამოცდილებასა და სიმტკიცეს; როცა ყველაფერი ეს, ვიმეორებ, თავგზადაკარგულმა თრთოლვით აღვიქვი და გავისაკუთრე, რაღა გასაკვირია, თუ ზარდამცემი ეჭვი შემეპარა გულში? ხალხის თვალს გადავუმალე არსება, ვისი თაყვანისცემაც ბედმა მარგუნა და განმარტოებული, შიშატანილი თვალს არ ვაშორებდი ჩემს სალოცავს.

ხანი გადიოდა და დღენიადაგ ვუმზერდი მის ნათელ, მშვიდ და მრავლისმეტყველ სახეს. ვფიქრობდი, რა მალე წამოიჩიტა-მეთქი. დღენიადაგ სულ უფრო და უფრო მეტ მსგავსებას ვპოულობდი შვილსა და დედას შორის, ვხედავდი ნაღველსა და სიკვდილის დაღს. ყოველ საათს მეტად და მეტად მუქდებოდა ჩრდილი ამ მსგავსებისა, ხდებოდა უფრო სრული, უფრო ცხადი, უფრო გულის ამრევი, უფრო შემადრწუნებელი. კიდევ შემეძლო მისი ღიმილის დათმენა, ასე რიგად რომ მიუგავდა დედის ღიმილს, მაგრამ კანკალი ამიტანდა ხოლმე დედა-შვილის სრული იგივეობის დამნახველს... კიდევ გავუძლებდი მათი თვალეების მსგავსებას, მაგრამ ვაი რომ ეს თვალეები თავად მორელასნაირი ძაღვანებით ხშირად მწვდებოდნენ სულში და გონებას მირევდნენ. გოგონას მაღალი შუბლი, მისი ცვილისფერი თითებით შერხეული აბრეშუმისნაირი დალალ-კავები, სევდისმომგვრელი ხმა და მეტადრე კი, ჰოი, მეტადრე კი განსვენებულის იერი და სიტყვები, ჩემი საყვარელი შვილის ნათქვამი, თავზარსა მცემდა, გულს დარდით მიჭამდა მარად მოფუთფუთე მატლივით.

ასე გახდა ათი წლის ჩემი გოგონა. მაგრამ მისთვის სახელი ჯერაც არ დამერქვა. „ჩემი შვილი“, „ჩემი გოგონა“ — ამ სიტყვებს ჩვეულებრივი მამობრივი გრძნობა მათქმევინებდა, ხოლო სრულიად მარტომყოფი ველარავის ხედავდა ჩემ გარდა. მორელას სიკვდილთან ერთად მოკვდა მისი სახელიც. შვილთან დედაზე ერთხელაც არ დამიძრავს სიტყვა, ვერც ვუხსენებდი. თავისი ხანმოკლე არსებობის უამს გარესამყაროდან არავითარი შთაბეჭდილება არ მიუღია, გარდა იმისა, რის საშუალებასაც აძლევდა მისი კარჩაკეტილი ცხოვრება. დაბოლოს შესაზარელი ბედისწერის ასაცილებლად ჩემს მთლად აფორიაქებულსა და დაღლილ გონებას უცებ ნათლობა მოაფიქრდა. სახელის შესარჩევად ემბაზთანაც კი ვმერყეობდი. ენის წვერზე მადგა ძველი თუ ახალი, მშობლიური თუ სხვა მხარეების მშვენიერ და ბრძენ ქალთა ნაზი, ბედნიერი და ლამაზი სახელები. განსვენებულის ხსოვნის შეშფოთება ნეტავ რამ ჩამაგონა? რა ეშმაკის ძალამ ამომათქმევინა ის ბგერები, რომელთა მოგონებაზე სისხლი აღისფერ ნაკადად დაეშვებოდა საფეთქლებიდან გულისაკენ? სულის წიაღიდან რა ეშმამ ამომძახა, როცა მიბუნდვილ ეკვდერში სულიერ მამას ჩავჩურჩულე ეს სიტყვა — მორელა! თუ ეშმამ არა, მაშინ ვინ შეუჭმუნა შუბლი

ჩემს გოგონას და მკვდარივით გააფითრა? როგორც კი გაიგონა ეს ჩუმი ნათქვამი, მონისლული თვალი ზეცას მიაპყრო და, საგვარეულო სამარხის შავ ფილებზე გადავარდნილმა, მარქვა: „აქ ვარ!“

მკაფიოდ, ცივად, ნათლად ჩამესმა ეს რამდენიმე ბგერა და გამდნარი ტყვიისნაირად ჩამელვარა ტვინში შიშინით. წლები, წლები გაივლის, მაგრამ ამ წამს რა დამავიწყებს! კვლავაც მიყვარდა ყვავილი და ღვინო და მაინც დღისით და ღამით ჩრდილად მედგა ციკუტა და კვიპაროსი. სივრცე და დრო არ გამიზომია, ცაზე ჩამქრობოდნენ ბედის ვარსკვლავები და წყვდიადმა რომ მოიცვა მიწა, მათი აუარება სახება ლანდებად ფრთხილებდა ჩემ წინ. მაგრამ მე კი ერთსღა ვხედავდი მათ შორის — მორელას, მხოლოდ ერთ სახელს შრილებდა ცისქვეშეთის ქარი, მარადყამს ერთ სახელს ჩურჩულებდნენ ზღვის ჭავლები — მორელა. მაგრამ ის მოკვდა, საგოდებელზე ჩემივე ხელით წავიღე; და დიდხანს ვიციხოდდი საწყალობლად: იმ პირველის ნაკვალევსაც ვერ მივაგენი, როცა საძვლეში ჩავასვენე მეორე მორელა.

მოკარული ზერილი

Nil sapientiae odiosius acumine nimio.

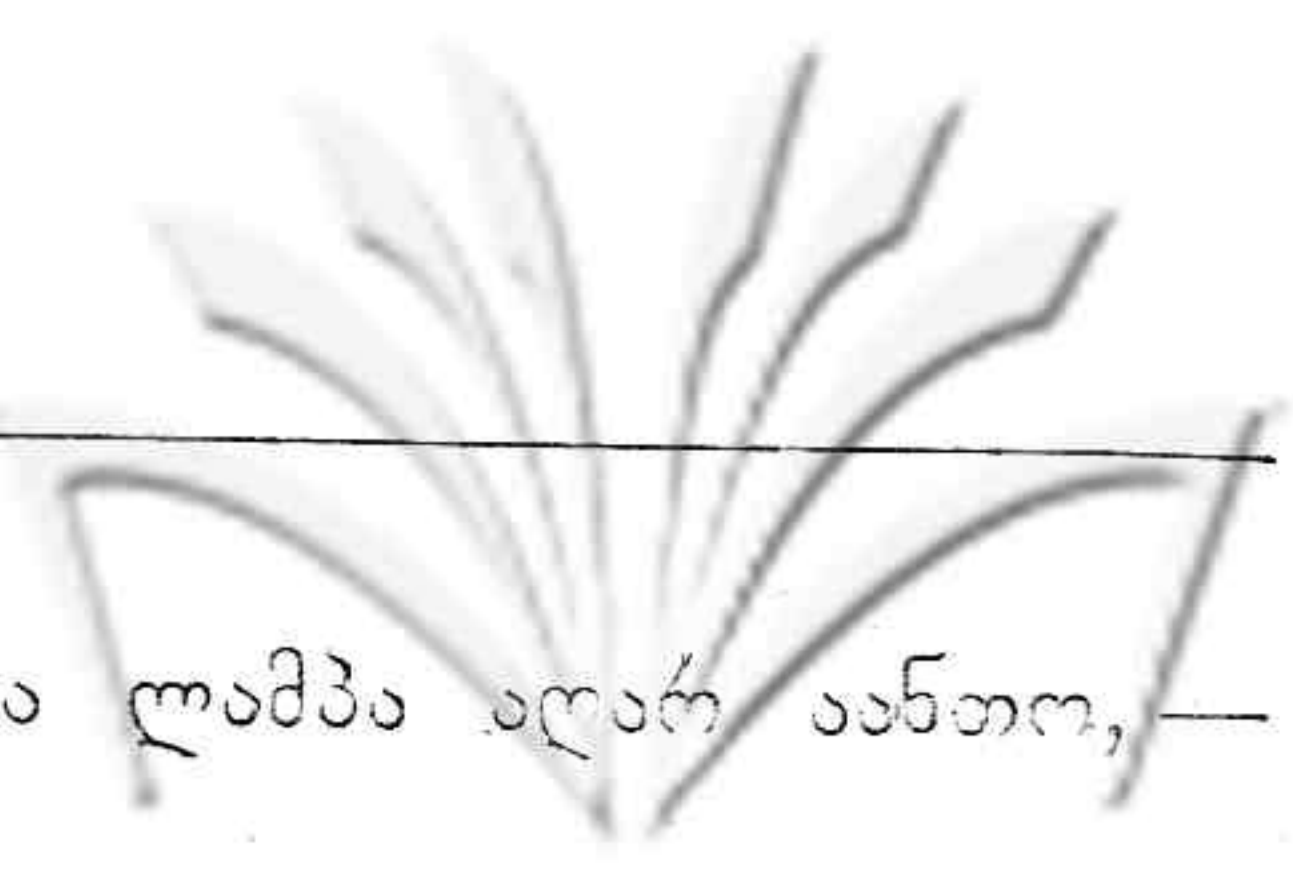
Seneca.¹

ერთხელ პარიზს 18... წლის შემოდგომის მრუმე, ქარბუქიანი მწუხრის უამს ფიქრებში გართული ჩიბუხს ვეწეოდი ჩემს მეგობარ შ. ოგიუსტ დიუპენტან ერთად მის პატარა ბიბლიოთეკასა თუ, უფრო სწორედ, წიგნის საცავში, *au troisième No. 33 Rue Dunôt Faubourg St. Germain.*² თითქმის ერთი საათი სრული სიჩუმე სუფევდა და ასე იფიქრებდა ვინმე შემთხვევით შემოსწრებული, მთელი გულისყური ამათ თამბაქოს კვამლის ბოლქვებისთვის მიუპყრიათო. პირადად მე გარკვეულ საგონებელში ვიყავი ჩავარდნილი. იმ საღამოს მორგის ქუჩაზე მომხდარ ამბავსა და მარი როჟეს საიდუმლოებით მოცულ მკვლელობაზე ვსაუბრობდით. იმიტომაც შევკრთი, როცა კარი გაიღო და შემოვიდა ჩვენი ძველი ნაცნობი, პარიზის პოლიციის პრეფექტი მესიე გ.

მართალია ხალხი ცუდად იხსენიებდა მას, მაგრამ სამაგიეროდ შესაქცევარი ხასიათის კაცი გახლდათ და თავს არ მოგაბეზრებდათ. ამასთან რამდენიმე წელი არ გვენახა და გულითადად შევხვდით. ბინდი შემოდრიოდა გარედან და დიუპენი ლამპის ასანთებად წამოდგა, მაგრამ ისევ დაჯდა, რადგან სტუმარმა უთხრა, ერთი ფრიად უსიამოვნო ამბავი მომივიდა და იქნებ რამე მირჩიოთ, თქვენი აზრი მინდა გავიგო.

¹ ტყუილ ბრძნობაზე უარესი სიბრძნისთვის არაფერია. სენეკა (ლათ.).

² სენ-ჟერმენის გარეუბანი, დიუნოს ქუჩა, № 33, მეოთხე სართული (ფრანგ.).

— თუ ამ საქმეს ფიქრი სჭირდება, — დიუპენმა ლამპა აღარ აანთო, — ფიქრი ბნელში სჯობს.

— უცნაური ლაპარაკი იცით, — თქვა პრეფექტმა.

ეს კაცი „უცნაურს“ ეძახდა ყოველივეს, რასაც ჰკუთვნებდა ვერ მიუწვდებოდა და ამიტომაც სულმუდამ „უცნაურობებით“ იყო სავსე მისი ცხოვრება.

— მართალი ბრძანდებით, — მიუგო დიუპენმა, სტუმარს ჩიბუხი შესთავაზა და კეთილნახელავი სავარძელი მიუჩოჩა.

— მაინც რა მოხდა, — შევეკითხე ამ კაცს, — ვინმე ხომ არ მოუკლავთ?

— ო, არა, მაგდაგვარი არაფერი მომხდარა. ნამდვილად სულ უბრალო საქმეა და, რაღა თქმა უნდა, თავადაც კარგად მოვუვლით, მაგრამ დიუპენს მინდა ზოგი რამ მაინც ვკითხო, იქნებ დაინტერესდეს. მეტისმეტად უცნაური საქმე კია.

— უბრალო და უცნაური? — გაიმეორა დიუპენმა.

— დიახ... უფრო სწორედ, არა. მართალი თუ გინდათ, ყველა გაოგნებული ვართ, ასეთი მარტივი საქმეა და თავგზა კი აგვიბნია.

— იქნებ სწორედ სიმარტივემ შეგაჭირვათ, — უთხრა ჩემმა მეგობარმა.

— აბა, რას ამბობთ! — გულიანად გაეცინა პრეფექტს.

— იქნებ სულ ადვილი ამოსახსნელია ეს საიდუმლო, — თქვა დიუპენმა

— ღმერთო ჩემო, რასა ბრძანებთ?

— დიახ, სულ ადვილია-მეთქი.

— ხა! ხა! ხა! ხო! ხო! ხო! — ხარხარებდა ჩვენი ფრიალ გამხიარულებული სტუმარი, — ჰოი, დიუპენ, ერთხელაც იქნება, სიცილით მომკლავთ!

— მაინც რა მოხდა ასეთი? — ახლა მე შევეკითხე.

— კი ბატონო, გიამბობთ, — თქვა პრეფექტმა, კარგა ღრმა ნათაზი დაარტყა და სავარძელში მოხერხებულად ჩაჯდა, — გიამბობთ ორიოდ სიტყვით, მაგრამ იცოდეთ, გაიგებს ვინმე თქვენ გარდა და უსათუოდ დამატოვებინებენ სამსახურს.

— განაგრძეთ, — ვუთხარი პრეფექტს.

— და თუ შეიძლება მოკლედ გვიამბეთ, — თქვა დიუპენმა.

— დიახ, ფრიალ მაღალი წრეებიდან მაცნობეს, რომ სამეფო პალატში დაიკარგა უდიდესი მნიშვნელობის საბუთი. ქურდი ცნობილია — ხელმრუდობის დროს დაუნახავთ, ისიცაა ცნობილი, რომ საბუთი კვლავ მის ხელთაა.

— საიდან იცით? — ჰკითხა დიუპენმა.

— ეს საბუთი განსაკუთრებული შინაარსისაა, — მიუგო პრეფექტმა, — ქურდობას ჯერჯერობით ცუდი შედეგი არ მოჰყოლია და არც არაფერი იქნება მანამ, ვიდრე ქურდი ნაპარავისგან ხელს არ დაიცივს ან, უფრო სწორედ, დასახული მიზნებისთვის არ გამოიყენებს. საუბედუროდ, ამ შედეგს სულ მალე ვიხილავთ.

— ცოტა უფრო ნათლად გვიამბეთ, — ვთხოვე პრეფექტს.

— პირდაპირ გეტყვით: ეს საბუთი მის მფლობელს გარკვეულ ძალას ანიჭებს გარკვეულ საქმეში, სადაც ამ ძალის მნიშვნელობა დიდია, — დიპლომატიური გამოთქმები უყვარდა პრეფექტს.

— და მაინც არაფერი მესმის, — თქვა დიუპენმა.

— არა? ჰმ... თუ ამ საბუთს გადასცემენ მესამე პირს, ვისი სახელიც,

გთხოვთ, არ მკითხოთ, მაშინ მეტად წარჩინებული პიროვნების ღირსება შეი-
ლახება. საბუთი გარკვეულ ძალას ანიჭებს მის მფლობელს და მის ხელთაა ამ
წარჩინებული პიროვნების სიმშვიდე და პატიოსნება.

— მაგრამ ეს ძალა, — ჩავერიე საუბარში, — იმაზეა დამოკიდებული,
იციის თუ არა დაზარალებულმა ქურდის ვინაობა. ვინ გაბედავს...

— ქურდი მინისტრი დ.-ა, — თქვა გ.-მ, — ეს კაცი კი რას არ გაბედავს და
რას არ იკადრებს. მარჯვედ და აშკარად მოიპარა საბუთი. ეს საბუთი, უფრო
სწორედ, წერილი მიიღო ქალმა, რომელიც ამ დროს მარტო გახლდათ სამე-
ფო ბუდუარში. კითხვისას შემოუსწრო მეორე წარჩინებულმა პიროვნებამ,
სწორედ იმან, ვისაც არ უნდა ენახა ნაწერი. ქალმა სცადა ბარათი უჯრაში ჩაეგ-
დო, მაგრამ ვერ მოასწრო. წერილი მაგიდაზე დარჩა. რაკი მისამართი ზემოდან
თვალსაჩინოდ ეწერა, თავად წერილისთვის ყურადღება არ მიუქცევია. ამ
დროს შემოვიდა დ., რომლის მახვილმა თვალმა იმწუთასვე შეამჩნია წერილი,
იცნო მისამართის დამწერის ხელიც, არ გამოეპარა ქალის შეცბუნებაც და
ყველაფერს მიხვდა. ხანმოკლე საქმიანი საუბრის მერე მინისტრმა ამოიღო
თითქმის ისეთივე წერილი, გაშალა ვითომც წასაკითხავად და ცოტა ხნის შემ-
დეგ იმ პირველს დაუდო გვერდით. თხუთმეტობედ წუთი კვლავ ისაუბრეს სა-
ხელმწიფო საქმეებზე. მერე დ. წაჭრა და თან წაიღო სხვისი წერილი, რომ-
ლის კანონიერმა მფლობელმა ქალმა ყველაფერი დაინახა, მაგრამ, რალა თქმა
უნდა, იმ მესამე პირთან სიტყვაც ვერ დაძრა. მაგიდაზე კი დარჩა მინისტრის
საკუთრება, უმნიშვნელო შინაარსის ბარათი.

— აი, ის პირობაც, რაც სრულ ძალაუფლებას ანიჭებს წერილის მფლო-
ბელს. როგორც თქვენა თქვით, — მითხრა დიუპენმა, — ქურდმა იცის, რომ და-
ზარალებულმაც იცის, ვინ არის ქურდი.

— დიახ, — დაეთანხმა პრეფექტი, — უკვე რამდენიმე თვეა ქურდი ბორო-
ტად იყენებს ამ ძალაუფლებას ფრიად საშიში პოლიტიკური მიზნებისთვის.
დაზარალებული ქალი დღითი დღე რწმუნდება, რომ წერილი აუცილებლად
უნდა დაიბრუნოს, მაგრამ ამ ამბავს, ცხადია სააშკარაოზე ვერ გამოიტანს. და-
ბოლოს სასოწარკვეთილმა მე მიმიხმო.

— მართლაც, — თქვა თამბაქოს ბოლში გახვეულმა დიუპენმა, — უფრო
მარჯვესა და გონიერს ვერც ვერავის ნახავდა.

— ქათინაურს მეუბნებით, — მიუგო პრეფექტმა, — თუმცა ზოგი კი მართ-
ლა გახლავთ მაგ აზრის.

— როგორც თქვენ ბრძანეთ, — ვუთხარი პრეფექტს, — წერილი, რა თქმა
უნდა, ისევ მინისტრთანაა და ამაშია მისი ძალა. წერილის გამოყენების შემდეგ
ეს ძალაც მოისპობა.

— მეც აგრე ვფიქრობ, — კვერი დამიკრა გ.-მ, — იმთავითვე კარგად მოვ-
ჩხრიკე მინისტრის ბინა. ჩემი მთავარი საზრუნავი იყო, ჩხრეკის თაობაზე არა-
ფერი გაეგო. სხვა რომ არა, გამაფრთხილეს კიდევ, ეჭვი რომ აიღოს, უარე-
სი იქნებაო.

— ისედაც ამგვარ ძიებაში მეტად au fait¹ ბრძანდებით. პარიზის პოლი-
ციას ჩხრეკის მეტი რა გაუკეთებია, — ვუთხარი მე.

— დიახ, და სწორედ ამიტომ არ გამტეხია გული. თავად მინისტრიც

¹ გამოცდილი (ფრანგ.).

მშველოდა. ხშირად მთელი ღამეები შინ არაა. მსახურიც არა ჰყავს ბევრი. საძინებელი ოთახები მათთვის პატრონის დარბაზებისგან კარგა მოშორებით მიუჩენიათ. მოგეხსენებათ, წეაპოლელები ღვინის მოყვარული ხალხი. თქვენ იცით, გასაღების მთელი დასტა მაქვს და პარიზში ყველა ოთახის თუ კარადის გაღება შემიძლია. სამი თვე თითქმის ყოველ ღამე ვჩხრეკდი დ.-ს სახლს. ჩემი ღირსება აქ სასწოროზეა შეგდებული. სრულიად საიდუმლოდ უნდა გამცნოთ — გასამრჯელოც დიდია. ასე რომ, იქამდე არ შემიწყვეტია ძიება, სანამ იმედი არ გადამეწურა, ქურდმა მაჯობა-მეთქი. მისი სახლის კუთხე და კუნჭული არ დამიტოვებია მოუჩხრეკავი. ყველგან ვნახე, სადაც კი შეიძლებოდა წერილის დამალვა.

— იქნებ წერილი სხვაგან შეინახა მინისტრმა? — შევეკითხე მე.

— არა მგონია, — ჩაილაპარაკა დიუპენმა, — სამეფო კარზე ახლა ისეთი მდგომარეობაა, თანაც დ., თქვენ იცით, ისეთ ხრიკებშია ჩათრეული, რომ წერილი სადმე ახლოს უნდა დაემალა, რათა ყოველ წუთს შეეძლოს მისი წარდგენა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერაფერს გახდება.

— როგორა თქვით, ყოველ წუთს შეეძლოს წარდგენა? — ჩავეკითხე დიუპენს.

— ანუ მოსპობაო, — მითხრა დიუპენმა.

— დიახ, — მივუგე, — მაშინ სწორედ შინა აქვს წერილი. ცხადია, მინისტრს თან არ დააქვს.

— ცამდე მართალი ბრძანდებით, — თქვა პრეფექტმა, — ვითომ გაძარცვის მიზნით ორჯერ ჩავუსაფრე ხალხი, თავით ფეხამდე გაჩხრიკეს ჩემი მეთვალყურეობით.

— ტყუილად გარჯილხართ, — მოუჭრა დიუპენმა, — დ. არც ისეთი უჭკუო გახლავთ, არ იცოდეს, თავს დამესხმებიანო.

— არც ისეთი უჭკუო, — გაიმეორა გ.-მ, — ის ხომ პოეტია, უჭკუობამდე რაღა უკლია.

დიუპენი ფიქრებს მიეცა, მერე ჩიბუხს მოქაჩა და ჩაილაპარაკა:

— მართალია. თუმცაღა, სულს ცოდვილო, ერთ დროს მეც ვწერდი ლექსებს.

— წვრილად გვიამბეთ, — ვთხოვე პრეფექტს, — თქვენი ჩხრეკის ამბავი.

— კაცმა რომ თქვას, არ ავიჩქარებულვართ. მოვიჩხრიკეთ ყველა კუნჭული. ამგვარ საქმეებში დიდად გამოცდილი ვარ. ერთი ოთახიც არ დაგვიტოვებია უნახავი; მთელი კვირა ღამღამობით ვეძებდით. ჯერ ავეჯი მოვიჩხრიკეთ. მერე ყველა უჯრა. თქვენც იცით, გამოწვრთნილი პოლიციელისთვის საიდუმლო უჯრა არ არსებობს. ასეთი ძებნის დროს „საიდუმლო“ უჯრა ბოთეს თუ გამორჩება. ამას რა ლარი და ხაზი უნდა — ყოველ კარადას გარკვეული მოცულობა და ფართობი აქვს, ასე, რომ არაფერი დაგვრჩებოდა შეუმჩნეველი. კარადების მერე სავარძლებს მივაღებთ, მოგრძო ნემსებით დავჩხვლიტეთ, როგორ ხდებოდა, თქვენც კარგად იცით. მაგიდებს ზედა ფიცარი მოვაცილეთ.

— ეგ რაღა საჭირო იყო?!

— ხანდახან მაგიდის თუ სხვა ავეჯის ფიცარს ააცლიან ან ფეხს მოაძრობენ და შიგ ჩამალავენ რაიმეს, მერე კი ისევ თავის ადგილას მოარგებენ. საწოლშიც შეიძლება ასევე დამალონ.

— განა მიკაკუნებით ვერ მიხვდებით, სად არის სიცარიელე? — შევეკითხე მე.

— ვერამც და ვერამც. საკმარისია ის ღრმული ბამბით გაჭედონ და ველარაფერს გახდებით. თანაც ყველაფერი უხმაუროდ უნდა გაგვეკეთებინა.

— მთელ ავეჯს ხომ ვერ დაშლიდით იმ სამალავის მოსაძებნად, ხომ შეიძლება. საქსოვი ჩხირივით წვრილად დაეხვიათ წერილი და ასე დაემალოთ, ვთქვათ, სავარძლის ფეხში. ყველა სავარძელი ხომ არ დაგიშლიათ?

— რა თქმა უნდა, არ დაგვიშლია, მაგრამ მთელი ავეჯი გამადიდებელი შუშით მოვჩხრიკეთ. სულ მცირეოდენ ნაკვალევსაც იმ წუთას შევამჩნევდით — პატარა ნაკაწრიც კი მომსხო ჯოხის ოდენად გამოჩნდებოდა. ხელის თითების პატარა ანაბეჭდიც კი ვერსად შევნიშნეთ.

— სარკეებიც ხომ ნახეთ — ჩარჩოსა და მინის შუა კარგი სამალავი ალაგია; ქვეშაგებს, თეთრეულს, ნოხებსა და ფარდაგებს მოჩხრეკდით, არა?

— დიახ, ყველაფერი მოვჩხრიკეთ. შემდეგ მთელი სახლის ფართობი კვადრატებად დავყავით და დავნომრეთ, ისე რომ აღარაფერი აგვერეოდა; მერე მივყევით და ყოველი დანაყოფი მოვათვალიერეთ. ასევე ორ მეზობელ სახლშიც კუნჭული არ დაგვიტოვებია, სულ ლუპით დავათვალიერეთ.

— კიდევ ორი სახლი? — შევძახე გ.-ს. — ათასად გაჭრილხართ და ეგაა!

— დიახ, მაგრამ გასამრჯელოსაც ზღაპრულს გვპირდებიან.

— ეზოში თუ დაძებნეთ?

— იქაურობა სულ აგურითაა მოკირწყლული და ასე აღარ გავრჯილვართ. აგურებს შორის ხვიფლი ხელუხლებელი იყო.

— რალა თქმა უნდა, ქალაქებიც მოიძიეთ, ბიბლიოთეკაშიც შეიხედავდით?..

— დიახ, ყველა საქალაქე გავხსენით; წიგნები ზერელედ კი არა, ფურცელ-ფურცელ ვნახეთ. ასევე შევამოწმეთ ყოველი წიგნის გარეკანის სისქე და მერე ლუპით გავსინჯეთ. საეჭვო რამეს უთუოდ შევამჩნევდით. საამკინძაოდან ახლახან მოტანილი ხუთი თუ ექვსი წიგნიც გრძელი ნემსებით ასევე გულდაგულ მოვჩხრიკეთ.

— იატაკი თუ ნახეთ ნოხებქვეშ?

— რალა თქმა უნდა, ნოხები ავიღეთ და ფიცრები ლუპით მოვათვალიერეთ.

— შპალერი?

— ისიც.

— სარდაფებში თუ ეძებეთ?

— რა თქმა უნდა.

— ჰოდა, — ვთქვი მე, — შემცდარხართ და ეგაა, მაშასადამე, ის წერილი შინ არ ჰქონია!

— მართალს უნდა ბრძანებდეთ, — თქვა გ.-მ, — თქვენ რას მირჩევდით, დიუპენ?

— ხელახლა უნდა გაჩხრიკოთ.

— რალა აზრი აქვს, — უპასუხა გ.-მ, — ცხადზე ცხადია, წერილი შინ არ ჰქონია.

— აბა მეტს ვერაფერს გირჩევთ, — თქვა დიუპენმა, — ცხადია, წერილის ზუსტი აღწერილობა გექნებათ.

— დიახ, — პრეფექტმა უბის წიგნაკი ამოიღო და ხმამაღლა წაგვიკითხა იმ წერილის შინაარსი, მერმე გამოწვლილვით აგვიწერა მისი გარეგნული იერი. დაბოლოს ისე დაღრეჯილი დაგვემშვიდობა, როგორც არასოდეს გვენახა ეს ჩვენი კარგი ნაცნობი.

ერთი თვის მერე კვლავ გვეწვია. ძველებურად დაგხვდით. მანაც აიღო ჩიბუხი, სავარძელში მოკალათდა და საუბარი გაგვიბა, ხან ცისა თქვა, ხან ბარისა. ველარ მოვითმინე და ვკითხე:

— იმ დაკარგულ წერილზე ახალს რას იტყვით? იმედი ხომ არ გადაგიწურავთ, მინისტრს ველარ ვაჯობებთო?

— ღმერთმა დასწყევლოს მაგისი თავი. მე მაინც დიუპენის რჩევისამებრ კვლავ გავჩხრიკე სახლი: ამაოდ დავშვრი, თუმცა ვიცოდი, ასეც იქნებოდა.

— როგორა ბრძანეთ, გასამრჯელო რამდენიაო? — ჰკითხა დიუპენმა.

— ძალიან დიდი, მეტიმეტად დიდიც, ხოლო რამდენი — ვერ გეტყვით. ვინც წერილს მაპოვნინებს, იმას, ჩემდათავად ორმოცდაათ ათას ფრანკს მივცემ. საქმე ისაა, რომ ეს წერილი დღითიდღე მნიშვნელოვანი ხდება. ჯილდოც ამ ცოტა ხნის უკან გაორკეცდა. თუგინდ გაასამკეცონ, მე მეტი არ შემიძლია.

— ჩემი აზრით, — ჩაურთო დიუპენმა და ნათაზი ნათაზზე დაარტყა, — თქვენ ყველა ღონე არ გიხმარიათ ამ საქმეში. ცოტა კიდევ შეიძლებოდა გარჯა, არა?

— კი მაგრამ როგორ? რალა უნდა მექნა?

— ასე... ჰუუ, ჰუუ... შეიძლებოდა... ჰუუ... ჰუუ... რჩევა გეკითხათ ვინმესთვის, არა?... ჰუუ... ჰუუ... აბენეთის¹ ამბავი თუ გახსოვთ?

— არა, ჯანდაბამდისაც გზა ჰქონია!

— კი, ბატონო, აგრე იყოს. ოღონდაც ერთმა ფულიანმა კრიჟანგმა ერთხელ გაიფიქრა, მოდი და რჩევას დავტყუებო აბენეთის. სახელოვანი ექიმის სიტყვა რაც ღირს, კარგად მოგეხსენებათ. ჰოდა, მეგობრული საუბრის დროს მოუყვა ვითომ ვიღაც გაჭირვებულის ამბავი, სინამდვილეში კი თავისი ავადობის სურათი აღუწერა. რას იტყოდით, ჰკითხა ქვაწვიამ, ექიმო, თქვენ რას ურჩევდითო ასეთ ავადმყოფს? რასა და ექიმს მიმართეთ-მეთქი, ამას ვურჩევდიო, მიუგო აბენეთიმ.

— კი მაგრამ, — ოდნავ შეცბა პრეფექტი, — მე ხომ უარზე არა ვარ, ჩემს მრჩეველსა და დამხმარეს მართლაც მივცემ ორმოცდაათ ათას ფრანკს!

— რახან ასეა, — თქვა დიუპენმა, უჯრა გამოაღო და თავისი ჩეკის წიგნაკი ამოიღო, — შეავსეთ მაგ თანხაზე ჩეკი, ხელი მოაწერეთ და თქვენი იყოს ის წერილი.

გავხვედი. მეხნაკრავივით იჯდა პრეფექტიც. გაქვავებულს სიტყვა ველარ ეთქვა, პირდაღებული უნდოდ შეჰყურებდა ჩემს მეგობარს. ცოტაც და თვალები ბუდიდან წამოუცვივდება-მეთქი, ვიფიქრე. მერე გონს მოვიდა, კალამს ეცა, როგორც იყო ორმოცდაათ ათას ფრანკზე შეავსო ჩეკი და ხელიც მოაწერა, თუმცა რამდენიმეჯერ კი შეჩერდა გაშტერებული. დაბოლოს დიუპენს წიგნაკი გადააწოდა. ჩვენმა მასპინძელმა გააღო *escritoire*². წერილი ამოიღო და პრეფექტს უჩვენა. სიხარულით აღფრთოვანებულმა გ.-მ გამოსტაცა წერი-

¹ ინგლისელი ექიმი (1764—1831).

² სამაგიდო საწერი მოწყობილობის ყუთი (ფრანგ.).

ლი, ხელის კანკალით გახსნა, მალიად გადაათვალიერა, წამოდგა, კარისკენ გა-
ვარდა, იქ წამით შედგა, მაგრამ სიტყვა აღარ უთქვამს, ხმაგაუღებლივ გავიდა
ოთახიდან.

პრეფექტის წასვლის შემდეგ ჩემმა მეგობარმა ყველაფერი ამიხსნა.

— პარისის პოლიციას, — ასე თქვა, — თავის მხრივ ტოლი არა ჰყავს.
მტკიცე, მარჯვე, მრავალნაცადი ხალხია, კარგადაც იციან თავიანთი ხელობა.
სახლის გაჩხრეკის წესი წვრილად რომ მიაშობო გ.-მ, მივხვდი, წერილის მისაკვ-
ლევად ამ კაცს რაც შეეძლო ყველაფერი გაუკეთებია-მეთქი.

— რაც შეეძლო? — გამიკვირდა მისი ნათქვამი.

— დიახ, — თქვა დიუპენმა, — ჩხრეკის საუკეთესო ხერხი შეურჩევია და
მშვენივრადაც გამოუყენებია. მაგრამ წერილი ხომ ისე არ იყო დამალული,
როგორც ეგენი ეძებდნენ!

გამეცინა, თუმცა დიუპენი, როგორც ჩანს, არა ხუმრობდა.

— მართალია, — განაგრძო მან, — თავისთავად ეს ხერხი კარგი იყო და
კარგადაც მომარჯვებული, მაგრამ ყოველთვის ხომ არ გაჭრის. ამ ჩვენს პრე-
ფექტს პროკრუსტეს საწოლად გადაქცევია რამდენიმე მეტად ეშმაკური ხერხი
და სწორედ ამ ხერხებით ცდილობს ფონს გასვლას, მაგრამ ის, ვინც საქმეს
ხან ძნელად, ხანაც მარტივად უყურებს, წამდაუწუმ ცდება და სკოლის მოწაფე
მეტ საზრიანობას გამოიჩენდა ნამდვილად. ერთ რვა წლის ბიჭს ვიცნობდი,
„ლუწ-და-კენტის“ თამაშში ტოლი არ ჰყავდა. თამაში სულ უბრალოა, ერთი
მუჭში დამალავს კენჭებს, მეორემ კი უნდა გამოიცილოს, ლუწია თუ კენტი
მათი რიცხვი. თუ გამოიცილო — გამარჯვებულია. სკოლაში მთელი კენჭები ამ
ბიჭს რჩებოდა, რაკილა ერთი გარკვეული წესი მოემარჯვებინა — დაკვირებო-
და და გამოეცნო, რამდენად მოსაზრებული იყო მისი მეტოქე. მაგალითად,
როცა კენჭების დამალავი ვინმე არიფი შეეკითხებოდა, ლუწია თუ კენტიო,
ეს ბიჭი ეტყოდა, კენტიო და წააგებდა. მეორე ხელზე კი იგებდა ასეთი მსჯე-
ლობის შედეგად: „ამ ბრიყვს პირველად კენტი ვუთხარი, ლუწი კი ჰქონია, ახ-
ლა ეგ ერთ კენჭს ან მოიკლებს, ან დაიმატებს, ამიტომ ამჯერადაც ვეტყვი,
კენტია-მეთქი“. ჰოდა, ასე გაიმარჯვებდა კიდევ. ხოლო პირველზე ცოტა უფ-
რო ჭკვიან არიფთან კი სულ სხვანაირად მსჯელობდა: „რაკილა ჯერ კენტი
ვთქვი, მეორე ჯერზეც ეს ბიჭი უცებ იმ არიფივით იფიქრებს, დავიმატებ ან
დავიკლებო ერთ კენჭს, მაგრამ მერე გადაწყვეტს, ამის მიხვედრას რა უნდაო
და ბოლოს ხელში კენჭების ისევ ლუწ რაოდენობას დაიტოვებს, ამიტომ ახ-
ლა ვეტყვი, ლუწია-მეთქი“. ხშირადაც იგებდა ხოლმე ასეთი მსჯელობის შე-
დეგად. მეგობრები ამ ბიჭს „იღბლიანს“ ეძახოდნენ, მაგრამ მისი ასეთი მსჯელო-
ბა რას მოწმობს?

— იმას, რომ ამ ბიჭს სწორედ შეეძლო თავისი მეტოქის უნარის შეფა-
სება.

— დიახ, — მითხრა დიუპენმა, — როცა იმ ბიჭს ვკითხე, შენი მეტოქის
უნარის გამოცნობას და სულმუდამ მოგებას როგორ ახერხებ-მეთქი, ბიჭმა მი-
პასუხა: „თუ მინდა გავიგო, რა ჭკუის პატრონია ან რამდენად კეთილია თუ
ავი, ან ამ წუთას რას ფიქრობს ჩემი მეტოქე, ვცდილობ მისეული გამომეტყვე-
ლება მივიღო და მერე ვიცდი, აბა რას გავიფიქრებ და რა გუნებაზე დავდგები.
ასე ვრჩები ყოველთვის მოგებული“. ამ ჩემი მოწაფის შეხედულება ესაძირკვ-

ლება იმ ვითომ სიბრძნეს, რასაც მიაწერენ ლაროშფუკოს¹, ლაბრიუერს², მაკიაველსა³ და კამპანელას⁴.

— ხოლო მეტოქის უნარის შეფასება, — ვთქვი მე, — თუკი სწორედ მესმის, მისი ინტელექტის გამოცნობაზეა დამოკიდებული.

— დიახ, მართალია, — მიპასუხა დიუპენმა, — პრეფექტი და მისი ჯგუფი ცდებიან ჯერ ერთი იმიტომ, რომ არ ცდილობენ შეაფასონ მეტოქის უნარი და, მეორეც, მცდარად წარმოუდგენიათ ან, უფრო სწორედ, სულაც არ იციან იმისი ინტელექტი. საკუთარი გამჭრიახობით დაიმედებულნი ეძებენ იმის მიხედვით, თუ როგორ გადამალავდნენ თავად. ხშირად გამართლებიათ, როცა მათი საზრიანობა ხალხის საზრიანობას დამთხვევია; მაგრამ თუ დამნაშავე ჭკუით სჯობნის მათ, მაშინ, რაღა თქმა უნდა, დამარცხება არ აცდებიათ. სულ ასეა ხოლმე, როცა ბოროტმოქმედი პოლიციელზე უფრო ჭკვიანია ან უფრო სულელი. ეგენი თავიანთ ხერხს არასოდეს სცვლიან და ნიადაგ თავიანთ ერთფეროვან ძიებათა ხვანჯებში არიან გაბმულნი. თუ, ვთქვათ, დიდი გასამრჯელო მოვლით — თავისი სამოქმედო წესის ძირისძირის შეუცვლელად განავითარებენ ან უკიდურესობამდე მიიყვანენ ამ წესს. ასე მოუვიდა გ.-საც, რაკილა ისევ თავისი პირვანდელი წესის შესაბამისად მოქმედებდა. ეს ყველაფერი — ბურღვა, ხვრეტა, კაკუნი, ლუპით გასინჯვა, მთელი შენობის კვადრატებად დაყოფა და დანომვრა — ყველაფერი ეს უკიდურესობამდე დაყვანილი ერთი სამოქმედო წესია, რაც იმ შეხედულებაზეა დამყარებული, პრეფექტს რომ ჩამოუყალიბდა მრავალი წლის სამსახურის დროს. თქვენ დაინახეთ, ამ კაცს ეჭვი არ ეპარებოდა, ყველა ისე მოძებნის, როგორც მე ვეძებო — შეიძლება წერილში მაინცდამაინც სავარძლის ფეხში არ იყოს, მაგრამ უსათუოდ სადღაც გადაკარგულ კუთხესა თუ კუნჭულში იქნება ჩამალული. და მისი ეს აზრი ნაკარნახევია იმავე ფიქრით, რაც კაცს სავარძლის ფეხში დაამალვინებს საგანს. თქვენთვისაც ცხადია ახლა, რომ ამგვარი recherche⁵ სამალავის არსებობა მხოლოდ ჩვეულებრივ შემთხვევაშია საგულვებელი — მხოლოდ მარტივი ინტელექტის კაცი მოიფიქრებს, ამგვარად გადამალოს რაიმე და მოძებნა თუ დასჭირდება, პირველ ყოვლისა, ეს recherche ხერხი მოაგონდება. ამ დროს საგნის პოვნა მძებნელის გამჭრიახობაზე კი არაა დამოკიდებული, უფრო მეტად მის მოთმინებას, გულისყურსა და სიმტკიცეს მოითხოვს. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ საქმე მნიშვნელოვანია და გასამრჯელოც დიდია, მაშინ ხსენებული თვისებების მქონე პიროვნებას არასოდეს მოეცარება ხელი. ახლა ხომ მიხვდით, რას ვგულისხმობდი წელან, როცა გითხარით, პრეფექტის ძიების წესისამებრ რომ დაემალათ მოპარული წერილი, ანუ დამალვის ხერხი რომ თანხვდომოდა პრეფექტის მიერ მომარჯვებულ მისაკვლევ ხერხს, წერილს უსათუოდ იპოვიდნენ-მეთქი. მაგრამ ბოლოს მოტყუებული დარჩა პრეფექტი და ამ დამარცხების თავი და თავი მიზეზი ის არის, რომ მისი შეხედულებით მინისტრი ჭკუანაღრძობია, რაკი ამ კაცს პოეტის სახელი აქვს მოხვეჭილი. ყველა ჭკუანაღრძობი პოეტია — ასეთი ქვეშეცნეული აზრის გახლდათ პრეფექტი და დასკვნაც ამდაგვარი გაე-

1 ფრანგი მწერალი (1613—1680).

2 ფრანგი მწერალი (1645—1696).

3 ფლორენციის რესპუბლიკის პოლიტიკური მოღვაწე, მწერალი (1469—1527).

4 იტალიელი ფილოსოფოსი (1568—1639).

5 აქ: საგანგებო (ფრანგ.).

კეთებინა საბოლოოდ. ყველა პოეტი ჭკუანაღობიაო, non distributio medii¹ იყო ამ კაცის დანაშაული.

— მაგრამ მინისტრი განა პოეტია, — ვუთხარი დიუპენს, — მე ვიცი, რომ ძმაა, ორივეს გამოუცია წიგნები. მინისტრმა, მგონი, დიფერენცირებულ გამოთვლებზე დაწერა შრომა. ასე რომ ეს კაცი მათემატიკოსია და არა პოეტი.

— ცდებით. კარგად ვიცნობ — ერთიცაა და მეორეც. ერთნაირად უჭრის გონება, როგორც პოეტს და როგორც მათემატიკოსსაც; მხოლოდ მათემატიკოსი რომ ყოფილიყო, პრეფექტი იოლად მოუვლიდა ამ საქმეს.

— რალაც საკვირველს ამბობთ, — ვთქვი მე, — მაგნაირი აზრით ხომ ეწინააღმდეგებით საყოველთაო შეხედულებას, არაფრად აგდებთ საუკუნეების მანძილზე შექმნილ აზრს, რომლის მიხედვით მათემატიკური გონი აღიარებულია როგორც გონი par excellence².

Il y a á parier, — შამფორის სიტყვებით მიპასუხა დიუპენმა, — que toute idée publique, toute convention reçue, est une sottise, car elle a convenu au plus grand nombre³. მათემატიკოსებმა, მე გეთანხმებით, ქვეყანას მოსდეს ეს საყოველთაო შეცდომა, მის გასაგრძელებლად ღონე არ დაუშუროიათ. ასე, მაგალითად, სხვა შემთხვევაში რომ უფრო მოსაწონი იქნებოდა, ისეთი სიმარჯვით შეაპარეს ალგებრაში ტერმინი „ანალიზი“. ეს ყველაფერი კი ფრანგების ბრალია. თუკი აქვს ტერმინებს რაიმე მნიშვნელობა, თუკი მხოლოდ გამოყენებისდა კვალად შეფასდება სიტყვა, მაშინ „ანალიზი“ ისევე ნიშნავს „ალგებრას“, როგორც ლათინური „ambitus“⁴ — ამბიციას, „religio“⁵ — რელიგიას, „homines honesti“⁶ — ჰონორიან ხალხს.

— ჩხუბს ვერ გადაურჩებით, როგორც ვხედავ, ალგებრის თაყვანისმცემლებთან პარიზში, — ასე მივუგე, — მაგრამ, მგონი, სიტყვა შეგაწყვეტინეთ.

— ყოველგვარი გონის ღირსებაში ეჭვი მეპარება, სპეციფიკურ ფორმებად რომაა დანერგილი, გარდა აბსტრაქტულ ლოგიკურისა. განსაკუთრებით მათემატიკის შესწავლით გაწვრთნილი გონი მეეჭვება. მათემატიკა ფორმისა და რაოდენობის მეცნიერებაა, მათემატიკური გონი ესაა ფორმასა და რაოდენობაზე დასაკვირვებლად გამოყენებული მარტივი ლოგიკა. უდიდესი შეცდომის შემცველია ეს შეხედულება: წმინდა ალგებრად წოდებული მეცნიერების კანონები საყოველთაო აბსტრაქტული კანონებიაო. ეს შეცდომა ისე დიდია, რომ მიკვირს, როგორ ვერ ხედავენ ამას. მათემატიკური აქსიომები როდია საყოველთაო ჭეშმარიტების აქსიომები. ფორმისა და რაოდენობის მიხედვით რაიც ჭეშმარიტია, ის ხშირად იქნება მეტად მცდარი, მაგალითად, მორალთან დამოკიდებულებაში. მორალის შემთხვევაში შესაკრებთა ჯამი არ უდრის მთელს. ქიმიაშიც არ გამოდგება ეს აქსიომა. მოტივების განხილვის დროსაც უმართებულოა იგი, ვინაიდან ორ სხვადასხვა მოტივს თანხედომისას სულაც არ ექნება ის ძალა, ცალ-ცალკე აღებულ ამ მოტივთა შეკრებით რომ მიიღება.

1 საშუალის გაუთიშველობა (ლათ.).

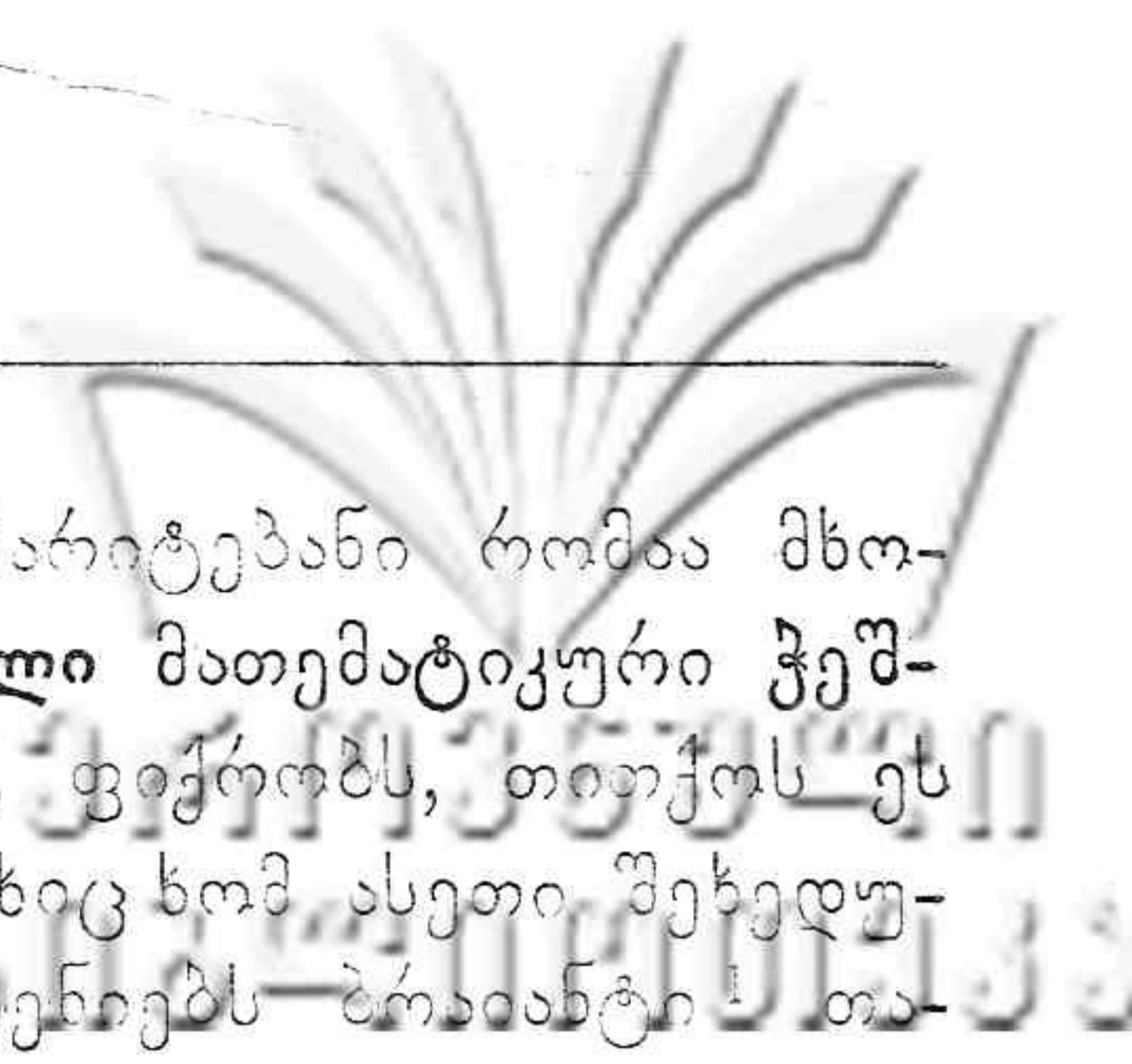
2 ამ სიტყვის ჭეშმარიტი მნიშვნელობით (ფრანგ.).

3 სანაძლეოს ჩამოვალ, რომ ყოველი გავრცელებული იდეა, საყოველთაოდ მიჩნეული შეხედულება, რაკილა მოსაწონი გამხდარა უმრავლესობისთვის—სულელურია (ფრანგ.). ს. შამფორი (1741 — 1794)—ფრანგი მწერალი და დრამატურგი.

4 ტრიალი (ლათ.).

5 სინდისიერება (ლათ.).

6 ღირსეული ხალხი (ლათ.).

მრავალ მათემატიკურ ჭეშმარიტებას ვხვდებით, ჭეშმარიტებანი რომაა მხოლოდ ამ მეცნიერების საზღვრებში. თავისი **შეზღუდული** მათემატიკური ჭეშმარიტების კვალობაზე მათემატიკოსი, როგორც წესი, ფიქრობს, თითქოს ეს იყოს საყოველთაო ხასიათის ჭეშმარიტება—თუმცა ხალხიც ხომ ასეთი შეზღუდულებისაა. მცდარობის ანალოგიურ თავწყართს მოიხსენიებს ბრაიანტი თავის ფრიად მეცნიერულად დაწერილ „მითოლოგიაში“; „თუმცა“, ასე ამბობს, „არავის გვჯერა წარმართული მითებისა, მაინც ერთთავად გადაგვივარდება ხოლმე გულიდან ეს გარემოება, და ვითომც ნამდვილი ამბავი მოგვესმინოს, ისეთი დასკვნები გამოგვაქვს საბოლოოდ“. მაგრამ ალგებრისტები თავად არიან წარმართები, სჯერათ კიდევ „წარმართული მითებისა“ და შესაბამისი დასკვნები გამოაქვთ არა ისე გულმავიწყობის, როგორც გონებრივი სიბეცის გამო. ერთი სიტყვით, ჯერ არ შემხვედრია ისეთი მათემატიკოსი, ვისაც ფესვების ტოლობის გამოყვანის გარდა სხვა რამეში ენდობა კაცი. მოდით დასცადეთ, ერთ ამ ჯენტლმენტაგანს უთხარით, ხანდახან შეიძლება და $x^2 + px$ მთლად არ უტოლდებოდეს q -ს, ეტყვით ამას და სასწრაფოდ თავს უშველეთ, რადგან ეჭვი არაა, საცემრად გამოიწვევა.

— მე იმისი თქმა მინდა, — განაგრძო დიუპენმა, როცა მის უკანასკნელ სიტყვებზე გულიანად გამეცინა, — მინისტრი რომ მათემატიკოსი ყოფილიყო, მაშინ პრეფექტს არ მოუწევდა ჩემთვის ფულის მოცემა. მაგრამ ეს კაცი მათემატიკოსიცაა და პოეტიც. ჰოდა, იმისი უნარისა და იმისი გარემო პირობების გათვალისწინებით ვიმოქმედე. ისიც ვიცოდდი, რომ სახალისი გაბედული *intrigant*²-ი გახლავთ, ასეთ კაცს კი პოლიციის ჩვეულებრივი ხერხები მშვენივრად ეცოდინებოდა. აკი კიდევაც გაუთვალისწინებია, რომ გზაზე დახვდებოდნენ. ვფიქრობ, იმასაც მიხვდა, რომ სახლს მალულად გაუჩხრეკდნენ, იმ ამბავმა, რომ მთელი ღამეები შინ არ იმყოფებოდა ეს კაცი, პრეფექტს წარმატების იმედი მისცა, მე კი შემაეჭვა. მინისტრი უთუოდ ამას ვარაუდობდა, სუყველაფრის გაჩხრეკის შემდეგ გ. მალე დარწმუნდეს, წერილი სხვაგან შეუხანავთო. ბოლოს ხომ მართლაც ასე ჩათვალა გ.-მ. ცხადია, მეც ვიფიქრე, თუ პოლიცია გადამალული საგნების ძიებისას თავის უცვლელ წესს მისდევს, რაზეც წელან დაწვრილებით გაიმბეთ, ეს მიკვლევის წესი შეიძლება ისევე მშვენივრად იცოდეს-მეთქი მინისტრმაც, როგორც მე. სწორედ ამიტომ უარყო მან ყველა ჩვეულებრივი სამალავი. აგრე ჭკუადაბლერტილი როგორ უნდა ყოფილიყო და ვერ მიმხვდარიყო, რომ სახლის სულ გადაკარგულ კუნჭულსაც ისევე მიწვდებოდნენ პრეფექტის ნემსები, ბურღები, ლუპები, როგორც რომელიმე კარადას. მივხვდი, რომ ამისდა კვალად **სიმარტივეში** უნდა ეძია ხსნა. ხომ გახსოვთ, პირველად რომ გვეწვია პრეფექტი, რა გულიანად იცინა ჩემს სიტყვებზე, იქნებ სწორედ ამ საქმის მეტისმეტმა სიმარტივემ შეგაჭირვათ-მეთქი.

— დიახ, — მივუგე ჩემს მასპინძელს, — მახსოვს, რარიგ გამხიარულდა, ასე მეგონა, ცოტაც და სიცილით გული წაუვა-მეთქი.

— მატერიალური სამყარო, — განაგრძო დიუპენმა, — არამატერიალურს სრული ანალოგიებით უკავშირდება; ამიტომაცაა რაღაც სიმართლის შემცველი რიტორიკის ერთი დოგმათაგანი: მეტაფორასა და შედარებას შეუძლია არამარ-

1 ინგლისელი მწერალი (1715—1804).
2 ინტრიგანი (ფრანგ.).

დაბოლოს, როცა რამდენჯერმე თვალი მოვაგლე ოთახს, დავინახე, რომ ბუხრის თაროს ქვემოთ, პატარა ბრინჯაოს კოპზე ცისფერი, ჭუჭყიანი ზონრით ეკიდა მუყაოს ჩანთა-საქაღალდე. ამ ჩანთას ოთხი განყოფილება ჰქონდა და შიგ ხუთი-ექვსი სავიზიტო ბარათი და ერთი წერილი იდო, დასვრილ-დაჭმუჭნული და შუაში ორ ადგილას განახევი, თითქოსდა ამ გამოუსადეგარი წერილის ჯერ დახევა მოუნდომებიათ, მაგრამ მერე გადაუფიქრებიათ. წერილზე ჩანდა დიდი შავი ბეჭედი დ.-ს მონოგრამითურთ, მისამართი და ქალის ხელით მინაწერიც — მინისტრ დ.-ს. ქალაქი უდიერად და ასე განსაჯეთ, თითქოს ზიზღითაც ჩაეჩარათ ჩანთა-საქაღალდის ერთ-ერთ ზედა უბეში.

თვალი მოვკარი თუ არა ბარათს, მივხვდი, რასაც ვეძებ, ვიპოვე-მეთქი. რაღა თქმა უნდა, ეს წერილი სრულიად განსხვავდებოდა იმისგან, ასე გამოწვლილვით რომ აგვიწერა პრეფექტმა. ამ წერილზე დ.-ს მონოგრამიანი შავი ბეჭედი ერტყა, იმ ბარათზე პატარა წითელი ბეჭედი, ჰერცოგ ს.-ს საგვარეულო გერბით დამშვენებული; ეს წერილი მინისტრის სახელზე გამოეგზავნათ და მისამართი ქალის წვრილი ხელით წაეწერათ; იმ წერილზე კი მისამართი მკაფიო, მტკიცე ხელით იყო დაწერილი, ხოლო ადრესატი სამეფო გვარის პიროვნება გახლდათ. მხოლოდ ზომა ჰქონდა ერთნაირი ორივე ბარათს. მაგრამ იმ ამბავმა, რომ ეს ბარათი **ესოდენ** განსხვავდებოდა პრეფექტის მიერ აღწერილი ქალაქისგან, რომ ასე დასვრილი და გახეხილი იყო და ასეთ ბარათს მინისტრი არ შეინახავდა, კიდევ იმ გარემოებამ, რომ თითქოს საქვეყნოდ ღალატებდა თავის უმნიშვნელობაზე და ყველა შემოსული პირველად სწორედ იმ ბარათს დაინახავდა, დამარწმუნა, არ შევმცდარვარ-მეთქი. ვიმეორებ, ყველაფერი ეს დააეჭვებდა იმას, ვინც აქ იმთავითვე დაეჭვებული შემოვიდოდა.

შეძლებისდაგვარად კარგა ხანს გავაგრძელე ჩემი სტუმრობა, გაცხოველებით ვესაუბრე მინისტრს იმ თემაზე—რაც მშვენივრად ვიცოდი—აღელვებდა ამ კაცს, და ამავე დროს თვალი არ მომიშორებია წერილისთვის. კარგად დავიმახსოვრე მისი ყოველი წვრილმანი ~~და~~ ისიც, თუ როგორ იდო. დასასრულ კიდევ ერთი გარემოება შევამჩნიე და საეჭვო აღარაფერი დამრჩა. დავინახე, რომ წერილის კიდევები მეტისმეტად დაჭმუჭნული ჩანდა. ასე ხდება ხოლმე, როცა პრეს-პაპიეთი გადაკეცავენ მაგარ ქალაქს და მერე გადმოკეცავენ, რის შედეგად ის პირვანდელ სახეს მიიღებს. ამან ყველაფერს მიმახვედრა, წერილი ხელთათმანივით უკუღმა გადმოებრუნებინათ, ზედ ახალი მისამართი წაეწერათ და სხვა ბეჭდით დაებეჭდათ. დავემშვიდობე მინისტრს და წამოვედი. მაგიდაზე კი ოქროს სათუთუნე დავტოვე.

მეორე დილით ისევ მივაკითხე სათუთუნის წამოსაღებად და ის იყო იმავე თემაზე საუბარმა გაგვიტაცა, რომ უცებ გაისმა ჭახანი, თითქოს სწორედ იმ დარბაზის ფანჯრებთან გაისროლესო თოფი. შემდეგ ვილაცამ შემზარავად იკივლა და ბრბოს ღრიანცელიც მოისმა. დ. ფანჯარასთან მიიჭრა, გამოალო და გადაიხედა, მე კი მუყაოს ჩანთა-საქაღალდეს მივუახლოვდი, წერილი ავიღე, ჯიბეში შევიინახე, ხოლო მის ადგილას მოვათავსე მისი fac-simile¹ (ანუ გარეგნულად მისი მსგავსი). ეს უკანასკნელი ადრევე შინ გავამზადე, დ.-ს მონოგრამა პურის გულიდან გაკეთებული ბეჭდით გადმოვიღე ჩინებულად.

ვილაც შეიარაღებულ კაცს აყალმაყალი აეტეხა ქუჩაში, ქალებსა და ბავ-

¹ ზუსტი პირი (ლათ.).

შვებში გაუსროლია თოფი. მაგრამ რაღაი ნასროლი ფუჭი გამოდგა, შოთის ამტეხი გაუშვეს, ვინმე გიჟი ან ლოთი იქნებაო. გიჟის სცენა იმ კაცს მე გავათამაშებინე. ის რომ თავის გზას გაუდგა, დ. მოშორდა ფანჯარას, რომელსაც წერილის შეცვლისთანავე მეც მივაღექი. ცოტა ხნის შემდეგ ჩემს მასპინძელს გამოვემშვიდობე და წამოვედი.

— მაგრამ რაღად დაგჭირდათ, — შევეკითხე დიუპენს, — იმ ბარათის ადგილას ფაქსიმილეს მოთავსება? პირველივე სტუმრობისას გეტაცათ ხელი წერილისთვის და წამოგედოთ!

— დ., — მიპასუხა დიუპენმა, — უშიშარი და ძლიერი კაცია. ამასთან შინ უსათუოდ ეყოლებოდა ერთგული ხალხი. აგრე უგნურად მოქცეული ნამდვილად არ გადავრჩებოდი ცოცხალი და კეთილი პარიზელები ვერც გაიგებდნენ ჩემს ასავალ-დასავალს. მაგრამ მე სხვა მიზანი მჭონდა. თქვენ იცით ჩემი პოლიტიკური სიმპათიები. ამ შემთხვევაში ქალის მხარეზე გახლდით. თვრამეტი თვეა ხელში ჰყავდა იგი მინისტრს. ახლა კი პირიქითაა. ამ კაცმა ხომ არ იცის წერილის ამბავი, თავისას არ დაიშლის და, ცხადია, მისი პოლიტიკური კარიერაც მყისვე დამთავრდება, თანაც ცუდად. თუმცა ამბობენ, რომ *facilis descensus Averno*¹, მაგრამ როგორც სიმღერაზე უთქვამს კატალანის², ამაღლება გაცილებით ადვილია, ვიდრე დადაბლება. ამჯერად ვერც ვუთანაგრძნობ და ვერც შევიბრალებ დ.-ს, რადგან ის *monstrum horrendum*³ გახლავთ, ფრიად ნიჭიერი, მაგრამ უპრინციპო კაცი. ცოდვა გამხელილი სჯობს და ძალიან მინდა ვნახო, რა ხასიათზე დადგება იმ, როგორც პრეფექტი იტყოდა, „ერთი პიროვნების“ წინააღმდეგობის შემდეგ, როცა მუყაოს ჩანთა-საქაღალდეში მისთვის ჩადებულ წერილს წაიკითხავს.

— როგორ? განა შიგ რამე დაუწერეთ?

— დიახ, ცარიელი ქაღალდი არ ჩამიდვია — შეურაცხყოფა იქნებოდა. ერთხელ ვენაში დ.-მ ნემსზე დასაცემად გამიხადა საქმე, მაშინ ვუთხარი, სრულიად უბოროტოდ კი, ამას არ დაგივიწყებთ-მეთქი. მართლაც ცოდვა იყო არ გაეგო, ასე ვინ გააცურა. რაკი ჩემს ხელწერას იცნობს, ავიღე და იმ ცარიელ გვერდზე დავუწერე:

... *Un dessein si funeste*

*S'il n'est digne d'Atrée, est digne de Thyeste.*⁴

კრებიონის⁵ „ატრევსში“ შეგიძლიათ ნახოთ ეს სიტყვები.

1 იოლია ქვესკნელს ჩასვლა (ლათ.).

2 გამოჩენილი იტალიელი მომღერალი ქალი (1780—1849).

3 შემზარავი ურჩხული (ლათ.).

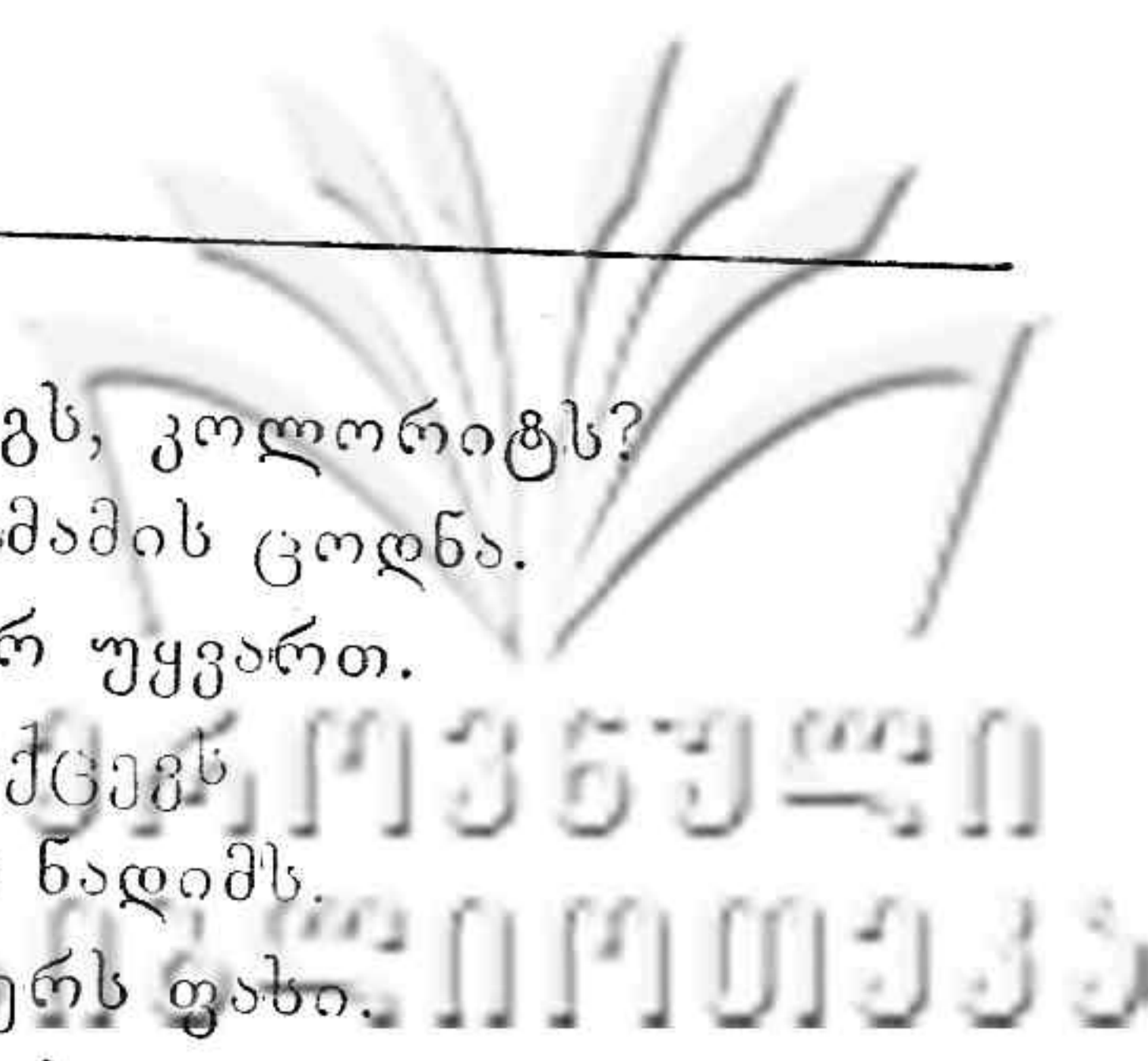
4... დამღუპველი ესე გეგმა თუ არა ატრევსს, თიესტეს მაინც შეეფერება (ფრანგ.).

5 პ. კრებიონი-უფროსი (1674—1762)—ფრანგი დრამატურგი.

თარგმნა ბიბლა სარიშვილა

ცხენის კისერს რომ მიახატოს ადამიანის
თავი მხატვარმა და შებუმბლოს ნაირფერადად,
შეაკოწიწოს მთელი ტანი იწილბიწილოდ,
ვთქვათ, თევზის კუდით, ქალის სახით, ამის მნახველი.
მარქვით, ძმობილნო, შეიკავებთ თავს სიცილისგან?
დამერწმუნენით, პიზონებო,¹ ამგვარ ნახატს ჰგავს,
წიგნი, რომელიც ავადმყოფის ბოდვას გვაგონებს,
სად ხატი ბურუსს დაუფარავს, სადაც ტან-ფეხი
არ ეფარდება თავის ზომას; დიახ, ჩვენც ვუწყით
და არანაკლებ ხალისითაც ვუწყოდეთ ეგებ,
რომ პოეტ-მხატვართ წარმოსახვა ძალუძთ თამაში.
გარნა კეთილი ბოროტისგან უნდა სხვაობდეს,
რომ გველი ჩიტთან არ შეწყვილდეს, ვეფხი — ბატკანთან.
მხატვარი ბევრგზის დიდსა რასმე გვპირდება ტილოს,
ფერ-მდიდარს, მაგრამ მიმოხატავს ფუნჯით ამოდ
ყვავილ-ჭრელადი ღვთაებრივი დიანას² ჭაღას,
მხიარულ ნაკადთ, გადამდინართ ტურფა მინდვრებზე,
მდინარე რენას ან ნაწვიმარ ცის ცისარტყელას; —
სულ უადგილოდ, ხენეშ-ხენეშ, ვთქვათ დიდებულად
ხატავ კიპარისს, მაგრამ იქვე რა სძირავს სომალდს
და ზღვაში იგი ვით ინთქმება, ვინც ხმელეთზეა?
დოქს თუ ძერწავდი, როგორ შეგრჩა ხელში ქოთანნი?
რაგინდ-რა იყოს, სრულქმენ ოდენ უბრალოებით.
პოეტთა დიდ წილს, ღირსეულო მამა-შვილებო,
გვაცთუნებს სახე გარეგანი, ბევრს არ შეგაწყენთ,
დავდგები ჩრდილში; მსუბუქ ყოფას ვინც ეტანება —
სულმდაბალია, ვინც დიდებას ესწრაფვის — ფუყე.

ქარის ზედმეტად მოშიშარი მიწაზე ხოსავს.
 ხოლო ვინც საგნებს ადგილს უცვლის გარდამეტებით,
 ის მდინარეში დორს ჩახატავს, ტყეში კი—ნიანვს.
 სცდების და სცდების ხელოვანი, თუ უვიცია.
 ემილიუსის სკოლის³ გასწვრივ ყველა მოხელე
 შენ ჩამოგისხამს ბრინჯაოსგან თავსა და ფეხებს,
 ქანდაკებას კი ვერ შეგიქმნის, რადგან არ ძალუძს
 მთელჰყოს წილადი. მე პირადად ვამჯობინებდი,
 რაგინდ-რა თვალ-და-თმამშვენიერ ვყოფილიყავი, —
 ცხვირი უშვერად მაინც წინ არ გამომტყვრომოდა.
 ზოგჯერ ახალი ძალისხმევით იმოსვის სიტყვა
 სიტყვათ ახლებურ თანწყობაშიც, ხოლო თუ ზოგჯერ
 უცხო საგანი ახალ სიტყვით უნდა გავნათლოთ, —
 რაიცა თუნდაც არ სმენიათ ჯერაც ცეტეგებს,⁴ —
 ეს სითამამეც მოიპოვებს მხატვრულ უფლებას
 და ენა ჩვენი მშობლიური შეირგებს სიტყვას;
 რომელსაც ბერძნულ ენისწყაღში სიფრთხილით გავძრავთ.
 რაც ძალუძს პლატუსს, ცეცილიუსს, რად არ ძალუძდეს
 ვერგილიუსს და ვარიუსსაც?⁵ და მეც ასევე
 რად არ გავიღო მცირე წვლილი შეძლების კვალად,
 თუ კატონმა და ენიუსმა მრავალ სიახლით
 გამოაბრწყინეს ენა ჩვენი? გვაქვს ნება ჩვენაც
 ჩავდოთ სიტყვაში ახალი რამ ნიშან-თვისება.
 როგორც ტყის ფოთოლით ფერს უცვლიან წელიწადები
 და ძირს აცვენენ, გარნა ახალთ ადაყვავებენ,
 ცვალებადობენ მყოვარ-ჟამად ვერე სიტყვებიც.
 ჩვენ და ყოველი ჩვენეული — სიკვდილს ვეკუთვნით;
 აკვილონისგან⁶ ნეპტუნუსი⁷ იცავს ხომალდებს
 მეფური შრომით, მაგრამ აგერ პამპალებს სოფი
 დამპალ ჭაობზე და მახლობელ ქალაქთა გუთნებს
 ინახავს ფსკერზე. გადადიან მდინარეები
 კაცთა ნადვარზე, — მომაკვდავია საქმე ყოველი.
 როგორც ბუნება, ვერ იმწვანებს ენაც მარადის,
 ახალ სიტყვათა მრავალთაგანს დრო გადააცვენს,
 მრავალთაგანიც განახლდება ძველი რტოიდან,
 რამეთუ ამას ითხოვს ენის წესი და რიგი.
 მეფე-სარდალთა საქმეთათვის და მძიმე ომთა
 სათხრობად მოგვცა ჰომეროსმა ლექსის საზომი.
 ჯერ უთანაბრო ორტაეპედს მოსდგამდა ოხვრა,
 მერმე სააღთქმო ჩანართებიც გაჩნდა შიგდაშიგ.
 დღესაც ამ მწირი ელევგის შემქმნელის გამო
 გრამატიკოსნი ბევრს დაობენ, რაც დავად რჩება.
 არქილოქუსმა⁸ მიანიჭა სიმძაფრე იამბს.

რა პოეტი ვარ, თუ ვერ ვიცი აზრს, რიგს, კოლორიტს?
 უვიციის ბრწყინვალე სიმორცხვეს სჯობს თამამის ცოდნა.
 ტრაგიკულ ლექსებს კომიკური საქმე არ უყვართ.
 მსუბუქი ცეკვის ფეხსაცმელი უღირსად აქცევს
 ღირსად მოსათხრობ თიესტუსის სამძიმო ნადიმს.
 თავის ადგილას აქვს ყველგან და ყველგან ფახი.
 თუმცა ხშირია, კომედიაც ხმას რომ აუწევს.
 როს, მაგალითად, წყევლა-კრულვას ანთხევს ქრემესი⁹
 ტრაგედიასაც მოსდგამს სიტყვა ხმადაწეული,
 როს ტელეფუსი და პელეგესი¹⁰ დატაკ-ღარიბნი
 ისერიან ბუშტებს და მარტივი სიტყვების გროვას,
 რათა აღგვიძრან სიბრაღული სინატიფის წილ.
 ცივი სიტურფე არა კმარა, ლექსს უნდა სითბოც,
 რომ ჩვენში სულის უკეთესნი აღძრან სურვილნი.
 გულწრფელად მცინარს ჩვენც მივცინით, მივსტირით—მტირალს.
 თუ მაყურებელს წრფელად გინდა განაცდევინო,
 გაქვით, სატკივარი ტელეფუსის ან პელეგესისა, —
 ჯერ განიცადე წრფელად თვითონ, ცრუ განცდაზე კი
 ვიცინებ ანდა ჩავთვლემ სულაც. მწუხარე სახეს
 მწუხრისა უნდა სიტყვაც, ხოლო მრისხანეს — რისხვის,
 მასხარას — მასხრის, დარბაისელს — დარბაისლისა.
 განსხვავებაა, — ვინ საუბრობს, — ღმერთი თუ კაცი,
 უამხანიერი მოხუცი თუ ფიცხი ჭაბუკი,
 დიასახლისი ხელგამრჯე თუ ფუსფუსა ძიძა,
 მინდვრად მარები გუთნისდედა თუ სოფდაგარი,
 კოლხი, ასური, თებელი თუ არგოსის მკვიდრი.
 ან ცნობილ ამბავს უნდა მიჰყვე ან სწორ ჩანაფიქრს,
 მწერალო, როცა გამოიყვან ქებულ აქილევსს.
 ის უნდა იყოს მარდი, ფიცხი, დაუდგრომელი,
 ვინც ქვეყნად ოდენ იარადის კანონი უწყის.
 მედეა იყოს გულ-სასტიკი, ინო — მწუხარე,
 ცრუ — იქსიონი, იო — მსხემი, კუშტი — ორესტე.
 განსხვავებული თუ გსურს რამე შესძინო სცენას,
 შექმნა ახალი ხასიათი, იყავ ერთგული,
 ბევრგზისად ძერწე სახე ერთგზის ჩაფიქრებული.
 ზოგჯერ არც ისე ადვილია რჩევის მოცემა, —
 ვოქვით, ილიონში გარდახდილი ამბები შეთხზა
 თუ ამჯობინო არსმენილნი ჯერაც შენამდე.
 ხალხურ მასალის სარგებლობის გაქვს შენ უფლება
 თუ კატკეპნილი გზით არ ივლი და ყოველ ამბავს
 არ გადმოღეჭავ სიტყვა-სიტყვით, ვით თარჯიმანი,
 არც შორს გატოპავ, როგორც ურცხვი იმიტატორი,
 რომ უხერხულად ლექსში ფეხი არ წაიტეხო.
 მით ნუ დაიწყებ, რაც სჩვევია კიკლიურ მწერალს — 11
 „პრიამუსის ხვედრს ვუმღერებო და ომს დიდებულს“.

რა სასიკეთოს დაგვირდება ეს შეპირება?
 ეს იგივეა — მთამ ბლავილით შობოს წრუწუნა.
 მართლის მთხრობელი უქადილოდ გვთავაზობს სიტყვებს:
 „მომითხრობდეთ, მუსავ, გმირზე, ტროა რომ დასცა
 და მრავალ ხალხთა ზნე იხილა და ქალაქები“
 იგი ცეცხლს კვამლად კი არ აქცევს, არამედ — ალად,
 რომ გაანათოს ღამიერი დევთა სამყარო,
 ანტიპატესი, კიკლოპის თუ სცილა-ქარიბდის.
 ის არ აურევს დიომედეს მელეაბრეში
 და ტროას ამბებს ლედასა და გედის ამბებში.
 ამბავთ მორევში მიგვაქანებს იგი პირდაპირ,
 ნაპირისა კი თითქოს თავად ვუწყოდით უკვე,
 რამეთუ თხრობად ამბავთაგან უმთავრესს არჩევს.
 და განაწავებს ტყუილ-მართალს ესეგითარმედ,
 რომ შეეთანხმოს ერთურთს შუა, თავი და ბოლო.
 სხვაგვარად ჰგონებს მოწიფული კაცი გონება —
 ეძებს სიმდიდრეს, მეგობრულ წრეს, სახელ-დიდებას,
 გაურბის საქმეს სააღბათოს, ფუჭად დაშვრომას.
 ბერიკაცს მისჭირს მძიმე ზნენი სიბერისანი,
 რა ჩარა ჰყრია — რას დაეძებს, ანდა რას ჰპოებს.
 ყოველგვარ საქმეს ეკიდება უნდილად, მფრთხალად,
 ჩანჩალებს, მედღე-მეხვალაობს სიცოცხლის ხარბი,
 მქისე, უმწეო, აქებს მხოლოდ თავის გარდასულ
 ყმაწვილკაცობას, აწინდელ ყრმათ ლანძღავს და კიცხავს.
 მრავალ მოსაღებს მოიღებენ მოსული წლები,
 ხოლო წასაღებს წარიღებენ; არ დაგაკისროთ
 ჭაბუკს მოსუცის, ხოლო ყმაწვილს მოსუცის როლი.
 ყოველი კაცი თავის ასაკს უნდა მოერგოს.
 დრამა, არც მეტი, არც ნაკლები, ხუთ მოქმედებად
 უნდა დაიყოს — გასაძლისად მაყურებლისთვის.
 არ ჯერ არს ღმერთის შეწუხება წვრილმან კვანძისთვის,
 ზედმეტი გასლავთ საუბარში მეოთხე პირი.
 ნაწილობრივად მსახიობის მოვალეობას
 გისრულობს გუნდი, თუ ის გალობს აქტთა შუარე,
 აჯამებს სათქმელს, ჰქმნის შესაფერ განწყობილებას,
 უკეთეს რჩევას აძლევს რჩეულთ და ამწყალობლებს,
 აცხრობს მრისხანეთ და გულდინჯად ამშვიდებს ღელვილთ.
 ღარიბულ სუფრას არ დაამცრობს და განაჩინებს
 მართალ განაჩენს, მშვიდობისთვის განაღებს კარებს;
 ფარავს დაფარულს, შესთხოვს ღმერთებს, რათა ფორტუნა
 სწყალობდეს მდაბალთ, ხოლო ზურგი აქციოს მაღალთ.
 უწინ ფლეიტა¹² არ ყოფილა მოსპილენძული,
 ვერ მოვიდოდა იგი ბუკთან მეჩხრად ნახვრეტი,
 მაგრამ ხმას მაინც გუნდს უწყობდა და თან შეეძლო
 რომ თხელ რიგებზე ხმა-მსუბუქად გადაექროლა,

სად ხალსი ისხდა რიგიანი, რიცხვით კნინ-მცირე,
 მოდათწესე, მომჭირნე და მოკრძალებული.
 ხოლო მერმე კი, ოდეს ერმა გამარჯვებულმა
 შორს გადასწია საზღვრის მიჯნა და შემოცინა
 ქავით ქალაქი, — სადღეობო თამაშებს უკეთ
 განარიგებდნენ, აკურთხებდნენ ღვინით გენიუსს.
 რას გრძნობდა ამ დროს, ქალაქელის გვერდით მჯდომელი
 სოფლელი გლეხი, დიდებულის გვერდით — უბირი?
 ადრეულ სცენას შეემატა ეშხი და პეწი
 და მეფლეიტეს ფიცარნაგზე სთრევედა სამოსი.
 გამრავალფერდა სუსტი სიმი ახალ ბგერებით,
 სიტყვამ იტვირთა იმოდენი იერ-ხატება,
 რომ ქორთ თავის მომავალის განმკითხაობით
 სცენას დელფოსის სამისნოზე უფრო დაშორდა.
 ახლა პოეტი ტრაგიკოსი თხისთვის დავაში¹³
 ენა უშვერად აშიშვლებდა სცენაზე სატირთ,
 საცდურისა და სიახლისთვის, რომელსაც ითხოვს
 მაყურებელი ღვთაებრივი ლხინის ზარხოში.

მასხრებსა ჰმართებს — სატირები როლის თანახმად
 აამეტყველონ, ითამაშონ ისეთნაირად,
 რომ ღმერთებმა და იმ გმირებმა, მათ რომ ახლავან,
 ახლახან ოქრო-ოქსინოში რომ ბრწყინვალეებდნენ,
 პირ-ბილწთა ქოხში არ ამოჰყონ თავი და ვიდრე
 მიწაზე დგანან, არ ეკიდნონ ღრუბლებზე ცაში.
 უხერხულსა ხდის სიმსუბუქე ტრაგედიის ლექსს,
 როგორც მატრონას სადღეობო ტანთსამოსელი,
 როდესაც მორცხვად სატირთ შორის გაივლის იგი.
 ყარები სიტყვით არ მივყოფდი ხელს, პიზონებო,
 სატირის წერას სახელების ოდენ ხსენებით;
 ტრაგიკულ სურათს არ მივცემდი ისეთ კოლორიტს,
 რომ განსხვავება ვერ ენახათ ვინ ლაპარაკობს, —
 პითია, სიმონს თავხედურად ფულებს რომ სტყუებს
 თუ სილენუსი, ძიძა ძვირფას ძიძობილისა.
 უჩვეულოსაც ჩვეულებრივ სიტყვებით შეთხზავ,
 რაც ყველასათვის მისაწვდომი სულაც არ არის.
 სრულიად ახალ მნიშვნელობას იძენს სიტყვები,
 პოეტისაგან ახლებური წყობით წყობილნი.
 ვერ წარმოაჩენ ისე ფავნებს, ტყის დამტოვებულთ,
 ვით რომის ქუჩა-მოედანთა ზედა დაზრდილებს.
 ერთნი ნატიფად ნათხზავ სიტყვებს იმსახურებენ,
 მეორენი კი ყაყანებენ პირწავარდნილად.
 ორივე ცალ-ცალკე დიდგვაროვანს არ ეამება,
 ასევე არცა ცერცვის მხალავს და გაკლის მმტვრეველს,
 ამგვარი ლექსი ვერ დაიდგამს შარავანდს თავზე.
 ცუდი პოეტი იმსახურებს შენდობას იმით,

რომ მას ამ ქვეყნად არ კითხულობს თითქმის არაფერს.

პირველი, ლექსი ვინც ტრაგიკულ კამენას უძღვნა, სცენას ეტლებზე რომ მართავდა — იყო თესპისა. მსახიობები მაშინ სახეს თხლით ითხუპნიდნენ; მხოლოდ ესქილემ განუწესა იმათ ნიღბები, დამოსა ძვირფას მოსასხამით და კოთურნებით; — გადაიქუხა დიდმა სიტყვამ მცირე სცენიდან. მერმე მოვიდა კომედია. არცთუ მცირედი სახელ-დიდებით, მაგრამ ლაღმა ზეაღმატებამ ის ააცდინა ძველ კანონებს, ახალ კანონით დაკნინდა ქორთ და დაჰკარგა სიტყვის სიმძაფრე.

ნიჭი ცოდნაზე მალლა დგასო, თქვა დემოკრიტემ, — და ჰელიკონი ჭკვიანთათვის დაკეტილია. მე, თავად ლექსის არა მწერალს მაქვის უფლება, ვუჩვენო პოეტს თავი-წყარო პოეზიისა. განვიხრიკო ლექსის ავ-კარგი და ნაკლ-ღირსებანი. მწერლობის სიბრძნე რთული აზრის უბრალოდ თქმავა. ზოგჯერ ხომ მარჯვედ მიჭნებული მცირე ამბავიც დიდოსტატობით არა, მაგრამ წრფელად ნათხრობი ღონიერია და საკმაოდ დიდხანს ძლებს ხალხში, ვიდრე უსაგნო, უარაფრო მყვირალა ლექსი. სიტყვის სიმჭევრე მოსდევდათ და სწყალობდათ მუზაც, ბერძნებს, ბერძნებს, მარადისი დიდების მხვეჭელთ! აქ რომაელი ბავშვები კი დიდხანს სწავლობენ თუ როგორ გაჰყონ ას ნაწილად რკინის ასსუმი. „ალბინუსის ძევ, ხუთ ასსუმს თუ გამოვაკელით ერთი უნცია, რა დარჩება, თქვი, — „მესამედი“.

— „ყოჩად, უგროშოდ არ დარჩები; რომ მივუმატოთ?“ „ნახევარი“. „ჰო“. ასე ჟანგავს სულს ანგარიში“. და ამგვარ სულში მშვენიერი შეითხზვის ლექსი, ღირსი კიპრისის გვირგვინის და კედრის რტოისა? სასიამოვნო უჯობს პოეტს ან სასარგებლო — ან ცხოვრებისგან ის ორივეს მიღებას ლამობს. მოკლედ და სხარტად თქვი სათქმელი, — სხარტად ნათქვამი სულსაც აამებს და ხსოვნასაც გაიერთოულებს. სული გადაღვრის ყოველივეს, მისთვის ურგებელს. წარმოსახული უნდა იყოს ნახულის მსგავსი; ყოველ ნათხზავის არა გვჯერა, შენც ნუ ამოგყავს უძღებ ლამიის ფაშვ-მუცლიდან ცოცხლად ბაღლები. თუ ცენტურიის უხუცესნი სიბრძნეს რჩეობენ, უცხო ხილია იგივე სიბრძნე ფიცხი მხედრისთვის. მიზანს ასრულებს სასარგებლო საამოდ თქმული, როდესაც მკითხველს დაატკობს და განსწავლი კიდევ. სოზიუსების ღირსი არის ასეთი წიგნი, ზღვებს გადალახავს და დიდებას მოუტანს ავტორს.

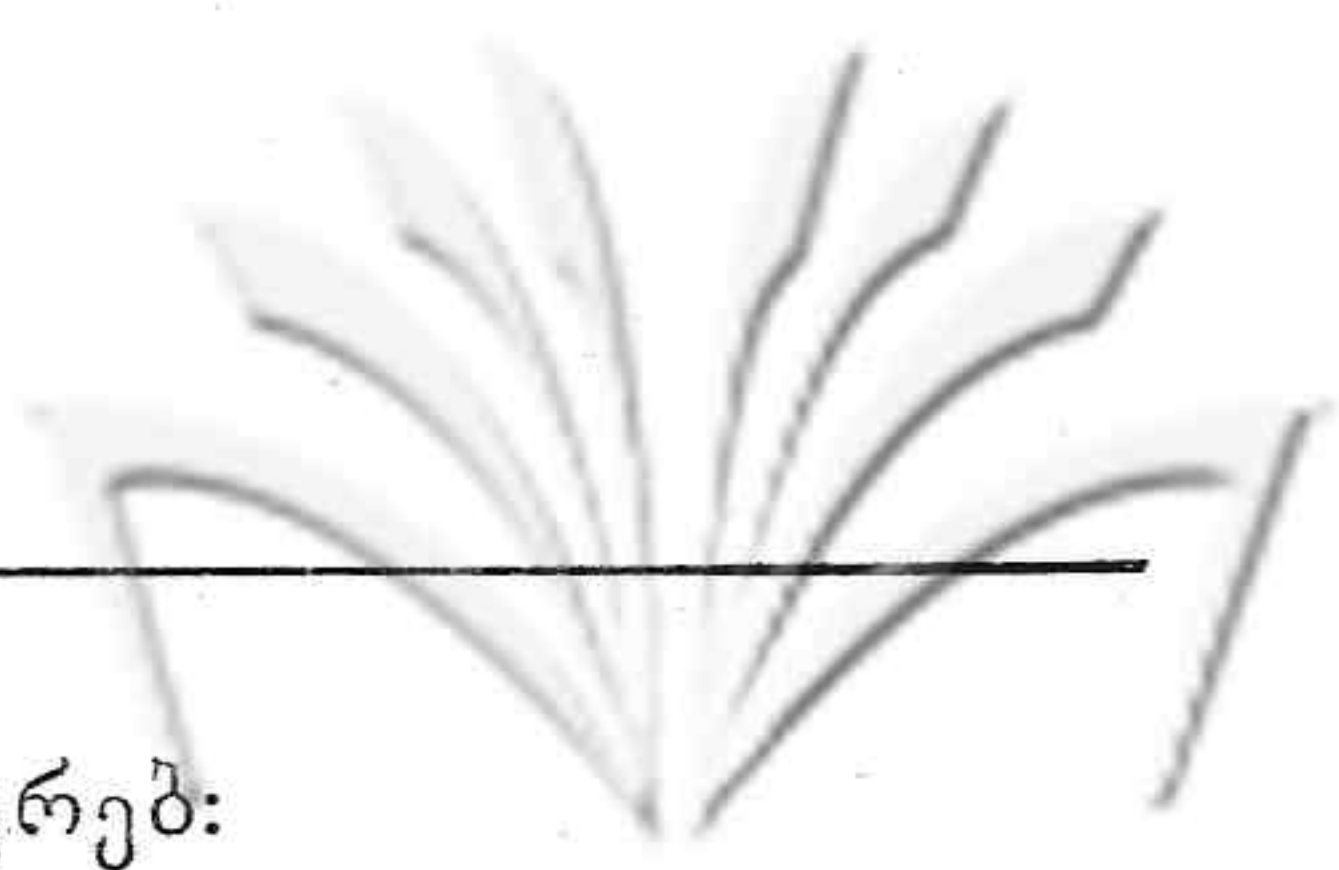

შეცდომისგან კი არვინ არის თავდაზღვეული:
 არ მორჩილებენ სულს და ხელებს ზოგჯერ სიმები,
 შესაფერისი ბგერა მუდამ არ მოსდევს ქამანს.
 არცა ისარი ხვდება მუდამ სამიზნე ნიშანს.
 ამიტომ არც მე აღვშფოთდები თუ დავინახე
 ლექსის ბრწყინაში გარეული შავი ლაქები:
 ასატანია ბუნებრივი ნაკლნი კაცთანი.
 მაგრამ ისევე, როგორც ცუდი გადამწერალი
 ბევრგზისად იწერს ერთგზის ცდომას, სასაცილოა
 ეს კითარედიც, ერთ და იმავე სიმზე რომ ცოდავს.
 აგრე ზოგ პოეტს ქერილუსის ზნე მისჭირს სწორედ,—
 როს ვეგუებით ნაკლს და გვხიბლავს მცირე ღირსებაც.
 თვით ჰომეროსიც ჩათვლემს ზოგჯერ და ეს, პირიქით,
 გვეხამუშება, თუმც დიდმაშვრალს ჩათვლემაც მართებს.
 ზოგი ნახატი ახლო დგომას ითხოვს, რომ სრულად
 წარმოჩნდეს იგი, ზოგს სიმორე ათვალისცხადებს.
 ზოგს ჩრდილი შვენის, საჩინობს, ზოგიც ნათელში
 და არ აშინებს უმკაცრესი მსაჯულის თვალი,
 ერთი ერთგზისად მოგვწონს მხოლოდ, ზოგიც — მრავალგზის.

უცროსთა შორის შენ — უფროსო, თუმც მშობლიური
 მართლსწავლულება საკმარისი და ჭკუა მოგდგამს,
 მისმინე მაინც, სხვა საქმეში ასატანია
 საშუალო კაცი, იურისტი ან ორატორი,
 თუნდაც ისინი მეტისმეტად ჩამორჩებოდნენ
 მესალას ანდა კასცელიუს ავლუსუსს ნიჭით,
 მაგრამ საშუალო პოეტობას არ გვაპატიებს
 არცა თუ კაცი, ღმერთი და არც წიგნების დახლი.
 ისევე, როგორც სიმფონია ლხინის სუფრაზე,
 მსუყე კარაქი ან სარდინის თაფლში ყაყაჩო
 გვეზედმეტება, რადგან სუფრა, ისედაც სუფრობს.
 ასევე სიტყვაც, ჩვენი სულის ნაზი ნაყოფი,
 გაცუდებული უმწიფრობით უვარგისდება.
 ვინაც შეჯიბრში არ წრთობილა, არ უკეჭნია,
 დისკს არ სტყორცნიდა ან სირბილში არ ადგა ჯაფა,
 ხალხის სამასხრო შეიქნება მისთვის არენა:
 მაგრამ უვიციც ლექსის წერას ბედავს: -- რად არა?
 დანარჩენი რამ არ აკლია, — თავისუფლება,
 მხედრის წოდება, ყოფა-ქცევა თუ გვაროვნება.
 შენ კი მინერვას გულის გარე ნურაფერს დასწერ,
 მოიღე ჩემგან რჩევა ესე. მაინც თუ დასწერ,
 აჩვენე იგი ამა საქმის მცოდნე მეციუსს,
 ან მამას, ან — მე. სახლში გედოს ნაწარმოები
 ცხრა წელიწადი, მასში წაშლი რასაც ინებებ;
 სიტყვას კი, ერში გადაგდებულს, ვერ დაიბრუნებ.
 საკითხავია, რა ანიჭებს ლექსს უფრო ძალას —

შრომა თუ ნიჭი. მე თუ მკითხავ, უნაყოფოა
 ნიჭი შრომისა, ხოლო შრომა — ნიჭის გარეშე.
 ორივე ერთმანეთს საჭიროებს, ჩემო ძმობილო.
 სანამ დასძლევდა მორბენალი სასურველ მიჯნას,
 ჯერ ვარჯიშობდა, თავს იწრთობდა სიცხე-სიცილით,
 ღვინოს, ვენერას გაურბოდა; ვისაც პითიის
 მგოსნობა სურდა, ის მოძღვარსაც უსმენდა დიდხანს.
 მავანი იტყვის, — ლექსის წერა ხომ მეხერხება
 და ეს სავსებით კმარა ჩემთვის. მე კი არა მთნავს
 ის არ ვიცოდე, რისი ცოდნაც სწავლით შემეძლო.

როგორც სახლ-კარის გასასყიდად ბრბოს უხმობს მაცნე,
 ზოგჯერ პოეტიც ხეირისთვის გარს იკრებს მლიქვნელთ,
 თუმც არ აკლია მას ფული და ადგილ-მამული.
 ვინც მაამებელ სტუმართათვის ნადიმებს მართავს,
 დატაკს ჰპირდება თავმდებობას, სასამართლოზე
 ეჩრება მისთვის გაურკვეველ უცხო დავაში, —
 გამიკვირდება — გაარჩიოს ბრუნდი მართლისგან.
 ვისაც საჩუქარს აძლევს უხვად ანდა ჰპირდება,
 ლექსთა სასმენად ნუ მოიწვევ, — ის ლექსს შეგიქებს,
 იტყვის — კარგია, ბრწყინვალეა, ჩინებულია,
 სახეზე ფერსაც კი შეიცვლის და თვალებიდან
 ცრემლსაც გადმოღვრის, შესტება და შეიბაკუნებს.
 ისევე, როგორც დაკრძალვაზე ქირით მტირალნი
 მეტად ვაებენ, ვიდრე თავად ჭირისუფალნი, —
 ჭეშმარიტ მქებლის არრა სცხია მყვირალა თვალთმაქცს.
 სპარსი მეფენი წმინდა ღვინით აღსავსე თასებს
 აცლევინებენ კაცს, როდესაც უნდა შეიტყონ
 წრფელად თუ ძალუმს მეგობრობა; შენც ოდეს ლექსს სწერ,
 ერიდე თვალთმაქცთ და მეღიურ მათს კუდის ქიცინს.
 გულწრფელი კაცი გამოგიჩხრეკს შენ ლექსის აგ-კარგს,
 ხენეშს განაგდებს, ნიშნს დაადებს საეჭვო ადგილს,
 მარჯვე კალამით გამოკაფავს ზედმეტ სამკაულს,
 სტრიქონს სინათლე თუ აკლია, შუქს მოუმატებს,
 ბუნდოვან ადგილს შესაცვლელად აღნიშნავს იგი.
 არისტარხუსის დარი კაცი არ იტყვის ესრეთ, —
 წვრილმანებისთვის მეგობარი რად დაგკარგოთ,
 რამეთუ სწორედ წვრილმანები დაკარგავს პოეტს,
 ვითარცა ვინმე ხარბი ანდა ზაფრით სნებული,
 ფანატიკოსი, დიანასგან შექანებული
 უჭკვო პოეტიც ასეთია, — გაურბის ყველა,
 ანდა, პირიქით, სტვენით სდევნენ ქურჩის ბიჭები.
 თავადერილი რომ დადის და ბუტბუტებს ზეპირ;
 როგორც ცუდმადა მეჩიტბადემ ანაზდეულად
 ორმთში თავი რომ ამოჰყოს და გაჰყვიროდეს
 „მიშველეთ ხალხნო, მიშველეთო!“ — არვინ მიხედავს

სოლო თუ ვინმე თოკს ჩაუწვდის, მე შევაჩერებ:
 „რა იცი, ძმაო, იქნებ ამ კაცს ნებავს სიკვდილი,
 შენ ხელს რად უშლი?“ მოგაგონებთ სიცლიელი
 პოეტის სიკვდილს: ღვთიურ სახელს მოწყურებულნი.
 ეტნის გულკანში ემპედოკლე გულგრილად ჩაზდა.
 პოეტს სიკვდილის უფლებასაც ვერვინ წაართმევს:
 ვერ გადაარჩენ, გადარჩენა ვისაც არა სურს.
 ვინც არაერთხელ ცდილა სიკვდილს სახელისათვის,
 იგი არა სდებს ფასს სიცოცხლეს, ვერცრას გახდები
 თანაც არ ვიცით გიჟ-პოეტად რა ცოდვა-ბრალმა
 აქცია იგი, იქნებ მშობლის საფლავს დააფსა,
 ან იქნებ წმიდა ნამესარი გათელა ფეხით
 და გალიიდან გამომხტარი დათვივით იბრდღვენს?
 ასეთს, ნასწავლი-უსწავლელი—გაურბის ყველა.
 თუ დაგიხელთა, ლექსაობით გაგასავათებს,
 სისხლისგან დაგცლის, ვით წურბელა, ბოლოწვეთამდე.

მცირე ზენიზენები

1. პიზონება — ლუციუს ვალბურნიუს პიზონი და მისი ორი ვაჟიშვილია, რომელთაც უძღვნა „პოეტური ხელოვნება“ შორაცოუსმა.
2. დიანა — რომაელი ქალღმერთი, ცხოველთა, მცენარეთა ნივთიერების, აგრეთვე, მთავარი-სა და სინათლის ღვთაება.
3. ემილიუსის სკოლა — იგულისხმება რომის გლადიატორთა სკოლა.
4. ცეტეგები — ამ გვარეულობიდან ძვ. წ. მე-3 საუკუნის ბოლოს კონსულობდა ერთ-ერთი, რომელსაც ციცერონი პირველ რომაელ ორატორად მოიხსენიებს.
5. ჩამოთვლილია ძვ. წ. მე-3 — 1 სს. ცნობილი რომაელი პოეტები.
6. აკვილონი — გრიგალი.
7. ნეპტუნუსი — ზღვის ღმერთი, სიმბოლური ზედწოდება მენდვაურისა.
8. არქილოქუსი — არქილოქე ბაროსელი — ძვ. წ. მე-7 საუკუნის ცნობილი ბერძენი ლირიკოსი.
9. ქრემესი — კომედიის ცნობილი პერსონაჟი.
10. ტელეფუსი, პელეგესი — უბედურ მეფეთა სახეები ტრაგედიაში.
11. კიკლიური მწერალი — იგულისხმება პომპროსის მიმბაძველთაგანი, რომელიც თავის გადანამდერში აფართოებდა და აფრცობდა პომპროსისეულ მითოსური თემატიკის ციკლს (ბერძნ. „კიკლოს“).
12. ფლეიტა — გუნდის სამუსიკო ინსტრუმენტი.
13. თხისთვის დაცაში — ბერძნული სიტყვის „ტრაგედიის“ პირველადი, ხალხური გაგება დასაბამს იღებს ამავე კომპოზიტური სიტყვის ძირიდან „სიმღერა თხისთვის“ ან — „თხაზე“.

თარგმნა სოლომონ დემურსანაშვილმა

დოსტოევსკის გაცნობა. ქორწინება

1866 წლის 3 სექტემბერს, დაახლოებით საღამოს შვიდ საათზე, ჩვეულებრივად სტენოგრაფიის მასწავლებელი პ. მ. ოლხინი. ლექცია ჯერ კიდევ არ დაწყებულიყო, დაგვიანებულ მოსწავლეებს უცდიდნენ. ძველ ადგილზე დავჯექი და ის იყო. რვეული გადავშალე, რომ ამ დროს მომიახლოვდა ოლხინი, ჩემს გვერდით ჩამოჯდა და მითხრა:

— ანა გრიგორევნა, სტენოგრაფიულ სამუშაოს ხომ არ აიღებთ? დავალებული მაქვს, ვიშოვო სტენოგრაფი და მეც თქვენზე ვიფიქრე, ეგებ ეს სამუშაო მან აიღოს-მეთქი.

— სიამოვნებით, — ვუპასუხე მე, — დიდი ხანია მაგაზე ვოცნებობ, ოღონდაც ვშიშობ, მეყოფა კი ცოდნა საამისოდ?

ოლხინმა დამამშვიდა. მისი აზრით, შემოთავაზებული სამუშაო არ საჭიროებდა იმაზე უფრო სწრაფ წერას, ვიდრე ეს მე შემეძლო.

— ვის სჭირდება სტენოგრაფი? — დავინტერესდი მე.

— მწერალ დოსტოევსკის. იგი ახალ რომანზე აპირებს მუშაობას და განზრახული აქვს ამჯერად სტენოგრაფი დაიხმაროს. დოსტოევსკი ვარაუდობს, რომ რომანი დაახლოებით შვიდი ნაბეჭდი თაბახი გამოვა და მთელ ამ სამუშაოში 50 მანეთს იძლევა.

მაშინვე დავთანხმდი. დოსტოევსკის სახელი ბავშვობიდანვე ცნობილი იყო ჩემთვის. იგი მამაჩემის საყვარელი მწერალი გახლდათ. თვითონ მეც აღტაცებული ვიყავი მისი ნაწარმოებებით, ცრემლიც კი დამიღვრია „მკვდარი სახლის ჩანაწერებზე“. ძალიან ამაღელვებელი გამახარა იმ ამბავმა, რომ ნიჭიერი მწერალი ახლა არა მარტო პირადად უნდა გამეცნო, არამედ შემოქმედებით მუშაობაშიც უნდა მივხმარებოდი.

ოლხინმა მომცა პატარა ოთხადრეკილი ქაღალდი, რომელზედაც ეწერა: სტოლიარნის შესახვევი, მ. მეშჩანსკის ჩიხი. ალონკინის სახლი, ბინა № 13, იკითხეთ დოსტოევსკი. — შემდეგ ოლხინმა მითხრა:

— ძალიან გთხოვთ, ხვალ მიხვიდეთ დოსტოევსკისთან თორმეტის ნახევარზე, „არც ადრე, არც გვიან“, — ეს მისი სიტყვებია. — ამის შემდეგ ოლხინმა გამიზიარა თავისი შეხედულება დოსტოევსკიზე, რასაც შემდგომ მოგახსენებთ.

ოლხინმა საათზე დაიხედა და კათედრას მიაშურა. უნდა გამოგიტყდეთ, რომ ის ლექცია ჩემთვის არ არსებობდა. სავსე ვიყავი სიხარულით: აღსრულდა ჩემი იდუმალი ოცნება, სამუშაო ვიშოვე! რაკი მკაცრსა და მომთხოვნ ოლხინს მიაჩნია, რომ საკმარისად ვიცი სტენოგრაფია და სწრაფადაც ვწერ, მაშასადამე, ეს მართლაც ასეა, თორემ სამუშაოს არ შემომთავაზებდა. ეს ამბავი განსაკუთრებით მახარებდა და საკუთარ თვალში ფასსაც მმატებდა.

ვგრძნობდი, იწყებოდა ახალი ხანა ჩემი ცხოვრებისა, უკვე შემეძლო საკუთარი შრომით მეშოვა ფული და მეცხოვრა დამოუკიდებლად. ხოლო დამოუკიდებელი ცხოვრებისაკენ სწრაფვა ჩემთვის, როგორც 60-ანი წლების ყველა ქალიშვილისათვის, იყო უმაღლესი მიზანი. მაგრამ ყველაზე უფრო ის მახარებდა, რომ საშუალება მეძლეოდა შემეშავა დოსტოევსკისთან და პირადად გამეცნო იგი.

როგორც კი შინ დავბრუნდი, ყველაფერი დაწვრილებით ვუამბე დედაჩემს. ჩემმა წარმატებამ გაახარა იგი. მღელვარებისა და სიხარულისაგან თითქმის მთელი ღამე არა მძინებია. სულ დოსტოევსკი მეღანდებოდა. მამაჩემის ხნის კაცად მყავდა წარმოდგენილი. ალბათ უკვე მოხუცი იქნება-მეთქი, ვფიქრობდი. ხან სქელ, მელოტ კაცად მესახებოდა, ხანაც მაღალ, გამხდარ, ოღონდ, რაღა თქმა უნდა, მკაცრ და კუმტ ადამიანად, როგორც ოლხინმა დაახასიათა. უფრო იმაზე ვღელავდი, როგორ მოვახერხებდი მასთან ლაპარაკს. დოსტოევსკი სწავლულ და ბრძენ კაცად მიმაჩნდა, ამიტომ წინასწარ მათრთოლებდა მასთან წარმოთქმული ჩემი ყოველი სიტყვა, ხეირიანად არც მახსოვდა მისი რომანების გმირთა სახელები თუ მამის სახელები და ესეც ძალიან მაშფოთებდა. დარწმუნებული ვიყავი, რომ უსათუოდ იტყოდა მათზე რამეს. ჩემს წრეში არასოდეს შევხვედრივარ გამოჩენილ ლიტერატორს: რაღაც განსაკუთრებულ ადამიანებად წარმოვადგინა ისინი, იმათ საუბარიც კი უჩვეულო ეცოდინებათ-მეთქი, ვფიქრობდი ჩემთვის.

ახლა, იმ დროს რომ ვიგონებ, ვხვდები, რა ბავშვი ვიყავი მაშინ, თუმცა უკვე ოცი წლისა გახლდით.

* *

4 ოქტომბერს, ჩემს მომავალ ქმართან პირველი შეხვედრის ღირსსახსოვარ დღეს, მეტად კარგ გუნებაზე გავიღვიძე. დღეს ფრთები უნდა შესხმოდა ჩემს სანეტარო, დიდი ხნის ნალოლიავებ ოცნებას: დროზე გამესრულებინა სწავლა და დამეწყო მოღვაწეობა არჩეულ სარბიელზე.

სახლიდან ადრე გამოვედი. უნდა შემეველო ქარვასლაში, მარაგად აშელო სხვადასხვანაირი ფანქრები და მეყიდა პატარა ხელჩანთა. ასე მეგონა, ჩანთა საქმიანი ადამიანის იერს მომცემდა. ყველაფერი ვიყიდე, ამასობაში თერთმეტი საათიც შესრულდა. დოსტოევსკისთან „არც ადრე, არც გვიან“ რომ არ მივსულიყავი, როგორც ეს წინასწარ იყო დათქმული, ბოლშაია მეშჩანსკაიას ქუჩის გავლით ნელი ნაბიჯებით გავემართე სტოლიარნის შესახვევისაკენ, თან ერთთავად საათზე ვიყურებოდი. თორმეტის ოცდახუთ წუთზე აღონკინის სახლთან ვიდექი. ჭიშკართან აყუდებულ მეგზოვეს ვკითხე, 13 ნომერი ბინა სად არის-მეთქი. მან მარჯვნივ მიმითითა, რომ კარებისკენ, რომლის თაღქვეშაც შესასვლელი კიბე მოჩანდა. ეს დიდი სახლი პატარ-პატარა ბინებად იყო დაყოფილი და იქ ვაჭრები და ხელოსნები ცხოვრობდნენ. მაშინვე ის სახლი გამახსენდა, სადაც „დანაშაული და სასჯელი“ გმირი რასკოლნიკოვი ცხოვრობდა.

13 ნომერი ბინა მეორე სართულზე აღმოჩნდა. ზარი დავრეკე. კარი მაშინვე გამიღო ხნიერმა მოსამსახურემ, მხრებზე მიწვანე უჯრედებიანი შალი ჰქონდა წამოსხმული. არცთუ ისე დიდი ხნის წაკითხული მქონდა „დანაშაული და სასჯელი“. ამიტომ ჩემდაუნებლიეთ გავიფიქრე — ეს ხომ არ არის პროტოტიპი ღრადედამის შალისა, ესოდენ დიდი როლი რომ ითამაშა-მეთქი მარმელადოვეების ოჯახში. როცა მოსამსახურემ მკითხა, ვინა გნებავთო, ვუპასუხე, ოლხინმა გამომგზავნა და ეს თქვენმა ბატონმაც უკვე იცის-მეთქი.

მოსასხამის მოხდაც ვერ მოვასწარი, რომ მისაღების კარი გაიღო და მკვეთრად განათებული ოთახის ფონზე გამოჩნდა ძალზე შავგვრემანი, თმაგაწეწილი და გულგაღვდილი ახალგაზრდა კაცი. უცხო ადამიანის დანახვაზე მან შეჰყვირა და მყისვე განის კარებში გაქრა.

მოსამსახურემ სასადილო ოთახში შემეპატიჟა. ეს იყო უბრალოდ მოწყობილი ოთახი, კედლებთან პატარ-პატარა ხალიჩებგადაფარებული სკივრები იდგა, ხოლო ფანჯარასთან კომოდი მოეთავსებინათ, ზედ თეთრად ნაქარგი ქსოვილი იყო გადაფარებული. ერთი კედლის გასწვრივ დივანი დაედგათ. დივანის ზემოთ კედლის საათი ეკიდა, საათი ზუსტად თორმეტის ნახევარს უჩვენებდა.

მოსამსახურემ მითხრა, ბატონიც ახლავე მოვაო. მართლაც, ორიოდე წუთის შემდეგ

შემოვიდა ფეოდორ მიხაილოვიჩი, მან კაბინეტში შემიპატიჟა, თვითონ კი, როგორც მერე გამოირკვა, იმიტომ გასულა, რომ ჩაის მოტანა ებრძანებინა. ფეოდორ მიხაილოვიჩის კაბინეტი დიდ ორფანჯრიან ოთახში იყო მოწყობილი. იმ მზიან დღეს, კაბინეტი კაშკაშებდა, ხოლო მოღრუბლულ ამინდში მეტისმეტად მძიმე შთაბეჭდილებას ტოვებდა, ამ დროს ოთახში გამეფებული სიჩუმე და მოწყენილობა პირდაპირ თრგუნავდა ადამიანს.

ოთახის შუაგულში რბილი დივანი იდგა, ზედ ყავისფერი, გახუნებული ნაჭერი იყო გადაფარებული. დივანის წინ მრგვალი მაგიდა მოეთავსებინათ, ზედაც წითელი მაუდის ხელსახოცები დაეწყოთ. მაგიდაზე ლამაზი და ორი თუ სამი ალბომი იდო. მაგიდის გარშემო სავარძელი და რბილი სკამები შემოეწყოთ. დივანის თავზე კაკლის ხის ჩარჩოში ჩასმული პირხმელი ქალის სურათი ეკიდა. ქალს შავი კაბა ეცვა და ქუდიც შავი ეხურა. „ალბათ დოსტოევსკის ცოლია-მეთქი“ — გავიფიქრე. მისი ოჯახური ყოფისა ჯერ არაფერი ვიცოდი.

ფანჯრებს შორის შავჩარჩოიანი დიდი სარკე იდგა. სარკე, სახმარად რომ მოხერხებული ყოფილიყო, მარჯვენა ფანჯრისკენ მიედგათ და ამის გამო ძალიან უშნოდ გამოიყურებოდა. ფანჯრები ლამაზი ფორმის ჩინური ლარნაკებით მოერთოთ. კედლის გასწვრივ დიდი, მწვანე ხალიჩაგადაფარებული დივანი იდგა, ხოლო მის გვერდით — მომცრო მაგიდა, ზედ წყლის სურა შემოედგათ. პირდაპირ კი, გარდღეარდმო, იდგა საწერი მაგიდა. ამ მაგიდასთან ვიჯექი ხოლმე ყოველთვის, როცა ფეოდორ მიხაილოვიჩი რომანს მკარნახობდა. უნდა ვთქვა, რომ ეს იყო ყველაზე უბრალო კაბინეტი, რაც კი ოდესმე მინახავს ჩემს ნაცნობ ღარიბ ოჯახებში.

სმენადაძაბული ვიჯექი და ერთთავად მეჩვენებოდა, თითქოს ბავშვების ყივილ-ხივილს ანდა მათი დოლის ბრაგუნს გავიგონებდი. ან არადა, გაიღება კარი და შემოვა პირხმელი ქალი, რომლის სურათსაც ახლახან ვუყურებდი-მეთქი.

მაგრამ ოთახში ფეოდორ მიხაილოვიჩი შემოვიდა, დავგიანებისტვის ბოდიში მოიხადა და მერე მკითხა:

- დიდი ხანია სტენოგრაფად მუშაობთ?
- სულ ნახევარი წელია.
- ბევრი მოსწავლე ჰყავს თქვენს მასწავლებელს?
- თავიდან ას ორმოცდაათზე მეტი მსურველი ჩაეწერა. ახლა კი ოცდახუთიოდელა დავრჩით.

— რატომ ასე ცოტა?

— ბევრს ეგონა, ადვილად შეისწავლიდა სტენოგრაფიას, მაგრამ, როცა მიხვდნენ, რომ ეს იოლი არ იყო, თავი დაანებეს.

— ასეა ყოველთვის, როცა ახალ საქმეს მოჰკიდებენ ხელს, — თქვა ფეოდორ მიხაილოვიჩმა, — ხალისით იწყებენ, მაგრამ მერე გულს აიყრიან და მიატოვებენ. შეატყობენ, რომ ოფლის ღვრაა საჭირო, საამისოდ კი თავი დღეს ვის ემეტება?

პირველ დანახვაზე დოსტოევსკი ხნიერი მომეჩვენა, მაგრამ როგორც კი დაილაპარაკა, მაშინვე გაუახალგაზრდავდა სახე და მე გავიფიქრე, დიდი-დიდი ოცდათხუთმეტი-ოცდაჩვიდმეტი წლისა თუ იქნება-მეთქი. საშუალო სიმაღლის, გამართული ტანი ჰქონდა. ღია წაბლისფერი, თითქმის წითური თმა გულმოდგინედ დაევარცხნა, მაგრამ, რამაც ყველაზე მეტად გამაოცა, ეს დოსტოევსკის თვალები იყო, ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდნენ: ერთი თაფლისფერი იყო, მეორე თვალის გუგა კი ისე გაფართოებოდა, რომ თვალის ფერი აღარც ეტყობოდა. ეს განსხვავება მის პირისახეს იღუმალ გამომეტყველებას აძლევდა. დოსტოევსკის ფერმკრთალი და ავადმყოფური სახე ძალზე ნაცნობი მეჩვენა, ალბათ იმიტომ, რომ მანამდე მისი სურათები მქონდა ნანახი. გახუნებული ლურჯი ფერის ჯემპრი ეცვა, საყელო და სამაჯურები კი თოვლივით უქათქათებდა.

ხუთი წუთის შემდეგ მოსამსახურე შემოვიდა და ორი ჭიქა მაგარი, თითქმის შავი ჩაი შემოიტანა. ლანგარზეც ორი ცალი ფუნთუშა იდო. ჩაის სმა დავიწყე, თუმცა აღარ მინდოდა, მითუმეტეს, რომ ოთახში ცხელოდა, მაგრამ მეტიჩრობად არ ჩამომართვან-მეთქი, გავიფიქრე. პატარა მაგიდის წინ კედელთან დავჯექი, ხოლო დოსტოევსკი თავის საწერ მაგიდასთან იჯდა, ხან ოთახში დადიოდა და ეწეოდა. პაპიროსს მალიმალ აქრობდა და ახალს უკიდებდა. მეც შემომთავაზა, ხომ არ მოსწევთო, მაგრამ მე უარი ვუთხარი.

— ზრდილობის გამო ხომ არ მეუბნებით უარს! — მითხრა მან.

შევეცადე დამერწმუნებინა, რომ არამცთუ არ ვეწეოდი, უფრო მეტიც, იმასაც ვერ ვიტანდი, როცა სხვები, რაღა თქმა უნდა, ქალები, ეწეოდნენ.

ვსაუბრობდით ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, თანაც დოსტოევსკი წამდაუწუმ ცვლიდა თემას. ავადმყოფური გამომეტყველება ჰქონდა. გამოაცა მისმა გულახდილობამ, როცა მიიხრა, ამ დღეებში გულყრა დამემართა და საერთოდ ავი ზნით ვიტანჯებო. მომავალ სამუშაოზე დოსტოევსკი რაღაც გაურკვეველად ლაპარაკობდა.

— ვნახოთ, რა გამოგვივა, მოვსინჯოთ, შევძლებთ თუ ვერა?

თავიდან მომეჩვენა, რომ ჩვენი ერთად მუშაობა არ მოხერხდებოდა. ისიც კი ვიფიქრე, დოსტოევსკის ეეჭვება ამგვარად მუშაობის შესაძლებლობა, უკვე ყოყმანობს და უარის თქმასაც აპირებს-მეთქი. უხერხულობიდან რომ დამეხსნა, მე თვითონ ვუთხარი:

— კეთილი, ვცადოთ, ოღონდ თუ დაატყოთ, რომ მე არ გამოგადგებით, პირდაპირ მი-
თხარით, დარწმუნებული იყავით, არ მეწყინება.

დოსტოევსკიმ გადაწყვიტა, ჩემთვის ეკარნახა „რუსული მოამბის“ ტექსტი, და მთხოვა, სტენოგრაფია ჩვეულებრივ გადაათეთრეთო. მკარნახობდა სწრაფად. შევაჩერე და ვთხოვე, ჩვე-
ულებრივ საუბარზე ჩქარა ნუ მიკარნახებთ-მეთქი.

შევუდექი სტენოგრაფის გადატანას და უნდა ვითხრა, რომ საკმაოდ მალე გადავწერე, თუმცა დოსტოევსკი მაინც მაჩქარებდა და მსაყვედურობდა, ნელა წერო.

— მე ხომ ნაკარნახევი ტექსტი შინ უნდა გადავწერო და არა აქ, — დავამშვიდე
იგი, — თქვენთვის კი სულ ერთი არ არის, რამდენ ხანს მოვუნდები ამას.

როცა დოსტოევსკიმ ნამუშევარი გადაათვალიერა და შეამჩნია, რომ ერთგან წერტილი
გამომეტოვებინა, ხოლო მეორეგან მაგარი ნიშანი რაღაც გაურკვეველად დამესვა, მკაცრად
მისაყვედურა. ეტყობოდა, გაღიზიანებული იყო და სათქმელს თავს ვერ უყრიდა. ერთი კი
მკითხა, რა გქვიაო, მაგრამ მაშინვე დაავიწყდა, მერე ოთახში ბოლოს ცემას მოჰყვა.
დიდხანს დადიოდა ასე, თითქოს ჩემი იქ ყოფნაც აღარ ახსოვდა. გაშეშებული ვიჯექი, მეში-
ნოდა, მისი ფიქრები არ გამეწყვიტა.

ბოლოს მიიხრა, ახლა არ შემიძლია მუშაობა და საღამოს რვა საათზე ხომ ვერ
მოხვალთ, რომანს მაშინ გიკარნახებთო. მეძნელებოდა ხელმეორედ მოსვლა, მაგრამ სამუ-
შაოს გადადებაც არ მინდოდა, ამიტომ დავთანხმდი.

გამომშვიდობებისას დოსტოევსკიმ მიიხრა:

— ძალიან გამიხარდა, როცა ოლხინმა სტენოგრაფი ქალი გამომიგზავნა და არა მამა-
კაცი. თუ იცით რატომ?

— რატომ?

— იმიტომ რომ კაცები სვამენ. თქვენ კი, იმედი მაქვს, არა სვამთ.

ლამის სიცილი ამიტყდა, მაგრამ თავი შევიკავე.

— ნამდვილად არ ვსვამ, ამაში შეგიძლიათ დარწმუნებული იყოთ, — სერიოზულად
ვუპასუხე მე.

დოსტოევსკის სახლიდან დანაღვლიანებული წამოვედი, რადგან მან ჩემზე მძიმე შთა-
ბეჭდილება დატოვა. უკვე ვეჭვობდი, რომ მუშაობას გავაგრძელებდით. ოცნება
დამოუკიდებელ ცხოვრებაზე წყალს მიჰქონდა. ეს მით უფრო მტკენდა გულს, რომ მახსენ-
დებოდა დედაჩემი, რომელსაც ასე გაუხარდა გუშინ ჩემი ახალი საქმიანობის დაწყება.

ორი საათი სრულდებოდა, როცა იქიდან წამოვედი. ჩემს სახლამდე კარგა მანძილი
იყო: ვცხოვრობდი სმოლნის ახლოს, კოსტრომის ქუჩაზე, დედაჩემის, ანა ნიკალაევანა სნიტ-
კინას სახლში. ამიტომაც გადავწყვიტე, ნათესავთან შემეგლო, რომელიც იქვე ფარნის შე-
სახვევში ცხოვრობდა. იმასთან ვისადილებდი და საღამოს ხელახლა დოსტოევსკისთან დავ-
ბრუნდებოდი.

ნათესავები ძალიან დაინტერესდნენ ჩემი ახალი ნაცნობით და დაწვრილებით მეკითხე-
ბოდნენ დოსტოევსკის ამბებს. საუბარში დრო მალე გავიდა და რვა საათზე ისევ მივადექი
ალონკინის სახლს. კარის გაღებისთანავე მოსამსახურეს ვკითხე, შენს ბატონს რას ეძახიან-
მეთქი. მის წიგნებზე, მახსოვდა, ფეოდორი ეწერა, მაგრამ მამის სახელი არ ვიცოდი. ფე-
დოსიამ (ასე ერქვა მოსამსახურეს) ისევ სასადილო ოთახში შემიპატიჟა და გავიდა, რომ
ჩემი მოსვლა მოეხსენებინა მასპინძლისათვის. მერე დაბრუნდა და კაბინეტში შემიპატიჟა.
ფეოდორ მიხაილოვიჩს მივესალმე და ჩემს ადგილზე მოვეწყვე პატარა მაგიდასთან, მაგ-
რამ მას ეს არ მოეწონა და მთხოვა, დიდ საწერ მაგიდასთან გადავმჯდარიყავი. თან მარ-
წმუნებდა, აქ უფრო მოხერხებულად იმუშავებთო. უნდა ვაღიარო, რომ იმ მაგიდასთან
ჯდომა, სადაც სულ მოკლე ხნის წინ დაიწერა შესანიშნავი რომანი „დანაშაული და
სასჯელი“, სიამაყით მავსებდა.

მე დიდ მაგიდასთან გადავინაცვლე, ფეოდორ მიხაილოვიჩმა კი ჩემი ადგილი დაიკავა. ჩემი სახელი და გვარი რომ გაიხსენა, მკითხა, თქვენი ნათესავი ხომ არ იყო ნიჭიერი ახალგაზრდა მწერალი სნიტკინი, ახლახან რომ გარდაიცვალაო. მხოლოდ ჩემი მოგვარე იყო-მეთქი, ვუპასუხე. მერე მკითხა, ოჯახში რამდენი ცხოვრობთო, ადრე სად სწავლობდით და რამ გაიძულათ სტენოგრაფიისათვის მოგეკიდათ ხელიო.

ყველა კითხვაზე უბრალოდ და სერიოზულად, თითქმის მკაცრად ვპასუხობდი, როგორც შემდეგ მარწმუნებდა ფეოდორ მიხაილოვიჩი. ადრევე გადავწყვიტე: სტენოგრაფიულ სამუშაოზე კერძო პირთან ბინაზე თუ მომიხდებოდა მისვლა, მასთან მხოლოდ საქმიანი ურთიერთობა დამეჭირა, სითამამე არ გამომეჩინა, რომ ზედმეტი სიტყვა არ ეკადრებინათ ჩემთვის. მგონი, ფეოდორ მიხაილოვიჩთან საუბრისას ერთხელაც არ გამიღიმია და თურმე ჩემი საქციელი ძალიან მოსწონებია. დიდი ხნის შემდეგ გამომიტყდა: შენი თავდაჭერილობა მესიამოვნაო. იგი ჩვეული იყო საზოგადოებაში ნიჰილისტებთან შეხვედრას, ხედავდა მათ დამოკიდებულებას და ეს ძალიან აღშფოთებდა. ამიტომ უფრო გაუხარდა, როცა იმდროინდელი ქალიშვილებისაგან განსხვავებულ ხასიათს წააწყდა.

ამასობაში ფედოსიამ ორი ჰიქა ჩაი, ფუნთუშები და ლიმონი შემოგვიტანა. ფეოდორ მიხაილოვიჩმა ხელახლა შემომთავაზა პაპიროსი და მერე მსხლით გამიმასპინძლდა.

ვსვამდით ჩაის და თან გულახდილად, მეგობრულად ვსაუბრობდით. უცებ მომეჩვენა, თითქოს ადრეც ვიცნობდი მას, რის გამოც სულში სითბო და სიმსუბუქე ჩამიდგა.

რატომღაც სიტყვა ჩამოვარდა პეტრაშეველების სიკვდილით დასჯაზე. ფეოდორ მიხაილოვიჩი მოგონებებში ჩაიძირა.

— მახსოვს, — დაწყობ მან, — როგორ ვიდექი სემიონოვის მოედანზე მსჯავრდადებულ ამხანაგებს შორის და ვუყურებდი პროცესის სამზადისს. ვიცოდი, ხუთი წუთის სიცოცხლე დაამრჩენოდა, მაგრამ ეს წუთები მიღირდა წლებად, ათეულ წლებად, მთელ სიცოცხლედ მიღირდა! აი, ჩვენ უკვე ჩამოგვაცვეს სასიკვდილო ტომრები და სამ-სამად დაგვანაწილეს. მე მერვე ვიყავი მესამე რიგში. პირველი სამეული უკვე მიაკრეს ბოძებს. სამიოდე წუთის შემდეგ ორივე რიგი დახვრეტილი იქნებოდა და ჩვენი ჯერიც დადგებოდა. ოო, როგორ მინდოდა მაშინ სიცოცხლე, ღმერთო ჩემო! რა ძვირფასი მეჩვენებოდა ცხოვრება, რამდენი კარგი საქმე შემეძლო გამეკეთებინა. ჩემი წარსული გამახსენდა და მივხვდი, ხეირიანად რომ ვერ გამოვიყენე იგი. ახლა მეწადა ყველაფერი თავიდან დამეწყობ, მეცხოვრა დიდხანს, დიდხანს. უცბად საყვირის ხმა შემომესმა და თითქოს გავმხნევედი. ჩემი ამხანაგები ბოძებიდან ახსნეს და უკანვე მორეკეს, მერე წავგიკითხეს ახალი განაჩენი: მე ოთხი წლის კატორღა მომისაჯეს. ჩემს ცხოვრებაში ამაზე უფრო ბედნიერი დღე არ მახსოვს. ალექსეევსკის სატუსალოში ვიმყოფებოდი. დავაბიჯებდი ჩემს განმარტოებულ საკანში და ვმღეროდი, მიხაროდა — მე ხომ სიცოცხლე მაჩუქეს. ჩემს ძმას ნება დართეს გამომშვიდობებოდა განშორების წინ. ქრისტეშობის წინა დღეს გამამწესეს შორეულ გზაზე. ახლაც ვინახავ წერილს, რომელიც აწ განსვენებულ ძმას მივწერე მაშინ, განაჩენის წაკითხვის დღეს. ამას წინათ დამიბრუნა იგი ჩემმა ძმისშვილმა.

ფეოდორ მიხაილოვიჩის ნაამბობმა საშინელ გუნებაზე დამაყენა. თანაც ძალიან გამიკვირდა, რომ ასე გადამიშალა გული მე, თითქმის გოგონას, რომელსაც დღეს შეხვდა პირველად. დიახ, ეს გარეგნულად გულჩახვეული, მკაცრი კაცი ისეთი დაწვრილებითა და ნდობით მიაშობდა თავისი წარსული ცხოვრების ამბავს, რომ პირდაპირ გაოცებული ვიყავი. მიზეზი ამ გულახდილობისა და ნდობისა გვიან შევიტყვე, მაშინ, როცა მის ოჯახურ მდგომარეობას გავეცანი. იმ ხანებში ფეოდორ მიხაილოვიჩი სულ მარტო, მისდამი მტრულად განწყობილი ადამიანებით იყო გარშემორტყმული. იგი ამას ძალიან განიცდიდა და თავის ფიქრებს მაშინვე ანდობდა ყველას, ვინც მის მიმართ ყურადღებასა და სიკეთეს გამოიჩენდა. სწორედ ამ გულახდილობამ, ჩვენი გაცნობის პირველ დღეს რომ გამოამყლავნა, ჩემზე მეტად სასიამოვნო შთაბეჭდილება დატოვა.

საუბარი ამბიდან ამბავზე გადადიოდა, სამუშაოს კი ჯერაც არ შევდგომოდით, ეს მოსვენებას მიკარგავდა. უკვე გვიან იყო, მე კი საკმაოდ შორს ვცხოვრობდი. დედაჩემს შევპირდი, დოსტოვესკისაგან პირდაპირ სახლში მოვალ-მეთქი და ახლა ის, ალბათ, ჩემზე დარდით აღარ იყო. ვერ ვბედავდი, შემეხსენებინა დოსტოვესკისთვის ჩემი მოსვლის მიზანი. როგორ გამიხარდა, როცა მითხრა, მუშაობა დავიწყეთო. მოვემზადე, ფეოდორ მიხაილოვიჩი ჩქარი ნაბიჯებით მოჰყვა ოთახში სიარულს. კარებიდან გეზად გადაჭრიდა ოთახს, ლუ-

მელთან მივიდოდა და აუცილებლად ორჯერ დააკაკუნებდა ზედ. თან ეწეოდა, ხშირ-ხშირად უკიდებდა სიგარეტს და მხოლოდღა ნახევრად დამწვარს საფერფლეში ავლებდა.

ცოტა ხნის შემდეგ ფეოდორ მიხაილოვიჩმა მთხოვა, წამეკითხა ნაკარნახევი, და პირველსავე სიტყვაზე შემაჩერა.

— როგორ — „დაბრუნდა რულეტენბურგიდან?“ მე ვახსენე რულეტენბურგი?

— დიახ, ფეოდორ მიხაილოვიჩ, თქვენ მიკარნახეთ ეს სიტყვა.

— შეუძლებელია.

— მაპატიეთ, არის თქვენს რომანში ამ სახელწოდების ქალაქი?

— დიახ. ამბავი მოთამაშეთა ქალაქში ხდება, რომელსაც მე რულეტენბურგი ვუწოდებ.

— რაკი ასეა, მაშ ეჭვი არ არის, ამ სიტყვას თქვენ მიკარნახებდით, ისე საიდან გამახსენდებოდა?

— მართალი ხართ, — დამეთანხმა ფეოდორ მიხაილოვიჩი, — ალბათ, რაღაც შემეშალა.

გამეხარდა, რომ ამ გაუგებრობის მიზეზი მე არ შევიქენი. ალბათ ფეოდორ მიხაილოვიჩი ფიქრებმა გაიტაცეს, ანდა შეიძლება ძალიან დაიღალა, იმიტომაც მოუვიდა ასეთი შეცდომა. თვითონვე მიხვდა, რომ მუშაობა არ აეწყობოდა და მთხოვა, სახვლიოდ, თორმეტი საათისთვის გადავდოთ. აღვუთქვი, უსათუოდ მოვალ-მეთქი.

თერთმეტი ხდებოდა, წასასვლელად რომ მოვემზადებ. როცა გაიგო, პესკაზე ვცხოვრობდი, დოსტოევსკიმ მითხრა, მაგ უბანში არასოდეს ვყოფილვარ და არც ის ვიცი, სად მდებარეობს. თუ შორს არის, მოსამსახურეს გაგაყოლებო. მე, ცხადია, უარი ვუთხარი. მან კარებამდე მიმაცილა და ფედოსიას უბრძანა, კიბე გაენათებინა ჩემთვის.

შინ რომ მივედი, დედას ვუამბე, რა კეთილი და გულახდილი ადამიანი იყო დოსტოევსკი. თანაც, გული რომ არ დასწყევტოდა, ბოლომდე არ გავუმხილე ის მძიმე შთაბეჭდილება, რაც სხვა დროს არ განმეცადა და რაც ასე ღრმად ჩამრჩა მეხსიერებაში იმ მეტად მღელვარედ გატარებული პირველი დღიდან. შთაბეჭდილება კი მართლა მძიმე იყო: პირველად შევხვდი ჭკვიანსა და კეთილ, მაგრამ უიღბლო ადამიანს, რატომღაც ყველასაგან მიტოვებულს, და ჩემს გულში გაჩნდა მისდამი სიბრაღის გრძნობა.

დაღლილი ვიყავი და მაშინვე დავწექი. დედას ვთხოვე, ადრე გავეღვიძებინე, რათა ტექსტის გადაწერა და დათქმულ დროზე მიტანა მომესწრო.

* *

დიღას ადრე ავდექი და მაშინვე გადაწერას შევუდექი. ნაკარნახევი ბევრი არ იყო, მაგრამ მინდოდა ლამაზად გადამეწერა, ამას კი საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდა. როგორ არ ვეცადე, ნახევარი საათი მაინც დამაგვიანდა. ფეოდორ მიხაილოვიჩი აღელვებული დამხვდა. მომესალმა თუ არა, მითხრა:

— უკვე იმედი გადავიწყვიტე, ვიფიქრე, ალბათ სამუშაო ეძნელა და აღარ მოვა-მეთქი. თქვენი მისამართი არ ჩამიწერია და ვშიშობდი, ისიც არ დამეკარგა, რაც გუშინ გიკარნახეთ.

— ძალიან მრცხვენია, რომ დავიგვიანე, — ვუპასუხე, — მაგრამ გარწმუნებთ, უარიც რომ მეთქვა მუშაობაზე, აქ მაინც მოვიდოდი და მოგიტანდით ორიგინალს.

— უფრო იმიტომ ვღელავდი, — ამიხსნა ფეოდორ მიხაილოვიჩმა, — რომ ეს რომანი პირველ ნომებრამდე უნდა დავამთავრო. მე კი ჭერ გეგმაც არ შემიდგენია ახალი რომანისა. მხოლოდ ის ვიცი, რომ სტელოვსკის გამოცემით შვიდ თაბახზე ნაკლები არ უნდა იყოს.

მე დაწვრილებით გამოვკითხე ყველაფერი და ფეოდორ მიხაილოვიჩმა ნათლად დამიხატა ის მართლაც დიდი საფრთხე, რაც მას მოელოდა.

უფროსი ძმის გარდაცვალების შემდეგ ფეოდორ მიხაილოვიჩმა იკისრა გადაეხადა მთელი ვალი უურნალ „ვრემიასი“, რომელსაც მისი ძმა სცემდა, ვალი თამასუქის წესით იყო და კრედიტორები პირდაპირ სულს ხდიდნენ ფეოდორ მიხაილოვიჩს, ემუქრებოდნენ, უძრავ-მოძრავ ქონებას ავიწერთ, ხოლო თვითონ შენ ციხეში ამოგალბობთ. მაშინ იოლად შეეძლოთ ამის გაკეთება.

ნაწილი ვალისა, რომელიც სასწრაფოდ უნდა გადაეხადა, შეადგენდა 3000 მანეთს. ფეოდორ მიხაილოვიჩი ბევრს ეცადა ეშოვა ფული, მაგრამ ვერაფერი გაახერხა. როცა

ყველა ცდა კრედიტორებთან მორიგებისა ამაო გამოდგა და უკვე სასოწარკვეთამდეც მივიდა, აი, სწორედ მაშინ მასთან გამოცხადდა გამომცემელი ფ. ტ. სტელოვსკი და შესთავაზა, სამი ათასად ვიყიდი თქვენი თხზულებების სამ ტომად გამოცემის უფლებასო. გარდა ამისა, ფეოდორ მიხაილოვიჩს ამავე თანხის ანგარიშში უნდა დაეწერა ახალი რომანი. მეტი გზა არ ჰქონდა; დოსტოევსკი კონტრაქტის ყველა პირობას დაეთანხმა, ოღონდაც კი თავი დაეხსნა ხიფათისაგან, თავისუფლების აღკვეთას რომ უქადდა. კონტრაქტი დაიდო 1865 წლის ზაფხულში. სტელოვსკიმ დათქმული თანხა შეიტანა ნოტარიუსში და ეს ფული მესამე დღესვე გადაუხადეს კრედიტორებს. ამგვარად, ფეოდორ მიხაილოვიჩს ხელზე არაფერი დარჩა; მაგრამ ყველაზე მეტად საწყენი ის იყო, რომ რამდენიმე დღეში მთელი ეს ფული ისევ უკან დაუბრუნდა სტელოვსკის. აღმოჩნდა, რომ მან ჩალის ფასად ჩაიგდო ხელთ დოსტოევსკის თამასუქები და სხვა პირების მეშვეობით უკან ამოიგო ეს ფული. გაიძვერა სტელოვსკი უღვთოდ ძარცვავდა ჩვენს მუსიკოსებსა და ლიტერატორებს (პისემსკის, კრესტოვსკის, გლინკას). დაუდარაჯდებოდა და როცა მძიმე წუთები დაუდგებოდათ, მაშინვე მარწუხებში მოაქცევდა მსხვერპლს. სამი ათასი მანეთი მხოლოდღა გამოცემის უფლების საფასურად ძალზე ცოტა იყო, რადგან მაშინ დოსტოევსკის რომანებზე უკვე დიდი მოთხოვნილება იყო. ფეოდორ მიხაილოვიჩისთვის განსაკუთრებით მძიმე იყო პირობა, რომელიც ავალდებულებდა ახალი რომანის ჩაბარებას 1866 წლის პირველ ნოემბრამდე. თუ დათქმულ დროზე დოსტოევსკი ვერ მოახერხებდა ჩაბარებას, მაშინ პირობის დარღვევისათვის დიდძალი ჯარიმა უნდა გადაეხადა. უკეთუ ვერც იმავე წლის პირველ დეკემბრამდე მოასწრებდა, მაშინ საერთოდ დაკარგავდა უფლებას თავის თხზულებებზე და იგი გადავიდოდა სტელოვსკის მუდმივ კუთვნილებაში. ცხადია, სტელოვსკიმ ყველაფერი გაითვალისწინა, სწორედ იმ წელს ფეოდორ მიხაილოვიჩი გატაცებით წერდა „დანაშაულსა და სასჯელს“. უნდოდა მხატვრულად დაეხვეწა ბოლომდე. და სად ჰქონდა მას, ავადმყოფ ადამიანს იმდენი ძალა, რომ კიდევ ახალი მოზრდილი ნაწარმოები დაეწერა?

შემოდგომაზე ფეოდორ მიხაილოვიჩი მოსკოვიდან დაბრუნდა და რაოდენ დიდი იყო მისი მწუხარება, როცა ცხადად დაინახა, სტელოვსკისთან დადებული კონტრაქტის შესრულების შეუძლებლობა, მით უმეტეს, რომ ვადა სულ მალე — ერთ-ორ თვეში გათავდებოდა.

დოსტოევსკის მეგობრებმა — ა. ნ. მაიკოვმა, ა. პ. მილიუკოვმა, ი. გ. დოლგომოსტევიმა და სხვებმა, — რომელთაც ძალიან უნდოდათ დაეხსნათ იგი უბედურებისაგან, შესთავაზეს: რომანის გეგმა შეედგინა და ყოველი ჩვენგანი თითო ნაწილს დაწერსო. დათქმულ დროში დაამთავრებდნენ რომანს, ხოლო ფეოდორ მიხაილოვიჩი დახვეწდა და რედაქციას გაუკვთებდა, რაც აუცილებლად დასჭირდებოდა ამგვარად დაწერილ ნაწარმოებს, მაგრამ ეს ფეოდორ მიხაილოვიჩმა შორს დაიჭირა. სჯობს ჯარიმა გადავიხადო, ანდა საავტორო უფლება დავკარგო, ვიდრე სხვის ნაწარმოებს ჩემი გვარი მოვაწერო. მაშინ მეგობრებმა ურჩიეს, აეყვანა სტენოგრაფი. ა. კ. მილიუკოვმა გაიხსენა, რომ იცნობდა სტენოგრაფიის მასწავლებელს კ. ნ. ოლხინს. თუმცა მილიუკოვი ეჭვობდა ასე მოკლე დროში რომანის დაწერას, მაინც ურჩევდა მუშაობაში სტენოგრაფი მოიშველიეო.

იმ დროს ჯერ კიდევ არ ვიცნობდი კარგად ადამიანებს, მაგრამ სტელოვსკის საქციელმა მაინც უსაზღვროდ შემამშფოთა. ჩაი მოგვართვეს და ფეოდორ მიხაილოვიჩმა დაიწყო კარნახი. ეტყობოდა, უჭირდა მუშაობა, ხშირად ჩერდებოდა, დიდხანს ფიქრობდა, მალ-მალე მთხოვდა წამეკითხა ნაკარნახევი. ერთი საათის შემდეგ კი განაცხადა, დავიდალე და დასვენება მინდაო.

გუშინდელივით ისევ საუბარი დავიწყეთ. იგი აღელვებული იყო და სწრაფად გადადიოდა ერთი თემიდან მეორეზე. ისევ მკითხა, რა გქვიაო და იქვე დაავიწყდა. ორჯერ შემომმთავაზა პაპიროსი, თუმცა ერთხელ უკვე ვუთხარი, რომ არ ვეწეოდი. მე ვეკითხებოდი ჩვენს მწერლებზე, ამან იგი გამოაცოცხლა. ხალისით მპასუხობდა შეკითხვებზე, თითქოს აკვიატებული ფიქრებიდან გამოერკვაო, ლაპარაკობდა მშვიდად, თითქმის მხიარულად. მაშინდელი საუბრიდან ბევრი რამ დამამახსოვრდა.

ნეკრასოვს თავის სიყრმის მეგობრად თვლიდა, მის პოეზიასაც მაღალ შეფასებას აძლევდა. მაიკოვი უყვარდა, როგორც ნიჭიერი პოეტი და ჰკვებანი, არაჩვეულებრივი ადამიანი. ტურგენევი პირველხარისხოვან ტალანტად მიაჩნდა. ოღონდ იმას წუხდა, დიდხანს რომ ცხოვრობდა უცხოეთში და რუსეთსა და რუს ხალხს ნაკლებად იცნობდა.

ცოტახნის შესვენების შემდეგ ხელახლა მივუბრუნდით სამუშაოს, მაგრამ მალე დოსტოევსკი ისევ გაღიზიანდა. შფოთავდა, ეტყობოდა, არაფერი გამოსდიოდა. ალბათ, იმიტომ, რომ იგი თავის ნაწარმოებს კარნახობდა სრულიად უცხო ადამიანს.

დაახლოებით ოთხ საათზე წასასვლელად მოვემზადე. შევბირდი, ხვალ თორმეტ საათზე გადაწერილს მოგიტან-მეთქი. დამშვიდობებისას დოსტოევსკიმ მკრთალად დახაზული საფოსტო ქაღალდების მთელი შეკვრა მომცა, ჩვეულებრივად ის ასეთ ქაღალდზე წერდა ხოლმე, და მასწავლა როგორ უნდა დამეტოვებინა ნაპირზე ადგილი.

ასე დაიწყო და გრძელდებოდა ჩვენი მუშაობა. მივდიოდი თორმეტზე და ვრჩებოდი ოთხ საათამდე. ამ ხნის განმავლობაში სამჯერ მკარნახობდა ნახევარ-ნახევარ საათს, ან ცოტა მეტ-ხანს, დანარჩენ დროს ჩაის ვსვამდით და ვსაუბრობდით. მე მიხაროდა, რომ ფეოდორ მიხაილოვიჩი უკვე თანდათან ეჩვეოდა მუშაობის ახალ ფორმას და ჩემი მისვლისთანავე დამშვიდდებოდა ხოლმე. ეს განსაკუთრებით მას შემდეგ გახდა შესამჩნევი, როცა დავთვალეთ და დავაზუსტეთ, სტელოვსკის ერთი საგამომცემლო გვერდი ჩემს მიერ მჭიდროდ დაწერილ რამდენ გვერდს მოიცავდა. მე უკვე შემეძლო გამეგო, რამდენი იყო ნაკარნახევი, უსაზღვრო იყო ფეოდორ მიხაილოვიჩის სიხარული, როცა ხედავდა, როგორ მატულობდა ნაწერი და იზრდებოდა გვერდების რაოდენობა. ხშირად მეკითხებოდა: „გუშინ რამდენი გვერდი დაწერეთ? სულ რამდენი გვაქვს დაწერილი? როგორ გგონიათ, დავამთავრებთ ვადამდე?“

მეგობრული საუბრისას ფეოდორ მიხაილოვიჩი მიაშობდა თავისი ცხოვრების სევდიან ამბებს, და ჩემს გულში უნებლიეთ ფეხს იკიდებდა ღრმა სიბრაღული.

თავდაპირველად, ცოტა არ იყოს, უცნაურად მეჩვენებოდა, მისი შინაურებიდან. რომ ვერავის ვხედავდი. არ ვიცოდი, ვინ ჰყავდა ოჯახში, ან სად იმყოფებოდნენ ისინი. მხოლოდ ერთხელ, თუ არ ვცდები, ეს იყო მეოთხედ მისვლისას, მუშაობას რომ მოვრჩი და სახლის კარებიდან გამოვდიოდი, ვიღაც ახალგაზრდამ შემაჩერა. ვიცანი. ეს ის ყმაწვილი იყო, რომელსაც წინკარში მოვკარი თვალი ფეოდორ მიხაილოვიჩთან პირველი მისვლისას. ახლოდან უფრო ულამაზო მეჩვენა იგი. შავგვრემანი, თითქმის ყვითელი პირისახე ჰქონდა, შავი თვალები და თამბაქოს წვეისაგან ჩაყვითლებული კბილები.

— ვერ მიცანით? — მოუბრძობლად მკითხა ახალგაზრდამ. — მე თქვენ მამაჩემთან გნახეთ. არ მინდა ისეთ დროს შემოვიდდე, როცა მუშაობთ, მაგრამ ძალიან კი მაინტერესებს გავიგო, რა ჯანდაბაა ეს სტენოგრაფია, მით უფრო, რომ მალე თვითონ უნდა დავიწყო მისი შესწავლა. მაპატიეთ. — და მან მარჯვედ გამომართვა პორტფელი, გახსნა და იქვე, ქუჩაში დაიწყო სტენოგრაფიის დათვალიერება. ისე დამაბნია მისმა თავხედობამ, რომ ვეღარაფერი ვუთხარი. — ეშმაკის მოგონილია — და დაუდევრად გამომიწოდა პორტფელი. „ნუთუ ისეთ საყვარელ და კეთილ ადამიანს, როგორც ფეოდორ მიხაილოვიჩია, ასეთი უზრდელი და უტიფარი შვილი უნდა ჰყავდეს?“ — გავიფიქრე.

ფეოდორ მიხაილოვიჩი დღითი დღე სულ უფრო გულთბილად მეპყრობოდა. ხშირად „მტრედო“ მეძახდა (ეს მისი საყვარელი საალერსო გამოთქმა იყო). „კეთილო ანა გრიგორენაო“, „ძვირფასო“. ამ სიტყვებს მე მოწყალებად მივიჩნევდი, რასაც იგი ჩემთვის როგორც ქალიშვილისათვის, თითქმის გოგონასათვის იმეტებდა. მსიამოვნებდა, რომ შრომას ვუმსუბუქებდი, ჩემი შეგონებანი, რომ საქმე კარგად აეწყო და რომანს დანიშნული დროისათვის დავამთავრებთ-მეთქი, ახარებდა და ახალისებდა ფეოდორ მიხაილოვიჩს, თავადაც ეჭვი არ მეპარებოდა, რომ ყოველივე კარგად დასრულდებოდა.

მე ვამაყობდი, რადგან საყვარელ მწერალს მართო მუშაობაში კი არ ვეხმარებოდი. არამედ მის გუნება-განწყობილებაზედაც სასიკეთო ზემოქმედებას ვახდენდი. ყველაფერი ეს საკუთარ თვალში მამაღლებდა.

თანდათან დავთრგუნე შიში „სახელოვანი მწერლის“ წინაშე, გულახდილად და თავისუფლად ვესაუბრებოდი, როგორც უფროს მეგობარს. ვეკითხებოდი მისი ცხოვრების ამა თუ იმ ამბავზე და ისიც ხალისით აკმაყოფილებდა ჩემს ცნობისმოყვარეობას. დაწვრილებით მიაშობდა თავის რვათვიან პატიმრობაზე პეტრე-პავლეს ციხეში. როგორ ესაუბრებოდა კედელზე კაჟუნით მეზობელი საყნების პატიმრებს. მიყვებოდა კატორღულ ცხოვრებასა და დამნაშავეებზე, ვინც მასთან ერთად ახდინენ სასჯელს. გაიხსენა უცხოეთში მოგზაურობა და იქაური ნაცნობები, მოსკოველი ნათესავები, რომლებიც ძალიან უყვარდა.

ცოლის ამბავიც მიაშობ, რომელიც სამი წლის წინათ გარდაცვლილიყო, სურათიც მაჩვენა, მაგრამ არ მომეწონა. ეს სურათი, როგორც ფეოდორ მიხაილოვიჩმა მითხრა, სიკვდილამდე ერთი წლით ადრე გადაეღოთ, როცა დოსტოევსკაია მძიმედ იყო ავად. ალბათ ამიტომაც ჰქონდა სურათზე მომაკვდავის იერი. ისიც შევიტყვე, — და ეს, სხვათაშორის, გამიხარდა, — რომ თავხედი ახალგაზრდა, რომელიც ძალიან არ მომეწონა მაშინ, ფეოდორ მიხაილოვიჩის

შვილი კი არა, გერი ყოფილა, იგი დოსტოევსკაიას, მის ცოლს შესძენოდა პირველი ქმრის ალექსანდრე ივანოვიჩ ისაევისაგან.

ფეოდორ მიხაილოვიჩი ხშირად წუხდა ვალებზე, უფულობასა და სიღარიბეზე. შემდეგში მე თავად გავხდი მოწამე, რა მძიმე დღეში იყო უფულობის გამო.

ფეოდორ მიხაილოვიჩის ნაამბობი ისეთ ცუდ გუნებაზე მაყენებდა, რომ ერთხელაც ვედარ მოვითმინე და ვუთხარი:

— ფეოდორ მიხაილოვიჩ, სულ ცუდ ამბებს რად იხსენებთ, ზოგი კარგიც მოიგონეთ, როცა ბედნიერი იყავით.

— ბედნიერი? ბედნიერი არასოდეს ვყოფილვარ, ბედნიერება ჩემგან ყოველთვის შორს იყო, მე მასზე მხოლოდ ვოცნებობდი. ახლაც ველი ბედნიერებას. სწორედ ამ დღეებში წერილი მივწერე ჩემს მეგობარს — ბატონ ვრანგელს, მიუხედავად გადატანილი მწუხარებისა, მაინც ვოცნებობ. ღავიწყო ახალი, ბედნიერი ცხოვრება-მეთქი.

გული ჩამწყვიტა მისმა ნათქვამმა. უცნაური არ იყო?! ამ უნიჭიერესმა, კეთილშობილმა და თითქმის უკვე ასაკოვანმა ადამიანმა ჯერაც ვერ იპოვა სასურველი ბედნიერება და მხოლოდ-ღა ოცნებობდა მასზე.

ერთხელ ფეოდორ მიხაილოვიჩმა წვრილად მიაშობ, როგორ აპირებდა შეერთო ანა ვასილევნა კორვინ-კრუკოვსკი, როგორ გაიხარა, როცა ამ ჭკვიანმა, კეთილმა და ნიჭიერმა ქალიშვილმა თანხმობა მისცა. მაგრამ დარწმუნდა თუ არა, რომ სხვადასხვა შეხედულებისანი იყვნენ და მათი ბედნიერება შეუძლებელი იქნებოდა, თავისი სიტყვა უკან წაიღო.

ერთხელ, ფეოდორ მიხაილოვიჩმა, მეტისმეტად ცუდ გუნებაზე რომ იყო, მითხრა: ისეთ ყოფაში ვარ, თითქოს გზაჯვარედინზე ვიდგე. ვყოყმანობ, საით წავიდე, აღმოსავლეთში, კონსტანტინებოლსა თუ იერუსალიმში, სადაც შეიძლება სამუდამოდ დავრჩე, თუ ევროპაში გავემგზავრო და მთელი არსებით მივეცე რუსეთის მიმზიდველ თამაშს ან არადა ჩელახლად დავქორწინდე — ოჯახური ბედნიერება და სწამე ვეძებო.

ამ საკითხების გადაჭრა, რასაც ძირფესვიანად უნდა შეეცვალა მისი მძიმე, გაუხარელი ცხოვრება, ძალიან აწუხებდა ფეოდორ მიხაილოვიჩსა და როგორც მის გულშემატკივარს, მე გამანდო, რას მირჩევო.

უნდა გამოგიტყდეთ, რომ ჩემზე მონდობილმა საკითხმა დამაბნია, მისი სურვილი, წასულიყო აღმოსავლეთში ან მოთამაშე გამხდარიყო, გაუგებარი და წარმოუდგენელი იყო ჩემთვის. ჩემს ირგვლივ მრავლად იყვნენ ბედნიერი ოჯახები. ამიტომაც ვურჩიე, მეორედ დაქორწინდით, ოჯახური ბედნიერება ჰპოვეთ-მეთქი.

— მაშ მირჩევთ, მეორედ დაქორწინდე? — მკითხა მან. — მერედა გამოწყვება ვინმე? როგორი ცოლი შევირთო, ჭკვიანი თუ კეთილი?

— რა თქმა უნდა, ჭკვიანი.

— არა. თუ არჩევას, მაშინ კეთილს ავირჩევ, რომ შევებრალო და შემიყვაროს.

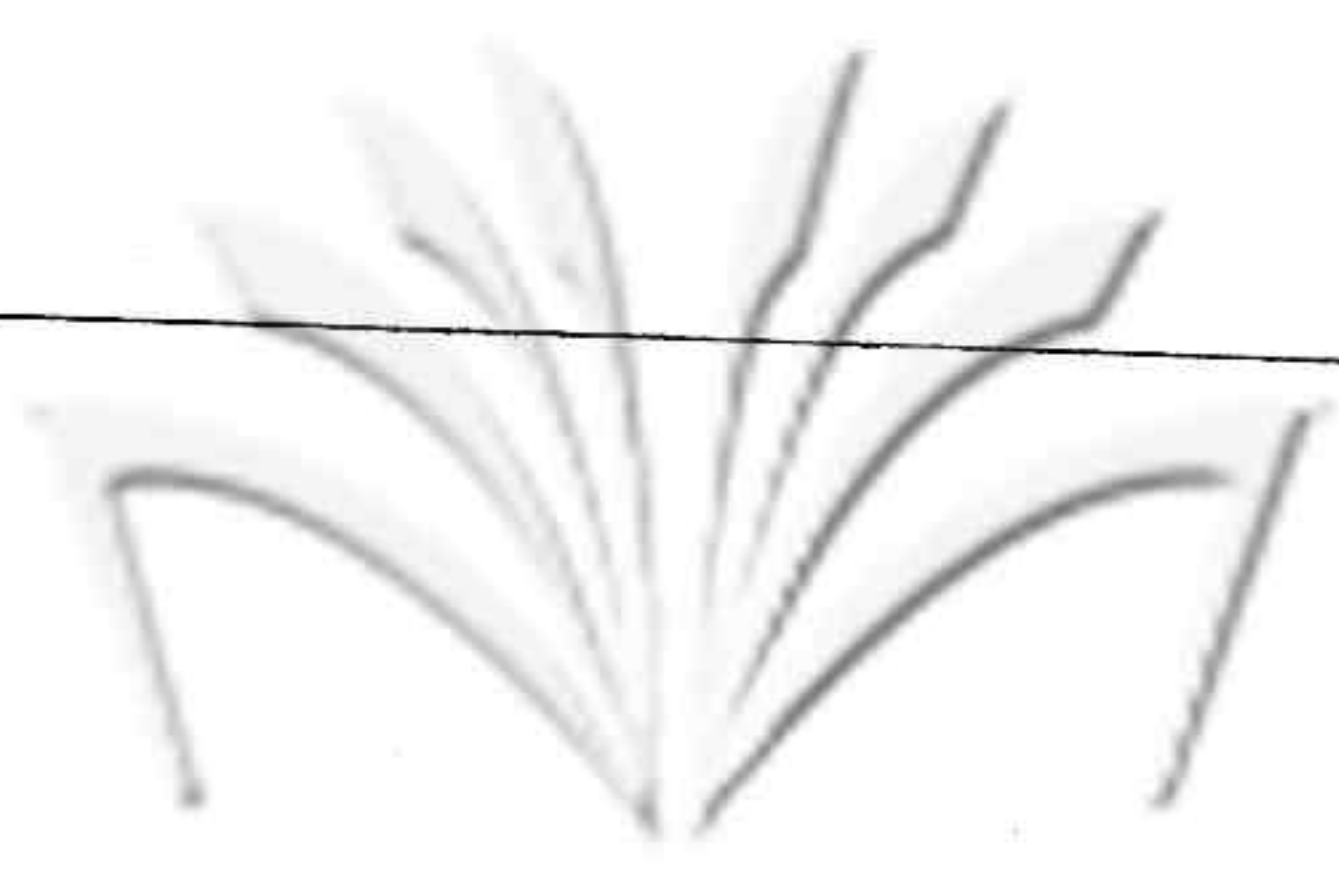
როცა ცოლის შერჩევაზე საუბარს მოვრჩით, ფეოდორ მიხაილოვიჩმა მკითხა: რატომ არ გათხოვდებიო. ვუთხარი, ორნი მთხოულობდნენ, ორივენი ლამაზები არიან და პატივსაც ვცემ მათ, მაგრამ არც ერთი არ მიყვარს, უსიყვარულოდ კი ვერ გავთხოვდები-მეთქი.

— დიახ, სიყვარულით უნდა გათხოვდეთ, — მხურვალედ დამიჭირა მხარი ფეოდორ მიხაილოვიჩმა, — ქორწინება რომ ბედნიერი იყოს, მარტო პატივისცემა არ კმარა.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში).

3. ბორეზიადი

ქან-ბუდიზმის ფილოსოფია

ინამდებარე წერილში შევეცდებით ვიამბოთ, თუ როგორ წარმოიშვა რელიგიური მიმდინარეობა „ქენი“ და რატომ გახდა იგი ესოდენ პოპულარული იაპონურ ბუდიზმში.

ცნობილია, რომ მსოფლიო რელიგიათაგან, ბუდიზმი ყველაზე უფროა დანაწევრებული სხვადასხვა მიმდინარეობად, სკოლად და სექტად, ამის მიზეზი ცალკე მსჯელობის საგანია.

უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ სამყაროს აგებულების შესახებ არსებობს მრავალი შესხედულება, რაც საშუალებას იძლევა ესა თუ ის რელიგიური მიმდინარეობა, სკოლა თუ სექტა მხოლოდ ბუდისტურ რელიგიას მივაკუთვნოთ. ეს შესხედულებები მეტ-ნაკლებად უკავშირდება ბუდიზმის ეგრეთ წოდებულ ოთხ „ჭეშმარიტებას“:—ტანჯვის ჭეშმარიტება („ყოფიერება ტანჯვა“); ჭეშმარიტება ტანჯვის მიზეზებისა („ყოფიერება ტანჯვაა ცუდი კარმების დაგროვების შედეგად“); ჭეშმარიტება ტანჯვათა დასასრულისა („ტანჯვის მიზეზის აღმოფხვრა—შესაძლებელია“); და ჭეშმარიტება სურვილების დასასრულისა (არსებობს საშუალება ტანჯვათა მიზეზის აღმოფხვრისა). მსგავსად ტანჯვისა ყოფიერებას საწყისი არ გააჩნია. იგი მართო სიცოცხლით არ შემოისაზღვრება. ადამიანი ტანჯვით იბადება, ტანჯვაში იზრდება, იტანჯება ავადმყოფობათა გამო და ტანჯვითვე კვდება, რათა მომავალში სხვა სახით იშვას. ასე მეორდება მრავალ ათასჯერ. ტანჯვას განაპირობებს არა ცოდვები, როგორც ამას ქრისტიანობა გვასწავლის, არამედ ტანჯვა თვისებაა ყოველი ცოცხალი არსებისა. თუმცა ტანჯვა შესაძლებელია გაძლიერდეს ან შემსუბუქდეს კარმის ზემოქმედებით — მიზეზობრიობის კანონით.

ადამიანს არ შეუძლია ახსოვდეს თავისი წინანდელი არსებობა, მაგრამ იგი პასუხისმგებელია თავის საქციელზე როგორც აწმყო, ასევე თავის წარსულ სიცოცხლეშიც¹. ადამიანის ქცევა და ზრახვები აძლიერებს მის ტანჯვას მომავალში (მომავალ სიცოცხლეში). ცუდ კარმას შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანის დაბადება ცხოველად ან რომელიმე ჯოჯოხეთურ ქმნილებადა—ამგვარი დაბადება „უზნეო დაბადება“, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს ტანჯვას. უსასრულო დაბადებებსა და სიკვდილებში ტანჯვათა ჯაჭვი სამუდამოდ შეიძლება იქნას გაწყვეტილი: ამისათვის საჭიროა ვიცოდეთ, რომ ყოველი ცოცხალი არსება შედგება უმცირესი ნაწილაკებისაგან — დჰარმებისაგან. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში, დჰარმის ორგანიზაციისა და აგებულების საშუალებები განაპირობებს ადამიანის გარეგნობას, ზნეობრივ მონაცემებსა და მის სოციალურ მდგომარეობას. დჰარმების ორგანიზება ხდება მრავალი საშუალებით, კარმის შესაბამისად. რაც უფრო კარგია კარმა განსაზღვრულ წარსულ სიცოცხლეში, მით უფრო კარგია ადამიანის აწმყო სიცოცხლე. არავის ბრალი არ არის, რომ ერთი ფუფუნებაში ცხოვრობს, მეორე კი — სიღატაკეში: ყველა ჩვენთაგანმა დაიმსახურა თავისი ბედი ჯერ კიდევ წარსულ სიცოცხლეში.

ერთ-ერთ ძველ ბუდისტურ ტრაქტატში კარმული დამოკიდებულების პრინციპი შემდეგნაირადაა განმარტებული: „ყოველი მოკვდავი სჩადის კეთილსა და ბოროტ საქმეებს, ვიდრე ამ ქვეყნადაა, ეს არის ის, რაც მოკვდავს შეუძლია საკუთარ თავისთვის მოიმოქმედოს, სოლო-როდესაც მიდის ამ ქვეყნიდან, მას თან მიაქვს თავისი ბოროტი და კეთილი საქმეები. ეს არის ის, რაც თან სდევს მას ჩრდილივით და მისგან მარად განუყოფელია“.

თუკი ბედკრული ოცნებობს კეთილდღეობაზე — მაშასადამე თავის კარმას იუარესებს, თავს წირავს მომავალში უფრო „უზნეო“ დაბადებას. მაგრამ ადამიანს შეუძლია თავის თავს უშველოს მხოლოდ თვითსრულყოფის გზით. თუ ადამიანმა მიაღწია სრულყოფას—„განათლდა“, იგი სწყვეტს მაშინ ტანჯვათა ჯაჭვს და ინთქმება ნირვანაში. მისი დჰარმები აღარ გარდაიქმნებიან, ადამიანში ქრება საკუთარი „მეს“ არსებობა. იგი თავისუფლდება ახალი დაბადებებისა და სიკვდილისაგან, „დარდიანობისაგან“ მიწიერ ვნებათა გამო.

ნირვანას რომ მიაღწიო, ამისათვის საჭიროა სურვილებისაგან განთავისუფლდე, ვინაიდან სურვილებია მიზეზი ტანჯვისა, რომელიც ჰგავს ყოფიერებას. ტანჯვათაგან, ე. ი. პიროვნულ არსებისაგან მომავალ დაბადებაში თავის დასაღწევად არსებობს სამი გზა, რომლებსაც ბუდიზმი

¹ ინდური თეოლოგიის თანახმად ადამიანი სიკვდილის შემდეგ, ხელმეორედ იბადება და განაგრძობს სიცოცხლეს (მთარგმნელი).

ითვალისწინებს. ეს გზებია: აზროვნება, განჭვრეტა და რწმენა. ბუდიზმის ყველა სკოლას ამ საშუალებათაგან ერთ-ერთიც კი ძალზე ქმედითად მიაჩნია. თანამედროვე მოძღვრებებში, მე-ოთხე საშუალება-ქმედება, თვითსრულყოფის საწყის პირობად ითვლება.

გარე სამყარო, მთელი რიგი ბუდისტური სკოლების თანახმად, რეალურად არსებობს, თუმცა ეს არსებობა არაჭეშმარიტია, ეფემერული, მოჩვენებითი („ქვეყანა ქაფის ბუშტისა ჰგავს, ან ცვარის წვეთს ფოთოლზე“). მისი შეცნობა შესაძლებელია, მაგრამ ამისათვის, ჩვენი ამოსავალი წერტილი არა გრძნობათა ორგანოების მონაცემებია, არამედ შეცნობადი ობიექტების დრმა სულიერი არსი, რომლის გაიგივება შეიძლება ყოველსმომცველ აბსოლუტის („კოსმიურ ბუდვას“) სულსა და ჩვენ საკუთარ არსთან.

ამრიგად, შემეცნების პროცესი უახლოვდება თვითჩადრმავებას (თვითწვდომას), რომლის მიზანია გამთავლინოს ზემოსხენებული უნივერსალური არსი. მხოლოდ ასეთი შემეცნება შეიძლება მივიჩნიოთ ბრძნულ შემეცნებად, ხოლო საგნობრივი, ფენომენოლოგიური შემეცნება კი, რომლის ობიექტია საგნის ინდივიდუალური თვისებები და მოვლენები, არაბუნებრივი და ზედაპირულია. მას არ შეუძლია იხსნას ადამიანი იმ ბედუკუდმართობისაგან, რომლის მიზენიც ყოფიერებაა. სხვაგვარადაც რომ ვთქვათ, შემეცნების თეორიის თვალსაზრისით უმრავლესობა ბუდისტური სკოლებისა აღიარებს ეკლექტურ მოძღვრებას, რომელიც წარმოადგენს მატერიალისტურ და იდეალისტურ შეხედულებათა შენარევს. მეთოდის თვალსაზრისით აქ მუდმივად ბატონობს მიაშიტური დიალექტიკა (ყოველგვარი უცვლელობის უარყოფა).

ბუდისტური ფილოსოფია, როგორც დისციპლინალური და საკულტო პრაქტიკა, ემყარება „ტრიპიტაკას“ (ტიპიტაკა)². კანონს, რომლის შორეულ-აღმოსავლური ვარიანტი დაახლოებით თორმეტი ათას ნაწილს შეიცავს (სუტრები ბუდვასაკიამუნისა და მის მოწაფეთა ქადაგებანი; მითხრობები საკიამუნის ცხოვრებაზე; შასტრები — სუტრების კომენტარები და ბუდიზმის უმთავრესი ცნობების განმარტებანი; ვინაები — ბუდისტური საბერმონაზვნო თემის წესდება).

როგორც წესი, ბუდიზმის ყოველ სკოლას ძირითადად მიაჩნია სუტრების გარკვეული ტრიადა, მაგრამ არც სხვა დანარჩენ სუტრებს უარყოფს. უმთავრესი სუტრები გამოყენებულია ქადაგებებში, რომელთა გადაწერა კარმის გაუმჯობესების ერთ-ერთ საუკეთესო საშუალებად ითვლება. გულმოდგინედ ხდება შესწავლა ზოგი ისეთი ავტორიტეტული სუტრის (მაგ. „ლოტოსის სუტრა“) კომენტარისა, რომელიც ათას ხუთასი წლის წინათ შეიქმნა.

ყველა ზემოსხენებული შეხედულება სამყაროსა და ადამიანის საბოლოო ძივნის შესახებ, მთლიანად განეკუთვნება ბუდისტურ მსოფლმხედველობას, მაგრამ არსებობს ისეთი ფილოსოფიური კატეგორიაც, რომელსაც ბუდიზმის მხოლოდ ზოგიერთი სკოლა აღიარებს. ასეთია მაგალითად: ნაგარჯუნას (ინდური ბუდიზმის თეორეტიკოსი II ს. ჩ. ერაძდე) მიმდევრების მადჰიამიკების დოქტრინა „სიცარიელის“ შესახებ. ამ დოქტრინის თანახმად სიცარიელე (შუნიატა) ნიშნავს არა „არაფერს“, არამედ აბსოლუტს, რომელსაც არ გააჩნია საპირისპირო ცნება (მატერიალური-სულიერი, გადიდება-შემცირება, სიკეთე-სიბოროტე და ა. შ.) «სუტრაში სიბრძნის შეცნობის სულის» შესახებ ნათქვამია: — «აქ ფორმა — სიცარიელეა. სიცარიელე — ფორმაა, ფორმა ერთგვარი სიცარიელეა და სხვა არაფერი. ერთსა და იმავეს შეგვიძლია ვუწოდოთ არსიც, აზრიც, სტრუქტურაც და გონიერებაც. საგნები ერთიმეორისაგან სიცარიელით განსხვავდებიან: ისინი არც იბადებიან, არც ნადგურდებიან, არც იხრწნებიან, არც იბილწებიან, არც დიდდებიან და არც მცირდებიან“.

სუტრაში ნათქვამია, რომ ბოდჰისატვა ავალოკიტეშვარა ჩასწვდა სიცარიელის არსს პრაჯნა-პარამიტას სიბრძნის თვითწვდომისას. გონება-ჭვრეტის გარკვეულ საფეხურზე იგივე შეუძლია იხილოს ყოველ ჭეშმარიტ ადამიანს. „შუნიატას“ დოქტრინას აღიარებს ძენ-ბუდიზმიც, ეს უკანასკნელი მასზე აგებს მთელ თავის პრაქტიკას, თუმცა ცდილობს არ გამოტყდეს ამამი, ვინაიდან მის მიერ ნებისმიერი თეორიული მსჯელობის აღიარება ნიშნავს თავისსავე ძირითადი დებულებების უარყოფას.

ძენ-ბუდიზმის პატრიარქებმა ჩამოაყალიბეს ოთხი პრინციპი, რასაც მთელი მათი ტრადიცია ეყრდნობა.

1. დამოუკიდებლობა დამწერლობისაგან (ე. ი. წიგნის ღირსების უარყოფა).

² „ტიპიტაკა“ — „სამი კალათა კანონებისა“ — ბუდისტურ თხზულებათა ძირითადი კრებულია, რომელიც კანონის როლს ასრულებს. ტიპიტაკა განეკუთვნება უძველეს პალიურ (შუაინდოეთის) ტექსტებს. იგი ჩაწერილია 80 წელს. ჩ. წ. აღრიცხვით ცეილონზე, მეფე ვაგატამანის დროს, თუმცა მისი ძირითადი ნაწილი გაცილებით ადრე შეიქმნა (მთარგმნელი).

3. გორგოლიადი

2. მოძღვრებისაგან დამოუკიდებლად, დოქტრინის უარყოფა, ჭეშმარიტების განმარტება განსაკუთრებული გზით.

3. ადამიანის სულის არსზე პირდაპირი მინიშნება (განჭვრეტა ინტელექტის გარეშე).

4. ადამიანის შინაგანი არსის (ბუნების) წვდომა და ბუდპას სრულყოფის მიღწევა.

ეს ნიშნავს, რომ ძენ-ბუდისტები იმთავითვე უარყოფენ ჭეშმარიტებას (ზოგიერთი მოძღვრების თანახმად — საკმარისობას) ყოველგვარი ფილოსოფიისა თუ წიგნის ქადაგებას, არცნობენ საიდუმლო არსის ლოგიკური წვდომის შესაძლებლობას. ამტკიცებენ, რომ ინდივიდუალისტური მეთოდი სულიერია და არა მგრძობელობითი ან ლოგიკური საშუალება.

„როდესაც ძენს ხსნიან ლოგიკურად ან ფსიქოლოგიურად, — წერდა ამ სფეროში უდიდესი ავტორიტეტი სუძეკი დაიხეცუ, — ან როდესაც, მას განიხილავენ, როგორც ბუდისტურ ფილოსოფიას, რომლის არსის გამოსატყაც შესაძლებელია განსაკუთრებული გონებაჭვრეტითი ბუდაური ტერმინოლოგიით, მაშინ ძენი ქრება“.

ძენის თვითმყოფადობით გატაცებული ზოგიერთი მქადაგებელი აცხადებს, რომ ეს სკოლა დამოუკიდებელია არა მარტო ტრადიციულ ბუდისტურ ფილოსოფიისაგან, არამედ ზოგად-ბუდისტურ ტერმინებისა და ცნებებისაგანაც.

მაშ რაღას ეწოდება ძენ-ბუდისტის ფილოსოფია?

ჩვეულებრივ, ძენის ფილოსოფიაში იგულისხმება დისციპლინალური წვრთნის განსაკუთრებული მეთოდი და ძენიანელი-მქადაგებლის მიერ ამ მეთოდის ახსნა-განმარტება.

„ძენი — იაპონური წარმოთქმაა ხანსკრიტული სიტყვისა „დჰიანა“ (მედიტაცია, გონებით ჭვრეტა). მაგრამ თუკი „დჰიანას“ ცნება უახლოვდება „ტრანსს“, როდესაც მორწმუნე განსაკუთრებულ პოზაშია და მისი ყურადღების დაუნჯება სდება სიცარიელის არსსზე, მაშინ ძენში იგულისხმება იმ საშუალებათა ჯამი, რომელიც საჭიროა მიზნის მისაღწევად.

მორწმუნის ყურადღების დაუნჯების — ძა-ძენის პოზაში ჯდომა პირველი და მარტვი საფეხურია. რაში მდგომარეობს ძენის დისციპლინალური წვრთნის აზრი და შინაარსი?

ამ კითხვაზე შედარებით ზუსტი პასუხი შემდეგია: სამყაროს საფუძველი საიდუმლო არსია, რომელიც გაიგივებულია ბუდას ბუნებასთან (არსსთან) — იგი ყოვლის მომცველია, ის არის ყველგან და ყველაფერში, ისაა ჭეშმარიტი სიბრძნე, რომლისთვისაც უცხოა სიმრავლე და წარმოადგენს აბსოლუტურ ერთიანობას.

ამიტომ, ბუდას საწყისი ბუნება (არსი) განუყოფელია, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ყველა ადამიანში სუფევს. მარტო ის არის ყველგან, მისი აღმოჩენა ერთგან, ნიშნავს მის აღმოჩენას ყველგან და ყველაფერში, ცალ-ცალკე. მის სიმრავლეს იგივეობის სახე აქვს. აქედან ძენ-ბუდისტებს პრაქტიკულად მეტად მნიშვნელოვანი დასკვნა გამოჰყავთ.

უმოკლესი გზით რომ მიაღწიო სამყაროს საიდუმლო არსს — ბუდას პირველსაწყის ბუნებას, ეს ნიშნავს, რომ მიიღო უზენაესი განათლება — ბოდპა: „სულის თვითგანთქმა“ — ჩაწვდვ საკუთარი სულის არსს.

ადამიანს შეუძლია შეისწავლოს თავისი ფიზიკური, გონებრივი და ფსიქოლოგიური მონაცემები, ამგვარი თვითშემეცნებას საფუძველზე გააკრიტიკოს თავისი საქციელი, წინასწარ განჭვრეტოს თავისი ქცევა სხვადასხვა სიტუაციაში, მაგრამ ყოველივე ამას არ გააჩნია ჭეშმარიტი ღირებულება, ვინაიდან ყოველივე ეს დაკავშირებულია არა უნივერსალური „მეს“ წვდომასთან, არამედ უფრო „დაბალ“ კონკრეტულ „მესთან“, რომლის წვდომაც მგრძობელობითი და ლოგიკური ასპექტებით შემოიფარგლება. უნივერსალური „მეს“ წვდომის მეთოდპრინციპულად განსხვავებულია. იგი ინტუიტივისტური მეთოდი, იდუმალის თვალთ დასახვა ისევე შეუძლებელია, როგორც მისი გაგონება, შეგრძნება. შეუძლებელია აგრეთვე მისი შეცნობა ლოგიკურად. ძენის მიმდევრებს მიაჩნიათ, რომ ლოგიკური შემეცნება განუყოფელია ანალიზისაგან, წარსულისა და მომავლის ურთიერთკავშირისაგან. ობიექტის არსში წვდომა უნდა მიმდინარეობდეს თავისთავად მოცემულ წამში, მის „ჭეშმარიტ ასეთობრივობაში“.

მიზნის მისაღწევად, ძენ-ბუდისტებს პირველსაწყის პირობად მიაჩნიათ ჩასახვა ძლიერა სურვილისა, რომელიც გადაიზრდება „შეკითხვის“ სურვილში. მორწმუნემ ყურადღება უნდა მთიკრიბოს, რომ მას ძალიან სურს ჩაწვდეს ყოფიერების ფარულ (იდუმალ) ჭეშმარიტებას. ამის პირველ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ძა-ძენი-ჯდომა — „უაზროდ“ (უფიქროდ-მუსინი), საგანგებოდ ფესებგადაჯვარედინებული, წელში გამართული, ნახევრადთვალგახსედილა და ა. შ. ამგვარი პოზა, როგორც ძენ-ბუდისტები ამტკიცებენ, ადამიანს ხელს უწყობს რომ სისხლით არ გადაიტვირთოს თავის არე, საამო იყოს სხეულის მდგომარეობა თვითწვდომისას. ამ დროს არაა საჭირო, არც ევზალტაცია და არც ტრანსში გადასვლა, საჭიროა მხოლოდ მი-

ვეჩვიოთ საკუთარი „მეს“ შეცნობისას სიძნელის გადალახვას, ვივარჯაშოთ ისე, რომ არ ვაზროვნოთ ლოგიკური კატეგორიებითა და სახეებით. ამგვარი წვრთნისათვის ძენურ მონასტრებში გამოყოფილია საგანგებო დარბაზები — ძენდოები, სადაც მონაზონი ყოველ დღე გარკვეულ დროს ზის ჭილოფზე (სძინავს ამავე ჭილოფზე).

ყოველ მონაზონს გამსჭვალულს „შეკითხვის სულით“, რომელიც პრობლემა თანდათან უფრო უმთავრესად ეჩვენება, რომ იგი ქვეყნის აგებულების არსის გასაღებია. იგი მთლიანად შეპყრობილია ამ საკითხით, ცდილობს წვდომისას არ გამოიყენოს ლოგიკური საშუალებები. ბუნებრივია, ადრე თუ გვიან, მორწმუნე ჩისში ექცევა და საშველად სულიერ მოძღვარს მიმართავს: სწორედ ამ დროს ადგილი აქვს „მონდოს“ — კითხვა-პასუხს, რაც ძენის არსენალში ძირითად იარაღს წარმოადგენს. ვინც კითხვას იძლევა იგი ცდილობს გააძლიეროს „შეკითხვის სული“ კრიტიკულ წერტილამდე: სულიერი მოძღვარი კი შეკითხვის ხასიათს ასკვნის, თუ რამდენად მიაღწია სასურველ მიზანს იმ პირმა, ვინაც კითხვა დასვა. სულიერი მოძღვრის პასუხები ყოველთვის უნდა იყოს არალოგიკური, რათა მან მოწაფე ააცდინოს მსჯელობის სწორ გზას.

მაგალითად: მოწაფე ეკითხება სულიერ მოძღვარს: „ვინ არის ბუდა?“ სულიერი მასწავლებელი პასუხობს „ვინც უნდა იყოს“, მოძღვარს შეუძლია ჩააფიქროს მოწაფე, რომელიც ამგვარი პასუხის შემდეგ ცდილობს მოძებნოს კავშირი მასწავლებლის პასუხსა და თავის შეკითხვას შორის. ასეთ შემთხვევაში მასწავლებელი (სულიერი მოძღვარი) მოწაფეს თავიდან იცილებს. რადგანაც მოწაფე განაგრძობდა აზროვნებას ლოგიკური კატეგორიებით, მოწაფეც ვერ მიაღწია მიზანს, როდესაც „უაზრო“ თვითგაუცხოების („არა მეს“) მდგომარეობაში იმყოფებოდა.

ზოგჯერ მოწაფის პასუხი ან ახალი შეკითხვა მოწმობს დასმული კითხვის „სულის“ ძალმოსილებას, მის ძალვას. ასეთ შემთხვევაში ძენიანელები მიმართავენ „შოკოთერაპიას“. ისინი შეგირდს ტალახში აგდებენ, თავში ჯოსს ურტყამენ, ჩქმეტენ, ცხვირს უგრეხენ და ა. შ. სულიერი მოძღვრის ამგვარმა მოულოდნელმა მოქმედებამ უნდა გარდაქმნას შეგირდის გონებას მთელი სტრუქტურა, რის შემდეგაც შეიძლება ითქვას, რომ მოწაფე (შეგირდი) „განათლდა“. არსებობს რამოდენიმე სხვა დამხმარე საშუალებაც იმისათვის, რომ მოწაფემ (შეგირდმა) „განათლებას“ მიაღწიოს: სუტრების წარმოთქმა „სულის შეცნობის შესახებ“, ბუდას სახელის გუნდური წარმოთქმა, სულიერი მოძღვრის დარიგებათა მოსმენა. ყოველივე ეს არ შეესაბამება ძენის დებულებას: „ჭეშმარიტება სწავლების გარეშე“, მაგრამ შეგირდის „განათლების“ ეს საშუალებები ძენიანელთა მონასტრებში უყოყმანოდ სრულდება.

მთავარი ადგილი ამ საშუალებათა შორის კოანს უჭირავს. კოანი, ისევე როგორც დეკლარაცია, შეგირდს უშუალოდ არ ესმარება ამა თუ იმ პრობლემის გადაჭრაში. არ კარნახობს მზა პასუხს. კოანი შეგირდის ძიებას მხოლოდ საჭირო მიმართულებას აძლევს, მას შეგირდი ვანუწყვეტილად ფსიქოლოგიურად დაძაბულ მდგომარეობაში ჰყავს, რაც მართებულად მიაჩნიათ ძენიანელებს, რომლებიც ცდილობენ უარყონ მათ წინაშე წამოყენებული ბრალდება, რომ თითქოს ისინი არ იცავენ თანმიმდევრობის პრინციპს.

კოანის არსი მდგომარეობს შემდეგში: ძენის მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე, ფიქსირებულია სულიერ მოძღვართა მრავალი საინტერესო გამოთქმა. მოწაფეს, რომელმაც გაიარა წინასწარი მომზადება, სთავაზობენ ერთ-ერთ ასეთ გამოთქმას. შეგირდმა ამ გამოთქმაზე უნდა დააუნჯოს ყურადღება და ჩასწვდეს მის არსს. სწორედ ამას ეწოდება „წინასწარ დასახული იდეა“.

ზოგიერთ ძენ-ბუდისტს კოანი უნაყოფო ფაქტორად მიაჩნია. სხვები კი ფიქრობენ, რომ ჩვენს დროში კოანის გარეშე ჭეშმარიტი „ჭვრეტა“ შეუძლებელია, საჭიროა მხოლოდ შეგირდს (მოწაფეს) გულწრფელად სურდეს კარმის ჯაჭვის გაწყვეტა და საკუთარ თავში მთახდინოს ბუდას ბუნების (არსის) რეალიზება, რათა მიხვდეს, რომ აქ გონება არაფერ შუაშია, მთავარია „შეკითხვისას“ სულით იყო მტკიცე. მაგალითად, შეგირდს კოანის სახით აძლევენ ასეთ კითხვას: „ყველა საგანი უბრუნდება ერთიანს, მაშ რაღას უბრუნდება ერთიანი?“. მოწაფეს მიუთითებენ განუწყვეტილად გაარინდოს ყურადღება კოანზე, მოაქციოს იგი ყურადღების ცენტრში, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გადაჭრას საკითხი ლოგიკური საშუალებებით, არ უნდა ახსოვდეს არანაირი სიტყვა, ან სად იმყოფება, არ უნდა გრძნობდეს რა გარემოა მის გარშემო, შეკითხვისას სული უნდა დაძაბოს ფსიქოლოგიურ უკიდურესობამდე. უნდა გააიგივოს თავისი თავი კოანთან, მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში შეუძლია შეგირდს ჭეშმარიტი გან-

მ. გორგაძლიანი

ჭვრეტა, თავისი გონების მთლიანი გარდაქმნა, რომელიც ქმნის ჭკუიდან შეშლილობის საშა-
შროებას.

ჯერ კიდევ შუა საუკუნეების მედიცინაში ცნობილია, რომ ძენ-მონაზონთა ფსიქიკა ვერ
უძლებდა ზემოთ აღწერილ ფსიქოლოგიურ სტრესს. ამიტომ მონასტრებში შემოიღეს
ბერად მიღების მკაცრი დისციპლინური წესები და შეზღუდვები (ბერად ღებულობდნენ არა
უმცირეს 19 წლის ასაკისა, გარკვეული გამოცდის შემდეგ).

ბერ-მონაზონთა დისციპლინალურ წესებში შედის მათი დღის განაწესი, მათი ყოველი
ნაბიჯის რეგლამენტი, რიტუალის ყველა უესტიკულაციის ჩათვლით ჭამის დროს, როცა ყო-
ველგვარი შედმეტობა გამორიცხულია (ვეგეტარიანული საჭმელი ძირითადად დამზადებულია
პარკეულისაგან) ეს წესი ითვალისწინებს ყოველდღიურ ფიზიკურ დატვირთვასაც.

ძენიანელთა სამონასტრო ძირითადი ლოზუნგია — „ღღე უშრომელად — ღღე უჭამალოდ“ —
ყოველივე ეს ითვლება „ყველაზე კეთილმოქმედ პირობად“ განათლებისათვის.

ამრიგად, ფსიქოლოგიური ჩიხი, რომლითაც მთავრდება კონი, გადალახულია და რჩება
სატორი-გონების განათლება „შეუცნობლობის უმაღლესი საფეხური“.

ძენ-ბუდისტები ამბობენ, რომ სატორის მიღწევა—ესაა „შეკითხვა, ძიება, მომწიფება,
აფეთქება“, რომელიც გამორიცხავს სამყაროს დუალურ ურთიერთწინააღმდეგობრიობას, ამ
დროს ადამიანი „სიკეთისა და სიბოროტის მიღმა“, სუბიექტი ერწყმის ობიექტს, სიმრავლე
ადგილს უთმობს იგივეობას, ვინაიდან პლაცდარში, რომელიც საფუძვლად უძევს ყოველივე
არსებულს, ერთ ადგილას გაშეშვლებულია და მასში არსებული საიდუმლო ქვეყნისა და ყოვ-
ლისა, აღარაა უკვე საიდუმლო.

ძენ-ბუდისტები ამტკიცებენ, რომ სატორის აღწერა შეუძლებელია სიტყვით, შეუცნობე-
ლია ლოგიკური მეთოდებით, თუმცა ისინი მრავალ ათას გვერდზე ცდილობენ ახსნან სატორის
არსი ლოგიკური კატეგორიებით.

სამყაროს ყველაზე დიდი ჭეშმარიტება, ძენის მოძღვრების თანახმად, „ბუდა“ შაკიამუნამ
გადასცა მის მოწაფეს — მაჰა-კაშიაპას, არა თავისი ქადაგებებით, ან სიტყვებით, არამედ უშუ-
ალოდ — „გულიდან გულს“.

სწორედ ეს ჭეშმარიტება ნათელი ხდება მხოლოდ მათთვის, ვინც განიცადა — სატორი.
სატორის მომენტში, ობიექტი, ვთქვათ „მთა“, რომელსაც ადამიანი უმზერს — უცებ ქრება,
ვინაიდან ძენის მსოფლმხედველობის თანახმად, „მთა“ ადამიანისათვის იყო არა მთა როგორც
ახეთი, არამედ ნიშან-თვისებათა ერთობლიობა, ან კიდევ ხდებოდა მისი გაიგივება იმ სიტყვებ-
სა და უღერადობასთან, რომლებითაც მთას აღწერენ, ან კიდევ ადამიანის შექმენებაში „მთა“
იცვლებოდა „თითით“, რომელიც ამ მთაზე მიათითებდა. შემდეგ მთა ისევ მთად იქცევა, მაგრამ
ახლა იგი აღიქმება, როგორც მთა უშუალოდ და მთლიანად.

ადამიანი, რომელიც განიცდის სატორს, მოცემულ წამში მთას ხედავს ისეთს, როგორცაა
იგი სინამდვილეში. ეს თეზისი მნიშვნელოვანია მეთოდოლოგიურად. მყისიერად ობიექტი ამ-
ჟღავნებს თავის არსს, მისთვის არ არსებობს წარსული და მომავალი, არსებობს მხოლოდ
„აბსოლუტური აწმყო“.

და ბოლოს, გავიხსენოთ მტკიცება, რომელმაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა ძენის თავ-
დაპირველ პროპაგანდაში:

ადამიანი, რომელმაც სატორი განიცადა, გარეგნულად უცვლელი რჩება. მან უსაზღვრო
ფსიქოლოგიური სიამოვნება მიიღო, შედეგად მარადიულია, „განათლებული“ სიტყვაპყარია,
აღსავსეა დიდი ნებისყოფით, ნებისმიერ სიტუაციაში იგი სწრაფად პოულობს ერთადერთსა და
სწორ გადაწყვეტილებას.

ეს უკანასკნელი პუნქტი იქცა უმთავრეს ღებულებად ძენ-ბუდიზმის გავრცელებისათვის
შუასაუკუნეების იაპონიაში.

იდეები და მოძღვრებები ვრცელდება არა იმიტომ, რომ ისინი ღამაზად არიან „გაფორმე-
ბული“ და იზიდავენ ადამიანის ფანტაზიას, არამედ იმიტომ, რომ მათში მომწიფებულია
აუცილებლობა.

მოძღვრება — ძენი საბოლოოდ ჩამოყალიბდა იაპონიაში, მაგრამ ჩაისახა ჩინეთში. ამ მო-
ძღვრების პირველ მქადაგებელს — სულიერ მოძღვარს ერქვა ბოდჰიდჰარმა (გარდაიცვალა
628 წ.). იგი იყო ინდოელი მონაზონი, რომელმაც მადჰიამიკების მსოფლმხედველობაში
შეუსისხლსორცა დაოსიზმის ზოგიერთი ელემენტი. ძენ-ბუდიზმის პროპაგანდა იაპონიაში
დაიწყო XII საუკუნის დამლევეს, სოლო მისი ჩამოყალიბება და აყვავება—XI—XVI საუკუნე-
ებში.

მე-12 საუკუნის დასასრული შუასაუკუნეების იაპონიაში წარმოადგენს გარდატეხის ხანას. 1185 წელს სამოქალაქო ომი დამთავრდა სისხლისმღვრელი ბრძოლით დონაურთან, სახელმწიფოში პოლიტიკური ძალაუფლება ხელთ იგდო მონამოტოს ფეოდალურმა საგვარეულომ, რომელიც სამურაების რაზმებს ედგა სათავეში ქვეყნის აღმოსავლეთ პროვინციებში. დამთავრდა სამეფო არისტოკრატის, დახვეწილი ლიტერატურისა და მეცნიერების, სასახლეებისა და ტაძრების მშენებლობისა და უგუნური, არაგეგმაზომიერი მეურნეობის განვითარების პერიოდი, როდესაც განიავდა სახელმწიფო ქონება და გადატაკდა გლეხობის უმეტესი ნაწილი.

გასულ საუკუნეებში იაპონიაში ბუდიზმი წარმოადგენდა გაბატონებულ რელიგიას. მისი მთავარი ფორმა — ტანტრიზმი („საიდუმლო სწავლება“) გამოირჩეოდა მეტისმეტად რთული ფილოსოფიური აგებულებით (სტრუქტურით), ცერემონიებითა და ადათ-წესებით, რომლებიც მეტად ძვირი ჯდება. ადეფტებისაგან ისინი მოითხოვდნენ მაღალ მორალურსა და ინტელექტუალურ დონეს: ყოველივე ეს სამურაებს ხელს არ აძლევდა, როდესაც მათ ხელისუფლება ხელში ჩაიგდეს, ისინი სრულიად ვერ ერკვეოდნენ ბუდური სქოლასტიკის ნიუანსებში — ისინი ტლანქი გაუნათლებელი იყვნენ. მათ არ სწამდათ კარმის გაუმჯობესებისა მომავალ დაბადებებში. მკვლელობა ერთ-ერთი უდიდესი ცოდვაა ბუდიზმის თანახმად, ამავე დროს კი საჭირო იყო უმოკლესი მიზეზების პოვნა „ხსნისაკენ“, ვინაიდან იაპონელი ბუდისტების წარმოდგენით უკვე დადგა ეპოქა „კანონის დასასრულისა“ — საყოველთაო დეგრადაციისა და აღრეულობის ხანა — ბუდური მოძღვრების ისტორიის უკანასკნელი ეტაპი. ასეთ მდგომარეობიდან ყველაზე საუკეთესო გამოსავალი, თავდაპირველად, თითქოს და ბუდური მოძღვრების ამიტამიზმის გავრცელება იყო. ამიტამიზმი თავის მხრივ ქადაგებს ბრმა თაყვანისცემას «ბუდჰა-ამიტაბჰასას», რომლის „ხსნის უნარიანობის არსიც“ ბრმად უნდა იწამოს ადეფტმა. ეს მოძღვრება მორწმუნეთაგან არ თხოულობს ბუდური აღთქმისა და კანონების მკაცრ დაცვას. „ხსნას რომ მიაღწიო“ ამისათვის ყველაზე უნედაცუოდ ადამიანისთვისაც კი საკმარისია გაიმეორო ფორმულა: „ნამუ ამიდაბუცუა“.

სამურაები ბუდიზმის ამ სკოლას უჭერდნენ მხარს, და ვიდრე შინაბრძოლები მიმდინარეობდა, ამგვარი ტენდენცია საკმაოდ ემთხვეოდა სამურაეთა სამხედრო მეთაურთა ინტერესებს. ფეოდალებს ხელს აძლევდა რელიგია, რომელიც ერთგულებას ქადაგებდა, მაგრამ ამ რელიგიის უარყოფითმა მხარეებმა მაშინვე იჩინეს თავი, როგორც კი სახელმწიფოს მართვის დრო დადგა. ამიდაბში ზრდიდა ბრმა შემსრულებლებს, ავითარებდა მათში უუფლებობას, ართმევდა მათ საკითხის დამოუკიდებლად გადაწყვეტის უნარს. სახელმწიფოში მძიმე ვითარება შეიქმნა. არისტოკრატის კიდევ ჰქონდა იმედი, რომ ძალაუფლებას დაიბრუნებდა. არ ცხრებოდა გლეხთა აჯანყებები. სამურაელი, რომელიც კვლავ მეომრად რჩებოდა, უნდა ქცეულიყო მტკიცე და გაქნილ პოლიტიკოსად. და, აი, სწორედ ამ დროს გამოჩნდნენ ძენიანელები, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ რეგულარულ წვრთნას, ნებისმიერი საკითხის მსოლოდ არსზე ყურადღების მოკრებას და ამ არსის გამოყოფის უნარს, ყოველივე უარყოფის. გზით, აქვს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა, არა მარტო საბერო-სამონაზვნო, არამედ საერო ცხოვრებაშიც. არაფრის ცოდნა არაა საჭირო. უნდა იწრთობოდეს მსოლოდ ნებისყოფა. ეს იდეა მოეწონათ საზოგადოების ყველაზე მაღალ ფენებს — მონამოტოს სიოგუნებს (სამხედრო-ფეოდალური მმართველობა იაპონიაში).

ძენის ქადაგებისათვის ოფიციალურად დაწესდა „ხუთი მონასტრის სისტემა“, რომლის შესაბამისად ძენის ხუთი მონასტერი გამოცხადდა უმთავრესად, დანარჩენი ათი კი — მეორე ხარისხიანი მონასტრებად.

ხუთი უზენაესი მონასტრის წარმომადგენლება მთავრობაში აღიარებული იყვნენ სულიერ მოძღვრებად და პოლიტიკურ მრჩეველებად. ისინი მონაწილეობდნენ საგარეო ვაჭრობისა და საერთაშორისო საკითხების გადაწყვეტაში.

ძლიერი იყო მათი გავლენა სახელმწიფოში. გადმოცემით, ცნობილია, რომ მე-13 საუკუნის დამლევეს, როდესაც იაპონიის კუნძულებზე მონღოლთა შემოჭრის საფრთხე შეიქმნა, სახელმწიფოს მმართველი სოძე ტოკი მუნე (1251-1284) თავისი ჯარით, ვიდრე მტერს საბრძოლველად შესვდებოდა, ძენიანელ სულიერ მოძღვარს მიმართავს, ვნა დამილოცეო, გამგებელმა მიმართა მოძღვარს:

„დიდო მასწავლებელო, დადგა გადამწყვეტი უამი!

— როგორ აპირებ მტერთან შეხვედრას? — ჰკითხა მბრძანებელს სულიერმა მოძღვარმა. პასუხის გაცემის ნაცვლად ტოკიმუნემ შემზარავად დაიდრიალა და ჰაერში შესტა. მოძღვარს მოეწონა გამგებლის ასეთი საქციელი და უთხრა:

3. გორგოლიანი

— ნამდვილი ღობი ხარ! შესანიშნავია შენი ღობისებური ღრიალი. ახლავე ბრძოლის ველზე გადი და უკან არ მოიხედო!”

მე-13 საუკუნეში გაჩნდა ერთგვარი „ხუთი მონასტრის ლიტერატურა“—ბუდიზტური რელიგიური პოეზია, რომელიც „განათლებას“ უძღვრება. ამ დროს ფართო გავრცელება ჰპოვა „ძენურმა აღსარება-ანდერძებმა“ და „სიცოცხლესთან განშორების ლექსების“ შექმნის წეს-ჩვეულებამ არა მარტო ბერ-მონაზონთა შორის, არამედ ერისკაცთა შორისაც. ძენურმა სულიერმა დამრიგებლებმა დაამუშავეს ფარიკაობის ვარჯიშების განსაკუთრებული მეთოდი, შემოიღეს ჩაის სმის საკმაოდ რთული რიტუალი, რომლის ყოველი უესტი ღრმა შინაარსით იყო გამსჭვალული. მათ გარკვეული წვლილი შეიტანეს იაპონურ არქიტექტურაში, აღმოაჩინეს მონოქრომული ფერწერის ახალი ხერხი, შემოიღეს ეგრეთწოდებული „ქვის ბალების“ გაშენება, ამგვარი ბალები არქიტექტურის ერთგვარ ნიმუშს წარმოადგენდა. ისინი დღემდე მრავალტურისტის ყურადღებას იპყრობს. ძენურმა „ბოლომდე არ თქმის“ ესთეტიკამ მე-17-18 საუკუნეებში დიდი გავლენა იქონია ხოკუს (ჩვიდმეტმარცვლოვანი სამსტრიქონიანი ლექსი) განვითარებაზე.

სწორედ ძენის მოძღვრების პრაქტიკული შედეგები საშუალებას გვაძლევს საზგასმით აღვნიშნოთ, რომ ძენი საბოლოოდ იაპონიაში ჩამოყალიბდა.

ძენის ჩინელ მქადაგებლებს უმთავრეს ამოცანად მიაჩნდათ „განათლება“, იაპონელ მქადაგებლებს კი—„განათლების“ გამოყენება პრაქტიკაში, საგანთა არსის წვდომა. ეს იმიტომ, რომ ადამიანმა იოლად გადმოსცეს ვთქვათ „ბაღის“ „ბაღობა“, ბრძოლაში ბრძოლის სული, პოეზიაში პეიზაჟის არსი (არა მოცემულის, არამედ საერთოდ პეიზაჟის), ანდა გაკვრით დასატული სურათის ამსახველი აიძულოს სურათის შექმნის აქტში მიიღოს მონაწილეობა. ყოველივე ეს ძენის დევიზად იქცა, რაც მსჯელობის ცალკე საგანს წარმოადგენს.

რაც შეეხება უშუალოდ ძენის ფილოსოფიას, იგი ზოგადბუდიზტური ფილოსოფიაა, რომლის ზოგიერთი ასპექტი ძალზე რთული და საყურადღებოა. ძენის მოძღვრების ყველაზე დამახასიათებელი თვისება ისაა, რომ იგი მთლიანად უარყოფს სიტყვას — მის მნიშვნელობას.

არ შეიძლება ითქვას, რომ ძენ-ბუდიზმის იდეოლოგიური საფუძვლები და მისი მქადაგებლების პრაქტიკული საქმიანობა ერთმნიშვნელოვანია. ძენის პროტესტი აზროვნების სტანდარტიზაციისა და შაბლონების წინააღმდეგ, წარმოადგენს პროგრესულ მოვლენას. ეჭვს არ იწვევს ძენის პრაქტიკული წვლილი იაპონური კულტურის სხვადასხვა სფეროში. ჩვენს დროში სულ უფრო და უფრო ხშირად ლაპარაკობენ ძენის დასავლეთეუროპის კულტურაზე გავლენის შესახებ, იმ გავლენაზე, რომელიც შეინიშნება ევროპაში ინტერიერების გაფორმებიდან პოეზიამდე.

„შუამავლობის“ უნაყოფობის იდეას შემეცნების პროცესში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მხატვრული შემოქმედებისათვის საშუალო საუკუნეებში, ვინაიდან ეს იდეა მოუწოდებდა ინდივიდუალური ძიებისაკენ. იგი სრულიად აუფასურებდა არაპიროვნული გამოცდილების როლს შემოქმედებაში, უარყოფდა ტრადიციას, რითაც ესოდენ გატაცებული იყვნენ შუა საუკუნეების ავტორები.

ამასთანავე ძენ-ბუდიზმის ცალკეული დებულებები შეიცავეს არანაკლებ რეაქციულ პოტენციალსაც. ნაწილი ამ დებულებებისა რეალიზებულია პრაქტიკულად, ხოლო ნაწილი კი ძენის მოძღვრების დადებითი მხარეების ნეიტრალიზაციას ასდენს. ამრიგად, არაპიროვნული გამოცდილების უარყოფა შემეცნებაში—აშკარა უაზრობაა, თუ მოვიშველიებთ ბუნების მეცნიერულ შემეცნებას, რომელიც წარმოუდგენელია ტრადიციული მეშვედრეობის გარეშე. ძიებას პროცესში ინდივიდუალური საწყისის ძენური მტკიცება ნიშნავს ადამიანის სოციალური არსის იზოტირებას: ინდივიდის მოჩვენებითი აქტიურობა, უფასურდება თვით შადპიამიკების დებულებით, რომ სამყაროში ყველაფერი აზრს კარგავს ისეთი „მუდმივი ცნებების“ გვერდით, როგორცაა სიცარიელე, ნირვანა, ბუდა (იგულისხმება არა ბუდას პიროვნება, არამედ გონების „განათლება“. მთ. შ.).

დროისა და სივრცის ხანგრძლივობის პრინციპიალური უარყოფა სატორის მომენტში, ეს ნიშნავს აცხოვრო მოცემულ წამში, სიტუაციაში, მისი ანალიზის, საკუთარი მომავლის და გეგმის გარეშე.

და ბოლოს, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ იაპონიის ისტორიაში ძენ-ბუდიზმმა გადამწყვეტი როლი შეასრულა ერთ-ერთი რეაქციული მოძღვრების ჩამოყალიბებაში, რომელიც ეხება შუასაუკუნეების რაინდულ მორალს — ბუსიდოს.

ძენის თანამედროვე მიმდევრები, იმისდა მიხედვით, თუ რა მიზანს ისახავენ, წინა პლანზე ხწვენ ხან ძენის — მოძღვრების იდეებს, რომლებიც უფრო ნაყოფიერია მხატვრული შემოქმედებისათვის, ხან კიდევ — შუასაუკუნეობრივ შესედულებებს საზოგადოებრიობის განვითარების შესახებ.

თარგმნა ნიკოლოზ კინტიშვილმა

არისტოტელეს „ორგანონი“

გამომცემლობა „მისლმა“ ამას წინათ ფილოსოფიური შემკვიდრების სერიით დასტამბა ანტიკური ხანის უდიდესი მოაზროვნის არისტოტელეს თხზულებათა ოთხტომეულის მეორე ტომი, რომელშიც „ორგანონის“ სრული თარგმანიც შევიდა.

ამ ტომის გამოსვლა მრავალმხრივაა ნიშანდობლივი. დღემდე რუსულ ენაზე არისტოტელეს „ორგანონის“ მხოლოდ ცალკეული ფრაგმენტები თუ გამოქვეყნებულა, კერძოდ: „კატეგორიები“, „განმარტებისათვის“, „პირველი და მეორე ანალიტიკა“. რაც შეეხება „ტოპიკას“ და ტრაქტატს „სოფისტური გაბათილებანი“, ისინი რუსულად არასოდეს უთარგმნიათ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ არისტოტელეს ლოგიკური მოძღვრების დიდზე დიდი ნაწილი უცნობი რჩებოდა რუსი და არა მხოლოდ რუსი მკითხველისათვის. უეჭველად აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ე. რადლოვის მიერ 1891 წელს თარგმნილი ტრაქტატი „განმარტებისათვის“ დაზღვეული არ იყო სერიოზული შეცდომებისაგან და ახალი გამოცემისათვის იგი თითქმის ხელახლა ითარგმნა.

ამრიგად, შეიძლება უყოყმანოდ განვაცხადოთ, რომ ხელთა გვაქვს შეტად დიდმნიშვნელოვანი, ჭეშმარიტად პირველხარისხოვანი გამოცემა.

თუმცა რა დიდმნიშვნელოვანიც არ უნდა იყოს თვით ფაქტი „ორგანონის“ თარგმანის სრული გამოცემისა, მაინც მხოლოდ ამით არ შემოიფარგლება გაწეული შრომის მეცნიერული ღირებულება. უეჭველად აქვე უნდა აღინიშნოს ლოგიკის ისტორიაში, არისტოტელეთმცოდნეობაში და, კერძოდ, ორგანოთმცოდნეობაში ჩვენი თანამემამულის, ჩვენი ქვეყნის ერთ-ერთი გამოჩენილი ლოგიკოსის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლოგიკის კათედრის გამგის ზურაბ მიქელაძის დიდი წვლილი. სწორედ მისი ხელმძღვანელობითა და უშუალო მონაწილეობით იქნა არისტოტელეს „ორგანონი“ ორიგინალურად ინტერპრეტირებული და თარგმანის ტექსტიც მანვე მოამზადა გამოსაცემად. ზ. მიქელაძე გასლავთ მთელი გამოცემის მეცნიერ-რედაქტორი და ავტორი წინასიტყვაობისა — „არისტოტელეს ლოგიკის საფუძველი“. მასვე ეკუთვნის ვრცელი კომენტარები. ეს ყველაფერი საქმას მხოლოდ გარეგნული მხარეა. მაგრამ თუკი არსებითზე ვილაპარაკებთ, მაშინ არაერთ ფუნდამენტურ პრობლემას, კერძოდ, მოდალობის არსს, მოდალურ სილოგისტიკას, შემთხვევითი მოვლენების პრობლემას, ტოპიკის პრობლემას და არისტოტელეს „ორგანონში“ ტოპიკის ადგილს, რაიც აქამდე ლოგიკის ისტორიაში, ფილოსოფიის ისტორიასა და ისტორიულ-ფილოლოგიურ გამოკვლევათა კომპლექსში ამოუხსნელი რჩებოდა, ნათელი მოჭფინა ზურაბ მიქელაძის ნაშრომმა. აქ შეუძლებელია ამომწურავად შევაფასოთ არისტოტელეთმცოდნეობაში ზურაბ მიქელაძის თუნდაც ერთი რომელიმე აღმოჩენა — ისინი უეჭველად გახდებიან მთელი სწავლული სამყაროს გულდასმითი შესწავლის საგანი. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ხსენებულ პრობლემათა გამოწვლილვით ასსნა-განმარტება განსორციელდა იმ ბედნიერი დამთხვევის წყალობით, რაც თვით მკვლევარია პიროვნებაში გამოისატება: ზ. მიქელაძე ამ ნაშრომში წარმოგვიდგა, როგორც დიდად ერუდირებული ფილოსოფიის ისტორიკოსი, თანამედროვე მათემატიკურ ლოგიკასა და ფილოლოგიურ მეცნიერებაში განსწავლული კაცი. გამოკვლევა რომ წარმატებით დასრულებულიყო, მარტო ის როდი კმაროდა, ბერძნული ტექსტი გულდასმით შეეჯერებინათ ევროპულ ენებზე თარგმნილ ტექსტებთან ან თანამედროვე მეცნიერებაში არსებული არისტო-

ტელეს ლოგიკური მოძღვრების უთვალავი ინტერპრეტაცია ძარისძირობამდე შეესწავლათ და ბოლოს, მთარგმნელ იტკინთან ერთად თავაულებლივ ემუშავათ ორიგინალის „ბნელი“ ადგილების განსამარტავად, — ამავე დროს მტკიცედ უნდა უარეყოთ უდიდესი ფილოსოფოსის ნაძრომებისადმი ის ტრადიციული მიდგომა, რის გამოც მისი მოძღვრების აზრი და ჭეშმარიტი მნიშვნელობა აქამდე ღირსეულად არ იყო დაფასებული.

ზ. მიქელაძემ დამაჯერებლად აჩვენა, რომ უსაფუძვლობაა შემწყყნარებლურად მივუდგეთ არისტოტელეს ლოგიკურ მემკვიდრეობას. არისტოტელე თანამედროვეა ამ სიტყვის პირდაპირი და გადატანითი მნიშვნელობითაც და მისი ჭეშმარიტი შეცნობა შესაძლებელი გახდა მხოლოდ თანამედროვე ლოგიკური მეცნიერების უმაღლეს დონეზე განვითარების შედეგად, რამეთუ ვიწრო ჩარჩოებში ჩაკეტილი ტრადიციული ლოგიკა უძლური იყო ღრმად და ძირეულად ჩასწვდომოდა ანტიკური ხანის გამოჩენილი სწავლულის დასვეწილ და დასაბუთებულ ლოგიკურ შეხედულებებს, მოეცა მათი ადექვატური განმარტება.

არისტოტელეს „ორგანონის“ გამოქვეყნება და თანამედროვე მეცნიერებისათვის მისი უდიდესი მნიშვნელობა შეიძლება შევადაროთ ევკლიდეს „დასაწყისის“ თარგმანსა და მისი ინტერპრეტაციის დიდმნიშვნელოვან ღირებულებას („დასაწყისი“ რუსულ ენაზე ჩვენი საუკუნის ორმოციან წლებში თარგმნა დ. მორდუხაი-ბოლტოვსკიმ). „დასაწყისისა“ და „ორგანონის“ მსგავს თსზულებათა სათარგმნელად მხოლოდ ფილოლოგობა და ორივე ენის სრულყოფილი ცოდნა როდი კმარა. ასეთი ნაწარმოებების თარგმნა უპირველესად მათემატიკოსებისა და ლოგიკოსების საქმეა, იმათი საქმეა, ვისაც ძალუძს თავისი განსწავლულობითა და დასვეწილი სტილით სინათლე შეიტანოს ტექსტის სიდრმეებში.

ამგვარ გამოცემაზე გაწეული მუშაობის გამოცდილება ეჭვს გარეშეა გამოადგებათ არისტოტელეს „ორგანონის“ ქართულ ენაზე მთარგმნელებსაც. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ფილოსოფიური და ლოგიკური ტრაქტატების თარგმნას საქართველოში მრავალი საუკუნის ტრადიცია აქვს (გავისხენოთ თუნდაც ეფრემ მცირესა და არსენ იყალთოელის თარგმნილი „იოანე დამასკელის დიალექტიკა“, რომელიც არსებითად არისტოტელეს „კატეგორიისა“ და ტრაქტატის „განმარტებისათვის“ კომპილაციას წარმოადგენს), ეს კი იმის უტყუარი საბუთია, რომ დღესდღეობით ჩვენ შესაბამისი, გულმოდგინედ დამუშავებული ტერმინოლოგია გავაჩნია. გაოცებასა და გულისწყრომას იწვევს მხოლოდ ის ფაქტი, რომ „კატეგორიისა“ და ტრაქტატ „განმარტებისათვის“ პროფესორ სერგი დანელიასეულმა ახალქართულმა თარგმანმა აქამდე ვერ იხილა დღის სინათლე, არადა, ეს თარგმანები აუცილებლად წინგადადგმული ნაბიჯი იქნებოდა „ორგანონის“ სრულად თარგმნის საქმეში.

ზურაბ მიქელაძემ არისტოტელეს ტექსტზე გაწეული მუშაობისას უდიდესი გამოცდილება შეიძინა და ღრმად გვწამს, მას ძალუძს მეცნიერულად უხელმძღვანელოს „ორგანონის“ ქართული თარგმანის მომზადების საქმეს. ხოლო ამგვარი შრომატევადი საქმის დამთავრებამდე, ვიმედოვნებთ, რომ არისტოტელეს „ორგანონის“ შესწავლისას ზ. მიქელაძის მიერ მიღწეულ შედეგებსა და აღმოჩენებს ქართველი მკითხველი ძალე გაეცნობა მშობლიურ ენაზე დაწერილ მის მონოგრაფიაში.

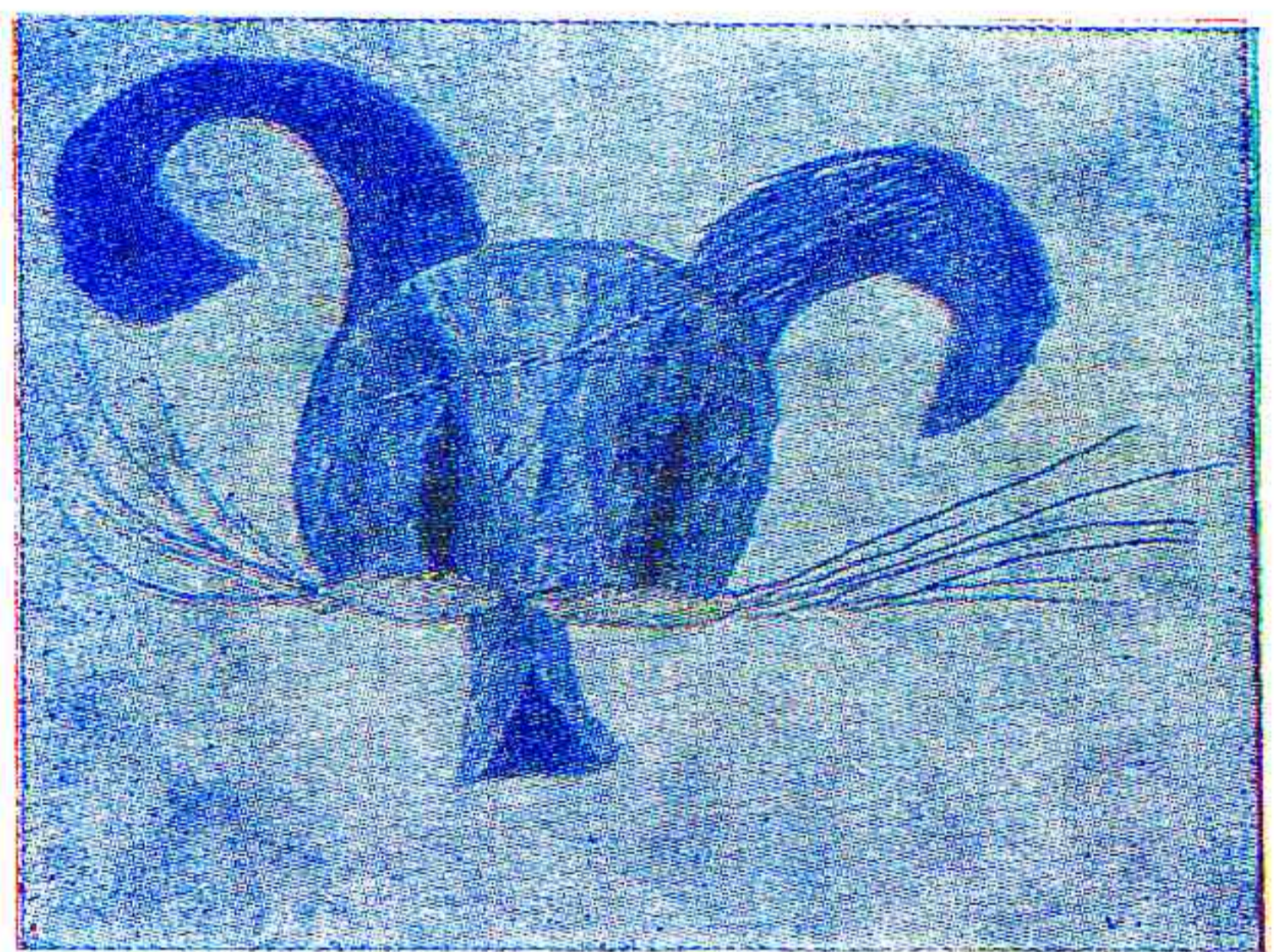
მამუკა მატარაშვილი. „ჩარლი ჩაპლინი“.
7 წ. 85-ე საშ. სკ.

გუგა არაბული. „დედიკო“.
8 წ. მეორე ექსპერ. სკ.

მანანა ძავთარაძე. „სპილო“.
8 წ. 43-ე საშ. სკ.

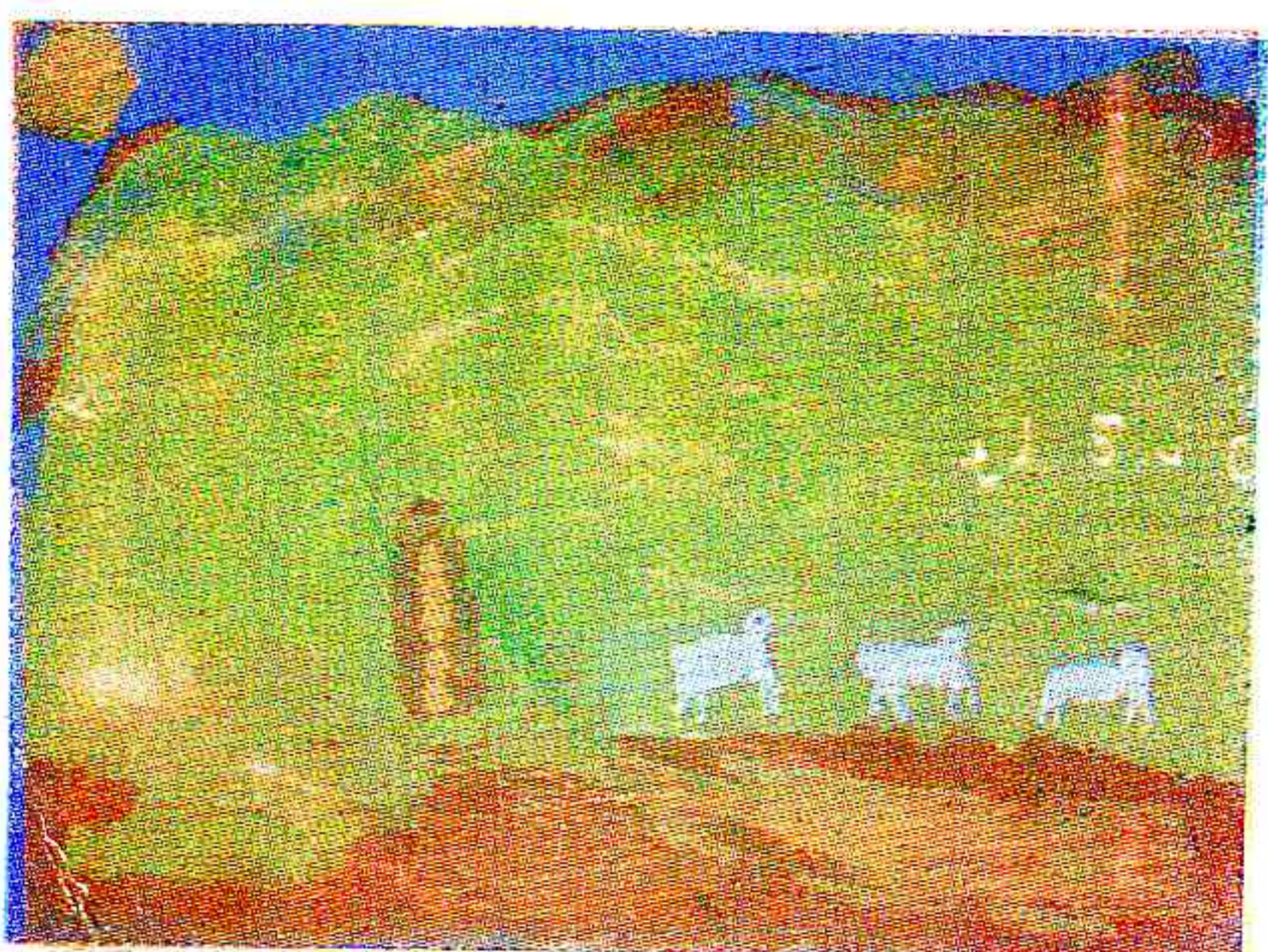
ნინიკო ცუცქერიძე. „კურდღელი“.
7 წ. 101-ე საშ. სკ.

მანანა ძავთარაძე. „იხვი“.
8 წ. 43-ე საშ. სკ.

მამუკა ცუცქერიძე. „ფერები“. 8 წ 101-ე სსშ. სკ.

მამუკა მამარაშვილი. „თუში მეცხვარე“. 7 წ. 85-ე სსშ. სკ.